

ԱՆԳԱՐԱ ՊԵՏՔ Ե ԸՆՏՐԵ՝ ՄԱՐԴԱՅԻՆ ԻՐԱԽԱՆՑ ԽԱԽՏՈՒՄ ԿԱՄ ԵԻՐՈՊԱ

Մամուլը կը շարունակէ լայն տեղ տալ թրքական յարձակման հիւսիսային իրաք եւ հետաքրքրական է նկատել որ «Ֆիկաո» շրջանէ մը ի վեր բաւական հակաթուրք ընթացք լուծած է, ինչ որ սովորութիւնը էր անցեալին: Ամէնէն աւելի յարձակողական ոճ գործածողը «Իւմանիքէ»ն է, ինչ որ բնական է եթէ նկատենք որ փոքր մարքս - լենինեան հակում ունի:

Հինգշաբթի, Մարտ 30-ին, Ալէն Ժիւլի, յանուն Եւրոպայի, (Ֆրանսան է Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը վարողը) բաւական խիստ ոճ գործածեց եւ կրկնեց որ մաքսային միութեան անդամակցութիւնը չի կրնար վերջնական ընդոյթ առնել եթէ Թուրքիա չաւելանի իր այս ընթացքը: Մարդկային իրաւանց զեռնի վրայ երեք չափ, երեք կշիռ չի կրնար ըլլալ, աւելցուցած է Ալէն Ժիւլի:

Գալով Անգարայի պէտք է եւք մը դանէ, բայց, ի՞նչպէս: Արտաքին նախարար իրտալ ինչո՞նիւ ըսողովին բացատրեց բազմազան լուծում մը, հերքելով թէ միջազգային կարգադրութիւնը մը կ'աշխատէ թաշուրտ համար իրաքեան հողամասէն: Մնաց որ իրաքէն դատ, թրքական բանակը յարձակման անցած է նաեւ արեւելեան Անատոլի, ինչպէս գրեցինք: «Ֆիկաո»ի թղթակցը կը նկարագրէ Տիյարպէթի շատանը, 53 տարեկան է եւ 80 ցոյց կուտայ: Ան կը պատմէ. - «Աստու մը, բաւակը եկաւ, կրակի տուաւ մեր տունը, մէկը միւսին ետեւէն, առանց բացատրութեան: Մէկ ժամուան մէջլամէն բան կորսնցուցինք»: Քիւրտ եօթը երեսփոխաններու փաստաբանին՝ Ֆերիտուն Շաքարի համար փոքրէն կրնայ, առժամայէն տեղադրուալ: Գալով փոքրիկ նախկին հրամանատարի մը, աշխարհ թրքական կողմ դարձած, փոքր-ն՝ «մափիա մը դարձած է որ այլեւս ոչ մէկ կապ ունի գաղափարախօսութեան հետ»:

«Իւմանիքէ» (Մարտ 31) ամբողջ էջ մը նուիրած է, ուր հետաքրքրական տեղեկութիւններ կան: Նախ, կը գրէ թէ Թուրք բանակը իր ներխուժումին համար, ինտերնացիոնալ է բազմազգեան ուժերու (ինճիլիքիի ամերիկեան կայանը հաստատուած) օգնականքէ առած նկարներն (հիւսիսային Քիւրտիստանի): Լուրին աղբիւրն է Մեծն - Բրիտանիոյ Պաշտպանութեան նախարարութիւնը:

Այլապէս հետաքրքրական է հրատարակուած հարցազրոյցը մարդկային իրաւանց Հիմնարկի նախագահ Շաուու Օնէնի հետ: Ան, անգլադաշտալով կատարուածին, կ'ըսէ. - «Մեզի համար ներխուժում մըն է: Փոքր-ի դէմ գործողութիւն մը չէ: Անիկ լայնածաւալ եւ երկար ժամանակի համար ձեռնարկ մըն է: Արտաքին ցակաւոր վրայ, կը ձգտի իրաքեան Քիւրտիստանը քրքական հակակշիռ տալ առնելու, որ Թուրքիոյ Եօզալի հիմ երազին կը մօտեանայ՝ ձեռք զննել ֆէրէիւֆի քաղաքային շրջաններու վրայ: Հիմ երազ մըն է որոյ այսօր զօրավիզ են Միացեալ - Նահանգները»:

Օնէնի համար, այսօր սուր պայքար կայ Թուրքիոյ մէջ, Եւրոպայի մերձանալու հարցին շուրջ: Ոմանք կ'ուզեն հեռացնել Թուրքիան Եւրոպայէն, ընդլայնելու համար քաղաքական եւ հողային իր գերը ղէպի արեւելք, մինչեւ Պալէստինը: Ծայրայեղ աջին տեսակէտն է: Քաղքենիութիւնը երկուքի բաժնուած է: Եւրոպան պէտք է մաքսային միութեան հարցը օգտագործէ Թուրքիան ժողովրդավարութեան բերելու համար:

Մեծի ՏԱՆԻ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԵՐԵՒԱՆ ԺԱՄԱՆԵՑ

Պէյրութ - Երեւան օդանաւով, Մարտ 30-ի վաղ առաւօտեան Երեւան ժամանած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը եւ առաջնորդուած է Էջմիածին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 27 / 31)

80-ԱՄԵԱԿԻ
ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան Մարտ 25-ին խորհրդակցական նիստի մը հրաւիրած է Յեղատպանութեան 80-ամեակի պետական յանձնաժողովի ցուցահանդէսի ենթադրականութեան անդամները: Ենթադրականութեան նախագահ Կ. Պուրապէրեանը ներկայացուցած է ցուցահանդէսին ծրագիրը, ապա ճշգրտած են կազմակերպական հարցերը:

ՀԱՅՅԵՒՈՒՆԱԿԱՆ
Ա. ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

Մարտ 30-ին Արմաւիրի ուսումնական կեդրոնին մէջ սկսած են հայկուսական առաջին ռազմափորձերը, կողմանեան զօրքերու հրամանատար Ռէնուի ղեկավարութեամբ: Ռազմափորձերուն կը հետեւին Հայաստանէն եւ Ղարաբաղէն պետական բարձրաստիճան ղեմքեր, զլիաւորութեամբ Հայաստանի զինուած ուժերու հրամանատար Լ. Տէր - Պետրոսեանի:

ՀԱՄԱԼ ՍԱՐԱՆԱԿԱՆ
ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼՂՀ նախագահ Ռոպէր Քոչարեան Մարտ 24-ին ընդունած է Հայաստանի Բարձրագոյն կրթութեան եւ գիտութեան նախարար Վարդգէս Գնունին ու Երեւանի պետական եւ բժշկական համալսարաններու տեսուչները: Քննարկուած են ԼՂՀ համալսարաններու դրոշմանկութիւնը ամբողջելու նպատակով Հայաստանի կառավարելիք օժանդակութեան անընդունակ հարցերը:

ԳԵԿԱՎԱՐՄԱՆ
ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՍԵՄԻՆԱՐ

Երեւանի մէջ Մարտ 29-ին աւարտած է հայեփրանսական սեմինար մը, նուիրուած քաղաքներու, շրջաններու, գիւղերու ղեկավարման համակարգին: Ֆրանսացի մասնագէտները յանգած են այն եզրակացութեան որ Հայաստան ղեկավարման սեփական ձեւ պէտք է ունենայ. Ֆրանսականը կրնայ միայն օրինակ ծառայել:

30 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈՒԱՐ ՎԱՐԿ

Համաշխարհային դրամատունը մտաւ իր 30 միլիոն տոլար վարկ տրամադրելու Հայաստանին, երկրը արտաքին աշխարհին կապող գլխաւոր ճամբաներու վերանորոգման համար: Վարկը 35 տարի ժամանակով ու առանց տոկոսի պիտի տրուի:

Վ Ա Ղ Ը՝

«ՅԱՌԱԶ-

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը, լոյս կը տեսնէ «Յաւալ միտք եւ արուեստ»-ի նոր (203) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. -

Սփիւռք՝ Ուր հոգ եւ Ուր կրթութիւն
ԺԻՐԱՅԻՐ ԶՈՒԱՔԵԱՆ
Եւ

Էջեր Լ. Շանթէ եւ Տ. Զիթունիէ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՈՒԼԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՊԻԵՆՆԱԼԵԻՆ

Երեւան. - Այս տարի Հայաստանը առաջին անգամ մասնակցելու է Վենետիկի արուեստի պիէննալէին, որտեղ ներկայանալու է իր տաղաւարով: Հայաստանի Հանրապետութեան Մշակոյթի նախարարութիւնը ամերիկահայ արուեստագէտ - բանաստեղծուհի եւ Երեւանի "Նորարար փորձառական արուեստի կենտրոնի" հիմնադիր Սոնիա Բալասանեանին նշանակել է հայկական տաղաւարի ղեկավար եւ ցուցահանդէսի համադրող: Հայկական տաղաւարը տեղադրուելու է «Հայ մշակոյթի ուսումնասիրութեան եւ վաւերագրումի կեդրոն»-ում՝ Լոնտոն տի Թեմանգալում:

Վենետիկի պիէննալէին, որն այս տարի տօնուած է իր 100-ամեակը, ժամանակակից արուեստի համաշխարհային ամենահեղինակաւոր համալսարան վայելող ցուցահանդէսն է: Այն տեղի է ունենում Իտալիայի Վենետիկ քաղաքում երկու տարին մի անգամ: Աւելի քան 32 երկրներ աշխարհի բոլոր երկրամասերից իրենց մասնակցութիւնն են բերելու պիէննալէի 100-ամեակին:

«Հայ մշակոյթի ուսումնասիրութեան եւ վաւերագրումի կեդրոն»ը այն կազմակերպութիւնն է, որը հրատարակել է հայ ճարտարապետութեան կոթողները աւելի քան 22 մեծածաւալ, գունատապ հատորներ ՕՅՄՄԷ հրատարակչութեան, Միլանոյի Պոլիտեխնիկի եւ Հայաստանի Գիտութիւնների ազգային Ակադեմիայի համագործակցութեամբ: Կեդրոնը վերջերս Միլանոյից տեղափոխուել է Վենետիկ եւ հաստատուել է Վենետիկի Վերածննդի շրջանի պատմական յուշարձան համարուող՝ Վենետիկի համալսարանի ճարտարապետ Թեմանգալի նախագծած Լոնտոն տի Թեմանգալում: Պատմական այս կառոյցը պատկանում է Վենետիկի Միլիթարեանների միաբանութեանը, որն այն բարեացակամօրէն տրամադրել է Կեդրոնին:

Սոնիա Բալասանեանն առաջին անգամ հայաստանեան արուեստի ասպարէզում հանդէս է եկել 1992 թուականի ամբար, երբ նա Երեւանի ժամանակակից արուեստի Թանգարանում իր մասնակցութեամբ եւ համադրութեամբ կազմակերպեց հայ աւանդուղ արուեստագէտների խմբական ցուցահանդէս: Այդ ցուցահանդէսին, յաջորդ երկու ամառների ընթացքում հետեւեցին նոյն ոճի խմբական ցուցահանդէսներ, ժամանակակից արուեստի Թանգարանում (Օգոստոս 1993) եւ Յովհաննէս Թումանեանի տուն-նշարանում (Օգոստոս 1994): Այս ցուցահանդէսների յաջողութիւնն ու ընդունելութիւնը Երեւանի մասնաւորականութեան եւ արուեստասէր հանրութեան կողմից Ս. Բալասանեանի մօտ մտադրուած ստեղծեց Երեւանում հիմնելու «Նորարար փորձառական արուեստի կենտրոն», որին հետեւեց Հայաստանի մասնակցութիւնը Վենետիկի արուեստի պիէննալէում:

Երկրորդ արուեստագէտներ Կարէն Անդրէասեանն ու Սամուէլ Բաղդասարեանը Սոնիա Բալասանեանի կողմից ընտրուել են ներկայացնելու հայ ժամանակակից արուեստը Վենետիկի պիէննալէում:

Ամերիկահայ ազգային բարերարներ

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՄԱՐՏ 30-ի դործադուր բաւական ծաւալուն ընդթ ունեցաւ, զլիաւորաբար օդանաւի, մեթրոյի եւ երկաթուղիի ճիւղերուն մէջ: Ինչպէս միշտ աշխատաւոր տարրն է որ կը առուժէ եւ կը շարշարուի: Փարիզի մէջ, մանաւանդ առաւօտը, խնդրումները մեծ համեմատութիւններ առած էին: Բանթողներուն զօրավիզ էր Ռոպէր Հիւ (համայնավար թեկնածու), Ֆ. տը Վիլիէ կ'ուզէ որ արդիւրի հանրային սպասարկութեանց դործադուր իրաւունքը, բայց միւսները ջանացին հասկացողութիւն ցոյց տալ: Թղթատարը, սակայն, միտք չունի դադրեցնելու դործադուր շարժումը, ընդհակառակն եւ այս ճիւղն է որ ամէնէն աւելի կը վնասէ ձեռնարկներուն, առաւելաբար բաժանորդի դրութեամբ լոյս տեսնող թերթերուն եւ այս շարժումին ճարը չկայ, մինչ փոխադրութեանց մարզին մէջ, միշտ կարելի է ելք մը գտնել:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ պեւին դէմ մահափորձ մը դործուած է, Մարտ 30, երբ իր բնակարանէն դուրս կ'ելլէր աշխատանքի երթալու համար: Քուրմացու ընտրութիւնը բացած էր Առւմ ազգային վրայ, որ հեղինակը կը նկատուէր փապուղիի ահաբեկչական արարքին, թունաւոր կազմով: 57 տարեկան, ուստիկանապետը ծանրօրէն վիրաւորուած է ստամոքսին եւ սրունքէն:

ԱՐԴԱՐԱՆԱՏՈՒԹԵԱՆ նախարարը՝ Փիէր Մեհենըրի հրահանգեց որ ընտրութիւն մը բացուի ՄԷ - ՏԷ - ԷՍ-ի (Ընկերային Դեմոկրատներու Կեդրոն) Զուրիքերի ունեցած «սեւ դանձին» վրայ: Յիշենք որ նախարարին իսկ կուսակցութիւնն է եւ մեղադրանքներու են սեւ մտտուկի (յայտարարութեան փոխար Անչէնէի կողմէ) ժամանակաշրջանին ինք էր կուսակցութեան նախագահը:

Վ. ԺԻՐԻՆՈՎՍԿԻ երկու աստղ աւելի ունի համազգեստին վրայ, Պաշտպանութեան նախարար՝ զօրավար Գրաշով հարկւրապետի աստիճանէն՝ դեղապետի աստիճանի բարձրացուցած է այս գերազանցական երեսփոխարը Ձէչէնիոյ կուրներուն բերած իր զօրակցութեան համար: Ինք ըսած էր. - «Եթէ ես հրամանատար ըլլայի Գրոշովի, քաղաքը կը վերածուէր ուսման կուսակցութեան»:

Յասմիկ եւ Վահագն Յովնանեանի միջոցով ստեղծուած նոյնանուն հիմնադրամը նախաձեռնել է հայկական տաղաւարի խնամակալութիւնը: Յունիս 10-ի շաբաթավերջում Վենետիկում կազմակերպուած են բարեսիրական միջոցառումներ ի օժանդակութիւն «Նորարար փորձառական արուեստի կենտրոն»ի եւ «Գանձ» հիմնադրամին, որը Յովնանեանի հիմնադրամը ստեղծել է՝ Հայաստանի մշակոյթի եւ արուեստի արժէքների քարոզչութեանն ու զարգացմանն նպաստելու համար:

Վենետիկի Արուեստի Պիէննալէի բացումը կը կայանայ 1995-ի Յունիսի 11-ին եւ կը շարունակուի մինչեւ Հոկտեմբեր 15-ը: Հայկական տաղաւարի պաշտօնական բացմանը ակնկալուած է Հայաստանի կառավարութեան բարձրաստիճան անձանց մասնակցութիւնը:

Հայ արդի արուեստը ներկայացնելու այս կարեւորագոյն առիթը լիարժէք յաջողութեամբ պատկերի նպատակով ԱՄՆ-ում ստեղծուել է «Վենետիկի 46-րդ Արուեստի Պիէննալէում Հայկական Տաղաւարի Յանձնախումբ»:

Բոլոր բարերարներն ու հետաքրքրուողները հրաւիրուած են կապուել Յանձնախումբի համանախագահների՝

Ճորճ-Կարո Պէյլէրեան (212) 628-2374, Նինա Յովնանեան (212) 996-1687 եւ Ալիս Գրիքեան (609) 924-9119: Մարտ 20

Է Ս Ա Ե Ա Ն Ը

ՀԱՐԻՐԱՄԵԱՅ ՀԱՆԳՐՈՒՄՆԻՆ

Խոսեան վարժարանը կ'իրականացնէ իր հարիւրամեայ յորեկանը, զերապանձ դարադարձ մը՝ փառաւոր վաստակով:

Հայ իրականութեան մէջ կրթական հաստատութեան մը մէկ դար շարունակական դոյաւտեւումը բացառիկ երեւոյթ մըն է:

Ոսկեզօծ տառերով քանդակուած պիտի մնայ «Խոսեան» անունը մեր հայ մշակոյթի պատմութեան մէջ. յատկապէս իբրեւ աղջկանց բարձրագոյն ուսումնարան եւ տոհմաշունչ դաստիարակութեան օրրան:

Այս իւրայայտուկ կրթական հաստատութիւնը 100 տարեկան է այսօր:

Այս առթիւ հպարտութեամբ եւ երախտիքով կ'ուզենք հակիրճ կերպով յիշատակել իր վեհ անցեալը, արդիւնաւոր ներկան եւ իր մատուցած անփոխարինելի ծառայութիւնը:

Նաեւ ողկելուով ընել իր հիմնադիրներու եւ դաստիարակ մտաւորականներու այն նուիրեալ փաղանդին որոնք զոհաբերութեամբ աշխատեցան եւ դեռ կ'աշխատին հոսանքներու դէմ քաջարար պայքարելով, սերունդներ կերտելու նուիրական գործին մէջ:

Պոլսոյ ազգային Խոսեան վարժարանի հարիւրամեայ պատմութեան մէջ կը ցոյանայ Պոլսահայութեան պատկերը իր յուզումներով ու տաղանդներով, յոյսերով ու վախերով, մերթ ընդ մերթ լուսաւոր, մերթ ընդ մերթ ստուերներով:

Խոսեանի հիմնադրութենէն առաջ ԺԸ դարուն Պոլսոյ մէջ կը հանդիպէինք անհատական ձեւերակներու՝ դպրոց կամ մանկատուններու ձեւին տակ: ԺԹ. դարու սկիզբը Պոլսոյ եւ գաւառներու ազգային հարցերը կը կառավարուէին Պատրիարքին եւ ամիրաներու վարչութեամբ: Հետզհետէ ամիրաներու ազդեցութիւնը աւելի կը զօրանար: Հայ ժողովուրդը եւ արհեստավորները, որոնք ջանքսիրտ մեծամասնութիւն կը կազմէին, ոչ մէկ ձայն ունէին:

1846-ին է, որ անհատական ձեւերակներու վերջ տրուած եւ հիմնուած է «Նարեկեան» միութիւն մը որ համառուն վարժարանին հիմը դրած է 130 աշակերտներով: Բայց կեանքը երկարատեւ չէ եղած, 1870-ին Պէյօղլուի մեծ հրդեհին զոհ դացած է:

Այս վարժարանին տեղ 1877-ին Ս. Յարութիւն Եկեղեցւոյ բակին մէջ կառուցուած է «Նոր Նարեկեան» վարժարան մը չորս տարեշրջանով:

Տարիներու ընթացքին այս վարժարանն ալ, իր նախնական վիճակով, հանրային կրթական պահանջին դոհացում չէ կրցած տալ եւ երկրորդական ազգային բարձրագոյն վարժարանի մը շինութիւնը անհրաժեշտ դարձած է:

Թաղական խորհուրդը 1890-ին վճռական միջոցներ ձեռք առնելու հարկադրուած է, փլշելու վտանգին տակ գտնուող Ս. Յարութիւն Եկեղեցին նորոգելու եւ միեւնոյն ատեն նոր վարժարան մը կառուցանելու նպատակով:

Անշուշտ մեծ գումարներու պէտք կար եւ պիտոճէի մեծ բաց մը յայտնուեցաւ: Ազգային իշխանութիւնները դրեթէ յուսալքուած էին, հայաշատ այս կեդրոնին մէջ ընդարձակ եւ նպատակայարմար կըրթարանի մը չգոյութեան:

Այս միջոցին է որ Յովհաննէս եւ Մկրտիչ Խոսեան հրապարտեցին, օգնութեան փութացին առաքարկելով կոտորեալ երկեսեւ վարժարան մը Ս. Յովհաննէս մատրան կից, պայմանաւ որ դպրոցը իրենց ընտանեկան անունով յորժրոյնի, այսինքն՝ «Խոսեան»:

Կարգ մը թղթակցութիւններէ վերջ, կատարեալ համաձայնութիւն գոյացաւ Թաղական խորհուրդին եւ բարեկամներուն միջեւ եւ զարկ տրուեցաւ վարժարանին կառուցման ձեւակերպութիւններուն:

1895 Սեպտեմբերին վարժարանին շինութիւնը աւարտեցաւ եւ 300-ի օժտ երկեսեւ աշակերտութեամբ նախակրթարանի դաստանդութիւնները սկսան:

Առաջին տարեշրջանէն իսկ կրթարանը տուաւ իր հունձը շնորհիւ փորձառու եւ արժանաւոր դաստիարակ ուսուցիչներու եւ հանգրուանէ հանգրուան բարձրացաւ. (մեզմէ անդարձ բաժնուած, յիշատակութեան արժանի Խոսեանի ուսուցիչներու երկու ցանկին մէջ կրնանք թուել - Զապէլ Ասատուր, Մարկոս Նաթանեան, Ստեփան Կուրտիկեան, Յակոբ Օշական, Թորգոմ Գալլեան, Արմենակ Արրիկ-

եան, Մանաս Սուլթանեան, Գեղամ Գալաֆեան, Պետրոս Ադրունի, Կարապետ Քիւրքճեան, Էտկար Մանաս):

Յաջորդաբար վարժարանը տնօրէն ունեցաւ Յակոբ Նիկողոսեան, Մարկոս Նաթանեան, Գրիգոր Մարգարեան, Կարապետ Պալապանեան, Հայկ Ռոճաւարեան, Ա. Մեսրոպեան, Աւետիս Աւանեսեան, Վահան Վառլապեան, Հ. Գալուստեան, Ա. Գալաֆեան եւ ներկայիս Հ. Նշան:

Հոս փակագիծ մը բանալով, ակնածանքով եւ երախտադիտական զգացումներով կ'ոգեկոչենք յիշատակը մեր ջրմանի նըրկի՝ իւրեք եւ արժանաւոր տնօրէնուհի Օր. Հերմինէ Գալուստեանի որ 1932-ին լիւսի վերածնունդ Խոսեան վարժարանի անդրադիմ շրջանաւարտուհիներէն էր:

Ան իր անջնջելի դրոշմը թողած է վարժարանի տարեգրութեան մէջ:

Սէվրի, Ecole Normale Supérieure-ը աւարտելէ վերջ վերադարձած է Պոլիս, գրեթէ կէս դար ուսուցչութեան եւ աստղագիտութեան ուսուցչի պաշտօն ստանձնած է, Խոսեան, Կեդրոնական Նաեւ Կալաթասարայի Պետական լիկէոնին մէջ (*): 1948-էն 1973, 25 տարի տեւողութեամբ, մեծ ձեռնաստութեամբ վարած է Խոսեանի տնօրէնութեան պաշտօնը: Եղած է նաեւ Թուրքիոյ Հանրապետութեան Սահմանադիր Ժողովի անդամ: 1975-ին կամքէ անկախ պատճառներով ստիպուած է Փարիզ անցնել եւ մինչեւ 1983 պաշտօնավարած է Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին մէջ: Ունեցած է նաեւ հանրային գործունէութիւն:

Մէկ խօսքով՝ ուսման եւ գիտութեան նուիրուած բոլանդակ կեանք մը ի պատճառ սերունդներու դաստիարակութեան սրբազան գործին մէջ:

Խոսեան վարժարանի, Երկեսեւ Նախակրթարանին 1895-ին մեծ հանդիսութեամբ բացումէն երեք տարի վերջ հաստատուեցաւ Աղջկանց լրացուցիչ բաժինը: Իսկ 1930-ին Ա. Մեսրոպեանի ջանքերով այս միջնակարգ բաժինը վերածուեցաւ լիւսի, որ տեւեց մինչեւ 1935: 1951-ին է, որ լիկէոնի կարգերը վերահաստատուեցան Օր. Գալուստեանի օրով եւ կը շարունակուէին մինչեւ այսօր:

Դար մը անցաւ իր հիմնադրութեան առաջին օրէն եւ ան արժանի մնացած է իր կոչումին, դռները լայն բանալով աղբիւր բոլոր պահանջներուն ի մէջ այլոց նախ պատեհազմէ վերջ վարժարանը իրբե՛ւ որբանոց՝ որբերու եւ դաղթականներու բնակութեան տրամադրելով. յետոյ մինչեւ այսօր շարունակուող ճիւղավարժ աշակերտներու ցերեկուան ճաշի դրութիւնը հաստատուելով:

Ան իր թանկագին նպաստը բերած է եւ կը բերէ մեր Ժողովուրդին պարգեւելով մեծ թիւով մտաւորականներ, բանասէրներ, արուեստագէտներ եւ հանրային գործիչներ եւ ի մասնաւորի ուսուցիչներ, որոնք ոչ միայն Պոլսոյ մէջ, այլ աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած, իրենց գործօն մասնակցութիւնը կը բերեն մեր դոյաւտեւում կենսական պայքարին:

Հոս, մեզմէ անդարձ բաժնուած, յիշատակութեան արժանի երեմնի Խոսեանցի սան եւ սանուհիներէն ինչպէ՞ս չլիւն հետեւեալ անձնաւորութիւնները որոնք յաջողեցան իրենց դրոշմը դնել մեր հայ իրականութեան զանազան մարզերուն մէջ:

Հայկանոյշ Մառք - Կնոթական դատի եռանդուն պաշտպան եւ հրապարակագիր:

Արուս Ոսկանեան - եղած է Հայաստանի թատերական բեմի եւ շարժանկարի գլխաւոր աստղերէն:

Փրոֆ. Սիրաբի Տէր - Ներսէսեան, որուն 140-ի հասնող աշխատասիրութիւններով եւ հարկերակար յօդուածներով բեղուն կեանքը շատ դժուար է այս տողերուն մէջ սեղմեցնել:

Միջազգային համալսարանի, իր մասնագիտութեան՝ բիւզանդական արուեստին առնթիւ, ուսումնասիրած է հայկական մանրանկարչութիւնը եւ հայ արուեստը ծանոթացուցած է օտարներուն:

Անգլերէն եւ ֆրանսերէնով հրատարակուած շատ մը երկերուն առնթիւ ունի նաեւ 1977-ին հրատարակուած L'Art Arménien հատորը, որ կ'ուսումնասիրէ «Հայ արուեստը ակունքներէն մինչեւ ԺԷ դար»:

Գոհարիկ Ղազարոսեան - տաղանդաւոր դաշնակահարուհի եւ երգչուհի:

Սոնա Տէր - Մարգարեան - Թնկերան -

Է Ս Ա Ե Ա Ն

100

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՄԱՌՔ

Խոսեանէն հասած անուններու շարքին մէջ, մանաւանդ առաջին շրջանին, կարեւոր տեղ մը ունին հայ լեզուի ու արուեստի մարզերուն նուիրուածները: Անոնցմէ մէկն է Հայկանոյշ Մառք որ կապ ունենալով հանդերձ այս երկու բնագաւառին հետ ալ, - լեզուին ու արուեստին, ըլլալով հօր ու գեղեցիկ հայերէնի մը տէր ու գրագետ, առաւելապէս տեղ ունի հայ մամուլին մէջ:

Թերեւս շատերու շատ բան չըսեն Հայկանոյշ Մառք անունը եւ «Մաղիկ» ու «Հայ կին» թերթերը: Բայց դարասկիզբի Պոլիսին մէջ բաւական լուրջ իմաստ կրեցին անոնք: Նախ անով որ հայուհի մը ձեռնարկած էր ընդհանրապէս այրերու գործունէութեան դաշտ նկատուած մամուլի աշխարհին մէջ տիրական դերը մը ունենալու. այսինքն, թերթ հիմնելու եւ հրատարակելու: Երկրորդ, այդ թերթը «Հայ կին» 13 տարի ոչ միայն խմբեց շրջանի մտաւորականութեան կարկառուն անունները, ոչ միայն աշխարհաբարի հմայքը տարածեց իր էջերուն մէջ մանաւանդ իր խմբագրուհիին գրելով, այլ նաեւ եղաւ ընկերային կեանքի դերակատար մը:

Հ. Թօփուգեան ծնած է ինչպէս ինք կ'ըսէ Թէօփուկի 1927-ի տարեցոյցին մէջ, «ուր-սուսակալ քուականներ վերջերս», Պոլսոյ Այազ փառ թաղին մէջ: Ժամանակին կանոնը յարգելով, ծնողքը դիմեց կը գրիէ նախ վարպետ տուտու, ակնցի Կուլիկեանց տունը: Հինկէ կը շահի «Կուլ»ի համալսարնը կը յայտարարէ: «Այս աղջիկը կուլ է, բան չի սորվիր, յայտ կարէ»: Բարեկամաբար մայրը շուտ յուսահատող չէ. աղջնակը կ'արձանագրէ Մէտերու դպրոց մը: Այս անգամ ըմբոստացող ինք կ'ըլլայ երբ սէօտերու տմարդի մէկ վարժուողը իր մէկ ընկերոջը հանդէպ, անընդունելի կը նկատէ: Ու կը բռնէ Խոսեանի ճամբան: Անկէ կ'ըսէ տպաւորութիւնը հետեւեալ տողերը կը թերթերն իրեն, մօտ երեք տասնամեակ ետք. «Խոսեան վարժարանը իր քանդակաւ պատեցաւ, խոշոր լայն պատուականներով պարտադիր բան մը ունէր, եթէ հաշուի չառնեմ գետնի միւլաները ուր ալ տարժապատի կը մաշէիմ, սակաւներէ արձակուող գանգաւ գալորչիներու եւ խոնարհի մէջ հոսիմ մէջ, մեծ հոտով, խուզարկու տնտեսուհիներու վերին հսկողութեան տակ»: Ապա ան-միջապէս կ'աւելցնէ. «Այս վարժարանը շատ սիրած եմ»:

Խոսեանը այդ առաջին շրջանին, 1894 - 1895 տարիներուն, մանաւանդ հայագիտական նիւթերու համար ուսուցիչ փայլուն անուններու խումբ մը ունի. անոնք կը կոչուին՝ Յակոբ Գուրգէն, Սիպիլ, Մինաս Ծալեան, Սիմոն Գալաֆեան եւ Մառի Պէյլեբեան: Որպէս տնօրէն ունե-

ցած է Յակոբ Նիկողոսեանը եւ Մարկոս Նաթանեանը:

Մինչեւ 11 տարեկան այս միջավայրին մէջ ալ մնալէ ետք Կուլիկեանց Մառքիկ հանրմիջ «Կուլ»ը, Հայկանոյշ, գլխաւորաբար հայերէն շարագրութեան ճիւղին մէջ, անմըցելի կը դառնայ: Իր այս հակումն է հաւանաբար պատճառը որ Խոսեանէն յուշերու իր էջերուն մէջ խոր յարգանքով ու մեծ խանդավառութեամբ կը ներկայացնէ մասնաւորաբար երկու ա-

նուն. առաջինը գրաբարի ուսուցիչ Յակոբ Գուրգէնն է, որուն համար կ'ըսէ. «Խոսեան վարժարանի յիշատակներու մէջ աւելի լուրջ դերակատար է Յ. Գուրգէնը»: Երկրորդը Սիպիլն է, որուն համար կ'ըսէ. «Սիպիլ թուրքերէնէն է Յ. Գուրգէնի հետ: Ուրբանոցի աղոց հետ պտոյտէ մը դարձին կը գրէ առաջին գրութիւնը որ լոյս առնէ «Մանուկ»-ին մէջ: Ուրբանոցի ուսուցչութեան շրջանին ուրիշ արձանկեր ալ լոյս կը տեսնեն իրմէ որոնց երբեմն ըմբոստ, ջղուտ ոճը շատերու կարծել կուտայ թէ մանչ մըն է հեղինակը: Նոյն տարիներուն կը ծանօթանայ ու 1907-ին կ'աւանդուի լրագրող Վահան Թօփուգեանին հետ:

Այդ թուականէն 2 տարի առաջ սկսած է Հ. Մառքի մամուլի գործունէութիւնը, որպէս խմբագիր: Իր յանդուգն գաղափարներէն ու մանաւանդ ֆէմինիստ ձեւ-

ովութիւններ կ'արձանագրէ համալսարանի մուտքի քննութեանց եւ 1986-էն ի վեր ունի արդիական միջոցներով օժտուած մանկապարտէզի բաժին եւ անդիւնի նախապատրաստական դասարան մը:

Ամէն տարի միջին հաշուով լիւսի բաժինը կուտայ շուրջ 50 շրջանաւարտներ: Այժմ հասած են 100-ամեայ հանգրուանին, վարժարանին կողքին 1908-էն ի վեր մարմին առած Խոսեան Մանուց Միութիւններու կարգին, Փարիզի նորակազմ Խոսեան Մանուց Միութիւնն ալ այս օրունայ յորեկանային հանգրուանին անգամ մըն ալ անհուն երախտիքով կ'ողեկոչէ վարժարանին բարեբար հիմնադիրներ՝ Յովհաննէս եւ Մկրտիչ անմոռանալի Խոսեան եղբայրները:

Յարգանք՝ բոլոր այն կրթական մշակներուն, որոնք անպառ կ'որոյնով եւ անսահման նուիրումով ծառայեցին եւ կը ծառայեն, կրթական այս անդամաւոր արգասաւոր պահելու:

ՄԱՐԳՐԻՏ ՇԵՐԻՔ

(*) 1941-ին արժանացած է «Գիտութեանց Տոգր» տիտղոսին:

Յ. Ճ. Ս Ի Ր ՈՒ Ն Ի
ԱՐԵՎԵԼԱԳԵՏԸ, ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐԴԸ
ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՉԸ

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՅԱՆԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ

տուններին խանդավառ «Մանգոլներն է՛ք-
քանք» խմբադերձ՝ Գասիմ, իրեն կ'ա-
ռաջարկէ Անտոն Սազախանի «Ծաղիկ»-ը
հրատարակել որպէս կնոջական հանդէս:

Հ. Մատթի ինքնակենսագրական էջերուն
մէջ հետաքրքրական են հանդիպումները
Գ. Զօհրապի ու Չ. Եսայեանի հետ որոնք
կերթայ աշխատակցութեան հրաւիրելու:
Բայց պէտք է առաւելագոյնս համառօտել
«Ծաղիկ»ի բաժինը, հասնելու համար իր
կենսաբան գլխաւոր գործին որ «Հայ կին»
հրատարակութիւնն է: Ըսենք միայն որ
«Ծաղիկ»-ը աշխատակիցներու բաւական
ձոն ցանկով մը Չ. Եսայեան, Սիպիլ,
Մերուսեան Պարսաթեան, Յակոբ Տէր-
Յակոբեան, Արամ Անտոնեան, Երուանդ
Քոլոյեան, Տիկին Թէրզիկ, Եսային - կը
լարունակուի երկու տարի ու երկուստարդ
դրոյը կը հրաւիրուի Իզմիր ուր հայ մաս-
նաւորական աշխուր զեանք մը կայ: 1909-ին
կը վերադառնան Սահմանադրական Պո-
լիս ուր իրարու կը յաջորդեն հայկական
կամակերպութիւններ, ձեռնարկներ,
մարմիններ: Անոնցմէ ոմանց ինք եւս գոր-
ծոն մասնակցութիւն կ'ունենայ, առանց
տոնարար «Ծաղիկ»-ը աւելի կատարելով
ձեռնով շարունակելու գործը, «Հայ կին»
կնոջական երկաթաթեան որուն արտօնու-
թիւնը կը տրուի 1919-ի ամբան եւ առաջին
թիւը լոյս կը տեսնէ նոյն տարուան Նո-
յեմբեր 1-ին:

Անդրադառնալէ առաջ անոր արժանիք-
ներուն ու պարունակութեան, աւելորդ
չըլլար կարծեմ համառօտ անհարկով մը
տեսնել թէ ինչ կը նշանակէ Ֆէմինիստը
Հ. Մատթի համար, դարասկիզբի այդ
տարիներուն: Ինչպէս կը վկայեն «Հայ
կին»ի խմբագրականները, Նամականի
բաժինը, անոր գլխաւոր մտահոգութիւնն
է իր սեռակիցներուն թելադրել գիտակ-
ցութիւնը թէ ընկերութեան մէջ տեղ մը,
պարտականութիւններ ու նաեւ իրաւունք-
ներ ունեցող տարր մըն են իրենք: Ֆէմի-
նիստը իրեն համար արդարութեան աղա-
ղակ մըն է: Այդ աղաղակին պահանջը
կը դայ ինք խորապէս, տեսնելով որ հա-
մապարտութիւնը եթէ զլացուած է կնոջ,
այս մէկն ալ չունի իր պարտականու-
թիւններուն հետ իրաւունքին պահանջին
գիտակցութիւնը: Ան հետեւեալ տողերով
կը սահմանէ Ֆէմինիստի իր ըմբռնումը.
«Երբքէ չեմ խորհած քանքալում եւ ժաշէք
հազցնել հայ կնոջ: Ստիկա կ'ընէ ար-
դիական կիներ իր բնականոյթի կամ ինք-
նաշխարհայեան համար, փլածներու վը-
րայ, գիւղը կամ տան մէջ, կամ դուռը,
առանց սակայն գլուխը աւելի լեցուն դար-
ձնելու... Եթեւ առնականացնելով գայն:
Միշտ փափաքած եմ որ կիներ, հայ կիներ
փողոց չիցնէ, կիներ՝ իբր տանտիրուհի
մնալով հանգիստ ստորագաս, եւ չնա-
խատուի, ունենայ մտաւարական եւ բա-
րոյական հաւասարակշռութիւնը, պարտ-
քերուն փով՝ պահանջքն ալ (հագուստ,
գլխարկ, սինեմա, պարահանդէս չէ մի-
այն), ունենայ բարձրագոյն ուսմանց
հետեւելու ազատութիւն եւ հնարաւորու-
թիւն, ունենայ իրաւունք հաղակշռելու
օրէնքը՝ որուն պիտի ենթարկուի եւ որուն
շնորհներուն ու կաշկանգումներուն ար-
դիւնքին պիտի արժանանայ: Մայրու-
թիւնը դաւանած եմ կնոջ մեծութիւնը եւ
գիւնարագրութիւնը: Անարգել գտած եմ
որ պատերազմի դաշտին վրայ իր եղբայ-
րը սպաննող զինուորին կոթմբ պատա-
նաւորով գարդարուի ու հայրենիքին գա-
նալ հասցնող մայրը արեւմտաբնուի»:

Ուրիշ տեղ մը, 1925ին գրի առնուած
յօդուածի մը մէջ ալ կ'ըսէ. «Երբքէ չեմ
սարսափիր խոհանոցի ամենայն եւ ինձի
համար միշտ իրարու փով կը մնան ասեղ,
գիւղերի ու գրիչ: Միշտ խորհած եմ որ կա-
տարելապէս կիներ չէ ան որ չի գիտեր իր
տունը կնիկի պահել, իր եւ իրեններուն
վրան գլուխը կարել, կարկտել, առ ու
ծայր կատարել, հիւսանց նայիլ եւ խոհա-
նոց իշնել ի հարկին»:

«Հայ կին»ի 13 տարուան հրատարակու-
թեան ամէն մէկ թիւին մէջ ստորագրած
խմբագրականներով ու այլ էջերով, ան
այս շրջանակին մէջ ընկերութեան մէկ
աւարը ըլլալու գիտակցութեան կը ջանայ
բերել կիներ:

Կնոջ ուղղուած թելադրանքներով խո-

րագրուած խմբագրականներու շարք մը
ունի Հ. Մատթ: Անոնցմէ մէկը կ'ըսէ. -
«Չարդապիւր կին»: Հետեւեալ տողերը
առնուած են այդ էջէն.

«Մի՛ մոռնար որ զարգացած չես դեռ,
վասն զի զարգացումդ կողմնացոյց չունի:
Քո զարգացումդ նպատակը այն չէ,
վերջ ի վերջոյ, որ մէջէդ դուրս գան քանի
դաստիարակուի, փաստաբան, առեւ-
տքական կամ գործաւոր կին, այլ խոյալ
կիներ որ գիտնայ քե՛ւ ո՛ր կը նային աշ-
քերը եւ ինչո՞ւ կը նային հոն»: Նոյն խմ-
բագրականը կը վերջանայ հետեւեալ տո-
ղերով. «Այր մարդուն հետ ձեռք ձեռքի,
դուրս պիտի ըլլաւ հիւսնդապաշտ, եթէ
ան բժիշկը մնալ ուզէ անպայման: Եւ ա-
սար համար ընկերութեան բոլոր պէտքե-
րուն համար, կի՛ն պէտք է որ դուն ան-
կեղծօրէն զարգանա: Պատուհաս մըն է
ուզել կիներ: Եւ իրէշ մը՝ քերուք»:

Հ. Մատթի մտահոգութեան, բնաշխո-
րութեան միակ առարկան կ'ընէ Հ. խմ-
բագրականներու - Ո՛ր կ'երթայ... խո-
րագրուած շարքը լուսադոյն փաստն է ա-
սոր: Ո՛ր կ'երթայ երկուստարդութիւնը,
ո՛ր կ'երթայ ծնողներ ձայնը, ո՛ր կ'եր-
թայ բարեկամութիւնը, սէրը, մանուկը,
հաւատքը, յոյսը, եկեղեցին մէկ քանին
են անոնցմէ:

«Ո՛ր կ'երթայ եկեղեցին» խորագրուա-
ծը, Հ. Մատթի հատու գրիչին, առանց
ծամբմելու ըսածներուն լուսադոյն մէկ
էջը կը հանդիսանայ. այսօր, ասոնց հետ
մեղ կը զարմացնէ նաեւ տեսնել որ 1931-ին
գրուած հետեւեալ տողերը բնա ժամա-
նակովքէս չեն, դժբախտաբար: Ան կը
զրէ.

«Եկեղեցին որպէսզի շինի դերը կատա-
րէ, պէտք ունի մաքուր եւ անմուր քու-
մերու քահանաներու, առաջնորդներու ո-
րոնք գամագամուի հասարակ մարդերէն:
Այդ, ունի՞նք անմեղ քահանաներ: Եթէ -
առանց մեղ մեղ խաբար - պատասխան
մը տալ ուզեմք, այդ պիտի ըլլայ ուժգին
բացասական մը: Ո՛չ: Թող ինքզինքը բա-
ցառութիւն համարէ ո՛վ որ կրնայ»: Եւ
բիշ անդին կը շարունակէ.

...«Չարմանալի չէ նաեւ որ ոչ ոք կը
հաւատայ իրենց խօսքին, որովհետեւ այդ
խօսքը վարկ չունի, ըլլալով՝ կեղծուած
ու տգէտ:

Ո՛ր աւանդական օրերու կ'երթէ՝ որուն
հաղանգին ծայրը տան սեփմ օրհնութիւնն
է եղբը: Այսօր մարդիկ վարանումով կը
մօտեման «սրբակրօն»ի մը աչին, որուն
փով խոյրդ «Ս» մը կայ հեգնաբար:

Այս ամէնով: Ո՛ր կ'երթայ եկեղեցին՝
- Բայց հոն՝ ուր գայն կը տանին:

Ո՛ր մաքուր անկանգն է որ պիտի լսէ այս
սրտաբուխ բառքը, որ ուղղակի ժողո-
վորդին ծալքերէն կը բխի: Ո՛վ պիտի բիշ
մը լրջութիւն բերէ ամէն եղածին եւ ո՛վ
պիտի ազատէ խեղճ եկեղեցին, որուն
տխրութեամբ կը նային այսօր ամէն ա-
նոնք որոնք խորանակ յարգամբ ունին
մաքուր քաներուն»:

Այս անսակարկ, արի գրիչը ծանր հար-
ուած մը կը ստանայ, երբ 1932-ին թե-
թը կը փակուի: Ինչ «ողբերգութիւն» մը
կը իրչէ այդ խափանումը որուն մասին
չուրբեր գրել: Ատկէ չորս տարի ետք մի-
այն կը վերադառնայ մամուլի կենսին,
ամուսնին՝ Վահան Թօշիկեանի «Նոր
Լուր»ին մէջ կնոջական էջ մը հաստատե-
լով:

Հ. Մատթ արձակ բանաստեղծութիւն-
րու փոքր հատոր մը հրատարակած է
1921-ին. «Ծուլութեան պահերէս»: Ունի
թարգմանութիւններ, անտիպ մնացած
վէպ մը եւ մամուլի անուններու բաւական
ձոն ցանկ մը որոնց աշխատակցած է:
Անդամակցած է բարեսիրական շարք մը
մարմիններու, միշտ քարտուղարի պաշ-
տօնով:

Փորձած է նաեւ չափածոյի ձեւը. իր
բանաստեղծութիւնները ցրուած են մա-
մուլի էջերուն մէջ: Այս սեռին առաջին
մէկ փորձը ըրած է ուսուցիչին Յ. Գուր-
գէնի պնդումով, 1903-ին մասնակցելով

Դպրոցները համբաւուր, նշանաւոր կը
դառնան այն մի քանի բացառիկ աշա-
կերտներուն շնորհիւ, որոնք իրենց յե-
տադայ գործունէութեամբ կը ցոլացնեն,
կը փաստեն դպրոցին կատարած դերը:
Ի հարկէ հազարաւորներ կ'անցնին տունեալ
դպրոցի նստարաններուն վրայէն, սա-
կայն դպրոցին համբաւը տարածում կը
դնէ բացառիկ տաղանդաւոր աշակերտ-
ներու շնորհիւ, որոնք երկնային պարգեւ-
ներ են ոչ միայն տունեալ դպրոցին հա-
մար, այլ մանաւանդ՝ ամբողջ ազգին:

Պոլսոյ Խաւեան Ազգային վարժարանի
այսպիսի բացառիկ աշակերտներէն մէկն
է Յ. Ճ. Սիրունին, բուն անունով Յակոբ
Ճօրլեան:

Ծնած է Ատափազար, 1890-ին: Մինչեւ
11 տարեկան կը մնայ իր ծննդավայրը,
յետոյ կը փոխադրուի Պոլիս եւ կը յաճա-
խէ Խաւեան եւ Կեդրոնական վարժարան-
ները: Ապա 1909 - 1913 կը հետեւի Պոլսոյ
Իրաւաբանական համալսարանի դասըն-
թացներուն, միաժամանակ մասնակցե-
լով հանրային ձեռնարկներու:

Գրական փորձերը Սիրունի սկսած է 15
տարեկանին, հրատարակելով բանաստեղ-
ծութեան հատորներ. - «Երազ» (1909),
«Առաւօտ» (1910) եւ «Արիւմարտ»
(1919): Օսմանեան Սահմանադրութեան
շնորհած խաբուսիկ ազատութիւնը գոր-
ծունէութեան լայն ասպարէզ կը բանայ
նախաձեռնութեան բացառիկ ոգիով տո-
ղորուած երկուստարդ Սիրունիի առջեւ:
Այսպէս, ան կ'աշխատակցի «Արեւելք»,
«Սուրհանդակ», «Ազատամարտ» թերթե-
րուն, մինչեւ որ կը ձեռքաւարուի եւ կը
բանաստեղծի 1908-ին:

1913-ին կը կազմակերպէ Զօհրապի,
Վարուժանի, Սիւսանի, Շանթի եւ
ուրիշներու գրական ասուլիսները, կը հիմ-
նէ «Գրական Ասուլիսներ» պարբերակա-
նը: 1914-ին Վարուժանի հետ կը հիմնէ
«Նաւասարդ» տարեգիրքը:

Այս գրական աշխուժութիւնը կը շարու-
նակուի մինչեւ 1915: Հրաշքով կ'ազատի
Եղեռնէն եւ մինչեւ Զինադադար թաքու-
տոցի մէջ կը մնայ ամբողջ չորս տարի:

Զինադադարէն ետք կը ստանանք «Ճա-
կատամարտ»ի խմբագրութիւնը («Ճակա-
տամարտ» նոր անունն է նախկին «Ազա-
տամարտ»ին): Կը մասնակցի Հ. Մ. Ը.
Մ.-ի, Կոմիտասեան Յանձնախումբի եւ
Հայ Տրամաթիկի կազմակերպման աշխա-
տանքներուն:

1921-ին Յովհաննէս Թումանեանի նա-
խաձեռնութեամբ եւ Սիրունիի կազմա-
կերպութեամբ Պոլսոյ մէջ կը հիմնուի
Հայ Արուեստի Տունը, որուն Կեդրոնա-
կան Խորհուրդը կը ծրարէ մեծաբանքի
ցոյց մը ընել այն օտար գիտնականներուն,
որոնք աշխարհին ծանօթ էին որպէս հա-
յասէրներ, ինչպէս՝ Անիւսեան Մէլլէն,
Փրեմերիք Մաքլըրը, Ժողէֆ Մարցի-
կովսկին, Ժողէֆ Մարքուարտը: Այդ դեմ-

նակներու շարքին դրուած էր նաեւ
ռուսէն պատմագէտ եւ արեւելագէտ Նի-
քոլա Եորկայի անունը, որուն մասին սա-
կայն տարտամ դադալար մը միայն ու-
նէին այդ ժամանակ Սիրունի եւ իր հա-
մախոհները: Յամենայն դէպս, Հայ Ար-
ուեստի Տան Կեդր. Խորհուրդը պաշտօն
կը յանձնէ Սիրունիին, երբ ան անձնական
գործով մը Վիէննա պիտի երթար 1922
Օգոստոսին, այցելել Պուլքէշ եւ պոլսա-
հայ մտաւորականութեան ողջոյնը տանել
Նիքոլա Եորկային: Հանդիպումը տեղի
կ'ունենայ Եորկայի հրատարակած «Նէսա-
մուլ Ռոմընէս» թերթի խմբագրատունը:
Սիրունի Եորկային կը յանձնէ Հայ Ար-
ուեստի Տան պատուոյ անդամի վկայա-
գիրը, գոր Եորկա կ'ընդունի, քանի մը
Ջերմ խօսք կ'ըսէ Հայերու մասին, սակայն
կը յայտնէ որ դեռ չէ կրցած հայ ժողո-
վորդի պատմութիւնը լաւ ուսումնասի-
րել եւ ճանչցնել աշխարհի, կը դանդաղ
որ իր պրպտումներուն համար հայ գոր-
ծակից չունի. դադուլի հին անդամները
գրեթէ ձուլուած են եւ ոչինչ դիտեն Հա-
յոց մասին, իսկ նոր եկողներն ալ սրճա-
վաճառ կամ կօշկակար մարդիկ են եւ օգ-
տակարութիւն չեն կրնար ունենալ իրեն:
Բաղձանք կը յայտնէ որ Սիրունիի նման
մտաւորական մը մնայ իր մօտ եւ միասին
ուսումնասիրութիւններ ընեն: Սիրունի կը
յայտնէ թէ իրեն համար ալ մեծ հաճոյք
եւ պատիւ մը պիտի ըլլար այդ, սակայն
ստիպուած է վերադառնալ Պոլիս, իր ըն-
տանիքին մօտ:

Սմիւս մը յետոյ սակայն, 1922 Սեպտ.ին,
Վիէննայէն դէպի Պոլիս գարձին, իր ըն-
տանիքին կողմէ հայ թերթի մը խմբագր-
ատունը իրեն ուղարկուած հեռագիր մը
խորհուրդ կուտայ չվերադառնալ Պոլիս՝
քեմալական խռատութիւններուն պատ-
ճառաւ եւ սպասել կ'էպրքուր վերջաւո-
րութեան: Ուստի Սիրունի կը մնայ Պուլ-
քէշ: Կրկին կ'այցելէ Ն. Եորկային, որուն
ուրախութիւնը մեծ կ'ըլլայ, տեղեկանա-
լով որ Սիրունի Պուլքէշ պիտի մնայ:
Ներքին նախարարին ուղղուած երկու-
գով մը կը դերացնէ Սիրունիի կեցու-
թիւնը Պուլքէշ եւ նոյնիսկ կ'օգնէ որ ըն-
տանիքին ողջ մնացած անդամներն ալ կա-
րենայ բերել Պոլսէն՝ Պուլկարիայի ճամ-
բով:

Այսպէս ուրեմն, ճակատագիրը կը անօ-
րինէ որ Սիրունի Ռուսներէ հաստատուի
1922-էն սկսեալ եւ գործակիցը դառնայ
միջազգային ճանաչումի արժանացած
պատմագէտ - արեւելագէտ, յետագային
ակադեմիկոս, միջոց մը նոյնիսկ Ռուսա-
նիոյ վարչապետը դարձած փոքր. Նիքոլա
Եորկայի:

Այս գործակցութիւնը անկիւնադարձա-
յին հանգամանք կը ստանայ Սիրունիի
կենսաբան մէջ, քանի որ դրոյ, հրապա-

«Մասին» թերթին գրական մրցումին:
Կ'ըսէ թէ միակ խորագիրը մը տրուած էր՝
«Բաժնուած սրտեր»։ Գ. Զօհրապէ, Ա-
դէքանդը Փանոսեանէ, Արիւմարէ, Հրանտ
Ասատուրէ բազկացած ժուռի մը ա., բ.,
գ. մրցանակներ պիտի սահմանէր: Զմեր-
ժեյու համար Յ. Գուրգէնի պէս պատ-
կանելի անձնաւորութիւն մը, կը զրէ
հինգ ութնակի բազկացած յանգաւոր բեր-
թուած մը: Քանի մը շարք վերջ երբ
արգիւնքները կը յայտարարուին, դար-
մանքով կը տեսնէ որ բ. մրցանակին ար-
ժանացած է: Ա. մրցանակը տրուած է
Գարբիէլ Խանեան ստորագրուած հնչ-
եակի մը: Իսկ գ.ին մասին կը զրէ. -
«Ո՛վ հեգնամբ, Գ. մրցանակը կը յատ-
կացուէր անոր որ բիշ յետոյ ամէնեւ
նորը, անմահ, ճշմարիտ բանաստեղծը
պիտի ըլլար, Միսա Մեծարեմնի: Մե-
ծարեմն այս ձախդամքին հանդէպ առանց
ոխակալութեան, առանց քեմի, իբր մեմ-
զըլմէն, ազնիւ գգացումներով ի նամա-
կով մը կը շնորհաւորէր դիս»:

1955-ին պոլսահայ խումբ մը տիկիներ
կը ձեռնարկեն իր գրական գործունէու-
թեան 50-ամեակը նշելու: Կը կազմուի յո-
բեկեանական յանձնախումբ մը, ատենա-

պետութեամբ՝ Սրբուհի Վարդանեանի ու
ատենադպրութեամբ՝ յօրինող - դաշնա-
կահար Գոհարիկ Դադարոսեանի: Այս
առթիւ կը հրատարակուի 400 մեծագիր
էջերէ բաղկացած հատոր մըն ալ ուր
կ'ամփոփուին Ստեփան Շահպազի ծաւա-
լուն ներածականը, Հ. Մատթի ինքնա-
կենսագրականը, արձակ ու բանաստեղ-
ծութիւններէն նմոյշներ, «Ծուլութեան
պահերէս»-ը, Խաւեանէն յիշատակները,
«Հայ կին»ի խմբագրականներ, Նամակա-
նի էջեր, Սիպիլի մասին ըրած բանա-
խօսութեան ընդգրկը, թարգմանութիւն-
ներէն էլ մը՝ Լամարթիին «Լիճը», ու
զրէի արտագրութիւններուն մէկ ցանկը:

Խաւեանի հարիւրամեակի նշումին առ-
թիւ անոր ամէնէն արժանաւոր մէկ սա-
նուհիին յատկացուած այս էջը պիտի
ուզէի աւարտել Խաւեանէն անոր յուշե-
րուն նախարան եղած հետեւեալ տողե-
րով.

«Ողջո՞յն Խաւեան վարժարանին, անոր
քանոն որմերուն, կորոպակերպ գորշ
կառոյցին: Ողջո՞յն անոր բարոյական
էութեան, ողջո՞յն բոլոր անոնց որոնք
անցան անոր սեմին»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՍՓԻՒՌԸ՝ ՆՈՐ ՀՈՂ ՆՈՐ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Այսօր, դեղաբույսերի ներթերու դասանդուլները շատ մը երկիրներու դպրոցներէն ներս՝ ընդունուած, սովորական դարձած երեւոյթ է. հայկական դպրոցներու մէջ, անոնց դասաւանդութիւնը, առաւել՝ թատրոնի դասաւանդութիւնը, կը դառնայ հրամայական պահանջ:

Սփիւքը մէջ, հայ դպրոցին կոչումն է պատրաստել կատարեալ երկմշակոյթ եւ երկեզու աշակերտներ: Կոչում, որ իր յատկ բանաձեւումը կը դառնայ ընդհանուր կրթական ծրագրի մը ծիրէն ներս, ներառելով՝ թէ՛ տեղական, հիւրընկալ երկրի պետական կրթական ծրագիրը եւ թէ՛ հայկական կրթական ծրագիրը:

Հայ աշակերտին դոյզմիւսակը հիմնական տարբերութիւն մը ունի բաղդատած տեղացի աշակերտին: Հայ մանուկը պէտք է իւրացնէ պետական կրթական ծրագիրը եւ հայկականը: Ի՞նչ կը հասկնանք հայկական կրթական փոքրիկը ըսելով. հոս է, որ կը սկսի ծրագրային անորոշութիւնը:

ՏԱՐԱԳԻՐ, ԳԱՂՈՒԱԿԱՆ ՀԱՅՈՒՆ ԴՊՐՈՑԸ

Կարելի չէ ընդհանուր կերպով Սփիւքին բոլոր դպրոցներուն կրթական ծրագրին մասին խօսիլ, առանց վիճակագրական տուեալներու: Միջին Արեւելքի մէջ, հայկական դպրոցները բարդ խճաւար մը կը պարզեն, իրենց դասաւանդող հայ յարաւանական եւ կուսակցական պատկանելիութեամբ: Արեւմտեան երկիրներու մէջ, ամէն դպրոց ունի իր դպրոցական յատուկ պարագաները: Ինչ կը վերաբերի Փրանսահայ դպրոցին, կրնանք ըսել որ մշակուած, սերտուած, հայկական կրթական ծրագիր, գոյութիւն չունի: Ծրագիր մը, որ յանձնարարելի ըլլայ բոլոր դպրոցներուն՝ հայ մանուկին կրթութեան հակառակ կարելի չէ ընդհանուր, հայ համայնքին ինքնուրոյն մշակութային դիմագիծը դրսեւորող եւ իր փոքրամասնութիւն՝ Փրանսայի մէջ, անոր դերն ու տեղը ընտրող: Հայ դպրոցը, տակաւին, տարագիր ու գաղթական Հայուն դպրոցն է:

Առանձնապէս դպրոցները կը դժուարանան մշակելու իրենց յատուկ հայկական կրթական ծրագիրը, որ համապատասխանէ պետական կրթական ծրագրի շահանքներուն: Ընդհանրապէս, հայերէնի ուսուցիչներն են, որոնք իրենց անձնական փորձառութենէն մեկնած, իրենց մասնագիտական պատրաստութեան հիման վրայ, կը կազմակերպեն հայերէնով դասաւանդող նիւթերը: Կայ նաեւ դպրոց որ քանի հայերէնի ուսուցիչ ունի, այնքան ալ տարբեր կրթական ծրագրեր ունի եւ երբ ուսուցիչը փոխուի, ընդհանրապէս կրթական ծրագիրն ալ կը փոխուի:

ԳՐԱԴԱՐՈՒՄԸ ՄԵՍԿՈՒՄԸ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Փրանսայի մէջ, կառավարական որոշումով, ամէն հանրային դպրոց ստիպուած է մշակել իր կրթական ծրագիրը: Պետութիւնը, 1990 Հոկտ. 31-ի հրամանագրով, կրթական հաստատութիւններու օրինավիճակը կը բարեփոխէ. անոնց կու տայ ինքնավար դրութիւն մը, որուն հետեւանքով, անոնք կը հրաւիրուին մշակել իրենց դպրոցին յարմար, յատուկ կրթական ծրագիրը, որ առանց խախտելու պետութեան կրթական հիմնական սկզբունքները, նկատի կ'ունենայ աշակերտութեան ընկերային վիճակը եւ տեղական քաղաքական ու տնտեսական տրեւանքները:

Հայկական դպրոցներու մէջ ալ կրթական փոքրիկը առաջնահարգ պահանջ մըն է. ընդհանուր կրթական ծրագիր եւ հայկական կրթական ծրագիր:

Այսօր, Փրանսայի հայկական դպրոցներու աշակերտներուն խօսակցական լեզուն միայն Փրանսերէնն է: (Թերեւս միակ բացառութիւնը Փարիզի «Միլիկին Դիւնալը» դպրոցն է՝ աշխատանոցն է, որ հայախօս երախտներու մշակոյթի տունն է, խումբ մը մանկավարժ - ծնողներու նախաձեռնութեամբ հիմնուած, որ ամէն աշխատանք հայերէնով կը տարուի: Բայց միայն շարաթօրեայ դպրոց է, պրոֆեսորները Փրանսական ամէնօրեայ դպրոց կը յաճախեն, ուրեմն հոն տարուած հայերէնի աշխատանքը ձեւով մը լրացուցիչ է Փրանսերէնին): Դպրոցներու տնօրէններու պատասխանատուութիւնն է կարգաւորել հայերէնի օրինավիճակը հայ դպրոցին ներս: Ահաւասիկ մի քանի խնդիրներ: Փրանսահայ հայերէնի մուտքի քննութեանէ չեն անցնիր որպէսզի իրենց հայերէնի մակարդակը զիտցուի. մէկ դասարանէ ներս հայերէնի միջին հինգ տարբեր մակարդակներ ունեցողներ կը գտնուին. հայերէնի մէջ ձախողած աշակերտները վերաքննութենէ չեն անցնիր. դպրոցի պաշտօնական հաղորդագրութիւններուն մէջ երկեզուութիւնը չորհեզուելը: Այս վերաբերմունքը հայերէնի նկատմամբ երկրորդական լեզուի վերաբերում է, նոյնիման հայ դպրոցին բարձրագոյն պատասխանատուներուն կողմէ: Այս կապակցութեամբ, պարզ է ու գործնական, Մարտէյի Համազգային դպրոցի որդեգրած գործելակերպը. նիւթերու ընդհանուր միջինի հիման վրայ աշակերտը դասարան կը փոխէ, որուն մէջ Փրանսերէնն ու հայերէնը նոյն արժեւորումը կը ստանան:

ԵՐԿՐԵՐԻ, ԵՐԿՐԵՐԻ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Ի՞նչպէս լաւագոյն պատրաստել երկրորդական կրթական աշակերտը: Հոս մէկ մշակոյթի միւսին վրայ գերակշռու-

թեան, առաջնահերթութեան խնդիր չըկայ: Անկախ է, ընտանիքին մէջ, դպրոց դալէն առաջ, որդեգրուած մայրենի լեզուի գործածութենէ: Հայ մանուկը Սփիւքահայութեան իր իրավիճակը ամբողջովին ապրելու է, առանց որ ինքնութեան երկրապագի ենթարկուի. տէրը դառնայ անցեալի ժառանգութեան եւ վաւերական դաւաճող աշխարհին իրականութեան. երկու տարբեր ակունքներէ սնի, որոնց հանդիպման վայրը՝ հայ դպրոցն է որ կրնայ ստեղծել: Երկու տարբեր մշակոյթներ, երկուքն ալ իրական, մէկը՝ էութեան, արմատներուն վերաբերող, միւսը՝ հիւրընկալ հոգիին պատկանող:

Անիրագործելի կրթական ծրագիր մը չէ. շատ մը գիտակից հասուն ընտանիքներ, իրենց անձնական փորձերով յաջողութեամբ տուած են իրենց դասերներուն այս եղակի կրթութիւնը: Ո՞ր հայ ծնող-

Գրեց՝

ԺԻՐԱՅԻ ՉՈՒԱՔԵԱՆ

Էր պիտի ուզէր զրկել իր դասակը նման կրթութենէ: Գոյապայքար մը որ միայն Հայերուն վերապահուած չէ, բոլոր փոքրամասնութիւնները դէմ յանդիման կը դառնան նման պարագաներու եւ իրենց յատուկ լուծումները կը բերեն:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍԱԸ՝ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԻՆ ՈՒՐՈՑՆ ԴԻՄԱԳԻՏ

Պետական կրթական ծրագիրն ու պետական քննութիւնները յատուկ պարտաւորութիւններ կը սահմանեն բոլոր դպրոցներուն: Հայ դպրոցին կ'իյնայ այս իրադրութենէն մեկնած, հայերէնի ուսուցումը այնպիսի ճիշդութեամբ կարգաւորել որ հայերէնն ու տեղական լեզուն հաւասարապէս ապրին ու դարձան, առանց որ սորվելիքներուն ու գիտելիքներուն քանակը ծնչէ հայ մանուկին վրայ ու զինք խրտչեցնէ այս կամ այն նիւթէն: Տան մէջ հայերէն չխօսող մանուկը, դպրոցին մէջ հայերէն սորվելն ու խօսիլը իր պարտաւորութիւնն է:

Հոս է որ գեղարուեստի նիւթերու դասաւանդութիւնը, հիմնական կրթական դեր կրնայ խաղալ հայ դպրոցին մէջ, անոր տալով ուրոյն դիմագիծ մը: Նկարչութիւն, երգ, պար, թատրոն, ամէն ալ իրենց անսկզբունքներով տեղն ունին լեզուի եւ մշակոյթի վերակենդանացման եւ փոխանցման մէջ:

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԵՑ՝ ԲՈՎԱՆԴԱԿ ԱՆՎԱՐԱՆ ԾԱՐԱՊԱՆԻՄ

Ծագելի հունարէն իր մէջ կը պարունակէ ծագելի ամբողջ ապագայ ծագելու մի ծրագիրը, պարտիզպան միայն կը հոգայ անոր վրայ. ճիշդ եղանակին ցանկ, ժամանակին ջուր տալ, աւերէ հեռու պահել. իսկ մնացածը՝ բնութիւնն է որ իր գործը կը կատարէ: Երկմշակոյթ ուսման յաջողութիւնը կը պայմանաւորուի նախ եւ առաջ ամենափոքր տարիքէն, մանկապարտէզի առաջին տարիէն, մանուկին մատղաջ հոգին պատրաստելով իր բովանդակ անվարան ծրարականութիւն: Արդէն միջին վեց - եօթը տարեկան, ան բնագրաբար, խաղով, կ'իւրացնէ իրեն մատուցուած գիտելիքները: Երկեզուութիւնը, երբ այս տարիքէն աշխատողի, անկէ ետք կը բաւէ տարի առ

տարի անոր բնական զարգացումին հըսկել, աստիճանաւոր ու շարունակական ծրագրի մը հետեւելով:

Մանուկին մանկապարտէզի տարիներու տպաւորութիւնները արմատական դեր կը խաղան անոր ապագայի հայախօսութեան եւ տուեալ երկրին լեզուին գործածութեան մէջ: Պարտիզ իր անմիջական շրջապատէն տեսածով, լսածով, կերածով, զգացածով կ'ապրի ու կը մեծնայ: Փոքր հասակէն, հայերէնով եւս հէքեք լսէ, կենդանիներու անունները սորվի, դժէ, անոնց շուրջ երգ յորինէ, ձեռագիր աշխատանքներ կատարէ, խաղեր, միասնական հաւաքական պահեր ապրի. ասոնք իր էական ապաստաններն են եւ տարրական իրաւունքները: Որքան հարուստ ու ճիշտ ըլլան այս տպաւորութիւնները, որքան լեզուն ուղղակի ամէնօրեայ կեանքին հետ աղբնուի ու մանուկին աշխարհընկալման մէջ արմատական դեր խաղալ՝ այնքան հարուստ կ'ըլլայ անոնց ներաշխարհը եւ երկեզուութիւնը իր բնական զարգացումը կ'ունենայ, պզտիկը ճիշդ հունի մէջ կը ծաւալի, եւ ներդաշնակ կ'ընթանայ անոր ապագայ ուսումնառութիւնը: Այս մթնոլորտը ստեղծելու համար երգը, նկարչութիւնը, խաղը լեզուին բնական գործընկերներն են: յաջորդող միջոցով գիտելիքներու բնական երախտներու բնական պահանջն է, դանդաղ անհունօրէն կը խաղաղապէս եւ իրենց մէջ կը զարգացնէ զգաստութիւն, մարմնի շարժումներու տիրապետում, կարգապահութիւն եւ ընկերայնութիւն:

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ՝ ԵՐԿՐԵՐԻՆԻՒԹԵԱՆ ԱՐՄԱՍԱԴՐՈՒՄ

Մանկապարտէզէն ետք նախակրթարանական շրջանին, խաղն ու դառը իրարմէ կ'անջատուին: Հիմնական փոփոխութիւն մը, ձեռք մը տեղի կ'ունենայ դասաւանդման եղանակին մէջ: Դպրոցէն ներս, դասերու ժամերը կ'աւելան ու խաղի պահերը կը պակսին եւ ուշադրութենէ դուրս կը մնան: Սակայն ասով հանդերձ, աշակերտներուն խաղալու մէջը բնու չի պակսել, այլ՝ կը պահէ իր կենսական կարեւորութիւնը եւ երբեմն նոյնիսկ, ալ աւելի կը շեշտուի, անբաւարարութեան պատճառով: Նախակրթարանի աշակերտը, մէկ օրէն միւսը, միջին հաշուով, օրը հինգ-վեց ժամ մտային աշխատանքի ծառայութեան մէջ կը մտնէ: Ասոր դիմաց՝ կան մարզանքի, երգի, նկարչութեան պահեր, որոնք օրական երեք քառորդ ժամէն մէկ ժամ կը տեսնեն եւ ըզբօսանքի ու ճաշի պահերը՝ երկու ժամ: Այս կրթական ռեժիմը կը կիրարկուի առհասարակ շատ մը երկիրներու մէջ, որ ինքնին յատուկ ժամանակաշրջանի մը մտայնութեան արդիւնքն է եւ ունի իր արդիւնաբերական արդարացումը. բայց, իբր կրթական համակարգ՝ միակը չէ:

Հայկական դպրոցներն ալ կը հետեւին այս կարգաւորութեան: Վերը յիշուած ժամերու դրութեան մէջ կը տեղադրուին, եւ երբեմն ալ՝ կ'աւելան, հայերէնի դասի պահերը. այսինքն՝ միջին հաշուով օրը մէկ ժամ՝ նախակրթարանի դասաւորուցակը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ. չորս ժամ պետական ծրագրի դասաւանդութիւն, մէկ ժամ հայերէն, մէկ ժամ երգ եւ խաղ... եւ երկու ժամ զբօսանք ու ճաշի պահ:

Այս համեմատութիւնը առաջին ակնարկով ցոյց կու տայ, տեղական կրթական ծրագրի եւ լեզուի գերակշռութիւնը նախակրթարանին մէջ: Մանկապարտէզի մէջ, հայերէն եւ Փրանսերէն դասաւանդութիւնները համաքայլ կ'ընթանան, նոյնքան ժամ կը տրամադրուի մէկուն եւ միւսին: Միջնակարգի եւ երկրորդականի մէջ նախակրթարանի մէջ տիրա-

պետող դրույթները ալ աւելի կը շեշտուի: Ինչ որ շատ բնական էր երեւոյթ է, հայ աշակերտը ոչ մէկ ձեւով հանրային դպրոցի աշակերտէն ետ մնալու չէ: Վերջապէս, ահա ալ իր համալսարանական ուսումը շարունակելու համար պէտք է յաջող կերպով պետական քննութիւնները անցընէ: Այսուհանդերձ, դպրոցները կրնան դիւրաւ, հայերէնի դասաւանդման կողքին, գործի լծել արուեստի ուսման, ճաշի ու գրասանքի պահերը, երկու լեզուներուն միջեւ հաւասարակշռութիւնը վերականգնելու համար:

Նախակրթարանը կարեւոր հանգրուան մըն է երկլեզուութեան հիմնաւորման մէջ: Մանկապարտէզին մէջ սերմանուածը, նախակրթարանին մէջ կ'արմատաւորուի, մարմին կը ստանայ ու կը ծաղկի: Այս շրջանին է որ աշակերտը լեզուի գործածութեան կը տիրապետէ. սահուն կարգալու, գրելու եւ հաշուելու կը վարժուի: Ամէն դասարանէ ներս հաստատուն երկլեզուանի կորիզ մը երբ կազմուի, նորեկները ինքնաբերաբար կը ներգրաւուին ու կը շարունակեն այս միջոցը տալիս մէջ: Միջնակարգն ու երկրորդական բաժինները մասնաւոր դժուարութիւն չեն յարուցաներ, եթէ մանկապարտէզն ու նախակրթարանը խնամուած ու որակաւոր դաստիարակութիւն մատուցեն:

ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՈՒՂԵԳԾԵՐԸ

Ուսման յարաճուն, աստիճանաւոր հանդամանքը ապահովելու համար, կըրթական ծրագիրը պէտք է նախ եւ առաջ կարգաւորէ հայերէնի եւ պետական լեզուի գրագիտութեան ու համաձայնագրակ դասաւանդութիւնը: Օրինակ՝ երբ Փրանսերէնի դասը կը վերաբերի բայերու սերտացման, նոյնը կը կատարուի հայերէն լեզուի պահուի, եւ փոխադարձաբար: Նման մօտեցում կիրառելին նաեւ թուաբանութեան եւ գիտութեան մէջ: Փրանսերէնով գումարել կամ հայերէնով գումարել, երբ աշակերտին միտքը պատրաստ է այդ գործողութիւնը կատարելու, ահա դիւրութեամբ կրնայ մէկ լեզուէն միւսին անցնի: Այս համադրութիւնը պէտք է լրջօրէն սերտուի:

Երկրորդ կարգադրութիւնը, երբի ու նկարչութեան երկու լեզուով դասաւանդութեան կը վերաբերի: Այս դասապահերը աշակերտին համար կազմուելի, հոգեպէս անուշիչ դեր կը խաղան: Ան առիթով կ'ունենայ ինքնամփոփ նկարելու, գծելու, ինքզինք արտայայտելու, իր ներաշխարհին հետ հաղորդակից դառնալու: Հաճախ կ'ունենայ լիմբային խանդավառ երգեցողութեան մասնակցելու, ձայնային աշխարհը դնելու: Գեղարուեստի նիւթերու ուսուցումը, աշակերտին հոգիին ներքին կ'արժեքներ տալիս ու յորտ մը, գեղեցիկի ապրումը, արտայայտութիւնը, մտքի ու զգացումի կապը՝ գեղարուեստական արտայայտչամիջոցներով: Թանկագին պահեր մանկան անհատականութեան հիմնաւորման եւ ինքնուրոյն նկարագրի կազմաւորման մէջ: Երրորդ կարգադրութիւնը, թատրոնի դասապահի հաստատումն է, նախակրթարանի առաջին դասարանէն սկսեալ: Այս կէտը լայնօրէն կ'ուսումնասիրեմ քիչ անդին:

Չորրորդ կարգադրութիւնը, գրասանքի ու ճաշի պահերու նրբին օգտագործումն է: Բակին մէջ երկլեզու հոգատար - հըս-կիւի ներկայութիւնը, գրասանքի ընթացքին, անոր ցուցմունքները, դատողութիւնները, նոյնիսկ՝ պատկերներուն խաղին անոր մասնակցութիւնը անգնահատելի դեր կը խաղան թէ՛ այդ ժամերը անվտանգ, խաղաղ անցընելու մէջ եւ թէ՛ աշակերտներուն առօրեայ երկլեզուութեան զարգացման մէջ:

ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՆԱԽ ԵՒ ԱՌԱՋ ԶԳԱՅՈՒԹԻՒՆ Է

Իսկական կրթութիւնը դաս սորվելու, դաս սորվեցնելու մէջ չի կայանար: Բարձր նիւթը ունենալ, փայլուն աշակերտ ըլլալ, յարաբերական չափանիշեր են: Կրթութիւնը նախ եւ առաջ **գլխաւոր** նպատակն է: Զգայնութիւն՝ թափանցելու մանկան, աշխարհը, կուսակու անոր բուն ներքին ձգտումն ու կարիքը. յետոյ՝

ճամբան հարթելու որ ան յաղթահարէ իր դժուարութիւնը. ձեւով մը՝ ինք իր մէջ իր ուսուցիչը դնէ: Դպրոցը կըրթական միջոցառում է. կրթական միջոցառում լրտ ապրիլ, կրթական միջոցառում մէջ մեծնալ՝ կրթութեան գործով կը յառաջացնէ. բացառիկ կրակ, մանուկին ուսումնասիրութեան մարմալը վառ պահելու, կեանքի հանգէպ սէրը, հետաքրքրութիւնը արծարծելու: Կրթութիւնը դասադիւրքով չի պարփակուի: Աշակերտին սորվածն ու ապրածը իրարմէ տարբեր, իրարմէ անջատ իրականութիւններ չեն: Այսուհանդերձ, կրթութեան մէջ, հեռաւոր սիւրբ եւ անոր յարակից բոլոր գործիքները, անուշադիւրք բայց տիրական կըրթական գործածներ են, իրենց դրական ու բացասական երեւոյթներով, որոնցմէ կարելի չէ խուսափել: Դպրոցը հարկադրուած է իր առաքելութիւնը եւ իր աշխատակերպը վերատեսութեան ենթարկելու: Այս խնդիրը միայն հայ դպրոցները չեն, այլ՝ կը մտահոգէ նաեւ կրթութեամբ զբաղող ամէն պատասխանատու: Մանուկները, այսօր, շատ բաներէ տեղեակ են, շատ մը եղելութիւններու ակնհայտն. բնագիտութիւն, բնակրային յարաբերութիւն, պատերազմ, սէր, քաղաքականութիւն: Արդէն վաղահաս չափահաս են:

Դպրոցին դերն է մանուկին վերադարձնել իր աշխարհը, վերընթացել իր մանկութիւնը: Աշակերտին սորվելու սէրը անբաժան է անոր խաղալու սէրին եւ խաղալու սէրը՝ բնութեան կորովն է, ուժը որ կը գործէ իր մէջ:

ԹԱՏՐՈՆԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այս կապակցութեամբ, հայ դպրոցին մէջ, աշակերտին խաղալու սէրը դրականապէս կրթութեան ի նպաստ օգտագործելու համար, նախակրթարանի առաջին դասարանէն սկսեալ, նկարչութեան ու երգի կողքին, թատրոնի պահ հաստատելու հրամայական պահանջ է: Պահ մը, ուր աշակերտը լեզուն, մարմինը, հիմնութիւնը, սորվածները ամբողջութեամբ գործի լծէ, փորձարկումի ենթարկէ ու համադրէ. դասընկերներուն հետ հաւաքական ապրումի, ամբողջական լիազոր հնարաւորութիւնը ունենայ:

Թատրոնը դպրոցէն ներս միշտ իր գերաւորութիւնը ունեցած է: Պատկեր խաղը կը սիրէ եւ թատրոնն ալ ունի դաստիարակչական շատ մը ծաղեք, որոնք երբ գիտակցութեամբ օգտագործուին, իրենց արարեալատու ու շինիչ դերը կը խաղան աշակերտութեան վրայ եւ նոյնիսկ դըպրոցէն դուրս ալ, աշակերտին անմիջական շրջապատէն ներս:

Փրանսայի Կրթական նախարարութիւնը, 1970-էն սկսեալ, յատուկ ուշադրութիւն դարձեցած է թատրոնը դպրոցին մօտեցնելու մտադրութեամբ: Դեռ մինչեւ 1988 թուականը, թատրոնը կը դիտուէր իրր գրականութեան մէկ ենթամիջոց: Այդ թուականէն սկսեալ, պատկան մարմինները թատրոնը կը հռչակեն լիարժեք, ինքնիշխան գեղարուեստի դասանիւթ, նկարչութեան եւ երաժշտութեան նման, անջատելով զայն գրականութենէ: Եւ կը սկսի հանրային դպրոցներու մէջ, միջնակարգի եւ երկրորդական վարժարաններու թատրոնի դասընթացը: 1993-ին թատրոնը պաշտօնաբար «Լ» հիւղի քննութեան նիւթ կ'ընդունուի:

Թատրոն-դպրոց գործակցութիւնը մեր մօտ ալ կը բանի: Նկատի կ'ունենամ Փարիզի եւ շրջակայքի հայկական դպրոցները: Նախ եւ առաջ Սամուէլ - Մուրատ երկօրեայ վարժարանէն ներս կը հանդիպինք իսամաճիկի (տիկնիկ) լուրջ եւ տարածուած օգտագործման, բոլոր տարիքի պատկերներու հետ, որոնք թէ՛ կը պատրաստեն եւ թէ՛ կը խաղցնեն իսամաճիկները, ձեռնահաս ուսուցչուհի մը դեկավարութեամբ: Բարեկարգական շարաթիւրեայ դպրոցը ունի իր թատերական պահերը: Դպրոցայէրը, իր ամէնօրեայ վարժարան, եւ թերեւս առաջինը ըլլալով Սփիւռքի պատմութեան մէջ, իր առօրեայ դասաւանդութեան նիւթերու մէջ ներառած էր թատրոնը, այդ ալ նախակրթարանի առաջին դասարանէն մինչեւ 6-րդ դասարան (ներկայիս ընդհատուած): Ծաղաթիւրեայ «Միկիկին Դեկալը» դպրոցական արձակուրդներուն կը կազմակերպէ պատկերներու յատուկ, ամբողջ շարաթ մը տեւող թատերական աշխատանք: Ասանցմէ զատ, կայ անշուշտ տարե-

վերջի հանգէաներուն, հերթական աստեւամարգանքներու ժամադրակ դանդաղան տեսակի բնականացումներ, երկասացութեան սկսեալ մինչեւ բնաշարադարձ մի գործածութեամբ պատկերներու ցուցադրումներ: Եւ նոյնիսկ՝ իր լեզուի դասաւանդութեան օժանդակ միջոց կը գործածուի թատրոնը:

ԹԱՏՐՈՆԻ ՀԻՄՔԸ ԽԱՂԵՆ

Ինչ պէտք է ըլլայ թատրոնի դերը դպրոցէն ներս:

Թատրոնի հիմքը խաղն է: Աշակերտներուն լիազոր պահանջը մէկ կողմէն, լեզուի կարեւորութիւնը թատրոնի մէջ եւ դպրոցէն ներս, միւս կողմէն, այս երկու միաւորներու միջեւ միացեալ արդիւնաւոր գործակցութեան հողը կը ստեղծեն:

Թատրոնը կը վերաբերուի խաղի իրաւալիճակը դպրոցէն ներս: Ողորդ շատ սահմանափակ ուշադրութեան ենթակայ է կրթական հաստատութիւններու մէջ: Ինչ որ խաղ է «լուրջ չէ», «ժամանակի կորուստ է» մտայնութիւնը տարածուած համոզում է: Մանուկներուն ձեռքը խաղալի կը տրուի որպէսզի զբաղին, ժամանակ անցընեն, չարուիթիւն չունեն, փողոց չերթան: Բայց, խաղը երախան կը դաստիարակէ եւ կը զուարճացնէ: Դպրոցին մէջ, գրասանքի ժամերուն է, որ աշակերտը խաղալու առիթը կ'ունենայ, ջուր խմելէն, արտաքին երթալէն եւ այլ պարտականութիւններէն երբ ձեռքազատուի: Այս պահերը կարճ են եւ խաղերն ալ սահմանափակ: Մանուկին հետաքրքրութիւնները բազմազան են, տարուէ տարի փոփոխութեան կ'ենթարկուին: Մարմնի, մտքի, զգացումներուն նոր կարիքներուն համաձայն, խաղերն ալ պէտք է նորոգուին: Օրինակ, 7-8 տարեկանին ալ եւ ձայն կողմերը զանազանելու խաղերը, 9 տարեկանին երբ տիրապետուին, այլեւս անհետաքրքրական կը դառնան: Մանկավարժական հսկայ հետաքրքրական ասպարէզ մըն է գիտելիքները խաղով փոխանցելու համոթիւնը:

ԽԱՂԸ՝ ԻՆՔՁԻՆՔ ԳԵՐԱԶԱՆՑՆԵՐՈՒ ՄԻՋՈՑ

Ինչ են խաղի հիմնական յատկանիշները:

Ողորդ գործողութիւն է. մասնակցողը սիրայօժար կ'ենթարկուի գործողութեան օրէնքներուն եւ խաղացողը գործողութեան մէջ ինքզինք գերազանցելու բնադրային մղումը կ'ապրի:

Ամէն խաղ յատկութիւն մը, կամ յատկութիւններու ցանց մը կը զարգացնէ անձին մէջ. կրթիչ յատկութիւն մը ունի, որուն ըմբռնումը եւ գիտակից գործածութիւնը դաստիարակչական անսահման հորիզոն կը բանայ խաղերու օգտագործման:

Բայց, խաղի բունութիւնը կորուստի ճամբայ ալ է, երբ չափաւորութեամբ եւ գիտակցութեամբ չի տրամադրուիլ պեղտիկներուն: Այսօր, խաղի աշխարհը հսկայ չուկայ մըն է: Աւանդական խաղերու կողքին, լիազորու նոր սերունդը մը երեւան եկած է, որ կը կրնայ անոնց մօտեցողը եւ խաղացողը կը մեկուսացնէ, անոր մէջ կ'արթնցնէ կռուականութեան եւ բրտութեան վարքեր: Դժբախտաբար, տարեդարձի, նոր տարուան առիթով խաղ նուիրելու սովորութիւնը կը բազմացնէ, անոնց խաղերու տարածումը: Դպրոցին մէջ, խաղի վերաբերուումը իր բարենպաստ ազդեցութիւնը կրնայ ունենալ նաեւ աշակերտին խաղի ընտրութեան մէջ:

Ողորդ աշխարհը անսահման է: Անոնք կը դասուին ամենապարզէն ամենաբարդը: Մտային կարողութիւնները զարգացնող, մարմնի միջոցները զօրացնող, յիշողութեան, հաշուի, լեզուի, երեւակայութեան եւ այլ խաղեր: Գնահատելի խաղերն են, որ յաճախ կը համախմբեն աշակերտութիւնը: Ասանց օրէնքները պարզ են, մեծ թիւով մասնակցներ կ'ընդունին, պարզաւ առիթ կու տան եւ խմբային մրցակցութեան խթանող դրութիւնը մեծ խանդավառութիւն կը ստեղ-

ծէ: Գրատախտակին առջեւ, մէկ ու կէս ժամ նստարանին կաշկանդող դիւքին մէջ մնալէ ետք, միաններն են որ իրենց ընդդիմութիւնը կ'արտայայտեն ու ազատութիւն, շարժում կը պահանջեն:

ԹԱՏՐՈՆԸ՝ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐ

Թատրոնը իր մէջ կ'ընդգրկէ բարդ ու բազմաբանագ խաղի բոլոր տեսակները: Բոլոր արուեստները իրենց յատուկ տեղը եւ անփոխարինելի ներդրումը ունին թատրոնէն ներս:

Արուեստը խաղին բնօրինակ կը փոխէ, ուրիշ կշիռ, ուրիշ տարողութիւն կու տայ անոր: Հակառակ խաղին մէջ նախապէս գիտցուած, ընդունուած օրէնքներուն, արուեստի կիրառման օրէնքները նախապէս տրուած չեն. այլ՝ ստեղծագործութեան ընթացքին մէջ անոնք կը գտնուին եւ կը գործադրուին: Ողորդ որոշ կարողութիւններու ցանց մը կը զարգացնէ, իսկ արուեստը՝ ամբողջ էութիւնը կ'աշխատցնէ: Ողորդ խաղացողին վրայ միայն ուղղակի ազդեցութիւն ունի. արուեստի գործ մը, ստեղծագործողէն անդին, ժամանակի տեւողութեան մէջ, իր խորհուրդը, գերզգայական, ներգործական ուժը կը պահէ եւ անոր հետ շփուողին վրայ կ'ազդէ:

Թատրոնի եւ արուեստի պարապումին նպատակը դպրոցին մէջ, դերասան կամ արուեստագէտ պատրաստել չէ: Այդ ընտրութիւնը, անոնք, երբ չափահաս դառնան, ինքնաբերաբար կը կատարեն: Թատրոնի եւ արուեստի նպատակը այս պարագային կրթական է: Թոյլ տալ որ մանուկը վերադառնէ ինքզինք, իր դերը վերստանան: Բռնադրուելու, աւելորդը, աշխարհակը իրմէ հեռացնէ: Հանած վարածն ու ամէկուտը, քաղաքալարն ու ինքնապաշտը, զօրաւորն ու թոյլը, ամէնք ալ խաղի մէջ գիրաւ ճանհանա. հաւաքական խաղի նոր տարածութիւն մը ստեղծեն, ուր ըլլան հարազատ, պարզ ու գործունեայ:

Թատերական աշխատանքը կրնայ նաեւ բացասական ազդեցութիւն ունենալ, որուն առաջը պէտք է առնել կանոնախն: Այսպէս, երբ թատրոնը շինծու, արհեստական խօսքի, շարժումների ու մտապատկերներու կը դիմէ, հակա-դաստիարակչական է ու ոչ թատերական: Իսկ երբ կ'օգտագործուի իրր դուտ լեզու սովեցնելու միջոց, արդէն ստեղծագործական բնոյթը կը խեղաթելուի: Որեւէ զրական երկ, որ թատերախաղի հիմք պիտի ծառայէ, պէտք է խաղի վերածուելու հնարաւորութիւնը ունենայ կամ լիազոր տարածքը գտնուի անոր մէջ. այս է նախապայմանը թատերական աշխատանքի, ասոր հիման վրայ կը զարգանան թատերական փորձ միւս երեւոյթները՝ տիպարի մարմնաւորում, խօսք, երաժշտութիւն, լոյս եւն: Եթէ ոչ՝ նախընտրելի է կարգաւ, սերտել, վերլուծել ու պէտք եղած հաճոյքն ու բաւարարութիւնը ստանալ: Աշակերտներուն դեր դրս սորվեցնելով բեմ հանելը, մտացածին, շինծու բեմավիճակներու արտաբերումը կը քաջախիշ:

Թատրոնը ըսելով առհասարակ կը հասկընանք չէնք կամ թատերական ներկայացում: Իսկ դպրոցին մէջ՝ ոչ մէկն է, ոչ ալ միւսը: Թատերական դասընթացը եզրն ալ զոհացուցիչ չէ, որովհետեւ սովորական դաս չէ, փորձառական, խաղի երես մը ունի, որ դասընթացքէն անդին կը տանի: Թերեւս լուաւորն անսահմանութիւն թատերական աշխատանք կամ թատերական աշխատանքը երբ կիրառուին է: Թատերական աշխատանքը նըպատակը անպայման աշակերտներով ներկայացում տալ չէ: Թատրոնը իր ներքին օրինաչափութիւնները ունի որ կարելի չէ անտեսել: Թատերախաղ մը իր գրական վիճակէն մինչեւ թատերական ներկայացման յանգիլը՝ հասունացման շատ մը հանգրուաններէ կ'անցնի ու խիստ կեդրոնացած փորձերու անհրաժեշտութիւնը կը զգայ. կարելի չէ աշակերտները նման փառապահանջ պարտադրութեան տակ դնել: Մանաւանդ՝ առաջին տարիներուն: Նախընտրելի է միշտ փոքր խաղերու ներկայացումով սկսիլ. փոքր, կոկիկ, լաւ կազմակերպուած: Պատկերները շատ կը խանդավառուին նման ներկայացումներով. եւ ապա խաղաղապետութիւնը թանկագին առիթ է խմբային ու շարքութիւն եւ կարգապահութիւն զար-

ԴՊՐՈՑԻ ԴԷՄՔՆ

ՈՒ ՈԳԻՆ

Դպրոցներու աստիճանէն ու տեսակէն անկախ կը թափանչուի ամէն հաստատութեան մէջ կայ ըստ մը, որ դժուար է բռնելն ու արտայայտելն եւ որ սակայն ամէն քիչ թէ շատ արժեքաւոր կը թարան կը կրէ իր վրան ու իր մէջը, եւ որ հոս պէտք է յատկապէս յիշել ու մատնանել ընել:

Երկու դպրոցական հաստատութիւն կրնան ըլլալ բոլորովին նոյն աստիճանի եւ դրեթէ նոյն ծրագրով, կարգ կանոնի տեսակէտէն ալ կարծես աչքի զարնող տարբերութիւն մը չկայ մէջտեղը, բայց ամէնքը կը զգան ու կը տեսնեն, որ ներքին խոր բանով մը կը տարբերին իրարմէ:

Ամէն ժողովուրդ իր յատուկ կնիքը կը դնէ ինչպէս իր ամէն հաստատութեան, այդպէս ալ յատկապէս իր դպրոցներուն վրայ: Ընտանիքէն եկող վարքի, բարքի, մտածման, հակումներու եւ ըմբռնումներու ինքնայատուկ դրոշմով մը. եւ ատոր համեմատ ալ կ'ըլլայ շէնքը, կահաւորումը, ժամերուն դասաւորումը, դասերուն ընթացքը, աւանդման նրբութիւնները, ուսուցիչներու արտաքինն ու հոգին, անոնց վարմունքն ու վերաբերմունքը եւ աշխատելու ու աշխատցնելու եղանակները:

Եւ միեւնոյն ժողովուրդի ծոցին մէջն ալ տարբեր են դիւզական ու քաղաքային նոյն աստիճանին վրայ դնուող դպրոցները. տարբեր է հոգեւորականութեան ձեռքին տակ եղող դպրոցը, տարբեր է պետական դպրոցը, տարբեր են անհատական հաստատութիւնները: Կաթոլիկ դպրոցը բոլորովին ուրիշ կերպարանք ունի ու ներքին ոգի, բոլորովին տարբեր բողոքական համայնքը ու փառթէօրի մը վարչութեան տակ գտնուող դպրոցի կերպարանքն ու էութենէն:

Աշխարհիկ դպրոցներուն մէջ ալ կարեւորութիւն ունի, թէ ինչ դասի, խումբի, կուսակցութեան հովանիին տակն է դպրոցը, ատոր համեմատ տարբեր կ'ըլլայ ո՞չ միայն իր ըմբռնումներու ու ձգտումներու, այլեւ նիստ ու կացի, վարք ու բարքի շատ մը նրբութիւնները. տարբեր սրբութիւններ կը սիրուին, տարբեր բաներ կը գնահատուին, տարբեր քաղաքավարութիւն է ու տարբեր փոխադարձ վերաբերում:

Այսինչ հաստատութեան մէջ կը տիրէ «դրական» ոգի. երազը հաստանալն է, ամէն ինչ դրամով կը չափուի, առեւտրական բարեմասնութիւնները կը յարգուին եւ արդիւնաբերական շնորհքն է որ կը գովաբանուի: «Ժամանակը ոսկի է» եւ բոլոր սկզբունքները՝ քիչ մը խորքը որ նային՝ միշտ ոսկիին շուրջը կը դառնայ եւ անձնական ապագայ հարստացման, բարձրացման եւ բախտաւորութեան. բռնական կերպով ամէն մանր ու մեծ բաներուն վրայ կ'ընկնայ ու կը զգացուի ոսկի հորթին այդ պաշտամունքը եւ ետական գծերու գնահատումը: Ուրիշ հաստատութեան մը մէջ ամէն բան հանրութեան անունով կը դատուի, հանրութեան բարձրացումը, ժողովրդին ծառայելու խաչալը կը պաշտուի. ամէնքն բարձր բան անձնութիւնները կը ներկայանայ, եսի գոյութիւնը. եւ բախտաւորութիւնը կը ձգտուի, որ հիմունքի ուրիշներուն բախտաւորութեան վրայ:

Այսպէսով ամէն ազգ, ամէն խմբակցում, ամէն դասակարգային դասադասութիւններ, ամէն կառավարական տարբերութիւն, ինչպէս եւ դպրոցը պահող բոլոր տեսակի իրաւական տէրերը, այդպէս ալ դպրոցին տնօրէնութիւնը եւ ուսուցչական կազմը, այս բոլորը միասին դասադաս չափերով կ'ազդեն դպրոցական հաստատութեան վրայ եւ կու տան անոր

յատուկ կնիք մը, որոշ գոյն մը, ինքնայատուկ ներքին ու արտաքին կերպարանք մը, անկախ իր աստիճանէն, տեսակէն ու ծրագրէն:

Կրնայ շատ ուժեղ ըլլալ այդ գոյնն ու կերպարանքը եւ մենք արդէն կը խօսինք դպրոցին մէջ տիրող ոգիի մասին, դպրոցը վարող շունչի մասին: Կրնայ շատ տկար ըլլալ այդ գոյնն ու շունչը, մասնաւոր ապաւորութիւն մը չընել, կ'ըլլայ սովորական դպրոց մը, ոչինչով տարբերող դպրոց մը, կրնայ ըլլալ անհետաքրքրական դպրոց մը, նոյնիսկ անշունչ, անհոգի դպրոց մը, կրնայ ըլլալ անկերպարան դպրոց մը:

Ինչպէս որ մարդկային անհատներուն մէջ կան շէշտուած անհատականութիւններ, խոր գծերով այս կամ այն ուղղութեամբ, կան եւ անձեք աւելի սովորական արտաքինով ու ներքինով, որոնք մասնաւոր կերպով ոչինչով կը տարբերին ուրիշներէն, նման են ուրիշներուն եւ ատոր համար ալ նուազ ուշադրութիւն կը դրուեն, այդպէս են նաեւ հանրային հաստատութիւնները: Կան դպրոցներ շատ շէշտուած որոշ կերպարանքով, հոն մեծցող եւ ուսում առնող տղան կարծես իր վրան կը կրէ հաստատութեան կնիքը եւ ո՞չ միայն դպրոցին մէջ աշակերտ եղած միջոցին, այլեւ ամբողջ կեանքին մէջ աւելի կամ պակաս ընդգծուած կերպով: Կան եւ անհոգի եւ անշունչ դպրոցներ, ուր կ'երթան տղաքը ուսում առնելու, ինչպէս որ կը մտնեն խանութ կօշիկ գնելու. դպրոցը չունի իր մէջ ներքին մղիչ ուժ, չունի որոշ իտէալ, ըսկզբունք մը, ձգտում մը մասնաւոր պաշտամունքը. անդէմ դպրոց է: Այս տեսակ անդէմ հաստատութիւնները այն մեծ տարբերութիւնը ունին կօշիկի խանութէն, որ քառորդ ժամուան մը համար չեն. տղան տասնեակ մը տարի այդ անդէմ ու անշունչ հաստատութեան մէջ մեծնալով առանց ազդեցութիւն կրելու դուրս չի դար այդ հաստատութենէն, միայն թէ այդ ազդեցութիւնը կ'ըլլայ բացասական. տղան հոգեկան դժբեր, ձգտումները եւ բարոյական ըմբռնումները դարձած են իրենք ալ անդէմ ու անհոգի:

Դէմք, շունչ, ոգի ունեցող հաստատութիւնը անշունչ որ հանրային կարեւորութիւն ունեցող դործոն մըն է կենդանի: Չաօ, թէ բարի ուղղութեամբ. ատրկա արդէն կախում ունի տիրող շունչի ու ոգիի տեսակէն եւ միշտ ալ որոշ չափով տարբեր խումբերու կողմէ տարբեր գնահատութիւն կը կրէ: Շունչ ու ոգիի տեսակէտէն խեղճ եղող հաստատութիւնները անուժ են, զուրկ են վարելու եւ կեանքին ուղղութիւնը տալու զորիշներէն. խորքի գոյանակը թուլացած է կամ կոտրած է եւ ատոր համար ալ լարում չունի եւ իր աշակերտներու պրկումն ալ կը թուլցնէ ու կը բազմացնէ անզգայնակ, անխեղ մարդոց թիւը. կու տայ սեւրունքութեան, որոնց համար միեւնոյն է ասանկ է եղեր թէ անանկ է եղեր, իրեն ի՞նչ:

Դիմաւոր հաստատութիւններէ ելողները միշտ աշխարհը փոխելու, կեանքը կատարելագործելու եւ իրենց հասկացած ձեւով շտկելու ետեւէն ինկնող մարդիկ են. ուր ալ երթան՝ հանգիստ չեն մնար, հանրային կեանքին մէջ անհանգիստ տարր են, ամէն տեղ կը միջամտեն, ազմուկ ու կենդանութիւն կը բերեն: Դիմաւորիկ հաստատութիւններէ եկողները անտարբեր դէմքեր են, հանրային գործունէութեան վրայ արհամարհանքով կը նային, իրենք իրենց գործին չվերաբերող պարապ բաներ: Իսկ երբ բռնի կերպով կը քաշեն թեւերէն ու մէջտեղ կը բերեն, որ իրենց ուսումովն ու գիտցածովը պիտանի ըլլան նաեւ հանրութեան հա-

ԻԱՂԵՐ

ՔԱՆԱՆՈՒԿ (*) LES SYLLABES

(2 - 5 - 10 հոգի)

Խաղողները բոլորակի նստելով, մէջերնէն մէկը, կամ դէմադէմ նստող երկու հոգիէն մէկը փոխն ի փոխ՝ թաշկինակը գնդաճիւղով (պլորելով) կ'ենտէ իր դիմացինին՝ բառի մ'առաջին վանկն արտասանելով: Թաշկինակն ընդունողն անմիջապէս երկրորդ վանկ մը յարմարեցնելով արտասանելու է, պայմանով որ չկակաղի, ոչ ալ անյարմար, կամ առաջին վանկին հետ միանալով որեւէ բառ չկազմող վանկ մ'արտասանէ:

Այսպէս, օրինակի համար, թաշկինակն իր դէմինին նստողը՝ կ'արտասանէ՝ «կա» վանկը: Թաշկինակն ընդունողը պարտաւոր է անմիջապէս վերջավանկ մը, սեպնք «տա»՝ կցել անոր առաջարկածին, որով երկուքը միանալով դրէթէ մէկ բերնէ ելածի պէս՝ կազմեն «կա'տա'» բառը, կամ «կա'րա'գ», «մա'ծո'ւն», «հա'լա'ւ», «ե'րե'ս», եւլն.:

Ուրեմն հանելուկ - բառի մ'առաջին վանկը կ'արտասանուի՝ պահանջուելով լրացուցուցիչ միւս վանկը:

Ո՛վ որ իր լրացուցիչ վերջավանկն արտասանելու ուշանայ, կակաղի, կամ սխալ ու անյարմար վանկ մը կցէ առաջարկուած բառ-հանելուկին՝ խաղը կորուսած կ'ըլլայ ի նպաստ գիմացինին:

(*) Գրական բառ:

մար, իսկոյն նկատելի կը դառնայ, որ անկարող են, չունին յարմարութիւն. կը պակսի ներքին կրակը:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՐԵՄՆԵՐԸ

Արդ՝ մարդկային քաղաքակրթութեան խտացումը իր բոլոր կողմերով յստակ ըմբռնելու եւ իր ուսումնասիրութիւնը որոշ կարգի մը տակ դնելու համար՝ կրթութեան միջոցով ձեռք բերուելիք բաները կրնանք բաժնել երեք տեսակի:

Ամէնէն առաջ մարդկային բնական կարողութիւններու բացումը, նրբացումը եւ կատարելագործումը. թէ՛ նեղ մտքով դուռ ջղային կարողութիւններու փոտումն ու բարձրացումը, ինչպէս են յիշողութիւնը, երեւակայութիւնը, մտածողութիւնը, ուշադրութիւնը, կամքը, զգացումը, այսինքն մեր ջղային կեդրոններուն մէջ տեղի ունեցող ներքին կատարելագործումը. եւ թէ՛ այն հոգեկան կարողութիւնները, ուր ներքին ջղային գործունէութեան զոյգ կ'երթայ նաեւ մկանային աշխատանք մը աւելի կամ պակաս կարեւոր չափերով, ինչպէս է, օրինակ, խօսելը, երգելը, քայլելը, պարելը, նուագելը, չմշկելը, գրելը եւ վերջապէս մկանային ամէն կատարելագործում: Այս ամէն տեսակի հոգեկան կարողութիւններու բացումն ու մարդումն է, զոր կ'անուանենք նեղ իմաստով գաղ-գացում:

Կարողութիւններու այս քննական անհատական զարգացման զուգընթաց կ'երթայ նաեւ կարողութիւններու որոշ ընկերական մշակում մը: Մարդը ընկերական կենդանի է. կ'ապրի միշտ իր նմաններուն հետ ու իր նմաններուն մէջ: Առանց այդ մշտական ընկերակցութեան առաջնալ չէին կրնար ո՞չ հոգեկան, ո՞չ ալ նիւթական քաղաքակրթական բարեքները, որ հիմա կը վայելէ մարդը իր ծընած օրէն միջուկէ իր մահէ: Բայց իրարու հետ ապրելու, մեծացնել իրարմէ օգտուելու եւ իրարմով պայմանաւորուած ըլլալը մարդկային հաւաքականութիւնները կը վերածնէ աւելի բարդ ու աւելի բարձր տեսակի միութիւններու, որ կ'ան-

նաղապետն իր շուրջը կ'ընտրէ խաղողները: Ու իր ցուցամատին ծայրը դնուն վրայ ոլոր - ոլոր պտուցնելով եւ... «մո'ւտ մո'ւտ մո'ւտ, եէ'լ եէ'լ» ըսելով հետզհետէ կը բարձրացնէ ձեռքը, ապա մէ'կէն՝ կենդանի էակի մը կամ իրեղէնի մ'անունն արտասանելով, ցուցամատը կ'դարձնէ վեր կ'անկէ, իբր կոտոր՝ յիշած էակին կամ իրին, եւ կ'ըսէ օրինակի համար. -

«Մո'ւտ մո'ւտ, եէ'լ եէ'լ ... Էծու կուտո'շ»:

Կամ՝ «...կատու կուտո'շ», (այծի կոտոր, կատուի կոտոր): Եթէ արտասանուած անունը կոտորաւոր կենդանիի մը անունն ըլլայ՝ խաղողներն իրենք ալ պարտաւոր են խաղապետին շարժումներուն հետեւելով մէկտեղ՝ մասերնին ալ տնկել, ապացուցելով իրենց ուշադրութիւնն ու գիտակցութիւնը՝ յիշուած կենդանիին կոտորաւոր ըլլալուն:

Իսկ երբ արտասանուած անունն անկոտոր կենդանիի մ'անունն ըլլայ՝ թէեւ խաղապետն իր ցուցամատը տնկելով թէ օրինակ - «կա'տա'ւ կուտո'շ», կամ «պա'տի կուտո'շ»՝ խաղապետներն զոյգ ըլլալու են որ մատերնին չ'տնկեն, որովհետեւ տըրւած անունն, անկոտոր կենդանիի մը կամ իրի մ'անունն է, եւ խաղապետը զի'տմամբ կ'ողէ չ'փոխեցնել զիրենք, ու փորձի են թարկել իրենց ըմբռնումը:

S. ՉԻՌՈՒՆԻ
«Արեւելեան Խաղաշխարհ»
Պոլիս 1919

ուսնինք ընտանիք, համայնք, պետութիւն, որոնցմէ ամէն մէկը իր պահանջները կը դնէ իր քաղաքը մասնիկը կազմող անհատներուն վրայ: Որպէսզի կարելի ըլլայ կենակցութիւնը, միասին աշխատելու ու միասին վայելելու, իրարու օգնելու ու իրարմէ օգտուելու, անհրաժեշտ է, որ անհատը շարունակ աչքի առաւ ունենայ, թէ ինքը միեւնոյն չէ, որ ուրիշներ կան շուրջը. եւ իր ըրածն ու վարմունքը պէտք է յարմարեցնէ իր կենակիցներու ուղածին ու հաւանածին: Ամէն անհատ ուղէ-չուղէ պէտք է դիտնայ, թէ զինքը չընկալածող հասարակութիւնը ի՞նչ կը պահանջէ իրմէ, թէ ինքը ինչպէս պէտք է վարուի ու շարժուի, իրեն մէջ անբաժան մասնիկը ընկերական ալը աւելի բարձր միութիւններուն: Այս քննակական կեանքի պահանջը եղող ապրուստի ձեւերուն, վարք ու բարքի, քաղաքավարութեան, օրէնքներու, կանոններուն, սովորութիւններուն եւ բարոյական սկզբունքներու խրացումն է, զոր կ'անուանենք դաստիարակութիւն. հոգիի ընկերական կողմերու մշակումը:

Հոգիի բնական եւ ընկերական կողմերու այս մշակումէն դուրս ինչ որ կը մնայ խրացում մըն է տեղեկութիւններու, ծանօթութիւններու, եղելութիւններու, ինչ որ մարդկութիւնը դարբնու աշխատանքով դիտեր է, դատեր է, հասկըցեր է. ինչպէս եւ ծանօթացումն այն բոլոր քաներուն, զորս մարդը կըցրէ հնարել, չինել, կազմակերպել եւ օգտագործել, այսինքն ամբարումը անհատի գիտելու մէջ մարդկային գիտութեան եւ իմաստութեան: Մտաւոր պաշարի ալը ձեռքբերումն է, զոր կ'անուանենք ուսում:

Այսպիսով մարդու համար կրթութիւնը, քաղաքակրթական որոշ աստիճանի մը հասնիլը, երեք երես ունի. կարողութիւններու զարգացում, դաստիարակութիւնն ու ուսում: Կրթութեան այս երեք կողմերը սերտօրէն հիւսուած են իրարու, իրարմով կը զարգանան, իրարմէ կ'ազդուին եւ իրարու գործակից են շարունակ, բայց եւ այնպէս տարբեր են ատորք իրարմէ, տարբեր երեսներն են միեւնոյն երեսութիւն:

Լ. ՇԱՆՔ
«Կրթութիւնը ընդհանրապէս»
Պէյրութ, 1951

ԺԻՐԻՆՈՎՍԿԻ ԿԸ ԼՈՒԾԷ՞ ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԸ

Վարդիմիր Ժիրինովսկին Ռուսաստանի Ազատական - Ժողովրդավար կուսակցության ղեկավարն է: Քաղաքական բեմին վրայ անոր յայտնությունն հետ մեծ հետաքրքրություն ստեղծեց «Ոստում գեպի հարաւ» հատորը որ ծառայում է ռուսական լուսակնությունները կը ներկայացնէր: Նուազ ընդունելությունը հասան հայաստանի արտադարձություններն ալ, մանաւանդ երբ քաղաքական ամբողջ անոր անցեալը Թուրքիոյ կողմէ անբաղաձակ նկատուածի պարագայ մը կը նշէր:

Այնպէս կը թուի որ Ժիրինովսկի կըրկին Հայաստանի այժմէականութեան մէջ տեղ գտած է հարցադրոյցով մը և հեռատեսիլի ելոյթով մը (Մարտ 13): Երկուքին հասարակաց կէտերը կը կազմեն այն մասերը որոնք կը վերաբերին Ռուսաստանի եւ Հայաստանի աւանդական կապերուն, բարեկամութեան, նաեւ Թուրքիոյ կողմէ հայկական իրաւած հողերուն վերադարձին անհրաժեշտութեան, 1915-ին, եւայլն: Հայաստանեան մամուլի երկու անուններ Մարտ 14-ին տեղ տուած են Ժիրինովսկիին արտադարձություններուն. մէկը «Հայք»-ն է, միւրը՝ «Ազգ»-ը: Առաջինը կ'արձագանգէ հեռատեսիլի ելոյթին, երկրորդը տեղ կուտայ թղթակից Լուսիկ Դուկանեանի, կատարած հարցադրոյցին: Այս վերջինին մէջ Ժիրինովսկի աւելի լայնօրէն անդադարած է հայկական պատմական ակնկալութիւններուն:

Կովկասը նկատելով զանազան շահերու եւ ատով շատ մը պետութիւններու մըրցումի շրջան մը, ռուս քաղաքական այս գէմքը յատուկ վտանգ կը նշմարէ Թուրքիոյ հոն ներկայութիւնը: Ան կ'ըսէ. «Եթէ Թուրքիոյ հոն մտնեն, բոլորը կը մտնեն: Յիշեցէք թէ ամենի քանակը եկան Փոքր Ասիա, բարբարոսաբար գրաւեցին Կ. Պոլիսը եւ կողակտեցին, մարտեցին, հնազանդեցուցին հոն ապրող բոլոր ժողովուրդները, թէ ինչպէս 1915-ին 1.5 միլիոն Հայ կոտորեցին: Ո՞վ կը վնարէ իրականացան մշակույթին եւ սլա ժողովուրդներու հանդէպ անարարած խոշոր ժութիւններու փոխարժէքը: Թուրքիոյ լոյնեան չարիք պատճառած են մարդկութեան, որքան Գերմանացիները: Ֆաշիստ վարչակարգը սպաննեց 50 միլիոն մարդ, իսկ 17 միլիոնը թուրք ժողովուրդը ոչնչացուց 1.5 միլիոն հայ: Համեմատութիւնը նոյնն է: Բայց Գերմանացիներու նկատմամբ դատաւարութիւն եղաւ, իսկ Թուրքիոյ որքան մէկուն կողմէ չպատժուեցան: Կարելի է հետեւեցնել որ Հայերը կարելի է ոչնչացնել քանի որ ամենի փոքր ժողովուրդը են»:

Մոտեցնել Հայկական յարաբերութիւնները սերտացնելու անհրաժեշտութեան մասին, Ժիրինովսկի կ'ըսէ թէ իրենց ձեռքն առն է քրիստոնեայ զանազան ունեան ուրուն առիթ կը տրուի ռուսական օգնութեամբ տիրանալու իր պատմական սահմաններուն: Ապա կը բացատրէ. «Կը կարծեմ որ Հայաստանը պէտք է տարածուի Սեւ ծովէն մինչեւ Կասպից ծով. առնուազն: Ան կրնայ կասպից ծովուն վրայ ափ ունենալ Զուլփա. Լեմբորան շրջանին մէջ, ապա աւելի հիւսիս՝ Գեպի Բաբու: Ան իրաւունք ունի վերստանալու Արարատ լեռը, Կարսը, Արտասանը եւ Սեւ ծովուն ափ ունենալ Սամսոն. Տրապիզոն շրջանէն: Իսկ Տիւրքիոյ վրայ ապագա քաղաքական պետութեան ստեղծումէն ետք Հայաստան կրնայ Մերսինի կողմէն ընդ շերտով մը յայտնուի Միջերկրականի ափին: Ինչ, Անգարայի մէջ քիչ մը դժգոհ կ'ըլլան: Վերջին հաշուով Թուրքիոյ Պոլիս եկած են Տաշքենդի կողմէն եւ Տաշքենդը կը մնայ այն քաղաքը որ ամենի կրնան վերադառնալ: Իրենց հայրենիքն է ան: Կամ կրնան մնալ հոն ուր այսօր կ'ապրին: Բայց պէտք է ճշտել Հայերուն, Քիւրտերուն»:

Ժիրինովսկի կը կրկնէ տեսակէտը թէ Հայաստանը 20-ական թուականներուն բոլշեւիկներու կողմէ Ազրբեջանին տըրուած է, այդ երկրին համայնավարները սիրաշահելու հեռանկարով: Իր կարծիքով «այսօր Լեւոնայիմ Կարաբաղը պէտք է ինքնուրոյն միաւոր ըլլայ: Կարելի է նաեւ գայն յանձնել Հայաստանին: ... Նախիջեւանը եւս պէտք է վերադարձնել Հայաստանին: 21-ը որ Նախիջեւանը արեւմտական

Ռ Ի Ե Տ Ա Գ Ն Ա Ց Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Մ Ա Տ Ր Ա Ս, Կ Ա Լ Կ Ա Թ Ա, Ս Ի Ն Կ Ա Փ Ո Ւ Ր

Մատրաս, առաջին հայ պարբերականը Ազգաբարձի տպագրութեան 200-ամեակ տպուած 1794-ին Յարութիւն Բանյ. Ծառուկեանի կողմէ:

Ձինսուրա, 1695. առաջին հայ եկեղեցւոյ կառուցման 300-ամեակ:

Ահա այս զոյգ հանդիսութիւններու համար ուխտագնացութիւն կատարուեցաւ գեպի Հնդկաստան:

Ամիսներ առաջ Աստուրիոյ եւ Հընդ-կաստանի եկեղեցական կազմակերպութիւնները Ծանուցին ուխտագնացութեան մասին ու ապա հաղորդեցին ժամանակացոյցը: Սիւնիէն Փետր. 15-ին 16 հոգիներէ բաղկացած ուխտաւորներու խումբ մը, առաջնորդութեամբ Հնդկաստանի եւ ծայրագոյն Արեւելքի հայր. պատուիրակ Աղան Արք. Պալիօղեանի, ճամբայ ելաւ գեպի Մատրաս:

Ուխտաւորները նոյն կէսօրին սեղանակից դարձան առաջնորդ հօր ու ապա Սիւնիէի Ս. Յարութիւն եկեղեցւոյ մէջ տպագրելէ արարողութիւնէ մը ետք, ճամբայ ելան գեպի օդակայան: 12 ժամուան թռիչքէ ետք հասան Մատրաս, ուր դիմաւորութեան եկած էին Կալիթայի հոգիւ Սահակ Բանյ. Սահակեան, եկեղեցւոյ վարչական Պ. Սթիվ ձորտուն եւ Հնդկաստանի մօտ Հայաստանի պատուիրակ Տիւրքիոյ Ս. Յովսէփ Սէֆէրեան:

Մատրասի մէջ աւտարակաճ ուխտաւորներուն միացան Կալիթայի ժամանած ուխտաւորները եւ Մարգարիտական ձեմարանի սան - սանուհիները:

Փետրուար 16-ին առաջնորդ հայրը առաւօտուն պատարագ մատուցեց Մատրասի Ս. Աստուածածին Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ մէջ - կառուցուած 1712-ին եւ վերանորոգուած 1772-ին, ուր ներկայ էին Մարգար, Կաթողիկէ, Անկիլլեան, Բողոքական ու այլ եկեղեցիներու բարձրաստիճան հոգեւորականներ, ինչպէս նաեւ պետական եւ դիւանագիտական շրջանակի ներկայացուցիչներ:

Պատարագի ընթացքին ընթերցուեցաւ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի 1993 Սեպտեմբեր թուակիր սրբատու կողմէ հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով ու ապա առաջնորդ երկու լեզուներով տպագրուել է օգնչունչ քարոզ մը խօսեցաւ, պանծացնելով գիրերու դիւտը, Ազգաբարձի տպագրութեան 200-ամեակը, ու վեր հանեց Յարութիւն Բահանայ Ծառուկեանի կոթողական աշխատանքը:

Յաւարտ պատարագի հանդիսաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Ազգաբարձի հրատարակչի-խմբագրի Յարութիւն Բանյ. Ծառուկեանի շիրմին վրայ, ուր կը գտնուի եկեղեցւոյ չընդհատուած մէջ: Հոգեհանգիստէն ետք Աղան Արք. բացումը կատարեց Հայաստանէն

երրուած խաչքարին, որ տարի մը առաջ օծուած էր Վազգէն Ա. կողմէ ու դիւտեղուած Ծառուկեան Բահանայի շիրմին վրայ դրուելու: Պատուիրակ Տիւրքիոյ Ս. Յովսէփ Սէֆէրեան ազգայնաշունչ ճառով մը վեր հանեց Ծառուկեան Բահանայի կոթողական աշխատանքը:

Ապա տեղի ունեցաւ պաշտօնական ճաշ, ուր եկեղեցական ու պետական անձնաւորութիւններ ելոյթ ունեցան ու շնորհակալ Հայոց շինարար եւ օգտակար տարր մը ըլլալու գեղեցիկ երեւոյթը:

Կէսօրէ ետք Մարգար եկեղեցին քաջատիկ ընդունելութեամբ մը պատուեց ուխտաւորները: Եկեղեցիի շրջակայէն պաշտօնապէս դիմաւորուեցաւ Աղան Արք. եւ ընկերակիցները, ապա առաջնորդուեցաւ եկեղեցի ուր կրօնաշունչ յայտագիր մը գործադրուեցաւ չարականի երգեցողութեամբ ու ճառերով: Այս առիթով առաջնորդ հայրը Մարգար եկեղեցւոյ Մատրասի առաջնորդ Ջաքարիա Մար Դիոնիսիոսին նուիրեց եպիսկոպոսական մատանի ու փոխադարձաբար ստացաւ նուէրները:

Աւելի ուշ քրիստոնէական էջիմէներէ շարժումը, ընդունելութեամբ մը պատուեց Աղան Արք., որ իր կարգին քրիստոնէական շունչով լեցուն խօսքով մը հանդէս եկաւ:

Փետրուար 17-ին, ուխտաւորները այցելեցին Մատրասի մէջ գտնուող Թովմաս Առաքելի գերեզմանը ու ապա շարժարանաց ու նահատակութեան բլուրը: Այստեղ եկեղեցիէն ներս շրմաքարեր կային հայերէն արձանագրութեամբ, երբեք եկեղեցիէն ներս, մէկը չընդհատուած մէջ: Առաքելոց նկարներուն վրայ անունները գրուած են հայերէն լեզուով: Գրականին ու Ասագ խորանին վրայ հայերէն արձանագրութիւններ կան: Ծառականի երգեցողութեամբ ու աղօթքով բաժնուեցան սրբաւայրէն:

Երկու ժամուան թռիչքէ ետք, երկու յոյսաւ ուխտաւորները ժամանեցին Կալիթա ու դիմաւորուեցան զաղութի անհրաժեշտ կողմէ, զլիսաւորութեամբ եկեղեցւոյ վարչական Պ. Մանուկի:

Կիրակի, Փետրուար 19-ին Սահակ Բահանայ Սահակեան պատարագեց Նաւարեթի եկեղեցւոյ մէջ ու առաջնորդ հայրը երկու լեզուներով քարոզեց ու վեր հանեց հնդկահայ զաղութի ու մանաւանդ Մարգարիտական ձեմարանի - հիմնուած 1821-ին - կարեւորութիւնը մեր հայ իրականութեան մէջ:

Կէսօրին ուխտաւորաց խումբը ճաշով մը պատուուեցաւ Հայկական Մարգարիտական ակումբի անդամներուն կողմէ, ուր փոխանակուեցան ճառեր ու նուէրներ:

Փետրուար 20-ին եւ 21-ին ուխտաւորներու խումբին մաս մը Տէշի - Ակրա մեկնեցաւ ու այցելեց աշխարհահռչակ իրենց մայրենի լեզուով եւ գարգացնեն հայ ժողովուրդին մեծ մշակոյթը»:

Յեղատպանութեան 80-ամեակի նախօրեակին երբ Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ ջանք կը տարուի արժանի շուքով նշելու իր հոգին հետ ամբողջ ժողովուրդի մը կոտորակումը, ամէն կասկածէ վեր է որ Ժիրինովսկիի արտադարձությունները որպէս նախախնամական օրհնութիւն պիտի ընկալուին «հայաստան» արտադարձություններու տակաւին ծարաւ մնացածներու կողմէ: Պիտի ըլլա՞ն նաեւ ուրիշներ որոնք փորձեն իրապաշտութեան կանոններով չափել ըստածները. ո՞վ դիտէ: Ամէն պարագայի, դժուար է չմիտնալ «Հայք»ի խմբագրութեան տեսակէտին որ ընկերացած է վերոնշեալ գրութեան եւ ամփոփուած սա տողերուն մէջ. «Այս իմաստով հետաքրքիր կը լինէր լսել թէ ինչպէս ելոյթ կ'ունենար նա Թուրքիայի մէջ: Նոյն պարբերութեամբ «Հայք»ը կ'ընէ տակաւին. «Մեր քաղաքական այլերբեր գիտակցում են թէ ինչպիսի քարոզաշխարհաբանական իրադրութեան մէջ ենք գտնուում, այսպիսի պարզ հայապատ յայտարարութիւնները միանշանակ ընկալելու համար»:

ԱՐՓԻ ԹՈՌՈՅԵԱՆ

Թաճ - Մահալը, որ աշխարհի եօթը հրաշալիքներէն մէկն է:

Փետրուար 21-ին պատուիրակ հայրը Կալիթայի մէջ մամուլի ասուլիսի ընթացքին խօսեցաւ եկեղեցիի, Հայութեան եւ հնդկահայ զաղութի մասին: Յայտը ողջ օրերուն քաղաքի յօշուածներ լսու տեսան տեղական ու անգլիախոս թերթերու մէջ:

Փետրուար 22-ին, պատուիրակ հայրը ընկերակցութեամբ Կալիթայի եկեղեցւոյ ատենապետ Պ. Հայկ Սուքիասի եւ պատուիրակ Տիւրքիոյ Ս. Յովսէփ Սէֆէրեանի, քաղաքավարական այցելութիւն մը տուաւ համալսարանային համալսարանի տնօրէն Մայր Թերեզային, զինք հրաւիրելով ներկայ ըլլալու Վարդանանց տօնի պատարագին:

Նոյն երեկոյեան Պ. Հայկ Սուքիասի մեծ ընդունելութիւն մը տուաւ ի պատիւ պատուիրակ հօր եւ ուխտաւորներու:

Փետրուար 23-ին, Սահակ Բանյ. Սահակեան պատարագեց Կալիթայի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ ու Աղան Արք. քարոզեց, վեր առնելով վարդանանց ողին: Մայր Թերեզայ ներկայ եղաւ պատարագին ու ստացաւ ուխտաւորներու սրտաբուխ նուիրատուութիւնը, որուն համար իր քրիստոնէաշունչ խօսքով շնորհակալութիւն յայտնեց: Յաւարտ պատարագի ճաշ տեղի ունեցաւ եկեղեցւոյ շրջակային մէջ, ուր եւ կը գտնուի Սրբ. Փօլ Ձէյթըր ձեռնոցը:

Նոյն իրիկունը Վարդանանց տօնին առիթով Մարգարիտական ձեմարանի սան. սանուհիները զեղարկուստական բարձր. րակ յայտարարով մը ելոյթ ունեցան ու արժանացան հանդիսականներու զննատանքին:

Պատուիրակ հայրը Փետր. 24-ին մեկնեցաւ Պանկյատէ, ուր մայրաքաղաք Տաքայի մէջ Ս. Յարութիւն եկեղեցին ունի, կառուցուած 1781 թուականին: Նոյն իրիկունը առաջնորդ հայրը պատարագ մատուցեց ու բանին կենաց քարոզութեամբ միւլթիթայ 10-ի հասնող Հայերը: Պատարագին ներկայ էին անկիլլեան եպիսկոպոս, կաթողիկէ, բողոքական եկեղեցականներ, պետական ու դիւանագիտական շրջանակներու ներկայացուցիչներ: Աղան Արք. անկիլլեան եպիսկոպոսին նուիրեց գեղեցիկ ձեռագ խաչ մը, իր երկար տարիներու ուշադիր հսկողութեան համար, հանդէպ՝ Տաքայի Հայոց եկեղեցւոյ: Յաւարտ պատարագի տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն:

Յաջորդ օրը Փետրուար 25-ին պատուիրակ հայրը ընկերակցութեամբ Տաքայի եկեղեցւոյ ատենապետ Պ. Միքայէլ Մարթինի Կալիթա վերադարձաւ: Կիրակի, Փետրուար 26-ին, Կալիթայէն Ձինսուրա ուխտագնացութիւն, ստանալով Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ 300-ամեակը: Այս առիթով պատարագեց ու քարոզեց Աղան Արք. Պալիօղեան ու իր քարոզին մէջ վեր առաւ սիրոյ ու զոհողութեան ողին: Ընթերցուեցաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի տեղապահ Թորգոմ Արքեպիսկոպոս Մանուկեանի օրհնութեան գիրը հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով: Պատարագի աւարտին պատկազրութեան տպագրելէ արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Կալիթայի ձեմարանի եւ Հայաստանէն ժամանած իր նշանածին՝ Սայտայի: Բոլորին համար քաջադիւ ու յօղիչ պահ էր. քանի երկար տարիներէ ի վեր այսպիսի արարողութիւն տեղի չէր ունեցած Ձինսուրայի եկեղեցւոյ մէջ: Պատարագի աւարտին մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Մարգարիտական պաշտօնագրութեան համար պաշարած վերջին հայ իշխանի շիրմին վրայ, ուր կը գտնուի եկեղեցւոյ զանգակատան կողքին: Տրեւտոն Մեղիք Բեկլարովի - Վերջին իշխաններէն մին Ղարաբաղի - եւ զաւակներուն շիրմները կը գտնուին այս շրջանին մէջ:

Յաւարտ արարողութեան պաշտօնական ճաշ տրուեցաւ եկեղեցւոյ շրջակային մէջ: Ապա ուխտաւորներ, Կալիթայի հայր ու սան - սանուհիներ այցելեցին Կաթողիկէ Փանոսը ուխտատեղի - եկեղեցին, ուր կայ Հայոց մը շիրմը:

Փետրուար 27-ին, Կալիթայի Հայկական Ակումբի վարչութիւնը ողջըրթ երեկոյթ մը կազմակերպած էր, որ տեղի ունեցաւ Միութեան կեդրոնատեղիին մէջ: Ելոյթ ունեցան Կալիթայի եկեղեցւոյ ատենապետ Պ. Հայկ Սուքիասի, Հայաստանի պատուիրակ Տիւրքիոյ Ս. Յովսէփ Սէֆէրեան, ուխտաւորաց խումբէն Սիւնի

COMMUNIQUE DE PRESSE N° 5

80° ANNIVERSAIRE
DU GENOCIDE DES ARMÉNIENS
PERPETRE PAR LE GOUVERNEMENT
TURC OTTOMAN
EN 1915

Au Trocadéro le 24 Avril

Quatre vingt ans après le début du premier génocide de ce siècle, doit avoir lieu la Commémoration du Génocide Arménien de 1915 sur le parvis du Trocadéro, de 11h30 à 19h, le Lundi 24 Avril 1995.

Le Comité pour la Commémoration du 24 Avril 1915 qui regroupe pour la première fois toutes les associations arméniennes, ainsi que les trois églises, apostolique, catholique et évangélique, en organisant une manifestation sur le Parvis des Droits de l'Homme, a voulu donner cette année un caractère exceptionnel à cet anniversaire, autant par respect pour la mémoire d'un million et demi de morts dont le massacre ne devrait plus être nié, que pour s'élever contre toute forme de génocide dont notre siècle garde les stigmates sanglants. En se mobilisant pour la prévention des génocides et des crimes contre l'humanité, les Arméniens montrent leur détermination de lutter contre l'oubli, mais surtout leur volonté collective de demander la condamnation et la reconnaissance du génocide arménien par le gouvernement turc, héritier de l'Empire ottoman.

La Commémoration du 24 Avril commencera le Dimanche 23 Avril à 15h30 par une grande messe de requiem à Notre-Dame de Paris concélébrée par Mgr GABROYAN et le Cardinal LUSTIGER. Lundi 24 Avril, dès 10h30 aura lieu une grande messe solennelle en l'église arménienne apostolique célébrée par Monseigneur l'Archevêque Kude NACACHIAN. La journée se poursuivra à partir de 11h30 au Trocadéro où chacun pourra visionner des films constitués, entre autres, de témoignages bouleversants de rescapés en France et en Arménie, projetés sur des murs d'images et écrans de télévision, découvrir des livres, des tableaux et sculptures, des documents d'époque relatant l'histoire du génocide oublié, rencontrer des artistes, des écrivains, des personnalités... et aller aussi à la rencontre de l'Arménie actuelle, pays attachant, luttant pour conforter son indépendance.

Entre-temps, un cortège se rassemblera Place de l'Etoile à 17h30 pour déposer une gerbe sous l'Arc de Triomphe et raviver la flamme du soldat inconnu à la mémoire des Arméniens et Français d'origine arménienne morts pour la France. Il se dirigera ensuite vers le Trocadéro où l'on entendra les allocutions des personnalités présentes et pourra participer à une table ronde. Vers 20h, un nouveau cortège se dirigera vers l'Ambassade de Turquie pour le dépôt d'une motion.

Une motion sera déposée demandant la reconnaissance du génocide, la poursuite en justice des négationnistes, la réparation (et la levée du blocus illégal de l'Arménie).

Une motion est également adressée à chaque parlementaire afin de lui demander de réagir et prendre position en faveur de la lutte pour la prévention et la condamnation des génocides et des crimes contre l'humanité.

La présence de tous en permanence, est nécessaire mais en particulier durant le temps fort de l'événement vers 19 heures sur le Parvis du Palais de Chaillot.

Comité pour la Commémoration
du 24 Avril 1915 - Tél. : (1) 42 08 76 49

Attachée de presse
Véronique SKROTZKY
Tél. : (1) 39 69 05 27
Fax : (1) 30 82 47 75.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ՏՕՆ ԳԱԼՍՏԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ՅԵՐՈՒՍԱԼԷՄ Ի ՏԱՃԱՐՆ
ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 9

Ս. ՅՈՒԼԻԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՉ

Սկզբը ժամերգութեան ժամը 8-30, պատարագ՝ ժամը 10-30-ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Դռնբացէք, ժամը 16-ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՅ ԱՐՆՈՒՎԻՆ

Պատարագ ժամը 10-30-ին,
Դռնբացէք ժամը 17-ին:
Կը պատարագէ՝ ԳՐԻԳՈՐ ՔԶՆՅ. ՍԻ-
ԼԱՂԷՆԱՆ:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Սկզբը ժամերգութեան ժամը 8-45-ին,
պատարագ ժամը 10-ին: Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔԶՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ:
Դռնբացէք ժամը 16-ին:

ՄԱՐՍԷՍԸ ՍՐԻՈՑ ԲԱՐԳՄԱՆՆԱՅ ՄԱՅՐ ԵԿԵՆԵՑԻ

Ժամերգութեան ժամը 8-30-ին, պատարագ ժամը 10-ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ:
Դռնբացէք ժամը 17-30-ին:

ՍԷՆ-ՃԵՐՈՍ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Ժամերգութեան ժամը 8-30-ին, պատարագ ժամը 10-ին:
Դռնբացէք ժամը 16-ին:

Ս. ՅՈՒԼԻԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՉ

Ուրբաթ, Ապրիլ 7, տօն Աւետիայց Սրբուհոյ Կուսին Մարիամու:
Այս առթիւ, ժամը 10-ին, խորանը բացած պատարագ կը մատուցուի:
«Տէր Ողորմիա»ի ժամանակ խորանին վարդապետը կը կարդայ իր գրութիւնը:
Կը պատարագէ՝ ՆԵՐՍԵՅ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱ-
ՊՈՒՃԵԱՆ:
Շաբաթ, Ապրիլ 8, Յիշատակ Յարութեանն Ղազարու:
Ժամը 16-30-ին՝ Կիրակոսի ժամերգութեան կը կատարուի, որով ընթացքին խորանին վարդապետը կը բացուի:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊԱԱԿԻ

Իրենց սիրելի Մանուկ Մանուկեանի (Սէն - Թէթիէն) մահուն առթիւ Շիրին-Էան - Տակառեան ընտանիքը 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՑԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Մարտի 11-ի Հայ Մշակույթի Տան Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր Եւ Տիկին Փիէռ Ղազարեանի եւ զաւակներուն, Տէր Եւ Տիկին Մէլեանին եւ զաւակներուն, Տէր Եւ Տիկին Թերմոմեանին եւ զաւակներուն, Տիկին Զէմէլ Զիւլալի եւ զաւակներուն եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց հօր, մեծ - հօր եւ ազգականին՝ Վահագն Թերմոմեանի մահուն առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱՎԱԼԻՔ

Շաբաթ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է Ներսէս Անայեանի մահուն առթիւ՝ Տէր Եւ Տիկին Միլաթիէան 500 Ֆր., Պր. Սարգիս Գալիւնքի 300 Ֆր.: Ղեւոնդ Քիւնյ. Սոմուրմեանի վարձանման առթիւ, Գիւրգեն Ժաղկեպատի Տէր Եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան 1000 Ֆր., Պ. Յարութեան Զուլ-հակեան 400 Ֆր.: Հայկունի Հայքայեանի մահուն ընտանեկան առթիւ Տէր Եւ Տիկին Մարիա Պէտրոսէն 400 Ֆր.:

UGAB ... UGAB ... UGAB ... UGAB

UGAB - Marseille

COLONIE

L'Union Générale Arménienne de Bienfaisance de Marseille cherche pour sa Colonie de Vacances de Juillet 95, des ANIMATEURS DIPLOMES de BAFA.

Pour toute candidature envoyer un C.V. avec photo à :

T.U.G.A.B. - Colonie
327, Boulevard Michelet
13009 MARSEILLE
Tél. : 91. 22. 10. 45.

UGAB ... UGAB ... UGAB ... UGAB

ՀՈԳԵԶԱՆԳԻՍՏ

ԵՒ

ՀՈԳԵԶԱՆ

Կապույտ խաչի Լիոն - Վիլէօրպանի Ա. րաբ մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր ողբացեալ քնկ. րուհիներու յիշատակին Լիոն Ս. Յակոբ Եկեղեցին, որմէն ետք հոգեհաշ մը տեղի կ'ունենայ Եկեղեցւոյ կից սրահը
Կիրակի, Ապրիլ 9

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈՉ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ի դիտութեան Լիոնի եւ Ռոն - Ալպի Շրջանի Հայ Հասարակութեան կը ծանուցանուի թէ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Մեծ Պաշի ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱՐԹԻ Երեկոները ժամը 5-ին, Հսկումի եւ Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 5, ժամը 5-ին

ՀԱՐԱԻԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 5, ժամը 17-30-ին
Ս. Թադէոս - Բարթողիմէոս Եկեղեցի (Սէն - Թէթիէն)

Քարոզիչ՝
ԵՓՐԵՄ ԱՐԵՂՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Ուրբաթ, Ապրիլ 7, ժամը 17-30-ին

Մարտի 11-ի

Սրբոյ Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի

Քարոզիչ՝

ՎԱԶԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

COMITE UNITAIRE DES ASSOCIATIONS ARMÉNIENNES D'ALFORTVILLE

A l'occasion de la 80° commémoration du Génocide Arménien
le Comité Unitaire des Associations Arméniennes d'Alfortville
organise

SOIREE CULTURELLE & ARTISTIQUE

«Le génocide arménien ou la tentative d'assassinat d'une culture»
avec la participation de nombreux artistes et interprètes
Dans le cadre d'une exposition de peinture, diaporama, musique, chants, déclamations, lectures, dialogue théâtral.
le Samedi 8 Avril à 20 heures 30
Salle S. Minassian, M.C.A.

Pour tous renseignements, s'adresser à la Coordination : M.C.A. :
Tél. : 43. 76. 55. 89.

LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE recherche

pour son Centre de Vacances de Bellefontaine

Juillet et Août 1995

- DIRECTEURS diplômés et Assistants;
- ASSISTANTS SANITAIRES, Médecins, Etudiants en année de médecine, Infirmiers;
- CUISINIERS et aides Cuisiniers;
- HOMME D'ENTRETIEN possédant le permis de conduire.

Ecrire :
C.B.A.F.
17, rue Bleue, 75009 Paris.

L'ECOLE TEBROTZASSERE
présente

L'ENSEMBLE ARMENIEN NAVASART

et

LA CHORALE DE L'ECOLE

le Samedi 8 Avril

Salle «Thierry Le Luron»

9, Bd du Midi, 93340 LE RAINCY

Renseignements et réservations : 43. 81. 01. 72

ՎԵՐՋԻՆ ՓՐԿԱԳԻՆԸ

Ա.

Ի տարբերություն Ֆրանսայի, որ տակալին կը խաղաղութիւն համար, կամ Ամերիկայի, որ անոր զիտակցութիւնը միայն մերձին երեսնամեակին ձեւ առաւ, Արժանիքին հայ գաղութը եօթը տասնամեակներու ընթացքին ստեղծած, դարգացուցած եւ պահած է դպրոցական ցանց մը, որ անոր դոյնատեման հիմնական ազդակը եղած է:

Այդ ցանցին մէջ, Միլիթարեան վարժարանի կողքին - որ միաբանութեան անունով ծանօթ է -, Սփիւռքի տարբեր գօտիներու մէջ անուն կամ ճանաչում ստացած է իրենեան Կրթական Հիմնարկութիւնը, որ Պուէնոս - Այրէսի հարաւային մէկ արւարձանին՝ Վալենթին Ալարնայի մէջ կանգնած, դպրոցի ութ ամբողջօրեայ վարժարաններէն մէկն է:

Յուշեր գրելու տարիքէն շատ հեռու եմ, թէ եւ բոլորս գիտենք, որ մեր գոյութիւնը նաեւ յիշողութիւնը գրգռելու եւ քրքրելու անընդհատ հոլովոյթ մըն է: Անցեալին, այդ քրքրումը «Յառաջ»-ի էջերէն դրսեւորուեցաւ երկու վաստակաւորներու՝ Ֆրանսէրիք Ֆէյրիի եւ Արմէն Զարեանի մահուան առիթով. այսօր, տարբեր բնոյթի մահադրութիւն մը կը ստիպէ այդ գործին:

Մոնթէվիտէօ, 1972: Ութ տարեկան տղիկ մը, Երեւանի «Արարատ»-ի վերջին յաղթանակներուն մասին հայտարարեց թերթ կարգադրէ ետք, Պուէնոս - Այրէսի «Արմենիա» օրաթերթի առաջին էջը կը կարդար լուր մը. - Այդ տարի ալ, իրիմեան Կրթական Հիմնարկութեան հայերէնի լատիներէն չըմանաւարտները, բարերարի մը նուիրատուութեան շնորհիւ, ամբար երեք ամիսները սթափ մը պիտի ընէին Պէյրոյթի «Նշան Փալանճեան» ձեմարանը:

Տարբերակ կարգադրութեան մը բերումով, հակառակ անոր որ հայրը գաղութային վարժարանի ամենագործօն վարչականներէն էր, տղան հոն էր յաճախել, որովհետեւ էջին յօժարած ամէն առաւօտ դպրոցական հանրակարգը իր տունը ուղարկել: Լուծո՞ւմ. առաւօտները պետական վարժարան կ'երթար, ու կէսօրէ ետք հայերէնի դաս կ'ընէր մօրը հետ:

- Հայրիկ, օր մը ես ալ կ'ուզեմ այս սրբոց պէս Պէյրոյթ երթալ...

- 1973 Մարտին, իրիմեանի նախակրթարանի Դ. կարգի աշակերտ կը դառնայի: Նախորդ տարին գիշերօթիկի բաժին բացուած էր - ուրիշ քաղաքէ միակ սանն էի, միւս տղաքը հեռաւոր արտարձաններէ կուղային: Առանձին եկած էի. պարբերաբար ծնողներէս մէկը այցի կուղար: Ինչէ՞ր չարին իրենք...:

Բայց հայրս կարծած էր թէ կ'արժէր իր տղան օտար քաղաք ուղարկել՝ ի խնդիր հայրական լաւ ուսումի...: Խրիմեանը համար, շահած էր. օր մը կրնար չըրջանային «Նշան Փալանճեան»-ի կամ «Մեկ դռնեան»-ի պէս բան մը դառնալ:

Նախակրթարանի վերջին չորս տարիներէն հոն անցան, երբեք որպէս գիշերօթիկ. այնուհետեւ բաժինը փակուեցաւ, բաւարար սաներու չգոյութեան պատճառով: Մինչ այդ, 1975-ին լիբանանեան պատերազմը պայթած եւ ձեմարանի երեք ամիսներու երազը փութիկի պէս յօդս ցընուած էր: Հօրս նոր պաշտօնին բերումով, մեր ընտանիքը նոյն տարին տեղափոխուած էր Թուրքիոյ Արժանիքին հիւսիս - արեւմուտքը, ուր քանի մը հայանուն մարդիկ կային միայն. քոյրս տեղական վարժարան մը կը յաճախէր: 1976-ի վերջը, նախակրթարանը կ'աւարտէի. երբ քոյրս ընտրելով վրայ տեսաւ միջնակարգի շրջանաւարտ տղաքն ու աղջիկը, բացառանքէ. -

- Հայրիկ, եթէ ես իրիմեան ըլլայի, այդ աղջիկներուն պէս ես ալ քեզմէ վկայականս պիտի ստանայի...

Յաջորդ տարին, Պուէնոս - Այրէս տեղափոխուեցան:

Միջնակարգ՝ հինգ տարի: Կամայ - կամայ տեսայ, որ ձեմարանատիպ երազները շատ մեծ էին իրիմեանի համար: Թէեւ մեր սերունդին մէջ տակալին բազմաթիւ հայախօսներ կային, հայութեամբ ապրողներ, բայց արդէն զգալի էր տալանալը՝ «հայեցի դաստիարակութեան» չեզտակի վայրէջքը: Երեւոյթը մեր դպրոցին յատուկ էր ու է: Բայց չէ՞ որ ան առաջատարը կը նկատուէր Հարաւային - Ամե-

րիկայի բոլոր վարժարաններուն մէջ:

1977 - 1981-ին, «քաղաքականացում»-ի կոչերը դժուար համ առնելու աստիճան կը կրկնուէին ամբողջ Սփիւռքի տարածքին, որ կ'եռեւեկէր հակաթուրք ահաբեկումներու յորձանքին մէջ: Արժանիքին՝ զինուորական մենտորութիւն: Հայերը դժուարութեամբ քաղաքական աշխատանք կը տանէին: Մենք կ'ապրէինք պատանեկան գիտելութեան այն տարիները, երբ կարելի կը գտնէինք աշխարհը յիշողները: Միամտօրէն կը հաւատայինք օդը նետուած ամէն խօսքի:

Քաղաքական հարցերը դիւ չապէս էին շահագրգռել, սակայն, եւ 1980-ին սկսաւ բեկումը. այլ դէպքերու չարքին, հայրս, որ հայերէնէ սպաներէն թարգմանելու վարժ մարդ էր, զիս դրեց այդ ուղղութեամբ: Սկսայ նիւթեր ուղարկել «Արմենիա»-ին, որ տեղ կուտար: Փորձեցի նաեւ քերթուածներ թարգմանել: Առաջինը դպրոցին մէջ դոց սորված հաղուադէպ կտորներէն մէկն էր՝ Անդրանիկ Մարտիկեանի «Ուրախ Արարատի»-ը. պատանեկան միամտութիւն՝ ազգային զիտակցութիւն չարժեւ... քերթումը թարգմանելով: Յանձնեցի սպաներէն ըստին խմբագրին, որ նաեւ դպրոցի հայերէնի տնօրէնն էր: Ես ինչ գիտնայի, որ «Մատուցեան» Գաղ-նակցութեան ինտեքստին մէջ է, ինչպէս որ հայրս օր մը նշեց սեւադրութեան մը վրայ: Թարգմանութիւնը, պարզ է, երբեք լոյս չտեսաւ (ի դէպ, երբ Մարտիկեան մեռաւ, թերթը անգիտացաւ անոր մահը. ենթակազմերը փոխուած էին, բայց առարկաները՝ ոչ):

Բայց ես նոր կը ճաննայի հայրական իրականութիւնը, որուն «մեծ եւ սքանչելի» շատ խորհուրդներ ինծի համար անհասկնալի էին դեռ:

Ինչպէս եւ օրինակ այն, որ վերջին տարին, հրահանգներուց աւել, որ մեր դասարանը պատրաստէր ձեռնարկ մը նշելու համար Վահան Նաւասարդեանի մահուան 25-ամեակը: Աստուած գիտէ որո՞ւն խելքը փռւած էր կուսակցական ղեկավարի մը դրօշը պահող ողբերգում կազմակերպել, կարծես համադրային անձնակազմութիւն մը ըլլար: Երբեք չէրցայ հակնալ այդ ձեռնարկին իմաստը:

Բ.

Այս անկապ դրուագները յուշագրութեան սիրոյն չեն գրուել, այլ ցոյց տալու ո՞ր էինք դէժ - աղէկ եւ ո՞ր հասանք:

«Խրիմեան Կրթական Հիմնարկութիւնը կը հիմնուի 1930-ին»:

Առաջին հանդրուանին, իբրեւ հայկական դպրոց կը հիմնուի Վալենթին Ալարնայի օրաթերթի փողոցը:

1963 թուականին, երկրորդ հանդրուանը կը սկսի. պետական կրթութեան մաս կը կազմէ: Կ'ընդգրկէ նախադպրոցական, նախակրթական եւ միջնակարգ բաժինները հաստատութեան մը մէջ որ ճանաչում դրած է իր մանկավարժական մակարդակին համար:

Ունի 64 տարուան պատմութիւն մը ի սպաս մանուկներու, պատանիներու եւ երիտասարդներու մտաւորական եւ բարոյական կազմաւորումին:

Այժմ կը սկսի երրորդ հանդրուանը: Նպատակն է անաղական դպրոցի արժանիքներուն պահպանումը, արագացած փոխակերպումներու հանդրուանի մը համաձայն նոր գիտարձեւաններու եւ համակարգերու ներմուծումով:

ԱՄԲՈՂ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱՅ, ՏԻՊՈՂ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՄԵՋ» (ընդգծումը բնագրայինն է):

Ասիկա առաջին էջն է սպաներէն գրքերի մը, որ Դեկտեմբերին դպրոցի ամսակերպի հանդէսին կը բաշխուէր: Անոր ընթերցումը անցեալի դրուագներու այս կիճիկը քակեց, որմէ հարկ է ազատիլ գանձը թուղթին յանձնելով:

Ինչո՞ւ: Հետեւելով ուրիշ դպրոցներու օրինակին, 1995 Մարտին իրիմեանի ալ իր դռները պիտի բանայ ոչ-հայ աշակերտութեան առջեւ: Այդ է վերջին նախադասութեան իմաստը: Գրքոյի ի մտի ունի այդ թիրախը:

Դպրոցը, ինչպէս մեր ազգային բոլոր հաստատութիւնները, տնտեսական մեծ ճգնաժամի առջեւ է: Յետոյ, կան նաեւ ներկուսակցական խնդիրներ, տնտեսական հարց մը որ հեռուներէն կու գայ եւ որ,

այս տողերը գրելու պահուն, պայթած է մեծ սրտեղծութիւն, աւելի եւս վտանգելով դպրոցին գոյութիւնը: «Բացումը» միակ կարելիութիւնը կը նկատուի նուազող աշակերտութեան թիւը աւելցնելու համար:

Եթէ ուրիշ ելք չկայ, թող ըլլայ: Ըսելը չունիմ, ոչ ալ հեռուէն խելք տալու սովորութիւն: Մեր դպրոցը հակայ դոհոլութիւններու գինով պահած է իր դպրոցներն ու միութիւնները, բայց, ինչպէս բնորոշ է մեր ազգային կեանքին, չենք սորված «կանխատեսել» բառին արժէքը: Մեզի համար «վաղուան» դադարաբար չկայ: Արդէն Շահնուր գրած է, չէ՞, որ «Մեմֆ, իբրեւ վերջին փրկագին կը վնասեմք ա՛յն որ պիտի գայ»:

Սակայն, կ'ուզեմ ուշի-ուշով կարգալ վերելի էլլին թելադրանքը, որ դադարութիւն մէջ նորարոյս մտայնութեան մը հարադատ մէկ արտայայտութիւնն է...

-- Առաջին հանդրուան՝ դոց (հայկական ծրագիր) դպրոց:

-- Երկրորդ հանդրուան՝ կիսաբաց (հայկական եւ պետական ծրագիր):

-- Երրորդ հանդրուան՝ բաց (զոյգ ծրագիր, հայեր եւ ոչ-հայեր):

Իմա՝ «նախնական փուլերէն անցանք» հայ, կիսահայ, հիմա՝...

Երկրորդ էջը «Անգլերէն - հայերէն» վերատառութեան տակ, կը կարդամ. --

«Դպրոց մուտքէն ի վեր, մանկավարժական արդի սկզբունքներու կիրարկումին մէջ մասնագիտացած ուսուցիչներ եւ աշակերտներու սեղմ խմբակներ կ'երաշխաւորեն նպատակներու իրագործումը գոյգ լեզուներու իւրացումին մէջ»:

Նախ՝ անգլերէնը, ապա՝ հայերէնը. նոր է, հայերէնը շատոնց աղքատ աղ-դակաւն է ամէնուր: «Զբոսընդ» միակ դպրոցը՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ կրթ. հաստատութիւնը, այս տարի բոլոր դասարաններուն մէջ անգլերէնի պահերը աւելցուցած է՝ հայերէնի հաշտին, վեր-թական յանձնախումբի հրամանով: Դեռ կան սրտցաւ աշակերտներ, որոնք ան-գոր տնօրէնին փայցին բողբոջու: Պատ-մութեան պահուն --որ քանի մը տարի է ի վեր վերի կարգերուն սպաներէն կ'աւանդուի, ուրիշ դպրոցներու պէս-- մինչ աշակերտներուն հետ այս հարցը կը շո-չափէինք, բողբոջու աշակերտներէն մէկը չէնցայ (պահուն սարսուռը միայն Փրանսէրէնի կրնամ թարգմանել). «C'est le principe de la fin»...

Գ.

Գրքոյի չորրորդ էջը. «Մեր դպրոցը» խորագրին տակ գրուած է. --

«Խրիմեան Կրթական Հիմնարկութեան գաղափարական կը հիմնադրուի վերա-նորոգիչ գործունէութեան մը վրայ որուն գլխաւոր նպատակն է մանուկին եւ պատանիին լիակատար իրագործումը: Դր-բայցին մանկավարժական կողմնորոշումը կը յարմարի կառուցային փոփոխութիւն-ներուն, որոնք ուսումնառութեան ուժա-կան եւ մեթոդական հոլովոյթ մը կը պա-հանջեն, յառաջդէմ մեթոդաբանու-թեամբ եւ քեմիստիկներով:

Գլխաւոր դերակատարը աշակերտն է, սեփական ուսումը կ'երաշխաւոր:

Ամբողջ գործունէութիւնը կը գարգա-նայ հասկացողութեան եւ ըմտանկեան ու գիտելութեան միջավայրի մը մէջ, ուր աշակերտը փրկեալն է մտաւորական ան-կարգի վայելի, դառնալու համար օգ-տակար մարդ մը»:

Ինչ նպատակով ծնած է իրիմեան վարժարանը աւելի քան վախճան տարի առաջ. նոյն նպատակները, որոնք ծը-նունդ տուած են հայկական ամէն վար-ժարանի Սփիւռքի որեւէ անկիւնը: Ինչ կը թուի մնացած ըլլալ անոնցմէ, եթէ ոչ հայանուն կրթական հաստատութեան մը ծափահարելի նպատակները, ուր սա-կայն հայ բառի նշոյնն անգամ չկայ, այրած սրտի միութեան ծափը իսկ, կամ «հայ ծագում»-ի խօսքը համար, «մեծ հայրս հայ է»-ի պէս բան մը:

Առանձին պարագայ չէ: Կուսակցա-կան, բարեսիրական, մարդկային, մշա-կութային մարզերու մէջ «գաղափարա-կան աւանդներ» ու «ազգային գործեր» իբրեւ թէ կը պաշտպանուին «հայ» բա-ռին անյարիւր բանի ընկելով:

Իրօք, մահադրութիւն: Բան մը կը մեռնի հարաւային կողմն աշխարհի:

Սակայն, չեմ կրնար լուռ ու մուռ լը-սել նախկին վարժարանիս, որուն գոհա-բերութեան բարեկեցիկ տեսած կամ լը-սած եմ աւելի քան քան տարի, այս մանկավարժը: Այս տողերը պարագայէ կը ծնին ինքնամեայ մանուկի մը փչուած տե-սիքին աւերակներէն, ցաւի ահարկու

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵՐԼԵՍԻ ՄԷՋ

Գրեթեթա Հոլիւտի Հ.Մ.Բ.Մ. «Շանթ» մասնաճիւղի տարեկան ծաշ. պարահան դէսը տեղի ունեցած է Մարտ 4-ին, «Ֆե-րահան» վարժարանի «Աւետիսեան» սր-րահին մէջ, 250 հոգիի ներկայութեամբ: Հանդիսութիւնը վարած է Համբիկ Պե-րսեան: Խօսք առած են մասնաճիւղի վարչութեան ատենապետ Կարպէտ Խոյն-սէքեան եւ Շրջ. վարչութեան ներկայա-ցուցիչ Կարո Իսախանեան: «Շանթ» մաս-նաճիւղը, հիմնուած երկու տարի առաջ, այսօր ունի 300 անդամներ. կողմած է 13 մարզական խումբեր եւ ունի հարիւր աւելի արեւոյշ, գայլիկ, սկաւառ եւ արի:

Կլէնտէյլի Իմ - ձի - Իմ սրահին մէջ տեղի ունեցած է հայերնի թատերադէմ Գեորգ Ապաճեանի «Գիւմարի թատերի»

ձիւն: Վաւերագրելու համար ինչ որ կը թուի անկասելի: Կրնան լսել, որ ռադ-մալարութիւն է, որ տպաւորութիւնն աւ-տալ է բոլորովին: Կամ՝ որ անմեղ gaffe մըն է, առանց հակա նշանակա-թեան: Թո՛ղ ապացուցեն: Երանի թէ այս քայլը անտեսական ճշմարտութիւն գրողը, ամենայն սրտով կը մարթմ, բայց կը վախճամ որ միայն քարը պի-տի ազատի...

Դ.

Մենք կը պատճառաբանենք, որ մա-կոյթ մը չի կրնար դոց ապրել...

Ու կը դիմենք բարեջաններ: Այսպէս, «բացուող»ներէն է քաղաքիս հիւսիսային արուարձան Վիսենթէ Լոպէսի աղ-վարժարանը, որուն տեսչուհին («հարիւր առ հարիւր Հայ», նախկին պոլսեցի, Լոն-տոն բուսաբանութիւն ուսանած եւ ան-գլերէնի նախկին դասատու) անցեալ Դեկ-տեմբերին հետեւեալ շնաշխարհիկ խօս-քերը ըսած է թաղային թերթի մը՝ «La Zona».

«Թէեւ դպրոցը շատ լաւ կ'աշխատի, նկատեցիմ որ, քոյլատրելով միայն Հա-յո գաղակներ կամ քոմներ, պղպշակ մը դարձած էր: Յառաջիկայ տարեշրջանին սկսեալ, դպրոցը բոլորից պիտի բացուի՝ Հայեր եւ ոչ-Հայեր, եւ ասիկա կարեւ-րագոյն գայլ մըն է»:

(...) «Ես Հայ եմ, բայց Արժանիքի կ'ապրիմ: Կրթութեան մէջ, ընկերա-կացումը հիմնական բան մըն է: Կրթու-թիւն ունենալ կը նշանակէ մեր ապրած աշխարհին մէջ շիտակ կանգնած ըլլալ: Լա չէր որ մեր աշակերտները, դպրոցը աւարտելու պահուն, քերեսս իրենք գե-րեմք գայլին այլափոս գորտեր»:

«Պղպշակ», «այլափոս գորտեր», որ թարգմանի՝ հայկական «գորտեր» դըր-րոցները կ'երթոյն մը մէջ կ'ապրին ու անոնցմէ ելողները ուրիշ մոլորակ կ'ի-նան: Թերեւս ատիկա պատահի կամ պատահէր Լիբանան, Սուրիա եւս Պո-լիս, բայց... Արժանիքին: Կամ Արեւ-մուտք: 1995-ին:

Սխալ մարտուած տեսարանական մար-գանք, որուն հերքումը հոս պիտի չը-փորձէ երթալաբար «պղպշակ» մէջ ուսանած եւ «այլափոս գորտեր»ու բազ-մութեան մաս կազմող նուառստ: Ու-ղեցի մէջըրել այս գլուխ-գործոցը, որ պէտքի նորէն ապացուցուի, որ միւս դուրսէն չէ որ մեր փոքր կը փորուի...

Այո՛, մշակույթ մը չի կրնար դոց ապ-րել, բայց ապրող մշակույթ մը կը ըն-րոշուի բայց միտքերով ու հոգիներով եւ ո՛չ թէ բաց... քարերով:

Աշակերտուհիս չնշաղ. «C'est le prin-cipe de la fin»:

Իսկապէս: Թերեւս բոլորովին ուշ է վերջին փրկագինը չլճարելու համար:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԻՆՍԵԱՆ

Պուլմուս-Այրիւս, Յունուար - Փետրուար 1995

մարդիկ» դրբին գինեճծնը: Հանդիսու-
թիւնը վարած է Փայլակ Ահարոնեան:
Գրքը վերոնշտ է «Նոր Օր»ի խմբագիր՝
Յակոբ Պօղոսեան: Գործադրած է գեղար-
ւեստական յայտագիր մը: Ծնորհակալու-
թեան խօսք արտասանած է հեղինակը:

Կէլեհոյժիլ Պրէսաբն Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մարտ 12-ին տեղի ունեցած է Սարգիս Ա. ԲՀՅՍԵՍ. Անդրէասեանի «Տարադիրը» հայրենիքը դէմ դիմաց» գրքին զինեռն, կարմախերպութեամբ Միսի Քաշան: Յայնակցական Միութեան Վարչութեան: Յայտարարելու արարած է Յակոբ Օպախան: Ողջիկ խօսք արտասանած է տղթթր Կարպիս Տէր - Եղիաթան և Սարգիս Եաթուռնան: Գրեթէ վերլուծած է Վահրամ շահան: Գեղարուեստական յայտարարութեան խօսք արտասանած է Տեղիական: Սար, կատարուած է հիւրասիրութիւն մը

Փաստաթղթերի Թ. Մ. Մ. «Պէշկէօթլիք-
նան» սրահին մէջ, Մարտ 4-ին, տեղի ու-
նեցած է Մեղրոնեան Կրթական Հաստա-
տութեան Գալիֆորնիոյ Սանուեյ Միու-
թեան 16-րդ տարեկան ճաշ - պարահան-
դէպը, նախադաշնութեամբ ինչիկ ինչիկ-
նանի: Բացումը կատարած է Զօհրապ-
անմամեսեան: Խօսք առած է ինչիկ ինչ-
իկեան անդրադառնալով նոր սերունդի
դատարարութեան անհրաժեշտութեան
Սանուեյ Միութեան տարեկան գործու-
նելութեան տեղեկագիրը կարգադած է
լարա Գայայեան: Յետաջիկայ տարի-
կոս Անճըլլիք մէջ իր նշուր Մեղրոնեան
Կրթական Հաստատութեան 70-ամեակը:

Կէլէտէյի Պրէտորն Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մարտ 17-ին, տեղի ունեցած է Վահրամ Հանանի «Ազամամութ» բանաստեղծութիւններու նոր զրբին զինեձծնը: Յայտարարուած է տղթոր Կարպիւ Տէր-Եղլայան: Գիբը ներկայացուցած է «Խոր Օր» խմբազիր Յակոբ Պողոտեան: Ողջոյի խօսք արտասանած են Անդրանիկ Սարեան եւ Սարգիս Մաճառեան: Գեղարուեստական յայտազրի աւարտին ընդհակադրութեան խօսք արտասանած է հեղինակը: Հատուր Հրատարակուած է Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Իսկէնտէրեանի եկեղնասութեամբ:

Փաստադիմացի «Այաճանեան» սֆահին
մէջ, Մարտ 11-ին, տեղի ունեցած է Սուրբ
Գրիգոր Լուսաորիէ Եկեղեցոյ շարա-
թրեայ վարժարանի 30-ամեակի ճաշ-
անդիսութիւնը։ Բացումը կատարած է
անդէնուհին՝ Աստղիկ Սանճեան։ Վար-
ժարանին պատմականը բրած է Գառնիի
Չառարեան։ Դպրոցը ունի 50 աշակերտ,
5 դասարան եւ 5 ուսուցիչ։ Կը զաւանա-
դուի լեզու, պատմութիւն, երգ ու պար։

Հովիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Մարտ 12-ին, տեղի ունեցած է Հ. Օ. Մ.-ի «Մայր» մասնաճիւղի Միջինի Ծաղը: Յայտադիրը վարած է Հոկտեմբեր Լճմեան: Խօսք առած է Սոնա Փէլթէքեան: Գնահատանքի խօսք արտասանած է «Արմիւրիւք»-ի Լրագրող Սեդա Թորոսեան: Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչ Սիրուն Տարապետեան կարգացած է Գլխ.-Թընի շնորհատրական գիրք, ուղղուած Հ.Օ.Մ.-ին: Առաջնորդ Տաթև Արք. Սարգիսեան իր խօսքով նշած է, թէ «Նահատարական այս օրերուն պէտք է նոր յեղափոխութիւն կատարուի հայ մարդուն կենցաղին, վարք ու բարքին եւ մտածողութեան մէջ: Ինքնադպրութիւն ու նուիրարեման ոգին յայտ կարեւոր է»:

Լոս - Անճըլլեսի Իւ - էս - Սի Համալսարանի Հէնրիք սրահին մէջ, Մարտ 12-ին, տեղի ունեցած է Հ. Բ. Ը. Մ. ի Նալբերի արուեստի կեդրոնի աշակերտներու Համերգը, որուն յայտագիրը բաղկացած է երգերէ, նուաճներէ, պարերէ եւ արտասանութիւններէ: Հանդէս եկած է կեդրոնի 40 պատանիներով կազմուած երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Սեդրակ Տէր - Ղապարեանի: Արուեստի կեդրոնը հիմնուած է Հորս տարի առաջ: Ունի 120 աշակերտ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յանույ») . --

Գաղութէն ներս կազմակերպուած մը-
շակութային եւ գեղարուեստական ձեռ-
նարկներուն մէջ թատրոնը հետզհետէ
հող կը կորսնցնէ, կը մոռցուի: Պատճա-
ռը պարզ է: Նախ, որպէս ձեռնարկ կը
կարօտի երկրաբաշտնէ աշխատանքի կը
եւ ապա լեզուն կը դժուարացնէ, խոչնդոտ
մըն է, քանի հայերէն խօսողներու,
հասկըցողներու, կարդացողներու թիւը
ատիւնաւորաբար կը նուազի: Ուստի, ա-
մէն բեմադրութիւն, ամէն թատերական
ներկայացման նախաձեռնութիւն յան-
դուող ձեռնարկ մը դարձած է:

Այս իմաստով, Հայ Մշակույթի Տան «Կատարական» սրահին մէջ տեղի ունեցած թատերական ցերեկոյթը, Մարտ 19-ին, միեւրթաբարեան էթէ ոչ քաջախրա-կան երեւոյթ մըն է, որ ցոյց կու տայ էթ դեռ կան անծեր որոնք կը փորձեն թիփաբարե հոսանքն զվեր:

Արդարև, մեծ աշխատանք մըն է որ կատարուեցաւ այս առթիւ։ Այդ աշխատանքը նուիրումով, համոզումով, խանդավառութեամբ, համբերութեամբ եւ ձեռնհասութեամբ տարաւ առաւելաբար անձ մը՝ Սեդա Սիմոնեան։ Նախ ունեցաւ զազակարար, եւ ապա քով քովի բերաւ պատանիներ, երկտասարդներ։ Անոնց հետ խօսեցաւ, համոզեց։ Անոնց շրթներուն վրայ դրաւ Պարոնեանի լեզուն։ Անոնց սիրտերուն մէջ արթնացուց հայկականութեան հպարտութիւնը։ Սեդա Սիմոնեան եղաւ հոգիւն եւ բազումը ձեռնարկին, որուն հասոյթը կը յատկացուի մարդասիրական դործողութիւններու եւ նպաստ Յիւմբիի որբերու մանկատան եւ Երևանի թիւ 3 հիմնականոցին։ Յայտագիրը կը փաղկանար երեք զանաչներէ։

Առաջինը՝ Յակոբ Պարոնեանի «Քաղաքավարութեան վնասները» գործէն պատմութեամբ մը՝ «Սեղրակ աղան եւ կօշկակարը»: «Քաղաքավարութեան վնասները» անկտու անշատ պատմութեանքներ են որոնց մէջ հեղինակը նպատակ ունի ցոյց տալու թէ քաղաքավարութիւնը յաճախ կը չարարէ մարդը շատ մը պարագաներու մէջ: Այսպէս՝ Սեղրակ աղան նեղ կօշիկներու մէջ ոտքերը կը չարչրէի նորոյթի պատշաճութիւններու համար: Այս ներկայացումին դերակատարները մանուկներ էին, հինգէջ տասը տարեկան աշակերտներ դպրոցի դասաղան ամէնօրեայ կամ միօրեայ դպրոցներու, որոնք առաջին անգամ ըլլալով բնաբարձրացան: Պէտք է ըսել թէ իրենց սահուն կամ թոթով հարկէնով, համարձակութեամբ կամ երկչոտութեամբ, միամտութեամբ, ինքնաբոլորութեամբ, երբեմն ալ իրենց ձախաւերութիւններով բայց նաեւ իրենց ջանասիրութեամբ, բոլորն ալ գոց դիտէին իրենց գերերը, խաղալու հաճոյքով, իրենց անմեղութեամբ գրաւեցին ներկաներուն համակրութիւնը եւ արժանացան խանդավառ մտակներու թիւններուն: Նշենք անոնց անունները առ ի քաջակերանք. Մեղոն Մեղոնեան (Սեղրակ աղա), Իշխան Սեմերճեան (կօշկակար) եւ նաեւ՝ Արմէն Մեղոնեան, Վանիկ Մաթիքեան, Սեղրակ Տիարճեան, Դաւիթ Գաորիէլեան, Աստղիկ Գամպուրեան, Անահիտ Գամպուրեան Լորի Սեմերճեան եւ Վարդ Տիարճեան:

Բ. զանեշտը «Գիւղացին եւ քաղաքացին» երկու տիպարներու հակադրութիւն մըն է: Գիւղացին եւ քաղաքացին կր տարբերին իրենց դաստիարակութեամբ, դարձացումով, հետաքրքրութիւններով, լեզուով... Եւ գիւղացին պարզամտութիւնը կը հակասէ քաղաքացին արուեստասէնութեան: Իրենց խօսակցութիւնը, զրոյցը լեզուի եւ խօսքի անհասկացողութիւններու շարք մըն է: Հեղինակը բառախաղերով, առաւելարար դիւրին բառախաղերով կը խոչընցնէ անձնու նկարագրի գիծերը: Իրենց ղերին մէջ մին՝ Արեւիկ Գայաճեան (գիւղացին) եւ իւնէ Ունճեան (քաղաքացին) կրցան չարունականաբար դիտողներու ծիծաղը գրգռել:

Գ. զաւելտը Մոլիէնի երկրորդական
մէկ թատերախաղն էր՝ «Յերկու խուկերը»
Խուկ մը կ'ուզէ իր աղջիկը խուլի մ
հետ ամուսնացնել։ Երիտասարդ
ինքզինքը խուլ կը ձեւացնէ շահելու հա
մար համակրութիւնը իր սիրմած աղջկա
հօրը։ Սակայն, այս վերջինին ական
ները կը բացուին, գիտութեան չնորհիւ
Եւ այն ատեն կը մերժէ խուլ փեսաց

Ի ՅԱՐԳԱՆՍ
ԽԱԶՈՒՀԻՆԵՐՈՒ

Կապույտ իմաչի Վիկենի Սեւան մասնա-
նաճիւղը գեղեցիկ գաղափար մը ունեցած
էր, կազմակերպելով յարգանքի օր մը իր
մեթերան, ընկերուէկներուն ի պատիւ:

Կիրակիին սկսաւ հողեհանդատեան պաշտօնով մը մահաքաջ ընկերուհիներուն յիշատակին :

Ս. Թէւորդը մատրան մէջ պատարազը
կը մատուցանէր Լիոնի եւ Շրջակայքի
կաթ. Պատուիրակ՝ Նորման Եպիսկ. Չա-
քարեան. բոլոր ընկերուհիները ներկայ
էին արարողութեան:

Կէս օրին Մշակոյթի Տան, մէջ ճաշ մը պատրաստուած էր մասնաճիւղին կողմէ, որուն ընթացքին մասնաճիւղի նախագահուէին Օտէթ Մաղաբեան եւ Շրջանային վարչութեան Սրիկինէ Մուրատեան երկուստարգութեան եւ Սփռոյի նախարարութեան շնորհաւորական նամակները եւ շքանշանի վարչութեան ոսկիէ շքանշանները յանձնեցին՝ Տիկիններ Ովսանա Ուլուստգեանին, Քնար Մուրատեանին եւ Վարդուհի Ռստիկեանին, իրենց երկար տարիներու ծառայութեան համար Կապույտ իստիներ։ Տիկին Ուլուստգեան եղած է տարիներու նախագահուհի եւ հասկերէին ուսուցիչ Կ. իսախ Միօրեայ դըպրոցին մէջ։ Տիկին Քնար երկար տարիներ աշխատած է Սանուէրներու Միութեան համար պատրաստելու յետագայ խաչուհիներ, կազմակերպելով թատրոն եւ պարի դասընթացքներ։ Տիկին Ռստիկեան 17 տարի եղած է նախագահուհի, իր ժամանակին մեծ մասը տրամադրելով դպրոցին։

Մեծաբեալ ընկերուհիներուն ուղղուած շնորհաւորական խօսքին մէջ Արփինէ Մուրատեան ըսաւ, թէ մենք միշտ ժպտեալօք ենք զնահատելու մեր ընկերուհիները, մտածելով որ իրենց խաչուհիի պարտականութիւնն է որ կ'ընեն։ Բայց այսօր ես պարտքը կ'ըզամ ետ - դարձ մը ընելու տեսնելու համար սկսած դործը, գաղթական, կիսագրագէտ, նիւթական դժուրակ պայմաններու մէջ ապրող սերունդի մը, որ հիմը դրաւ չարաթական միօրեայ դասընթացներուն, օգափոխութեան կայանին եւ ընկերային միւս բոլոր ծառայութիւններուն զորս մտաւորաց մեր դպրութիւն։ Այսօր մենք մեր ժամանակներու ընծայած բոլոր դիւրութիւններով հեւ ի հեւ կը վազենք չարանակելու իրենց սկսած գործը։

Այս սերունդն էր որ մեր ուղեղին եւ
խղճին մէջ մ'ըրճեց ամէն զեռով հայ մնա-
լու եւ հայրենիքի սէրը :

Օտէ՛ք Մաղաբեան խորապէս յուզուած՝
 Ըսաւ թէ՛ չարժապատեւերի պէս կը մէջէն
 գիրենք, իրենց փաղփղուեալ երիտասարդ
 եւ կեանքով լեցուն, հայերէնի դասըն-
 թացքներուն եւ թատրոնի եւ պարի իրենց
 փորձերը, Ըլլալով այդ օրերու իրենց ա-
 շակերտուհին: Ըսաւ նաեւ թէ՛ այսօր պա-
 տիւ է իրեն համար հաշուեկարգարը ընել
 մասնաճիւղի երեք մեծ տիկիներուն զա-
 պոյոյտ խաչի չարքերուն մէջ աւելի քան
 40 տարուան զործունէութեան:

Այսօր ալ սպիտակ մազերով, տակաւին պատնէշի վրայ, մեզի ազնիւ գործի ճամբանց ցոյց տուող տիկիններուն ի պատիւ տրուած այս ցերեկոյթը վերջացաւ իրենց կենաց վերջուած գաւաթներով:

Իսկ մեծարեալները աշխարհն յուզուած էին, որ շնորհակալութեան խօսքերը հաղիւ մրմնջեցին :

ከሀ.ደበተ ረቱ

մը ունենալ: Ամէն ինչ լաւ կը վերջանայ քանի ալլեւս խուլ Հկայ: Ծիռադաշարժ տեսարաններ կան մասնաւորը խուլին եւ իր սպասաւորին միջեւ: Սեւակ Աթապաւան (Տամանչոյի դերին մէջ, խուլը) լաւագոյն մենկաբարձը եղաւ իր խաղով, իր հասարակ լեզուի տիրապետութեամբ: Սպասաւորի (Պոնիֆաս) դերին մէջ ժերոմ Իդնաու եւ Տամանչոյի աղջկան (Էկլանթին) դերին մէջ Լուսինէ Այրապապեան յաջող ելոյթներն ունեցան: Նաեւ քաջալարական էին ժան Զինկիկիլի եւ Վահէ Փոսթուկ մասնակցութիւնները:

Թատերական այս շերեկոյթի բացման
խօսքը հայերէնով ըրաւ Սօնէ Յովսէփ-
եան եւ ապա ֆրանսերէնով ներկայացուց
զաւեշտները, բացատրելով անոնց բո-
ւականականութիւնը: Շահան Ա. Բհնյ. Տէ-
վանդան ջերմ խօսքերով շնորհակտորցե-
լոր դերակատարները եւ Սեդա Սիմոնեա-
նը որոնք աշխատանքի արդիւնքն է ըսաւ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Յունաստանի Պաշտպանութեան նախարար՝ Պ. Երասիմոս Արսէնիսի եւ Ենթին Ապահովութեան նախարար՝ Պ. Սթէլիոս Փափաթեմիլիսի Համախորհուրդ որոշումով յունահայ ծանօթ Հայրենակից՝ Սեւանիկէն Պ. Կարապետ Գալֆասանի ղեմուძին ընդառաջելով, Ուրբաթ, Մարտ 24, Սեւանիկի Մակեդոնիա օդակայանէ մեկնեցաւ զինուորական փոխարարարն Ը-130 տիպի օդանոս, փոխարարելով 13 թոն դե-տիլի հալ մթերքներ դէպի Հայաստան:

Կիւրաճայ գաղութը օրեր առաջ իմա-
նալով յունական Օդային Ռեբերու կողմէ
տրամադրուած օգնանալի մէկնումի մա-
սին դէպի Հայաստան, շտապած էր նաւով
Սեւանիկ ուղարկել զօրծողութիւններու
համադրիչ Պ. Կարապետ Գալփահեանի 8,5
թոն դեղօրայք, մանուկներու համար
իւրի կիթ, հազուտաեղէն: Օգնանաւն ըն-
կերացող պատուիրակութիւնը կը բաղկա-
նար Սեւանիկէն պատուիրակութիւն մը՝
գլխաւորութեամբ Պ. Կարապետ Գալփա-
հեանի, ինչպէս նաեւ հին յոյն բժիշկնե-
րէ՝ «Ալիարճի բժիշկներ» կազմակեր-
պութենէն, երեք անձերէ բաղկացած կիւ-
րաճայ պատուիրակութենէ եւ երկու յոյն
թղթակիցներէ որոնք պիտի անցնէին նաեւ
Գարապէ:

Երեւանի օդակայանին մէջ օդանւար
դիմաւորուեցաւ Յունաստանի Երեւանի
դեսպան Պ. Իաքոբլոս Սպեցիօսէն եւ Հա-
յաստանի կառավարութեան ներկայացու-
ցիչէն եւ այն Հաստատութիւններու ներ-
կայացուցիչներէն, որոնք եկած էին ստա-
նալու իրենց Համար ուղարկուած օման-
դակներով:

Հայաստանի ժամանումը ղուդալիպելով Յունաստանի անկախութեան 174-րդ տարեդարձին, ղինուորական օգանաւի անձնակազմը եւ ղնկերացող պատուիրակու-թիւնը Պր. ղեպպալինի հրահչուլը ներկա-կեան արդ ղրկիւն Յրեւանի մէջ կազմա-կերպուեալ մեծ հանդիսութեան, որուն ներկայ էին կառավարութեան ներկայացուցիչներ, ղինպէս նաեւ օտար երկիրնե-րու ղիւանադիւսական ներկայացուցիչ-ներ: Ներկաներուն մէջ էր նաեւ Պրանս-սայի ղեական Տիկին ար ձարթինկը, որուն հետ Պ. Կարապետ Գալֆաեան ունեցաւ սիրալիր տեսակցութիւն, ղնդրելով որ Յունահայութեան կողմէ ղնորհակալու-թիւններ փոխանցուին Պրանսայի կառա-վարութեան, Հայաստանին ղօրակցու-թեան համար: Յաջորդ օրը, Մարտ 25-ին, յունական Անկախութեան տօնին առթիւ, Հայաստանի յոյն ղազուլի կողմէ կազմա-կերպուեալ հանդիսութիւն Յրեւանի «Ճիղիբախ Ինստիտուտի» սրահին մէջ: Ներկայ եղան շուրջ 800 հոգի: Հանդիսու-թեան հայերէն եւ յունարէն ղեզուլը բա-նախօսեց Պ. Կարապետ Գալֆաեան նիւթ ունեցալով «1821-ի Թուրքիոյ ղէմ յունա-կան արատաւբութեան ներդործումը հայ արատաւբական պալարի ծնունդին եւ պարգազման մէջ»:

Հայաստանի եւ Յունաստանի հեռատե-
սիւլը, ձայնասիւիւսը եւ մամուլը լայն տեղ
տուին այս եղեյութեան :

Հայաստանի Կարմիր Ոստիկանի Ընկերությունը գնահատելով յոյն ժողովուրդի Հայաստանին դրամավիզ կանցնելու արամադրությունը, վերադարձող օգնաւուով դրկեց 2 հայկական արուեստի յատկանիշ եւ արել արուեստագէտ քանակադործ Սերգէյ Դանիէլեանի դործ Հորս մեթր բարձրութեամբ տուֆէ խաջքար մը, որ պիտի գետեղուի Աթէնքը կեդրոնական հրապարակին վրայ, երկու ժողովուրդներուն երբայրական զգացումները յիշեցնող կոթող որպէս:

Օժանդակու թեան, նման, թուիչքներ պի-
տի չարունակուին :

ፆጊፆሢካታ

դեղարուեստական սոյն ձեռնարկի յա-
ջողութիւնը: Քաջալերեց շարունակել, ու-
րովհետեւ, չեւտեց Տէր Հայրը, թատրոնը
կեանքի դպրոց մըն է, որուն մէջ կայ է՝
դաստիարակութիւն, եւ՝ փորձառութիւն:

Այս ձեռնարկի կազմակերպչական աշխատանքները կատարեցին Հայ Մշակույթի Տունը եւ ԱՍԱՖ բժշկական Միութիւնը: Իրենց սիրալոթար մասնակցութիւնը բերին՝ Ամբիէթ Տիւրկէբեան, Նուշի Գուգուեան, Եղուարթ Սարգսեան, Կարապետ Տարյեան, Ռազմիկ Աղապապեան եւ Անարէ Տանիէլ:

Մեծ «կեցցե՛լ» մը պատանի է և երիտա-
սարգ զերահատարներուն, որոնք բերին
Թարմուծին մը, և զնահատանքներ՝
Սեդա Սիմոնեանին, որ առանց Հաշուելու
տուաւ իր ժամանակէն, զործէն, նիւթա-
կանէն, և երկու ամսուան մէջ բեմ հանեց
պատանիները :

ԿԱՐՕ ՅՈՎԱԿԻՓԵԱՆ

Pour tous renseignements, s'adresser
à la Coordination : M.C.A. :
Tél. : 43. 76. 55. 89.

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԸՆՏՐՈՒԵՑԱԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐԸ

ԵՐԵՎԱՆ - («Յառաջ») - Ապրիլ 5

Ապրիլ 4-ին, ժամը ժիշը 20:57-ին, Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարին զանգերը զօգանջեցին եւ աւետեցին Ս. Գրիգոր Լուսավորչի դարաւոր Աթոռի 131-րդ զահակային ընտրութիւնը՝ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին որպէս Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս: Նոյն ատեն դահէ նվերացուեցաւ սուրճի քոյր եւ հնչեց Տաճարէն ներս «Էջմիածին ի հօրէ» շարականը, մինչ զանգերը շարունակեցին իրենց ցնծութեան համանուագը:

Նորընտիր Կաթողիկոսը իր առաջին խօսքը ուղղելէ առաջ, իջման Ս. Մեղանին առջեւ կատարեց իր ուխտը: Ապա, շնորհակալութեան խօսք յայտնեց պատգամաւորներուն, Կաթողիկոսական Տեղապահ՝ Թորգոմ Արք. Մանուկեանին, հոգեւոր ինքնուրոյն ատենապետին՝ Գարեգին Արք. Գալանճեանին, Երեւանի Առաջնորդին՝ Գարեգին Արք. Ներսիսեանին (ծափահարութիւններ), սրտազին շնորհակալութեան յարգանքի եւ երաստադրուութեան զգացումներ արտայայտեց Հանրապետութեան նախագահին եւ Պետութեան ներկայացուցիչներուն, ժողովուրդի պատկանեցուն հայրենիքի եւ արտաքին (ծափահարութիւններ) եւ հաղի իր յուզումը զայլելով սիրոյ խօսք ուղղեց Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան որուն զահակալը եղաւ 18 տարի ու չեղեց. «Մաղթանքս է որ միշտ այս միասնականութեան եւ գործակցութեան մէկ Եկեղեցիի զաղափարին տակ եւ դրօշին խաչին ներքեւ առաջնորդութեամբ թող նախադրուի»:

Պահպանելով Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց աւարտեց իր խօսքը: Ժողովուրդի խանդավառ ծափերուն մէջ բարձրացաւ վեհաբան եւ մեծ դահլիճին մէջ ընդունեցաւ շնորհաւորութիւններ եւ եղաւ աջամբողջ:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ՝ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան, փոխ - նախագահ՝ Գաղիկ Յարութիւնեան, ինքնուրոյն շնորհաւորեցին Սրբաբան եւ այլ պետական մարդիկ ժամանեցին Էջմիածին շնորհաւորելու Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Գարեգին Բ. շնորհակալութեան խօսք ուղղեց Հանրապետութեան նախագահին, շնորհակալութեան նշանակութիւն ունեցող այս գէպը եւ յայտնեց որ իր առաջին այցելութիւնը պիտի ըլլայ Նախագահին: Լեւոն Տէր - Պետրոսեան շնորհաւորեց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը այս պատուաւոր եւ չափազանց պատասխանատու ընտրութեան առթիւ: Այս ժողովը կատարեց ճիշդ ընտրութիւն, բաւ նախագահ ու շարունակեց՝ «Զեմ կապածիւր որ մեր հոգին, ետանդը եւ կամքը պիտի դնենք հայ Եկեղեցւոյ եւ հայ ժողովուրդի լուսավոր ապագայի կերտումին: Դուք որպէս Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս, ես որպէս Հանրապետութեան նախագահ մեր գլուխը մտադր ընենք այս ժողովուրդին»:

Ապրիլ 4-ին, Բ. Նիստը սկսած էր ժամը 9:50-ին վեհաբանի դահլիճը: Պատգամաւորներու ներկայութեան ստուգումէն յետոյ տրուած էր ցանկը կաթողիկոսական ընտրութեան թեկնածուներուն՝ Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, Զաւէն Արք. Զինեան, Արիս Եպիսկ. Շիրվանեան, Կիլիկիոյ Արք. Գարեգին, Գրիգորիս Արք. Բուրիսեան, Գարեգին Արք. Ներսիսեան, Տիրան Արք. Կիլիկիոս եւ Պարզեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան:

Եւ Պարզեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Ապա, կատարուած էր նախորդ նիստի ատենագրութեան ընթերցումը որ վաւերացուեցաւ: Թորգոմ Արք. Մանուկեան կը կարդար 7-ամսեայ զեկուցումը, որ արժանացաւ ներկաներու զնահատանքին: Ժամը 12:50-ին կը սկսէր Գ. Նիստը, Մայր Տաճարին մէջ - միակ օրակարգ ունենալով Կաթողիկոսի ընտրութիւնը: Առաջին քուէարկութիւնը տուաւ հետեւեալ արդիւնքները 399 քուէարկողի վրայ. -

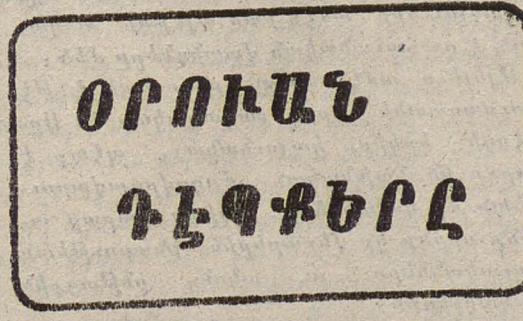
Գարեգին Բ. Կաթողիկոս	111
Զաւէն Արք. Զինեան	9
Արիս Եպիսկ. Շիրվանեան	3
Կիլիկիոյ Արք. Գարեգին	2
Գրիգորիս Արք. Բուրիսեան	38
Գարեգին Արք. Ներսիսեան	123
Տիրան Արք. Կիլիկիոս	43
Պարզեւ Եպիսկ. Մարտիրոսեան	61

Երեք առաւելագոյն քուէ անցողները՝ Գարեգին Արք. Ներսիսեան, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս եւ Պարզեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան մասնակցեցան Բ. քուէարկութեան որ սկսաւ ժամը 19-ին: Քուէարկողներու թիւը 397: Ընտրուելու համար անհրաժեշտ էր ունենալ քաջարձակ մեծամասնութիւն, այսինքն՝ 198 քուէ: Արդիւնքները եղան հետեւեալ ձեւով.

Գարեգին Բ. Կաթողիկոս	186
Գարեգին Արք. Ներսիսեան	145
Պարզեւ Եպիսկ. Մարտիրոսեան	61

Երեք թեկնածուներէն ոչ մէկը ունենալով քաջարձակ մեծամասնութիւնը, երրորդ քուէարկութեան կը մասնակցին երկու առաւելագոյն քուէ անցողները: Ժողովի ատենապետը յայտարարեց որ, Ապրիլ 5-ին առաւօտը տեղի կ'ունենայ Գ. քուէարկութիւնը: Այդ պահուն խօսք առաւ Արարատեան Թեմի Առաջնորդ՝ Գարեգին Արք. Ներսիսեան եւ յայտարարեց՝ «այլեւս պիտի չապրտենք այս ընտրութիւնները. ես իմ կողմից ուզում եմ շնորհաւորել վեհապառ Գարեգին Բ. որպէս ճշմարտութիւն Հայրապետ Ամենայն Հայոց»:

ԿԱՐՈ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՅՐԱՆԱ - ՊԵՂԻՐԹԻ (Նախագահ՝ Տիրան Տ. Միթերան): Միութիւնը որու միացած են տասը այլ կաթողիկոսութիւններ (Մարգարիտի Իրաւանց, ՄՈՒՔ Եւրոպայի, պահանջած են Ապրիլ 4-ին որ Տիրան Տ. Միթերան իրենց զինքը, պատերազմական թուան չյանձնէ թուրքերոյ: Հրապարակութեան զինքը կը պահանջուի նաեւ որ թուրքեր չընդունուի Մարտիրոսեան:

Գարեգին Կաթողիկոս, աւագանի անունով՝ Նշան (Սարգիսեան) ծնած է Քէսապ (Սուրիա) 1932, Օգոստոս 27-ին: Նախնական ուսումը ստանալէ ետք տեղւոյն դպրոցը, Անթիլիասի Գարեգինեան մասնաճիւղը, 1946-ին, 1949-ին ձեռնադրուած է արհեստագէտ եւ 1952-ին, ուսման աւարտին, ձեռնադրուած է կուսակրօն քահանայ: Իր վարդապետական աւարտաճառը եղած է «Հայց. Եկեղեցւոյ աւստւածաբանութիւնը ըստ Հայ շարականներու»: 1956 - 57 եղած է տեսուչ Անթիլիասի Գարեգինեան, 1957 - 59 Օգոստոսի համալսարանը պատգամած է՝ «Քաղկեդոնի ժողովը եւ Հայ Եկեղեցին» թէպէտ, ապա 1960-էն 1967 կըրկին վարած է Գարեգինեան տեսութիւնը: Այդ շրջանէն սկսեալ յանուն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան մասնակցած է նաեւ միջազգային միջ-Եկեղեցական ժողովներուն: Անթիլիասի Գարեգինեան տեսութեան շրջանին դասաւանդած է տեսական աստուածաբանութիւն, հովուական աստուածաբանութիւն եւ ընդհ. ձեւով Հայ Եկեղեցւոյ Պատմութիւն: 1964-ին Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է ձեռնադր ինքն Կաթողիկոսի: Դասաւանդած է նաեւ Պէտրոսի Նշան Փալանճեան ձեռնարանը (Հայ մատենագրութիւն եւ Հայ Եկեղեցւոյ պատմութիւն) եւ Ամերիկեան համալսարանը - ԷՅՈՒՊԻ (անգլերէն, Հայոց պատմութիւն եւ Հայկական մշակոյթ): Ուսման ընթացքին Կաթողիկոսական պաշտօնաթերթ՝ «Հասկ»-ի: 1971 - 72 եղած է Իրանի - Հնդկաստանի Թեմի նախ Կաթ. պատուիրակ, ապա՝ առաջնորդ: Յետագային, 1974-ին ընտրուած է Միացեալ - Նահանգներու Կիլիկիան Թեմի Առաջնորդ եւ այդ պաշտօնին զուլան էր, երբ 1977, Մայիս 22-ին կ'ընտրուէր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռակից Կաթողիկոս: Այդ շրջանին Գարեգին Արք. նաեւ փոխ - նախագահ էր Եկեղեցիներու Համաշխարհային ինքնուրոյն Կր մասնակցէր համաշխարհային Եկեղեցական բոլոր ժողովներուն ուր մեծ վարկ կը վայելէր: Քանի մը օր ետք, Մայիս 29-ին, Անթիլիասի Մայր Տաճարին մէջ կատարուած է Գարեգին Բ. ի օծումը, ի ներկայութեան պետական եւ պաշտօնական հոծ բազմութեան մը: Օծումը կատարուած է ինքն Ա. հանդիսապետութեամբ, Աթոռակից - Կաթողիկոսը կը կատարէր Կաթողիկոսական օծման իր ուխտ - աղօթքը: Ան կը խոստանար՝ «Առաջի Աստուծոյ, Ս. ինքնուրոյն ժողովուրդին» ըլլալ աստուածատիկ օրինակ, հովուելու համար իրեն յանձնուած բանաւոր հօտը, ըլլալու համար արժանաւոր յաջորդը Ս. Առաքեալներ թաղկոսի եւ Բարթողիմէոսի, Ս. Գրիգոր Լուսավորչի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Հայ-

րապետներուն: Խորէն Կաթողիկոսի վախճանումէն ետք (1983, Փետրուար 9) կը դառնար Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս, բայց խորքին մէջ, Կաթողիկոսական պաշտօնը վարած է 1977-էն այլ խօսքով 18 տարի է: Այդ շրջանին 15 տարիներ եղած են պատերազմի տարիներ, բայց պէտք է ըսել որ Գարեգին Բ. անհկուն կամքով շարունակած է վարել իր պաշտօնը եւ Կաթողիկոսարանն ալ երբեք չէ դադարած աշխատելէ: Այս առնչութեամբ հարկ է շեշտել որ Գարեգին Բ. հակայ վատաբան մը ունի հրատարակչական գեղարվեստ, Կաթողիկոսարանի տպարանին 350 հատորներ լոյս տեսած են պատերազմական այդ օրերուն իսկ, զլուսւորաբար զարկ տրուած է արեւմտահայ գրականութեան:

Խոր պարզամտ տէր, հմուտ միտք, Գարեգին Բ. խորհրդանշան իսկ է մատուցողական եկեղեցականին: Հեղինակ է բազմաթիւ հատորներու թէ գրքոյններու հայերէն, Փրանսերէն, թէ անգլերէն:

Իր շրջանին է նաեւ, առաւելաբար, որ սերտացած են Էջմիածնի եւ Անթիլիասի յարաբերութիւնները, շնորհիւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի եւ Գարեգին Բ. ի յաւանախի հանդիպումներուն: 1990, Մայիս 6-ին, միասնաբար կը կատարէին Պրիւսէլի Ս. Մարիամ - Մազազինացի Եկեղեցւոյ օծումը, ինչ որ պատմական աննախընթաց երեւոյթ մըն էր եւ այդ առթիւ վաղգէն Ա. ի արտասանած խօսքերուն կը արուէր թերադրական բնոյթ, մասնաւոր երբ կ'ըսէր. - «21-րդ դարուն, երբ բարձրաւայ երեւանի Մայր Տաճարը, եւ հոն պիտի ըլլաւ, բայց, կ'ուզեմ որ Գարեգին Բ. հոն ըլլայ»:

Յիշեցնեմ նաեւ որ Գարեգին Բ. բազմաթիւ այցելութիւններ կատարեց Հայաստան, երկրաշարժի ողբերգական օրերին իսկ, ապա նաեւ որպէս անդամ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու խորհուրդին:

Գարեգին Բ. օծումը ըլլալով որպէս Կաթողիկոս, միայն զահակալութեան արարողութիւնը մըն է որ տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի, Մարգարիտի:

Ծանր է բեռը որ կ'իյնայ այսօր նորընտիր Կաթողիկոսին ուսերուն: Կը մնայ մաղթել որ ան կարենայ դիմադրաւոր բոլոր դժուարութիւնները կորովով, քաջութեամբ եւ համբերութեամբ ու իր առջեւ բացուած փառաւոր համբան քաջապետութեամբ որ անհրաժեշտ է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին յաղթելու համար բոլոր խնդիրներուն:

Թեան մէջ: Թուրքիա, սովորութիւն չունի ազգուրելու նման բաներէ. Թանուշ Զիլլըր ալ խօսք անհեղինակ երեսփոխաններուն առջեւ, բուն կերպով հակադրած է եւրոպական քննադատութիւններուն եւ Պոնի հասցէին ալ բացառանքաւ՝ «Զեր գէնքերը, ձեզի՛ պահեցէք»:

Ա. ՎԵՐԹԻՐ (Կանաչ) թեկնածու չէ նախագահական ընտրութեան որովհետեւ չկրցաւ, մինչեւ Ապրիլ 4, կէս գիշեր, հաւաքել 500 քաղաքացիներու անհրաժեշտ ստորագրութիւնները:

Թեւորման ՄՕՏ (Ազգայն Ապար) շատ բուն եւ արիւնալի բախումներ տեղի ունեցած են Ապրիլ 4-ին. բազմաթիւ մեծաքանակ կան եւ զանի մը տասնեակ վերաւոր: Ազահովութեան ուժերը կրակ բացած են ցուցարարներուն վրայ, որոնք կը բողոքէին զինքնու յանձնարարութիւնը: Կըսուի թէ 10-էն 50 մեծալ կայ:

ԹԻՒՄԵՏԱՅԻ մէջ հարիւրաւոր Հուրիւր ջարդուած են բանակին կողմէ իսկ: Եւ վախ կայ որ ցեղասպանութիւնը Թուանտայէն անցնի Պուրտանի:

ԱՆԹՈՆԻՍ ՏԻ ՓԻԼԹՐՈ, 45 տարեկան, Իտալիոյ համալսարան դատաւոր յայտարարեց թէ վերջնապէս կը քաշուի իրաւագիտական ասպարէզէն: Այս յայտարարութիւնը ըրաւ այն համալսարանին որ նուիրուած էր քանակաւորութիւն (կաշառակերութիւն) դուրս ելլելու լուծումներուն:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԱՆԱՅԵՐԻՈՒ խումբ մը բողոքի ցոյց կատարած է Պուրտան - Այրէսի այն պահուկներ, առջեւ ուր նախագահ Մէնէմի եղբայրը ճաշ մը կուտար ի պատիւ Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահ Ս. Տէմիրելի: Ցուցարարները հակաթուրք լողանդներ արձակած ու ցեղասպանութիւնը սկսեցող պատասխաններ կրած են:

(Type 11)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍ

Այսին Տիկին Արաբի Մինասյան, զաւակները՝ Համազասպ եւ Հերմինէ Մինասյան (Տէսին)
Աստղիկ եւ Մարգրիտ Գաղանճեան եւ իրենց զաւակներն ու թոռները
Խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբոր, մօր եղբոր, քեռայրին՝
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ
(Ծննդ. 1913 Սոխում,
պատերազմական գերի)
մահը որ պատահեցաւ Ապրիլ 3-ին, 83 տարեկանին:
Յուզարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Ապրիլ 6, ժամը 10-ին Վիէնի Սէն - Անտրէ լը Պա Եկեղեցին:

Մահագոյ չառացողներէն կը խնդրուի ներկայ իրեն այդ նկատի:

Résidence Bellevue, 38200 VIENNE

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊԱԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վահան Թերմոմեանի մահուան առթիւ «Յառաջ»-ի բարձրագոյն մահ համար կը նուիրեն. -- Մարտի 1-ի Հայ Մշակոյթի Տունը 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան եւ Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 200-ական Ֆր.:

COMITE UNITAIRE
DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES
D'ALFORTVILLE

COMMUNIQUE

ANNULATION DE LA TABLE RONDE
DU VENDREDI 7 AVRIL
A ALFORTVILLE

Quelles sont les positions de Jacques Chirac, d'Edouard Balladur, de Lionel Jospin et de Robert Hue sur la Cause arménienne, l'Arménie, la Turquie et l'ensemble des sujets concernant la communauté arménienne ?

C'est sur ces axes que des représentants des candidats avaient accepté d'être interrogés, le Vendredi 7 Avril, au cours d'une table ronde qui devait enregistrer les engagements et les déficiences de la classe politique française à quelques jours d'une échéance électorale majeure.

L'enjeu était de taille, trop grand peut-être. Car, à l'exception de René ROUQUET, les personnalités qui nous avaient donné leur accord, à savoir MM DEVEDJIAN (RPR), GAYSSOT (PCF), et STRAUSS-KAHN (PS), se sont décommandés, les uns ayant eu la « politesse » de le faire quinze jours avant la date prévue, d'autres dans les jours précédant ce rendez-vous, nous mettant donc dans l'incapacité de prévoir d'autres intervenants connaissant ce dossier.

Les raisons invoquées font toutes référence à un emploi du temps surchargé. Certes, mais nous constatons que parfois les surcharges arrivent à point nommé. La Cause arménienne est-elle donc si dérangeante ou bien si insignifiante que l'on ne se donne même pas la peine de venir en débattre avec la communauté ?

Ընկ. Կարպէտ Յակոբեան, զաւակները, թոռները եւ ծոռները Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց կնոջ, մօր, մեծ - մօր՝
ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Ապրիլ 9, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
15, rue Jean-Goujon, Paris 8^e
յաւարտ պատարագի:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍ

ԵՒ

ՀՈԳԵՀԱՆԳ

Կապույտ իւրիւս Լիւն - Վիլէօրպանի* Ա. րաքս մասնաճիւղը Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր ողբացեալ ընկերակցին յիշատակին Լիւն Ս. Յակոբ Եկեղեցին, որմէն ետք Հոգեհաշ մը տեղի կ'ունենայ Եկեղեցւոյ կից սրահը
Կիրակի, Ապրիլ 9

Ս. ԳՈՂԱՆԿԱՆՍՏԱՆԻ
ՓԱՐԻԶ

Ուրբաթ, Ապրիլ 7, տօն Աւետայց Սրբուհոյ Կուսին Մարիամու:
Այս առթիւ, ժամը 10-ին, խորանը բացած պատարագ կը մատուցուի:
«Տէր Ողորմիւ»-ի ժամանակ խորանին վարդապետը կը կրէ կը դոցուի:
Կը պատարագէ՝ ՆԵՐՍԵՆ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ:

Շաբաթ, Ապրիլ 8, Յիշատակ Յարութեան Դազարու:

Ժամը 16-30-ին՝ Կիրակոսի ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին խորանին վարդապետը կը բացուի:

ՓԱՐԻԶԻ
ԽՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՆԸ
Կը Կազմակերպէ՝

ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Երիտասարդներու մասնակցութեամբ յայտադիր՝ երգ, արտասանութիւն, թատերախաղ եւ նուագ:

Սիրով կը հրաւիրուի մշակութասէր հասարակութիւնը՝

Կիրակի, Ապրիլ 9, ժամը 15-ին

Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17^e
M^o Courcelles

Մուտքը ազատ է:

ՆՈՒԷՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Պ. Միսաք Աւոյեան իր եղբոր զաւակին ժաջ Աւոյեանի յիշատակին առթիւ 250 Ֆր. կը նուիրէ Մարտի 1-ի Հայ Մշակոյթի Տան:

ԾԱՂԿԱԶԱՐԳ

ՏՕՆ ԳԱՂԱՏԵԱՆ ԲՐԻՍՏՈՍԻ
ՅԵՐՈՒՍԱԼԷՄ Ի ՏԱՃԱՐՆ
ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 9

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ
ԱՆՈՐԿԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 8-30-ին, պատարագ՝ ժամը 10-ին: Դոնացէք՝ ժամը 17-ին:

ՊՕՄՈՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԿՈՐԻՑ

Ժամերգութիւն ժամը 9, պատարագ՝ 10, Դոնացէք՝ ժամը 16:

ՅՈՒՇԱՏԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Ա. Թագոսեան» մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Ապրիլ 8, ժամը 10-ին, Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue, Paris 9^e
Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

COMITE UNITAIRE
DES ASSOCIATIONS
ARMENIENNES D'ALFORTVILLE

A l'occasion de la 80e commémoration
du Génocide Arménien
le Comité Unitaire des Associations
Arméniennes d'Alfortville
organise

SOIREE CULTURELLE
& ARTISTIQUE

«Le génocide arménien ou la tentative
d'assassinat d'une culture»

avec la participation de nombreux
artistes et interprètes

Dans le cadre d'une exposition
de peinture, diaporama, musique,
chants, déclamations, lectures,
dialogue théâtral.

le Samedi 8 Avril à 20 heures 30
Salle S. Minassian, M.C.A.

Pour tous renseignements, s'adresser
à la Coordination : M.C.A. :
Tél. : 43. 76. 55. 89.

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ

Ս. ԽԱԶ

ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԾԱՂԿԱԶԱՐԳ

Պատարագ ժամը 11-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Ժամը 16-ին՝ Դոնացէք:
(Ժամը 13-ին, ճաշ, Եկեղեցւոյ սրահը)

UGAB ... UGAB ... UGAB ... UGAB

UGAB — PARIS :

à l'occasion de la parution
du premier volume de
la Revue d'Histoire Arménienne
Contemporaine
publiée par la «Bibliothèque Nubaryan»
de l'U.G.A.B.

TABLE RONDE

autour du thème

« L'AVENIR
DU GENOCIDE »

avec

RAYMOND H. KEVORKIAN,
ARTHUR BEYLERIAN,
et GAÏDZ MINASSIAN

le Mercredi 12 Avril à 20h45

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17^e

(M^o COURCELLES)

Tél. : 42. 27. 12. 26.

UGAB ... UGAB ... UGAB ... UGAB

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Հ. Բ. Ը. Մ. — ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԺԱՄԲԱՐ

Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Մարտի 1-ի մասնաճիւղը հաւաքով կը տեղեկացնէ թէ այս տարի եւս կը կազմակերպէ իր 12-րդ ամառային հայ ՄԱՆԿԱՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՃԱՄԲԱՐը (7 - 14 տարեկան) որ տեղի կ'ունենայ Յուլիս 8-էն 30, Վալ քաղաքագետի մէջ (Ալպիան լեռներ):

Մանրամասնութեան համար դիմել Տիկին Հերմինէ Անֆիսիօ-Տիգանի-ի՝
Tél. : 91. 22. 10. 45 (U.G.A.B.)

L'ASSOCIATION MACHTOTZ

Pour la Défense et le Développement de la Langue Arménienne organise

un SEJOUR LINGUISTIQUE ARMENIEN

NICOSIE / CHYPRE du 7 au 28 Juillet

POUR LES JEUNES DE 10 A 20 ANS

Sous le patronage et avec le soutien du Rév. Père MANJIKIAN.

- Les participants seront hébergés individuellement par des familles sélectionnées, dont ils partageront la vie et avec lesquelles ils communiqueront en langue arménienne.
 - Des cours d'arménien seront organisés les matins à raison de 20 heures par semaine pour les débutants francophones par Mme Hilda Kalfayan-Panossian, avec sa méthode audiovisuelle et pour les autres niveaux, par des professeurs expérimentés.
 - L'encadrement et l'assistance aux jeunes participants seront assurés par les Associations des Dames Arméniennes de Chypre et par des responsables de l'Association Machtotz.
 - Plusieurs excursions sont prévues dans CHYPRE.
- FRAIS DE PARTICIPATION : 3 800 F. par personne comprenant le transport (avion Paris—Chypre—Paris), l'hébergement en pension complète, les cours et les excursions.
- Renseignements et inscriptions : ASSOCIATION MACHTOTZ —
8, rue Lamennais, 92370 CHAVILLE — Tél. : (1) 47. 50. 97. 51.

ՅՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱԶ

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒՍԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԴԵՊԻ

ՏԵՐ - ԶՕՐ

Կազմակերպութեամբ՝ Ֆրանսահայ Կապույտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան
Մ Ե Կ Ե Ն Ո Ս Ք ԱՊՐԻԼ 30 -- Վ Ե Բ Ո Ղ Մ Ք ՄԱՅԻՍ 10
Ճամբորդութիւն՝ Syrian Arab Airlines ընկերութեան թռիչքներով
Երեք-Եւկի գին՝ 2950 Ֆր.

Ապահովագրութիւն՝ անձնական -- Վիզա՝ ձրի
Կեցութեան ծախք՝ օրական 50 ամ. տուար

Այս գինը կը ներգրաւէ հետեւեալները՝
ա) Պանդոկ բ) Օրական երեք քաշ գ) Օրօքարի սպասարկութիւն
դ) Այցելութիւն Սուրիոյ տեսարժան վայրերը

- 1- Տէրջօր (պատարագ, յուշակոթողի գեղեղում)
- 2- Մարկատէ (վերջերս դնուած հայ աճիւններու վայր)
- 3- Հալէպ 4- Բէսայ 5- Լաքափա 6- Փալմիր 7- Դամասկոս:

-- Տեղերը սահմանափակ են --

Ա Ր Ա Մ Ա Գ Ր Ո Ւ Բ Ե Ա Մ Ժ Ա Մ Կ Ե Մ Ա Պ Ր Ի Լ 15
Յաւելի տեղեկութիւններ ստանալու համար դիմել՝

ՅՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱԶ ԾՐԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

17, rue Bleue, 75009 PARIS — Tél. : 48 24 46 57 — Fax : 48 24 98 97

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 7
VENDREDI
7 AVRIL
1995

ՀԱՐԱՏԻՉ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925

DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE d'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F

— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտաստիսման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամենօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հառք : 5,00 Ֆ.

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԳԻՐ՝ ԵԱԽԱՐԵ ՄԻԱՔԵԱՆ (1925-1957)

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻԻ 18-567

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.567

ԲԱՔՈՒ ԱՐԳԻԼԵՑ

ԹՈՒՐԱՆԱԿԱՆ

«ԳՈՐԾ ԳԱՅԼԵՐ»ՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Մինչև կը կրկնուին ամբաստանությունները, ըստ որոնց «օտար քաղաքացիները» մաս ունեցած են Մարտ 17-ի պետական հարուածի փորձին մէջ, Երեւանի մէջ, Ազրբեջանի ընդհանուր դատախազութիւնը արգելեց ծայրայեղական «Գործ Գայլեր»-ու կուսակցութիւնը: Այս վերջինը փանթուրանական կազմակերպութիւն է ու շատ սերտ կապեր ունի Թուրքիոյ «Գործ Գայլեր» կազմակերպութեան հետ: Հարց է թէ ի՞նչ են Հայտար Ալիեւի նպատակները: 1) ամբողջով իր իշխանութիւնը, թէ նաեւ՝ 2) պատրաստուիլ աւելի արդիւնաբեր բանակցութիւններու Ղարաբաղի հարցի լուծումին համար: Հիմա որ Ազրբեջան ստորագրած է հսկայ համաձայնագրութիւն մը քարտեզի ընկերութիւններու հետ, առոնք պիտի պնդեն որ Բաքու լուծէ Ղարաբաղի խնդիրը որ պէտք է իրենց կարենան հանգիստ միտքով ներմուծել միլիտարտոր տուրները:

Միաժամանակ, Բաքուի «Էդլա» թերթը կը յայտնէ որ Ազրբեջան պահանջած է Ռուսիայէն որ արտաքսուին ու իրեն յանձնուին կարգ մը ընդդիմադիրներ որոնք Մոսկուայի մօտերը կ'ապրին: Ասոնց չարքին են յատկապէս Նախկին Նախագահ Այալ Մուխամեդով եւ Նախկին վարչապետ Սուրաթ Հիւսէյնով:

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԵԱՆ ՔԻՒՐԻՍՏՍԱՆԻ մէջ, Թուրքերը առեւանգած, չարչրկած ու սպաննած են եօթը հոլիւաներ, որոնց մէջ հայր մը իր 13-ամեակ դուստրին հետ: Այս սպանւել մեծ վրդովում ստեղծած է Ազադի վիւղը եւ աւելի քան 200 զինուորացիներ որոնք եօթը հոլիւաներու թաղման կ'երթային, հանրակառքով, յարձակած են Կարմիր Մահիկի կառքի մը վրայ ուր երեք Թուրքի կային իրաքի երկու Քիւրտերու: Տեղիւններու տակ: Թուրքերէն մէկը կրկն քայած է սպաննելով մեռած հոլիւաներէն մէկուն չորս եղբայրները: Այն առեւ միւսները կառքին վրայ խուժած են, քիւրտ երկու պահակներուն զննարկելը առած ու տեղն ու տեղը սպաննած երեք Թուրքերը: Բազմութիւնը հայհուլներ արձակուել է Պարզանի մարտիկներուն դէմ, որոնք քիչ յետոյ հասած են:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ պահանջեց, անգամ մը եւս, որ Թուրք բանակը քաշուի Իրաքէն (40 քիլոմէթր խորութեամբ է որ Թուրքերը մտած են հիւսիսային - Իրաք, 250 քիլոմէթր սահմանային երկայնքի վրայ) ամենակարճ ժամանակի մէջ: Այս միջամտութեան հաշուելիչուն է, ըստ թրքական աղբիւրներու, ՓԲԲ-ի 300 քիւրտ եւ 26 թուրք զինուորի մահը:

ԵՒՐՈՒՔԻ ընտրապաշտօնի կեդրոնին հասցէն (30 ավելին տիէնա) առիթ տուած է «Ֆիկառ»-ի (Ապրիլ 6) որ «Ինչու, յաղթանակի անուն մը» խորագրէ (Նափոլոնի, յաղթանակներէն) նկարագրութիւնը այդ գրասենեակներուն մէջ տիրող խուլեռն: Հոն կը խօսուի նաեւ ժապ Թուրքի մէկ բարեկամին՝ Գոնարաճեանի մասին որ կողմ մը բերած է ուղղուած Ֆրանսայի 400 հազար Հայերուն որպէսզի Շիրաքի ի նպաստ քուէարկեն:

ԱԹԻՍ - ՄՈՆԵՍ կատարած մէկ կարճ այցելութեան ընթացքին, Նախագահ Միթերան բաւական հեղինակութեամբ անկարկած է Նախագահական ընտրապաշտօնին: «Բաքի զգացումներ զիս կը յոգնեցնեն, կ'ըսէ Նախագահը, կը բաւէ որ ձայնաւելիւս բանաժ հրճուանքով լսելու համար ամէնէն անպատեկները որոնք համարձակութեամբ ամէնէն սուղ ծրարները կ'առաջարկեն...»:

ԹՈՒՐԲ ՄԱՄՈՒԼ

Պ. ՔՈՒՇՆԵՐ,

«Որպէս ժողովրդավար

մանկեսական երկիր,

պէտք ունիմք ձեռքի»

Կ'ԸՍԵ ԹՈՒՐԳԻՈՑ

«Միլիթէ»-ի Ապրիլ 2-ի թիւին մէջ հարցազրոյց մը լայն տեսած է Նախկին Նախարար Պեռնար Քուշնէրի հետ որ Անդարազանուած է Թուրքիոյ «Նոր ժողովրդավարութեան շարժում» կուսակցութեան համագործակցին մասնակցելու:

Հարցազրոյցին կարեւոր մէկ մասը կը վերաբերի ներկայի թրքական զինուորի դրոշմութիւններուն, մարդկային իրաւունքներուն, ժողովրդավարութեան: Պ. Քուշնէր չեղտելէ ետք թէ Թուրքիա չէ դանապանք Բիւրսերն ու ՓԲԲ-ի շարքայինները, կ'ըսէ թէ Եւրոպայ թշնամի չէ Թուրքիոյ, այլ կը պահանջէ միայն աւելի ժողովրդավարութիւն, աւելի ազատութիւն եւ մեծեցում քիւրտ ժողովուրդին: Ան մասամբ ճիշդ կը նկատէ թրքական պնդումը թէ հարցը քրտական է, այլ՝ ահաբեկչութիւնը: Դիտել կուտայ որ ինչպէս Միացեալ - Նահանգներու շրջափակումը վերանուէրացաւ Գաթթուսի մեծագոյն դաշնակիցին, թրքական կառավարութեան «զինուորական լուծում»ներն ալ կը դառնան ՓԲԲ-ի մեծագոյն նեցուկը: Կը պնդէ որ միակ լուծումը կ'ամփոփուի հաշտութեան եւ ժողովրդավարութեան մէջ: Կ'աւելցնէ որ զինուորը ուժակողմն էլ ու մարդկիւր չարչարել լուծում է, քանի որ պատճառ կ'ըլլայ աւելի բուռն արարքներու եւ հակազդեցութիւններու:

Պատասխանելով թրքական ուժերու հիւսիսային - Իրաքի գործողութեան մասին հարցումի մը, Պեռնար Քուշնէր կ'ըսէ թէ իր կարծիքով բոլորովին անօգուտ է ու կը հանդիսանայ քաղաքական հարցի մը զինուորական լուծում փորձելու յատկանշական օրինակ մը: Կ'աւելցնէ թէ կրնար հասկնալ թէ զոր-ծողութիւնը շատ արագօրէն կատարուէր ու թրքական ուժերը անմիջապէս նահանջէին: Կը յիշեցնէ Իսրայէլի Հարաւային Լիբանան մուտքը որ երկու օր պիտի տեւէր, բայց տարիներով վերջ չգտաւ: Նախկին Նախարարը կ'ըսէ. - «Եթէ նման բան պատահի Թուրքիոյ պարագային, ձեզի համար մեծ դժբախտութիւն մը կ'ըլլայ: Ֆրանսայի եւ Եւրոպական Միութեան հետ ձեր յարաբերութիւնները ծանր հարուած կը կրեն: Ամբողջ աշխարհը այսօր ձեր նախաձեռն կը սպասէ: Մի՛ մոռնա՛ք որ ի վերջոյ մեք մեզի օգնել կ'ուզենք»:

Քուշնէր կրկնելով որ ահաբեկչութեան հետ պայքարի միակ համարն երկխօսութիւնն է ու ժողովրդավարութիւնը, կ'ըսէ թէ քրտական ՏԵՓ կուսակցութիւնը կարելի էր խօսակից նկատել, մինչդեռ անոնք բանտարկուած են: Կը յուսայ որ կարճ ժամանակի մէջ ազատ կ'արձակուին:

Զրուցավարը Նիւիւն ձերբազօղու հարց կուտայ թէ Պ. Քուշնէր «Նոր ժողովրդավարութիւն» կուսակցութեան համագործակցին մասնակցելէ ետք ի՞նչ պատկեր պիտի տանի Ֆրանսայի հանրային կարծիքին: Ան կը պատասխանէ. - «Պիտի ըսեմ թէ Թուրքիա համար բաժանման կէտի մը վրայ է: Դեմ առ դեմ կանգնած է իր իրականութեան, ուժին, արդիականացումին հետ: Ա. անգամ դեմ յանդիման կուգայ ինքն իրեն հետ: Միջին դարէն ռուսում մը կը կատարէ դէպի 2000 բուսկանը: Կը դիմագրաւէ այս աշխարհումսին

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ

ԱՅՑԵԼԵՑ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Ամենայն Հայոց նորընտիր Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը իր առաջին այցելութիւնը տուած է, Ապրիլ 5-ին, Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի: Այս վերջինը շնորհաւորելով Գարեգին Ա. (Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Ա., քանի այդ անունով առաջինն է էջմիածնայ դահին վրայ) իր ընտրութեան առթիւ յաջողութիւն մաղթած է եւ վստահեցուցած որ կաթողիկոսը կրնայ աղան-կալել Պետութեան աջակցութիւնը ազգաշահ բոլոր ձեռնարկներուն մէջ որոնց նպատակն է Հայ Եկեղեցւոյ զարթոյնն ու միաւորումը: Իր կարգին Գարեգին Ա. շնորհակալութիւն յայտնելով բարի մաղթութիւններուն համար, վստահեցուցած է Նախագահը որ Հայոց Եկեղեցին վճար-կանօրէն զօրավիւ կ'ըլլայ այն բոլոր աշխատանքներուն, որոնց լծուած է Պետութիւնը, յանուն հայրենիքի վերականգնման եւ հայ ժողովուրդի իղձերու իրականացման:

Ընդունելութեան ներկայ եղած են փոխ Նախագահ Գաբրիէ Յարութիւնեան, Նախագահի խորհրդակիցներ եւ այլ ղեկավարներ:

Բ. ԱՐԱՐԻՑԵԱՆԻ ԵՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

խորհրդարանի Նախագահը հետեւելով շնորհաւորագրերը ուղղած է Գարեգին Ա. -ին: --

«1995 թուականի Ապրիլի 4-ը յիշուի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ճ Ե Գ Ո Ւ Մ

Տե՛ս. «Յառաջ» 24-ը Մարտի, կաթողիկոսական ընտրութիւններին մասին հայտատանեան թերթերից արտատպուած եւ զանազան մեկնաբանութիւններ ստացած յօդուածը չի համապատասխանում իրականութեանը:

Ուզում եմ նշել, որ ինքզինքս երբեք թոյլ չեմ տուած յայտարարութիւն ընել Ֆրանսահայ գաղութի անունից: Առիթը օգտագործելով կ'ուզեմ սրտանց շնորհաւորել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութիւնը: Կ'ազօթեմ որպէսզի Աստուած օրհնէ առատապէս նոր ընտրուած Վեհափառի առաքնութիւնը: Աստուած պահէ մեր հայ ժողովուրդը եւ միշտ մնանք միարարն:

Վեր. ՌԸՆԷ ԼԵՒՈՆԵԱՆ

Հայ Աւետարանական Համաշխարհային Խորհուրդի եւ Հայ Աւետարանչական Բնկերակցութեան Հայաստանի մերկայացուցիչ երեսան, 5. 04. 95 թ.

հարցերը: Կը մօտեցայ Եւրոպայի: Կը վարժուի ժողովրդավարական կեանքի ձեւերուն: Դուք, օրինակ, Եւրոպացի մըն էի: "Նոր ժողովրդավարութիւն" կուսակցութեան մէջ շատեր նախկին, այդպէս: Հետզհետէ աւելի յամալ կը համադրուի նման մարդոց: Եւրոպայի մէջ շատ իւրայայատուկ եւ տարբեր ժողովուրդ մը ըլլալու համար վրայ կը գտնուի: Այլ-եւս կրնամք գործակցել: Կրնամք իրարու լեզու հասկնալ: Ձեր պարզած տարբերութեան մէջ շատ բան կայ որ կրնայ մեզ հարստացնել»:

զարձաւ պատմական պահ համայն աշխարհի հայութեան համար: Պատմական, քանզի ի լուսաւորութիւն եւ հպարտութիւն համայն հայութեան, վեց դարերի մշտնջի խորքից կրկին Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի կաթողիկոսական հովուապետական դահին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը բազմում է խորին խորհրդով՝ իր անկախութիւնը վերակերտած Հայաստանի Հանրապետութիւնում:

Վեհափառ Տէր.

Որդեկան մեծագոյն անհաճաքի դժբախտութեան ընդունել մեր ջերմ բարեմաղթութիւնները եւ շնորհաւորանքներն այդ պատուաւոր եւ միաժամանակ չափազանց պատասխանատու ընտրութեան կապակցութեամբ:

Անստանութիւն՝ Աստուծոյ կամօք հիմնադրուած Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնին եւ Ձեր նուիրապետական հովուաբանութեամբ՝ մեր ողջ ժողովուրդին:

Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն խորհուրդը նշանակալի այս ընտրութեան առթիւ շնորհաւորում է համայն հայութեանը, համոզմունք յայտնելով, որ Գարեգին Ա. Վեհափառ Հօր Վահակութիւնը կը նշանաւորուի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ միաբանութեամբ, հայրենիքի հզօրացման նուիրումով, մեր ժողովուրդի հոգեւոր եւ մշակութային կենսաբեր վերածննդով եւ շինարարական մեծագոյն ձեռնարկումներով:

Սուրբ յարգանքով»:

ԽՄԲ «Յառաջ»-ի. -- Նախ Մարտ 31-ին հետաւանով, ապա՝ Ապրիլ 5-ին հետաւապտեմով, Վեր. Լեւոնեանին ստացանք վերադիմաց «ճշգրտմ»ը: Բաւական հետաքրքրական է նկատել որ պատուելիին հարկ չէր տեսած այդ անընթաց լեզու կատարել ԲՈՒՆ հասցէին, այսինքն այն երկու քերթերուն «Հայք» եւ «Առաւօտ» որոնք Մարտ 9-ին հրատարակած էին իր յայտարարութիւնները, աղիք տալով Թ. Արփիի Օրը օրինին: Երբ իր նկատառութեան յանձնեցինք այս պարագան, պատուելիին բաւական տարօրինակ պատասխան մը տուաւ մեզի՝ «on me l'a déconseillé»: Ո՞վ էր այդ խորհրդատու «օտ» չհասկցանք: Ինչ որ հասկցանք տակաւ, այն է որ պատուելիին, շատ հաւանաբար, նման յայտարարութիւններ ըրած էր (քերթեալ այդ նոյն «օտ» քերթարած էր որ ընէ), բայց մտաէն չէր անցնէր որ արձագանգը Փարիզ կը հասնի եւ այդ ատեն է՝ միայն որ իրար անցաւ ու յապաղած ճշգրտմի մը դիմեց, սխալ հասցէի:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԱՆՈՑԵԱՆՆԵՐՈՒ ԼԻԿԱ

Այսօր անհետ լիկայի երթի մըր-ցումներու շարքին, Ապրիլ 5-ին, Փարի-Սէն-ժերմէն, իր դաշտին վրայ պարտուեցաւ Միլանո Ա. - Սէ-էն 0 - 1: Նոյն օրը Միլանի մէջ Ամսթերտամի Աժաքը 0 - 0 արդիւնք մը ձեռք ձգած է տեղւոյն Պա-յէնին հետ: Դարձի մրցումները՝ Ապրիլ 19-ին:

Մ Ե Ի Կ Ա Կ Ա Ջ Ն Ե Բ

ՆՈՒՆԻՐՈՒՄ ԵՄ ԿՈՐԻՆՆ ԱՐՔ. ՊԱՊԵՆՆԻՆ

ՍՈՒՐԷՆ ԱՍՏՏՐԵԱՆ

1965 թվականի ապրիլի 1-ին արևելքի իրականացման հրահանգներին էր ստեղծվել գունավոր-
նով Սուրբիոյ Ղաթիկոս քաղաքի միջոցառումը: Իրականացման առաջին փուլում հրահանգներին էր նաև քաղաքի Հայոց Առաջնորդարանը, որի պատկերավորումը մտադրված էր թեմի քանդակար-
անության Կորինն Վարդապետի Պատկերները: Տխուր էր Վարդապետը: Արդեն Ապրիլին ամեն Հայի դեմքը քաղաքից էր տիրու-
թեամբ: Նա նոր էր աւարտել թեմական խորհրդի նիստը, որտեղ ծրագրվում էր 1915 թվականի Հայոց եղեռնի յոթամե-
ակի ոգեկոչման արարումը: Կէս դարի յոթամեկ յիշատակներով խոհուն, նայում էր վարդապետը այդ մահամերձ մայրա-
մուտին, երբ նրան սթափեցրեց առաջնոր-
դարանի սպասաւոր՝ Սերոբի ձայնը:

- Հայր Սուրբ, մէկը կ'ուզէ ձեզ տես-
նել:

- Թող դայ, - առանց յետ նայելու չըն-
կաց Վարդապետը:

Այնուհետև անակնկալի բերեց Կորինն Վարդապետին. նա հակադրաբար մօտեցաւ, ուղղակի յափշտակեց առաջնորդի աջը եւ երկիւղած համբուրելով չընկաց:

- Աստուած օղնակաւ...

- Աստուած պահպան, - նոյնպէս չըն-
կով պատասխանեց Վարդապետը, հայ-
նացը երկնային տեսարանի կտրելով նայեց առջևը ծնկած քրդապարագ հակա-
յին, որն արտակարգ յուզումով կրկնում էր:

- Ես քրդացած Հայ եմ, Վարդապետ, քրդացած Հայ...

Ղաթիկոսի առաջնորդ կարգուկարգ ի վեր, սա առաջին անգամ էր, որ նա քրդացած, բայց իրենց հայութիւնը չմո-
ռացած Հայերի էր հանդիպում, բայց այս հակադրամբին մարդու երկիւղած աջ համբուրելը յուզեց Վարդապետին:

- Աստուած պահպան, - կրկին չընկաց, ձեռքը տակաւին խոնարհած ու ծնրադիր մարդու գլխին դնելով, - Աստուած պահա-
պան...:

Արեւից մոռացումը մի շող յամառում էր առաջնորդարանի պատին, երեկոն խո-
րանի շունչ ունէր, սրահը լուսեղանի ու-
նամայն: Նստած են՝ Եղեռնի յուշերով ապրող մի Վարդապետ եւ արամատիւր ու քրդախոս մի Հայ՝ Սուրբ իսո...

- Պատմիր, - վերջապէս խօսեց Վարդա-
պետը:

- Այն սեւ օրերին առեւանգուած ու քուրդ ցեղապետի վրանի տակ մեծացած քրդախոս Հայ եմ... դեռ խօսում եմ հա-
յերէն, բայց՝ դժուարութեամբ:

- Ուսիր քրդերէն, ես արդէն իմ խօսքը ժողովրդին հասկանալի դարձնելու հա-
մար, ստիպուած երբեմն խօսում եմ քրդ-
երէն, - տիրութեամբ ասաց Վարդապե-
տը:

- Ուրֆայեցի եմ, Միկրտիչ Եօթ - եղ-
բայրեաններէ տոհմից...

Վարդապետը ցնցուեց, գիտէր այդ Ուր-
ֆայեցի եղբայրների սիրանքը:

- Հայր եւ թէ տարեկան էի, որ ջարդն սկսուեց... Մայրս ինձ գրկած ճողպրե-
ցին՝ խառնուելով մեզ պէս տեղահան-
ուածներին: Քշուած էինք անյոյս, կօշիկ-
ներս չգլխացան, ոտքերս արիւնոտուեցին,
մայրս, տառապանքի հետ, ստիպուած շալակեց նաեւ ինձ... Քայլում էինք սո-
ված, քայլում էինք ծարաւ, շատերն ըն-
կան, շատերը մեռան ճամբերին, անթաղ,
անչորիմ... Նոսրացող մեր խմբին միա-
ցնուած էին նորերին՝ թշուառ, կողոպ-
տուած, կմախքացած նորերին... գիշեր-
ները քնում էինք քարերի արանքում, թփե-
րի տակ: Յերեկը այրում էր արեւը եւ երբեմն էլ մարակում էր քամին՝ մեր ցնցոտիները խուզարկելով: Մի առաւօտ ճամբան սուղուեց վարար ու պղտոր դետի մէջ: Մեզ արգիւնցին գետին մօտենալ, բայց բախտաւորները գետ նեղուկով խողոված հեղան, աղատուեցին... ու մեզ շուրջիկ արած՝ քեցին, մինչեւ կանգ առանք մի ձորաբերդի բարձունքում, որ-
տեղ բազմաթիւ ծառերի կոճղեր կային՝ նախապէս հողում խրուած: Արեւը այրում էր, եւ ծարար խեղդում, իսկ կահանը անէծքի պէս թափառում էր, երբ անըս-
պասելի չընթացաւ քեցինք գիտեմք ոճրա-
գործներով... այլեւս կողոպտուելու բան էր մնացել եւ մեզ, ինչպէս վնասատու դաղանների վոճմակի, քշում էին դէպի ձորը եւ գլխաւոր՝ արիւնքի հարած մոլորեցրով... Ես մօրս գրկում թաքնու-
ած, սարսափահար դիտում էի այդ ըս-

պանդը, կացնահարուող մարդկանց դը-
լուխներն ու դիակները արիւնքում եւ ար-
իւնահոս թափում էին ձորը...

Ձորամէջ թափուող արիւնքի օղը կար-
մընեց, իսկ գլխաւորողների հոգեկարգի հանգիստը ողբերգութեամբ դահիճները ար-
իւնոտու դաղանների նման, նոր գոհեր յափշտակելով՝ թէժացնում էին սպան-
դը: Մայրս գետին վրայ յետ - յետ սահե-
լով աշխատում էր լայնացնել դահիճնե-
րից մեզ բաժանող տարածութիւնը, երբ նրանք արիւնքով ձեռքերով յարձակուեցին մօրս վրայ... Նա սարսափահար ճեպ, ինձ գրկեց բաց թողնելով. «Ինձ սպանէք, բայց դաւակիւս խնայէք»... Ես լեզուստ-
տառ փորձեցի փախչել, բայց նրանք ինձ բռնեցին... Այդ րոպէին հեռուէմ կանդ-
նած մի ձիաւոր մօտեցաւ կատաղած դա-
հիճներին, հրամայական չեղող խօսեց նրանց հետ եւ ինձ ազատելով վերցրեց ու հեռացաւ սպանդի վայրից:

Սերոբը սուրճ բերեց: Սուրբին: Լուս-
թիւնը ծանրանում էր սեւ երանքներով... Վարդապետի մտքում անէծք էր ծնում տարբեր չափերով, իսկ Սուրբի մէջ՝ տխուր անցեալի ծխամորձի ծուխով պա-
րուրելու անմիջական ցանկութիւն: Նա մտադրեց բացեց ծխախոտի քսակը եւ ծխամորձը խոթեց պարունակութեան մէջ: Սերոբի խոսքերով պարունակութիւնը, ու թէ յետոյ Կորինն Վարդապետը զրաց ծխամորձից արձակուող յատուկ բուր-
մունքը: Երբ Սուրբ իսոն վստահեցաւ ծխամորձի թէժութեանը, աջ ձեռքը լըրծ-
քին սեղմած, ձախով ծխամորձը խոնար-
հաբար մատուցելով թախանձեց:

- Համեցէ՛ք... - ասաց հայերէն:

Վարդապետը չէր ծխում, ու ծայտաց Սուրբի անկեղծութեան վրայ: Իսոն բորբոքեց ծխամորձի կրակը, առատ ծու-
խը ներծծեց եւ հազարով շարունակեց:

- Ինձ առեւանգող քուրդը ցեղապետ էր, շատ հարուստ, անգաւակ ցեղապետ: Չնա-
ցած, որ երեք կէն ունէր՝ Աստուած նրան զաւակ էր պարգեւել, ուստի ինձ որդե-
գրեցին, որպէս առաջին կնոջ զաւակ, իմ հայրական իսահակ անունը Իսո դարձ-
նելով: Մեծացայ ինչպէս քուրդ աշխրեթա-
պետի զաւակ... Ինձ նման շատ հայ ե-
րեխաներ կային քրդացած, երբեմն վախ-
վելուով հայերէն էինք խօսում, յիշելով մեր սպաննուած ծնողներին... Երկու ամիս առաջ մեռաւ ինձ որդեգրած ցեղա-
պետ Սուրբ Ռեզզին. իր ամբողջ հարստու-
թիւնն ու իշխանութիւնը թողնելով ինձ: Ես էլ ունեմ ամուսնացած տղաներ եւ աղ-
ջիկներ, ու թէ զաւակի հայր եմ եւ քանոթ թոռների պապ... Հիմա, որ հարուստ եմ, ցանկանում եմ մի օգնութիւն անել առաջնորդարանին, կ'ուզէ՛ք զպրոց ըն-
նէք, կ'ուզէ՛ք եկեղեցի, անչորիմ մօրս յի-
շատակին, անունը դրէ՛ք «Գրայանէ»:

Կէս գիշերին, լուսինը մտել էր Կորինն Վարդապետի ննջարանը: Վարդապետը մաքառում էր օրուան տպաւորութիւննե-
րից գունաւորուող երանքների մէջ... Սուրբ իսոն կանգնել էր սպասազէն եւ վը-
րէժխնդիր: Դիմացը ջուր էր, հոսող դետ. գետափին՝ կանաչ եւ երեխաներ: Սուրբ իսոն ծնկում եւ դնդակահարում էր կա-
նանց եւ երեխաներին, ջուրը արիւնքում, տառում էր դիակները... Վարդապետը կանգնած էր ջրի վրայ, ջուրը թոււում էր ամպ, բայց երբ գոհը բնկնում էր ջրի մէջ, արիւնքում էր ջուրը եւ կարմրող ալիքնե-
րից բարձրանում էր կահան եւ անէծք... Վարդապետը յուզուած սարսափահար բղաւում էր:

- Սուրբ իսո, մի՛... ու ձայնը խեղդուում է կոկորդում, եւ մնացեալը չի կարողա-
նում հասցնել, իսկ իսոն հրացանազարկ կոտորում է անխնայ... Վարդապետը ջրի վրայ քայլերով մօտենում է Իսոյին եւ աղաչում:

- Սուրբ, մի՛ սպանիր...

- Աստուած օղնակաւ, - ասում էր իսոն եւ կրակում:

Վարդապետը դարձաւ կանգնում է Իսոյին եւ Ժողովրդի միջեւ ու բղաւում:

- Սուրբ ինձ սպանիր...

Սուրբ իսոն կատաղում է:

- Հեռացի՛ր, Հայր Սուրբ, ես հայ չեմ սպանում:

- Բայց սրանց, որ սպանում ես, վերջա-
պէս կանայք են ու երեխաներ...

- Վարդապետ, Վարդապետ, - յանկարծ

հեկեկում է հական, - արի, արի, - ու բո-
նում է Վարդապետի ձեռքից, տանում:

Նայիր, Վարդապետ, սա Տէր - Ձօրն է, սա Ռաս - ուլ - ալիք եւ սա Մաքա-
նէն, տե՛ս, որքան անթաղ ոսկորներ կան...

- Այստեղ ոսկորներ չկան, - դարձանում է Վարդապետը, - այստեղ քաղաքներ են ու աւաններ, ծաղկած - մշակուած դաշ-
տեր, - վերից ցած նայելով ասում է Վար-
դապետը:

Այլուք է Սուրբ իսոն եւ դառը արտաս-
ւում:

- Ուրեմն դու՛ էլ, դու՛ էլ չես տեսնում, Վարդապետ, ինչպէս ամբողջ աշխարհը... արի - արի, Հայր Սուրբ, ես կը տա-
նեմ ու ցոյց կը տամ այն ձորը, որտեղ սպանեցին մօրս եւ քան հազար կին ու երեխայ... բոլորին, անթաղ, անխուսի, անպատարազ...

- Ուրեմն է՛ք այդ ոճրապատ ձորը, - տխուր հարցնում է Վարդապետը:

- Այնտեղ - ձեռքը հիւսիս մեկնելով պա-
տարանում է իսոն, - Տէրիքից այն կողմ, ձորերի ու սարերի միջեւ, Աստուծոյ յայտ-
նի, աշխարհին անյայտ...:

Մղձաւանջից սթափում է Վարդապե-
տը եւ արթնանում, ճակատին սառը քըր-
տինքի կաթիլներ. մահահալալիւ՛ լուսնի կոտորած մի թեւ, իսկ դրսում՝ լուսնի տակ քնած խաղաղ մի աշխարհ:

Վարդապետը արթնացաւ գլխացաւով: Սերոբը սուրճ բերեց, սուրճի հետ գլխա-
ցաւի դեղահատ: Ժամը 10-ին թեմականի նիստ կար, ինքը պիտի նախագահէր: Յա-
ւից մեղմացող դուրսը ափերի մէջ, կար-
դաց անցեալ օրը կազմած ծրագիրը եւ տարուկ խոհերով: Սուրբ իսոն արդէն քանդել էր նրա նախորդ ծրագիրը, որոշեց նորը կազմել, հազիւ աւարտած Տէրունա-
կան Աղօթքը՝ բացեց Ապրիլ 24-ի յիշամե-
ակի վերջին նիստը, որին մասնակցում էին թեմի ներկայացուցիչներ՝ հին ու նոր սերնդից, կային Տէր - Ձօրից, Ռաս - ուլ - ալից, Մաքանէից մագապուրծ վերապ-
րոյներ՝ Եղեռնից խաբանուած...:

- Ներկայ է ինքը՝ Ապրիլ 24-ի ծանրա-
կշիւ խորհուրդը, արիւնքով վերքի պէս, որ ճակատագրի յամառութեամբ, ամէն տարի կրկնուող թախծի պէս հիւսուած է մեր նորօրեայ պատմութեանը, - յուզ-
ուած խօսեց Վարդապետը, - ներկայ ենք նաեւ մենք՝ Եղեռն տեսած ու չտեսած Հա-
յերս, այս եղեռնապատ շրջանում... - զրաց որ ձայնը դողաց, ջրի բաժակը վըր-
ցըրեց, ջուր խմեց, բայց ծարաւ չէր, ինքն յուզումը պարուրելու համար, լեց: Լուսթիւնը մի պահ հաճելի թուաց, բո-
լորը լուսեղանի խոկալու կարիք ունէին, եւ լուսթիւնը խղեց ինքը Վարդապետը:

- Մենք տակաւին, Եղեռնից չյայտնա-
բերուած եւ պատմութեան անձանոթ վայրեր ունենք, մեր պարտքն է, որ յար-
գենք այդ անձանոթ նահատակների յի-
շատակը եւ գրանցենք մարդկութեան ա-
ռաջին ցեղասպանութեան պատմութեան էջերի մէջ ու մի նոր կնիքով խաբանենք թուրքի ճակատը... ինչպէս պատմու-
թեան սեփականութիւնն ենք դարձրել Տէր - Ձօրը, Ռաս - ուլ - ալին, Մաքանէի նահատակութեան արիւնքով վայրեր: Այս Ապրիլ 24ին հայութեան եւ մարդկութեան սեփականութիւնը պիտի դարձնենք եղեռ-
նապատում մի նոր վայր, որ մինչեւ այ-
սօր անձանոթ է մնացել մեզ՝ Հայերիս, եւ ողջ աշխարհին... կը խնդրեմ անյապաղ որոշում կայացնենք եւ դորձադրենք, - ասաց ներշնչուած եւ սպասեց ժողովա-
կանների պատասխանին, ու լուսթիւնը համաձայնութիւն համարելով շարունա-
կեց:

- Երէկ ինձ մօտ հիւր եկաւ մի քրդացած Հայ, հօգը եւ հարուստ, բայց մանկան պէս պարզ ու անմեղ 58-ամեայ մի այր: Պատմեց 1915 թվականի ջարդի մասին եւ իր հրաշքով ազատուելը մի անգաւակ քուրդ ցեղապետի օժանդակութեամբ: Ութամեայ իսահակին քրդացնելով՝ իսո են դարձրել... Երկու ամիս առաջ մեռ-
նում է ցեղապետը: Իսոն դառնում է ցե-
ղապետ եւ լսելով, որ աշխարհում դեռ Հայ կայ ու Ղամիշլու քաղաքում՝ հայ առաջնորդ, որոշում է ստուգել... դալիս է, աջն համբուրելով խոստովանում, որ 50 տարի շարունակ հաւատացել է թուր-
քերի սին յայտարարութեանը, որ աշխարհ-
ում ալլեւս Հայ չի մնացել... Հիմա զղջում է այդ ուշացումի համար եւ ցան-
կանում է մի նուիրատուութեամբ յաւեր-
ժացնել իր մօր՝ ուրֆայեցի Գայեանէի յիշատակը, միաժամանակ դռնէլ անյայտ մնացած այդ նախնիի վայրը եւ կատա-
րել մի պատշաճ հոգեհանգիստ՝ անթաղ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏԻՐ

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՔՈՅՐ
ԱՆՑԵԱԼԻ ՄԵՐ
ՅԱՒԱԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՈՒ
ՅՈՒՍԱԽԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ
ՄԵՋ

ԻԱ.

Ամառ էր այլեւս: Յունիսը կը տիրապե-
տէր իր շուր ու շար ջերմաստիճանով: Կը
տառապէի տաքէն, որովհետեւ կեանքիս
առաջին մէկ օրէն չէի կրցած հանդու-
թել տաքին: Իսկ այդ ամառ Յունիսը
կ'անցնէր ամէն ատենէ շատ աւելի տաք:
Ան կարծես վերջին շաբաթընէ մը կ'են-
թարկէր մեզ ինչպէս բռնակալ մը որ դի-
տէ թէ մօտ օրէն դահլիճէ պիտի ըլ-
լայ: Եւ անոր տեղ տակաւին դահլիճի
բարձրանային անոր յաջորդները Յու-
լիսը, Օդոստոսը: Անոնք ալ նուազ քրդ-
նակալներ չէին ինձի համար:

Ամառ էր եւ վերջացած էր մշակութա-
յին կեանքը մեր քաղաքին մէջ: Վերջա-
ցած էին նաեւ դրական ու աղբային շը-
ջանակներէ ներս տարուած բոլոր այն
պայքարները, որոնք այդ եղանակին վը-
հատեցուցած էին դիւս եւ դիւս առաջնոր-
դած էին յուսախաբութիւններու: Հան-
գարտութիւն կը տիրէր: Ողջոր դիւս մը:
Վարդապետ Ահմէտիկին ուղղակի նամակ
ներուս մէջ կը գրէի, որ կարծես չըբ-
փրեան ողբերգութիւններէն մէկուն ներ-
կայացումը աւարտած ըլլար, բեմին վը-
րայ ամէն մարդ կոնակի վրայ պտկած
էր: Եւ մինչեւ որ անոնք վերստին ոտքի
ելլէին, պէտք էր որ առնուազն երեք ա-
միս անցնէր:

Ապաստանած էի ամառային բնու-
թեան, Սուստուրի մեր ամէնօրեայ շրջա-
պատին զեղեցիկութեան, որուն բարիքնե-
րը կը վայելէի գոնէ իրականները, դըր-
ծէ վերադարձին: Ժամանակիս մեծ մա-
սը կ'անցընէի ընթերցումով: Ժամերուս
մէկ մասն ալ կը տրամադրէի երեք տարե-
կան որդիիս հետ գրադիւլու գործին: Այս
երկուքը կը բաւէին որ երջանկանայի ու
մնացեալը մոռնայի: Բայց այդ ամառ
թերեւս կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըլ-
լալով լեցուած էի զայրոյթով՝ հանդէպ
մեր գրէի մարդոց ու մասնաւորապէս
համայնքային գործիչներու: Դարձեալ
այդ եղանակին է որ առաջին անգամ ըլլա-
լով ես ինձի բաժնէի որ արուեստի մարդ
մը չի կրնար չէղծող դիրք պահել ընկե-
րութեան մէջ: Արուեստի մարդը, կամ
մտաւորական մարդը անպայման կողմ
մը, դատի մը, կամակի մը պիտի պատկա-
նի, ուրեմն պիտի ունենայ նաեւ իր հա-
մակիրներն ու... թշնամիները:

Ես եւ Կոմիտեանը տեսնաւ իմ կաշա-
տէինք վերջացնելու համար Արամեանցի-
ներու նշանաւոր Համայնապատկերը, ո-
րուն պրակները այլեւս տպագրութեան
յանձնուած էին: Տպագրութեան գործին
ձեռնարկելէ առաջ ապահոված էինք
պակտող ամենավերջին նիւթերն ալ: Այս

նահատակները հոգիները խաղաղութեան
համար: Իսկ ինքը, իր գինեալ մարդկան-
ցով, կը պաշտպանէ մեզ պատահական
վտանգներէ: Սակայն նա, այս բոլորից
յետոյ, սրբաբերելու համար 50-ամեայ այս
ուշացումը, մեր արամադութեան տակ
է դնում մի գումար, որ իր նահատակ մօր
յիշատակին կառուցենք մի դպրոց կամ ե-
կեղեցի... Վարդապետը աւարտեց խօս-
քը, եւ լուսթիւն իջաւ նորից, եւ այդ խո-
կուն լուսթեան մէջ հասունացան մտքերը
պղծային հպարտութեամբ, որ տիրութիւ-
նը փոխակերպեցին օրհնութեան միջոց-
նի...

Թող օրհնեալ լինի ուրֆայեցի Գայեա-
նէի հետ զոհուած բոլոր նահատակներ
յիշատակը, - միաձայնութեամբ որոշեցին
ուխտի դնալ նախնիի վայրը եւ կատա-
րել հոգեհանգիստեան արարողութիւն
մինչ այդ անյայտ մնացած նահատակներ
հոգիները խաղաղութեան համար:

Կորինն Հայր Սուրբը գոհունակութեամբ
փակեց Ապրիլեան, այդ յիշարժան նիստը,
քանզի դէպքերը ընթացան իր կազմած նոր
ծրագրին համապատասխան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԻՓԵԱՆ

24 Avril

COMMUNIQUE N° 6

La commémoration du génocide de 1915 revêtira cette année un caractère exceptionnel pour son 80ème anniversaire.

Elle est organisée par le Comité unitaire regroupant l'ensemble des partis politiques, des associations et des médias sous le haut patronage de l'Eglise Arménienne. Elle nécessite la participation active de la Communauté.

Nous vous avons informé précédemment des engagements financiers nécessaires plus importants qu'à l'accoutumée et nous avons sollicité votre générosité, dans la mesure de vos moyens, en vous priant d'adresser vos dons à :

COMITE
POUR LA COMMEMORATION
DU 24 AVRIL

15, rue Jean Goujon, 75008 Paris
Renseignements : 42 08 76 49
(Du lundi au vendredi de 15h à 19h).

**

Liste des donateurs à ce jour :

Mme M. Louise Boyadjian (Paris) 500 F., M. Edouard Altounian (Maisons-Alfort) 500 F., M. Aram Ghorghorian (Paris) 150 F., M. Chahen Khatchadourian (Arménie) 200 F., M. Garabed Khatchadourian (Echirolles) 250 F., M. Garabed Korkidian (Paris) 600 F., M. Mesrop Martayan (Issy-les-Moulineaux) 200 F., M. Daniel Shaghlandjian (Bordeaux) 500 F., M. Michel Tchalyan (Paris) 1 000 F.

Liste des associations donatrices à ce jour :

A.A.A.S., A.C.E.A.A.P.R.P., A.D.L., Association des Anciens Combattants et Institut de France, Eglise Evangélique Arménienne, Forum Arménien, G.I.A., Hamazkaïne, U.C.F.A.F., U.G.A.B.

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅՈՑ
ԿԵՐՈՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ԱՊՐԻԼ 24 -

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

«Գերմանահայ զաղույթի ազգային վերադարձի երկու հիմնական հաստատությունները որոշեցին եղևնի ութսունամեակը միասնական ճիգերով եւ մեծաշուք կերպով տօնել Գերմանիոյ մէջ: Այս նպատակով կազմուեցաւ վեց հոգինոց յատուկ լիազօր յանձնախումբ մը:

Ձեռնարկը տեղի պիտի ունենայ Երկուշաբթի, Ապրիլ 24, ժամը 18 - 20, Ֆրանքֆուրթ ամ Մայն-ի պատմական նշանակութիւն ունեցող Paulskirche-ի սրահին մէջ: Յայտագիրը կը բաղկանայ բանախօսական եւ երաժշտական բաժիններէ:

Բանախօսներն են՝

1. Մարկ Նշանեան՝ (Հայերէն)
2. Բարթ Ճիորտանօ՝ (գերմաներէն)
3. Ալֆրեա Կրոսսէ՝ (գերմաներէն)

Երաժշտական բաժինը պիտի կատարուի Հայաստանի Սերենաթա նուագախումբին կողմէ:

Ձեռնարկի փակումը պիտի կատարուի Գարեգին Նպիսկոսոս Պեքճեանի կողմէ՝ աղօթքով մը:

Պիտի պատրաստուի նաեւ մամուլյ յատուկ թղթածրար մը:

Ձեռնարկին պիտի հրաւիրուին քաղաքական, հանրային եւ կրօնական դէմքեր, մամուլյ ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ ժողովուրդը ընդհանրապէս:

Անկախ այդ բոլորէն, Գերմանահայոց Կեդրոնական խորհուրդը պիտի կազմակերպէ ցոյց մը Պոնի թրքական դեսպանատան դիմաց, Շաբաթ, Ապրիլ 22-ին, ժամը 11 - 13:

ՓԱՐԻԶԻ

ԷՍԱԵԱՆ ՍՆՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
Կը Կազմակերպէ՝

ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Երիտասարդներու մասնակցութեամբ յայտագիր՝ երգ, արտասանութիւն, թատերախաղ եւ նուագ:

Միւրով կը հրաւիրուի մշակութասէր հասարակութիւնը՝

Կիրակի, Ապրիլ 9, ժամը 15-ին

Հ. Բ. Բ. Մ. Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° Courcelles

ՅՈՒՇԱՅԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Ա. Թադէոսեան» մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Ապրիլ 8, ժամը 10-ին, Փարիզի Մշակութի Տան մէջ՝
17, rue Bleue, Paris 9°

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Մուտքը ազատ է:

VOYAGE en SYRIE

Dans le cadre de ses activités, l'UGAB de Lyon propose pour le printemps prochain deux voyages au Proche-Orient.

Voyage en SYRIE du 9 au 20 Mai

Paris - Damas - Paris

8955 F. Tout compris

Invitation au voyage dans les sites les plus prestigieux de ce pays: DAMAS, sa capitale, ALEP, KRAK des CHEVALIERS, PALMYRE, EBLA, MARI etc.

Visite des sites plus méconnus hors des circuits traditionnels: le quartier arménien de Bab Touma à Damas, le quartier arménien d'Alep, église des Martyrs à Deir el Zor.

Voyage combiné Jordanie / Terre Sainte

19 au 29 Avril

Paris - Amman - Jerusalem - Amman - Paris

9950 F. Tout compris

Grand tour de Jordanie, avec visite de la capitale AMMAN, des châteaux du désert, Mont Nébo, Pétra, Aqaba sur la Mer Rouge.

Vol Aqaba - Amman, Jéricho, Nazareth, Bethléem et Mer Morte puis 2 jours pleins à Jérusalem.

Renseignements et inscriptions :

Katia BOUDOYAN

21 rue de la République, 69120 Vaulx-en-Velin

Tél. : 72. 04. 49. 75 / Fax : 72. 04. 62. 37.

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ՏՕՆ ԳԱՍՏԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ՅԵՐՈՒՍԱԼԷՄ Ի ՏԱՃԱՐՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 9

Ս. ԳՈՂՏԱ-ՊԵՏՐՈՍ
ԱՆՈՐԿԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 8-30-ին, պատարագ՝ ժամը 10-ին: Դռնբացէք՝ ժամը 17-ին:

ԽՍԻ

Ս. ՄԱՐԿԱՍ ԱՍՏՈՒԱՍԱՍԻՆ

Ժամերգութիւն ժամը 9-30, պատարագ՝ ժամը 10-30, Դռնբացէք ժամը 16-ին:

ՊՕՄՈՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՅԷ

Ժամերգութիւն ժամը 9, պատարագ՝ 10, Դռնբացէք՝ ժամը 16:

— MARSEILLE —

Exposition Photos

RAJAK OHANIAN

« Portrait d'une ville »

CHICAGO

1987 — 1989

Placée sous la présidence d'honneur de :

— Mme Maryline Vigouroux,

Présidente déléguée de l'Espace Mode,

— M. Jackson Mac Donnal,

Consul Général des Etats-Unis

Vernissage

le Vendredi 7 Avril à 18h30

Tour du Roy René

(Fort St-Jean)

Quai des Belges — Marseille

Exposition du 8 au 29 Avril

Tous les jours de 13h à 19h, sauf le lundi

Organisée par

La MAISON ARMENIENNE

DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

REUNION PUBLIQUE

Les Présidentiables
face à la Communauté arménienne

Prendront la parole : Les porte-parole des principaux candidats
à l'élection présidentielle

et

Ara KRIKORIAN (CDCA)

Lef FORSTER (Avocat)

Kevork KEPENEKIAN (CDCA)

le Vendredi 21 Avril à 20 heures 30

Grande Salle de la Mutualité

24, rue St-Victor, Paris 5° — M° Maubert - Mutualité

Autocars prévus au départ de :

Alfortville, Arnouville-lès-Gonesse, Bagneux, Chaville, Clamart,

Issy-les-Moulineaux, Sevran

Retrait des billets :

— M.C.A.-Paris 17, rue Bleue, 75009 Paris - Tél. : 48. 24. 63. 89.

— M.C.A.-Alfortville 9, rue de Madrid, - Tél. : 43. 76. 55. 89.

Pour tous renseignements s'adresser au secrétariat du CDCA Tél 44. 83. 07. 02.

— P.A.F. 50 F. —

L'ECOLE TEBROTZASSERE
présente

L'ENSEMBLE ARMENIEN
NAVASART

et

LA CHORALE DE L'ECOLE

le Samedi 8 Avril à 20 heures 30

Salle « Thierry Le Luron »

9, Bd du Midi, 93340 LE RAINCY

Renseignements et réservations : 43. 81. 01. 72

Ս Ե Ի Կ Ա Կ Ա Չ Ն Ե Ր

ՍՈՒՐԷՆ ԱՍՏՐԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԸՍԻ ՄԷՋ

Սպառնալից յետմիջօրեին իրերկնանում էր։ Վարդապետը ճամբորդութեան ծրագրերը լրացրած, բարձրացաւ պատշգամբ։

Յոգնած էր։ Սերոբին սուրճ պատուիրեց ու նստեց աթոռակին։ Ղամիշլին երանդում էր իրերկնային արեւով եւ այդ խաղաղ ոսկեփողոսում ճախրում էին աղաներները...

- Սուրճը կը սառչի, - չնչնաց Սերոբը, տեսնելով, որ Հայր Սուրբը տարուած է աղաներին թուիչքով։

- Այո, - վերցրեց սուրճը եւ նոյնպէս չչուկով ասաց, - աղաներները մեզանից երջանիկ են...

- Այդպէս է Հայր Սուրբ, նրանք մարդկային ազահութիւնը չունեն եւ բաւարարուած են Աստծոյ տուածով։

- Աստծոյ ... կրկնեց վարդապետը եւ յոգնած մտքով սկսեց մտածել Աստծոյ մասին։

Սերոբը ճանաչել էր անցեալ օրուայ տարօրինակ հիւրին, դրսում գրուցել էր զոլամների հետ եւ առիթի էր սպասում խօսելու այդ մասին, սակայն զգալով վարդապետի մտադրազդ վիճակը՝ մատուցարանը դրկած հեռացաւ։

- Աստուած, - նորից կրկնեց վարդապետը եւ մի անբացարձակ թախիծ դողաց սրտի մէջ ... զգաց, որ անդոր է, յաճախ մտածել է հասկանալ Աստծուն, բայց հոգեւորականի սքեմը կաղապարում էր միտքը եւ «Աստուած մեծ է եւ անքննելի», խօսքը որպէս պատասխան միշտ վերադրում էր միտքը ... Աստուած, ես, որպէս մի չնչին արարած փորձում եմ հասկանալ, հասկանալ ... բայց տառապում եմ, երբ խորհում եմ, խորհում եմ արարչութեանը անքննելիութեան մասին, եւ տառապանքս փոխում է հարցումի ... Ինչո՞ւ թուրքին ստեղծեցի մարդակերպ, բայց զազանային բնազդով ...

Ի՞նչու ...

Եւ պատասխանը դառնաւում էր արդարութեան համով ու խղճի կարմրութեամբ...

- Աստուած ...

Եւ յուզուած ու ակամայ չնչնում է սաղմոսերգուի պարագանքը։

- Դու, Տէր, գեղեցիկութիւն սիրեցեր, գանյայտս եւ գծածկեալս իմաստութեամբ քով յայտնեցեր ինձ։

- Լսելի արա ինձ Տէր գեղեցիկութիւն եւ գուրայտութիւն, եւ ցնծացեմ ոսկեթիւ իմ տառապեալք ...

Փորձեց խաղաղուել ...

Փորձեց մտածել վաղը մեկնող կարաւանի ապահովութեան մասին, որ դնում էր մի նոր Տէր - Զօր, Ռաւ - ուլ - այն, Մասքանէ գտնելու ... այս նորը անուն չուներ, 50 տարուայ անյայտութիւնից պիտի յատնութեան դար ու դրանցուէր ցեղասպանութեան դեռ էջերը բաց մատենի մէջ ...

Գնում էին խաղաղութիւն պարզեւելու անշիւրմաներին ... դնում էին ուխտի ճամբէքում ահ կար ու մահ ...

Ուխտաւորները կարաւանը լուսաստղի հետ Ղամիշլուից դուրս ելաւ ...

Տէրիքում նորերը պիտի միանային, որոնց մէջ անցեալին ու ճանապարհներին ծանօթ մի Հայ կար՝ Հայր Մուրադ՝ Եղեռնից մաղապուրծ, շրջուն առեւտրական, վայրերին ու ցեղերին ծանօթ ...

- «Տէր, եթէ զՊՐԹՈՒՆ իմ բաւաւ, քերան իմ երգեսցէ զօրհուրիւնս քո ...»

Աղջամուղ էր, խաւարի երկունք ու լոյսի ծնունդ։ Կառքերը սուրում էին հարթ, Հայոց արիւնը ծծած ու չորացած աւազների վրայով ...

Զգալիէ՛ք կրճուումից յառնում էր մարդկային յիմարմեայ մի ողբ, որ նման էր նախնիներու զանգից քամու ելքի, որ արագացնում էր վարդապետի սրտի տրոփը եւ ողջ էութիւնը լցնում ցաւով։

- «Տէր, ուղղեա՛ր զգնացս մեր ի մանապարհս խաղաղութեան. Տէր, ուղղեա՛ր եւ առաջնորդեա՛ր հոգեւ մերոց եւ ամենայն հաւատացեալոց՝ զնալ յարգարութեան մատուցանելու եւ ի կիսման յաւիտեանից» արքնում էր վարդապետի միտքը։ Ժամապարհին ողբ կար, ողբում՝ աղջամուղ, աղջամուղում՝ սուրող մեղեքանների աչքի լոյս, որ փողու նման մտնում էր խաւարի մէջ, չօշափում բնութեան մէջ յաւիտեան արձագանգող ոսկորի ձայն ...

Ընթանում էր կարաւանը, յայտնաբերե-

լու մարդկային ոսկորների մի նոր բրածոյ, որտեղ թխեւ էր թուրքի խիղճը, աշխարհին խեղդամահ արդարութեան ճուտեր տալու ...

Ընթանում էր կարաւանը, կարաւանում՝ դալուկ մի վարդապետ, կաւէ անթթում վառուող հոգեղէն ձէթ ... երկու սեւաքեմ քահանայ, երկու զգեստաւոր ունած դպիր եւ նախնիք տեսած ու չտեսած ութնունվեց Հայեր ...

Լուսաստղը նրանց հետապնդում էր թիւկունքից, իսկ հորիզոնը արեւմուտքում ճաքում էր կապարային մոռայութեամբ։

Կիսախաւարը երբեմն արագութեան կըլնոյթով քսում էր վարդապետի մտահոգ ճակատին, չոյում, յուսադրում ...

- «Զգործս ձեռաց մերոց ուղի՛ղ արա ի մեզ, Տէր, եւ զգործս մտաց մերոց յաջողեա՛ր մեզ ...»։

Աստղերը հանդիմում էին բլրալանջերում, հովիւների աչքաթող արած խարոյկների նման եւ երկինքը հեռանում էր երկրից, ու լայնանում էր դուռնաւ հորիզոնը եւ այդ հեռաւոր դուռնաւորութիւնից լսում էր արթնացած Տէրիքի եկեղեցու զանգերի զողանջը, որ ալիքում էր աքլորականջով։

Լուսաբաց է։

- Աստուած օգնական, Հայր Սուրբ։

- Աստուած պահապան, - օրհնութիւն բաշխելով պատասխանեց Կորիւն Հայր Սուրբը։

Տէրիքի տօնական տարազներով հայու-թիւնը բերեղացաւ եւ պապուր լանջախաչով ընդառաջ եկաւ Տէր Աւետիքը։

Ողջադուրուցեցին ...

- Պատրա՛ստ էք, - հարցրեց Հայր Սուրբը։

- Միանգամայն պատրաստ, - պատասխանեց Տէր Աւետիք քահանայ, եւ թախանձեց, - վաղ լուսաբացից Ժողովուրդը նախաձայն է պատրաստել։

- Բարեւ, - համաձայնուցեցին ուխտաւորները։

Արեւը անաղմուկ դրաւում էր հեռակայ լեռնազագաթները։ Հովիտներից կապոյտ շամանդաղ էր բարձրանում։

Զորս ինքնաշարժ եւ քսան հոգի միացան կարաւանին։

Տէր Աւետիքը զեկուցեց.

- Տէրիքի ռազմաթիւ պատրաստ է ... ունենք նաեւ մի ուղեցոյց՝ Հայր Մուրադ, որ շրջուն վաճառական է, հինգ մատի պէս ծանօթ վայրերին ու ճամբաներին, խօսում է բացի մայրենիից, երեք լեզու՝ արաբերէն, քրդերէն եւ թրքերէն։

Հայր Մուրադը քրդի տարազով եւ Հայր հաւատքով, համբուրեց առաջնորդի աչքը եւ դառնալով շուրջններին ասաց.

- Զուր չատ վերցրէք, մինչեւ Այնտիուրը՝ ճամբին ահ չկայ ... եւ ճամբայ կան։

Տէրիքը մնաց հեռում, բայց օրհնարեւր զօղանջը դեռ արձագանքում էր ճամբաների պոռոյտում։

Արեւը ոսկեհիւս կողովի պէս ծածկում է հասակաւոր բլրազագաթները ու ճամբան փոխում է արահետների, որոնք ժապաւենների նման միացնում են հեռուները։ Հայր Մուրադը դարձաւ կենտրոնական դէմք, աւելի ճիշդ՝ խօսուն քարտէս ...

- Հայր, ո՞րքան պիտի քայլենք, - ճամբի փողին թարթիչներին, հարցնում է վարդապետը։

Ուղեցոյցը, հայեցաքը կածանների լրբուրդները, մտքով հաշուած է համրիչի հատիկները՝ խէ՛յր, շա՛ո, Աստուա՛ծ ... եւ սթափուած վարդապետի ձայնից։

- Խէ՛յր է ...

- Ո՞րքան պիտի քայլենք, - կրկնում է վարդապետը անդհանքով։

- Մէկ ժամ, - ու նայում է մտահոգ արեւին։

Եւ խարկուած արահետից ծխի նրբութեամբ փոշի է բարձրանում ... Թափօրը մեղեքանի նման, դալարում է ողնաշարը կածանի ցանկութեամբ ու քայլում, քայլում է դառնացած եւ զգում, որ միջոցում դեռ յիմարմեայ անէծք կայ, յիսուն տարուայ տօթից չորացած արցունք ...

Թափօրի առջեւից քայլում է ուղեցոյց Հայր Մուրադը, նրանց հետեւում է Կորիւն վարդապետը, յետոյ՝ երեք քահանաներն ու երկու դպիրները, եւ հոգեւոր հայրերին հետեւում է Եղեռն տեսած չուսած 105 ուխտաւորների տխրամած շար-

քը, որ դնում են մինչեւ հիմա պատմութեան անծանօթ նահատակների հոգու խաղաղութեան համար հոգեհանգիստ կառուելու։

Կորիւն վարդապետը նայում է արահետից բարձրացող ծխանման փողոն, որ պարուրում եւ դուռնափոխում է սքեմը, նստում թարթիչներին արեւային ծանրութեամբ։ Արահետը դաջուած է մեծ ու փոքր կնդակահետքերով. անցել են կենդանիները, ինչպէս մի օր անցել են տեղահանուած մեծ ու փոքր Հայեր այս արահետով դէպի մահ։ Հիմա իրենք քայլում են երկրախոյզների նման ... բայց ինչքան տարբերութիւն կայ այդ երթերի միջեւ ... երկրախոյզը դնում է հաղարամեայ մի գանիկ, կամ բեկուած ոսկոր ու խայտալով բռնում է թանգարանի ճամբան ... իսկ իրենք՝ երեւի արդարութեան, որ մնացել է խղճի փլատակների տակ ...

Ոճրախոյզները քայլում են յոգնած, քայլում են ծարաւ եւ շարունակում կամաւոր Գողգոթան ...

Խարկուած բլրազագաթն արահետները խառնում են, կծկում ու նորից բացում՝ ձգում հեռուները։

Ձախում անանց լեռներ, աջում անապատն է անգոյն երկինքով, իսկ առջեւում՝ մի քրքրուած կածան, որտեղ սողում է թրքական սահմանը ...

Հայրնայն երկար։

Արեւ իջաւ գլխին, տապը գլխից սուգուեց մինչեւ ներքանները եւ ձեռքը բռնեց ճակատին ու նայեց սահմանին ոճրածին ...

- Դիմացը, Տիգրիս գետից անդին, թուրքաց սահմանն է, պիտի մօտենանք ու թեքուենք ձախ, թրքական պահակատան առջեւից ...

Յառաջացան։

Կածանում փոշի չկար, բայց ծածկուած էր դալարամանների նման խճաքերով որ դժուարացնում էր հոգեւոր երթը։ Բարձրացան, մի նոր բլրազագաթից երեւաց դժխեմ պահականոցը։

Թափօրը կանգ առաւ։

Ձախում, սուրիական հողի վրայ թափուած էին հակապահան քարաժայռեր, իսկ արահետը առաջանում ու թրքական պահականոցին չհասած, ահով թեքում էր ձախ եւ անհետանում քարաժայռերի բաւիղում։

- Շները կարող է արգելեն, - տատանուեց Հայրն։

Թափօրը կուտակուեց բլրազագաթին։

Պահականոցում տաղնապ ստեղծուեց։ Հողադոյն համազգեստով սահմանապահները, պիտի հովանի արած եւ զարմացած, նայում են այս անսովոր համախմբումին։

- Որտեղի՞ց է անցնում ճամբան, - պահանջկոտ հարցրեց վարդապետը։

- Եթէ ուզում ենք քայլել տարազներին անցած կարաւանի ուղիով՝ պահականոցի առջեւից պիտի թեքուենք ձախ ...

Վարդապետը խուզարկու նայեց ժայռաբեկորների արանքում փչուր - փչուր եղած արահետին, ուղեցոյցի դէմքից կաթող առեւելութեանը, որ կէս դարի ժանդուներ, քահանաների՝ նահատակութեան պատրաստ դէմքերին, դպիրներին ու քրտնալնա թափօրականներին ... յուզում էր նայեց վեր՝ երկինքը, ու տեսաւ թէ կոտրած արդարութեանը, որ ճգնում էր իրեն պահել այդ դուռնաւ բարձունքում ... ծնկեց եւ պայուսակից հանեց արծաթակու խաչը, գլխից վեր բռնած, անվեհեր անցաւ առաջ եւ թափօրը մեղեքանի պէս, հատիկ - հատիկ, շարուեց արահետում եւ շարժուեց. խէ՛յր, շա՛ո, Աստուա՛ծ ...

Հոգեւորական սքեմը եւ արեւի ճառագայթները բերեղացնող խաչը պատճառ դարձան, որ կիսամերկ դուրս նետուի պահականոցի հրամանատարը։

Դիտեց զարմացած ...

- Հայր ես, - բացատրեց տարեց մի զինուոր։

- Հայր, - շփոթուեց սպան։

Թափօրը մօտենում էր պահականոցին, Կորիւն վարդապետի աներկբայ քայլերի կշռոյթով։

Արեւը ծամում էր թափօրի շարժուն ստոււները, իսկ շիկացած քարերի վայրոյթից ետոււ էր տաքութիւնը։ Սպան դժկամ նայեց արեւին եւ ճակատը քրքրելով մտադրազ հարցրեց իւրայիններին։

- Բայց ի՞նչ նպատակ ունեն ...

- Հէյ, ովքե՞ր էք, - հարցրեց մի պահակ։

- Հայր ... - լսուեց բազմաձայն։

- Բայց դուք գլխէ՛ք, որ իրաւունք չունէք մեր սահմաններին մօտենալու։

- Մենք ուխտի ենք գնում, - բացատրեց

Էնսիկոյի Գերահան ազգային վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Մայիս 19-ին, տեղի ունեցած է Լեւոն Ծանօթ ծննդեան 125-ամեակին նուիրուած փառատօն մը, կազմակերպութեամբ Համալսարանի Շրջ. Վարչութեան։ Բացումը կատարած է Բաֆֆի Սէթեան։ Կազմակերպիչ յանձնախումբի խօսքը փոխանցած է Յովհաննէս Մանուկեան, որ իրեն Լ. Ծանօթի աշակերտ ներկայացուցած է ուսուցիչն ու անօրէնը։ Շրջ. Վարչութեան անունով խօսք առած է Օննիկ Հայրապետեան եւ անդադարձած Համազգայինի հիմնադրութեան։ Յուշադրուած է Պարզեւ Փէլլիքեանի պատրաստած տեսերիկը, որով ներկայացուած է Ծանօթի կեանքն ու դործը։ Տեղի ունեցած է կտր սեղան մը, որուն ընթացքին Լեւոն Գասպարեան ներկայացուցած է Լ. Ծանօթի մանկավարժական հայեցողները եւ անոնց այժմէականութիւնը։ Յամիկ Թաշեան ներկայացուցած է Ծանօթի փիլիսոփայութեան խորքը՝ անոր պատմական թատերգութիւններուն ընդմէջէն։ Ստեփան Թովչեան ներկայացուցած է Լեւոն Ծանօթ թատերագիրը, «Կինը» վիպակին ընդմէջէն։ Կարօ Մովսէսեանի զեկուցման նիւթը եղած է «Ծանօթ քաղաքական եւ հանրային գործիչը»։ Ծանօթի աշակերտներն եւ անոր կեանքի վերջին օրերուն ականատես վկան Պարզեւ Շիրինեան ներկայացուցած է մարդը, ուսուցիչը, անօրէնը եւ հեղինակը։ Սրահի պատերուն վերէն վար կախուած մազադաթի ձեւով էջերու վրայ գրուած են Ծանօթի գործերուն անունները եւ մէջբերումներ անոր խօսքերէն։ Ծանօթի երկերէն տխրաբան ներկայացուցած են Մարգրիտ Այսլանեան, Սնի Աւետեան եւ Գրիգոր Արճաճեան։ Գեղարուեստական բաժնի պատկերացու-

Հայր Մուրադը ստանարին։

- Այս կողմերում ուխտատեղի չկայ, դիմախօսեց սպան։

- Յիսուս տարի առաջ դուք էք ստեղծել, - մոռնաց Կորիւն վարդապետը։

Թուրքերը մի պահ խորհրդակցեցին։

- Լսէ՛ք, - ձայնին կշիռ տալով խօսեց սպան, - ձեզ հրամայում եմ՝ վերադարձե՛ք եկած ճամբով ու մեզ համար պատմութիւն մի՛ ստեղծէք ...

- Մենք ցանկանում ենք վերականգնել պատմութիւնը, - ընթացքը առանց կասեցնելու պատասխանեց վարդապետը։

- Ես ձեզ պատմութիւն ցոյց կը տամ, - դոռաց սպան, - վերադարձե՛ք հրամայում եմ ...

- Մենք մեր խղճի պարտքն ենք կատարում, - առանց ընկրկելու ասաց Կորիւն վարդապետը։

- Ես ձեզ խղճ ցոյց կը տամ, - կատաղում է սպան։

Ու երթը շարունակում է։

- Վերադարձե՛ք, հրամայում եմ, չներ ... Ընկրկում չկայ։

- Ի զէ՛ն, - հրամայեց սպան։

Եւ հրացանակիր պահակայինները հրամանի են սպասում։

- Լսէ՛ք, Հայր ես մէկից մինչեւ երեք կը հաշուեմ, եթէ չվերադարձա՛ք՝ համադարկի կը բռնուէք, - խորխոր եւ վճռական յայտարարեց սպան։

- Մէկ ... երկու ...

Օղում պայթեց մի հրազէն ...

Ու անմիջապէս լսուեց մի առնական ձայն։

- Թողէ՛ք անցնեն ...

Ժեռ ու քարոտ բարձունքից բազմաթիւ հրազէններ կախուեցին պահականոցի վրայ։

Սպան չլմած նայեց վեր։

Բարձրացաւ ինչո՞ւ Իսոյի առնական, սպառազէն հասակը։

- Մեր զինքը բարձրադիր է եւ քանակը առաւել. եթէ չէ՛ք ուզում կոտորուել մտէ՛ք ձեր ողբը, - ահագնաճայն որոտաց ինչո՞ւ Իսոն։

*
* *

❖ ❖

✻ ✻

፩፡፪፡፮

ቶህጊ ረህኔ

*
* *

արթնքի վրա խոնարհվելով՝ խորհրդով
զրառեն հրապարակը: Ե՛նչին արժ
բարձրացումն ալ նպատած է ալդ
ցովժեան, քանի որ աժանցած են նե
ուսւ թանկարեղէնները: Ատիկա ձա
ալ աւելի կ'ախտամաւոր կ'ընէ արտ
այախարհին:

— Ա Ռ Ա Ք Շ Ա Բ Ա Թ —

ԺԱՄԱՆԱԿԱՅՈՅՑ

Ս. ՅՈՒԼՆԱՆԵՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻՋ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱՍԱՅԻՆ
ԻՍԽ

Երեքշաբթի, Ապրիլ 11, յիշատակ տասը
կուսանայ: Երեկոյեան ժամերգութիւն
ժամը 4:30-ին:

Երեքշաբթի, Ապրիլ 11, յիշատակ տասը
կուսանայ: Երեկոյեան ժամերգութիւն
ժամը 4:30-ին:

La CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE organise

un PELERINAGE à Deir-el-Zor

Départ le 30 AVRIL • Retour le 10 MAI
avec Syrian Airlines

Prix aller - retour : 2 950 F.

Assurances à votre charge / Visa gratuit

Frais de séjour 50 US dollars par jour

Ce prix comprend :

- Hôtel — Trois repas — Transports et excursions — Visite des sites
- a) Deir-el-Zor (messe de requiem, installation de stèle)
- b) Margadé (site récemment découvert des martyrs arméniens)
- c) Alep d) Kessab e) Lattaquié f) Palmyre g) Damas

— Places limitées —

Date limite d'inscriptions, le 15 AVRIL

Pour tous renseignements s'adresser à la CBAF :

17, rue Bleue 75009 PARIS — Tél. : 48 24 46 57 • Fax : 48 24 98 97

Հ Ա Յ Ե Ր Հ Ա Յ Ա Ս Ս Ա Ն Ի Հ Ա Մ Ա Ր

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՎԵՑԵՐՈՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

ՅՈՒԼԻՍ 5 - 9, ՄԱՐԻԱՄ ԳՈՐԼԻ ԲԼԵՅՍ, ՊՈՍԹՈՆ, ՄԵՍԵՉՈՒՍԷՅ

Մասնակցեցէ՛ք գիտաժողովներու՝ Բժշկական Կրթութեան, Հանրային
Առողջապահութեան, Հիւանդանոցային Վարչարարութեան, Նախնական Դար-
ժանութի, Ատամնաբուժութեան, Դեղագիտութեան / Բժշկական Թէքնոլոգիի
և այլ մարզերու մէջ:

Գլխաւոր բանախօսներ. —

- ԱՐԱՍՏԵՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ - Հ.Հ. Առողջապահութեան նախարարութիւն
- ԱՐԱՄ ԶՈՊԱՆԵԱՆ - Տեսուչ Պոսթոնի Համալսարանի Բժշկ. Հիմնարկի
- ՌԵՅՄԱՆՏ ՏԱՄԱՏԵԱՆ - Նախագահ Ֆոնար Հատատութեան
- ԱՐԱ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ - Փարսէօր Հիմնարկի հետազոտութեան տնօրէն
- ՌԻԶԱՐՏ ԱՂԱՊԱՊԵԱՆ - Ուսարի Մեքսիկայէ Համալսարանի
Ստիպագական Բժշկութեան բաժնի վարիչ
- ՅԱՐՈՒԹԻՆ ԱՐՄԵՆԵԱՆ - Ճանա Հարֆինս Բժշկական Հիմնարկ
- ՃՈՒՏԻ ՆՈՐՍԻԿԵԱՆ - Պոսթոնի Կանանց Առողջապահիկ Գիրքի Խումբ
Նաեւ՝ զբօսալսողներ, երեկոյքներ, մաշ - Պարահանդէս, Եւն.:

Հովանաւորութեամբ՝

Ամերիկահայ Բժշկական Ընկերակցութեան

Հայ Բժշկական Միջազգային Խորհուրդին

Հայաստանի Առողջապահական նախարարութեան

Պոսթոնի Համալսարանի Բժշկական Հիմնարկին

Սրճանագրութիւն և ձեռնարկներու մանրամասներ. — WWC/Travel Vision

49, River Street, Waltham, Massachusetts 02154 U.S.A.

Tel : (617) 647-5530 • Fax : (617) 894-6454

Travel Vision իրմէ կնուած օդանւագին տոմսերու 5%-ը պիտի նուիրէ
Համաժողովի Կազմակերպիչ Մարմնին:

Հեռաձայնով կամ հեռախօսով կապ հաստատեցէ՛ք վերի թիւերով:

Հանրութիւնը հրաւիրուած է բոլոր ձեռնարկներուն

Բոլոր ձեռնարկները բաց են հանրութեան համար

Հ. Բ. Ը. Մ. — ՄԱՐՍԷՅԼ

Ա Մ Ա Ռ Ն Ա Յ Ի Ն Ճ Ա Մ Բ Ա Ր

Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Մարտչիլի մասնաճիւղը հա-
նոյժով կը տեղեկացնէ թէ այս տարի եւս կը կազմակերպէ իր 12-րդ ամառնա-
յին հայ ՄԱՆԿԱՆ-ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՃԱՄԲԱՐ (7 - 14 տարեկան) որ տեղի կ'ա-
նենայ Յուլիս 8-էն 30, Վ ա Ր ՝ գիւղաքաղաքին մէջ (Ալպեան լեռներ):

Մանրամասնութեանց համար դիմել Տիկին Հերմինէ Անֆիսիօ-Տիգեանի-
Tél. : 91. 22. 10. 45 (U.G.A.B.)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԵՐԻՉ

Հայ Կրթական եւ
Մշակութային Միութիւն

ՁԱՏԿՈՒԱՆ ՁԱՇ

Կիրակի, Ապրիլ 16
Կէսօրէն ժամը 13-ին

Փարիզի

Հայ Մշակույթի Տան սրահին մէջ

ընտանեկան շերտ մթնոլորտ,
անակնկալներ, հաւիթախաղ,
հապիտ (ֆուն), նուէրներ,
վիճակահանութիւն

Տեղերը ապահովելու համար հեռա-
ձայնէլ Փարիզի Հայ Մշակույթի Տան
48 - 24 - 63 - 89

թիւին:

UGAB ... UGAB ... UGAB ... UGAB

UGAB — PARIS :

à l'occasion de la parution
du premier volume de
la Revue d'Histoire Arménienne
Contemporaine
publiée par la «Bibliothèque Nubar»
de l'U.G.A.B.

TABLE RONDE

autour du thème

« L'AVENIR DU GENOCIDE »

avec

RAYMOND H. KEVORKIAN,
ARTHUR BEYLERIAN,
et GAÏDZ MINASSIAN

le Mercredi 12 Avril à 20h45

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17^e

(M^o COURCELLES)

Tél. : 42. 27. 12. 26.

UGAB ... UGAB ... UGAB ... UGAB

L'ECOLE TEBROTZASSERE

présente

L'ENSEMBLE ARMENIEN NAVASART

et

LA CHORALE DE L'ECOLE

le Samedi 8 Avril à 20 heures 30

Salle «Thierry Le Luron»

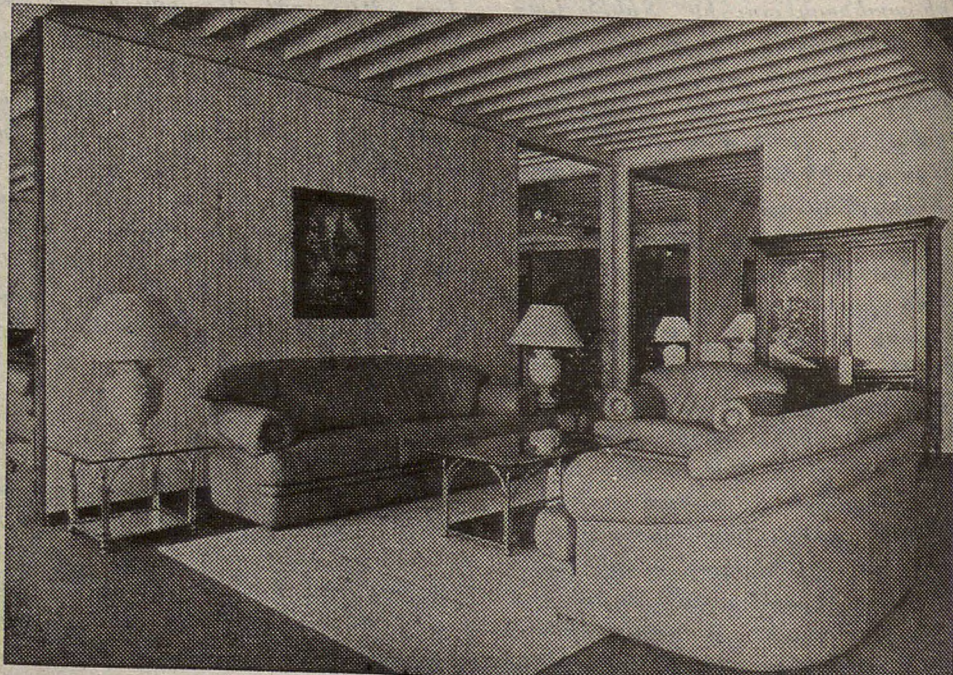
9, Bd du Midi, 93340 LE RAINCY

Renseignements et réservations : 43. 81. 01. 72

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers
présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

« Բացառիկ զեղչ «Յառաջ» ի բաժանորդներուն »

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՇՆՈՐՀԷ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ԵՒ ԹՈՐԳՈՄ ՊԱՏՐԻԱՐԿԻՆ 800 ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՃԱՇԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԾԻԾԵՌՆԱԿԱՐԵՐԻ

Հայաստան, կրկին պատմական օրեր
կապրի եւ շարաթափերէն ալ, մասնա-
ւանդ կիրակի օրուան դահալալութեան
արարողութեամբ առանձնապէս նշանա-
կալից եղած է: Ստորեւ կու տանք ման-
րամասնութիւնները զոր Մարմարա-ի յա-
տուկ թղթակիցը՝ Մաքրուհի Յակոբեան
ըրկած է իր թերթին: --

Ապրիլ 9 պատմական ու նշանակալից
օր մը եղաւ մարդը հայաշխարհի հա-
մար, քանի որ իշմիածնի դահուլ վրայ
բաղմամ էր եւ իր անդրանիկ պատարա-
զը պիտի մատուցանէր Հայոց 131-րդ կա-
թողիկոսը: Իշմիածնի ճամբարներուն վը-
րայ ձողէ ձող վերատառութիւններ պար-
զուած էին բարեմաղթութեան խօսքերով:
Օթոպիւնները Արմենիա հիւրանշոյնի առ-
ջէն ճամբայ ելան ժամը 9-ին, զիմեցին
զէպի Ս. Իշմիածին: Աշխարհի չորս ծա-
ղերէն Հայեր ժամանած էին: Յնձու-
թեան միջոցաւ կը տրէր ամենուրեք:
Այս անգամ՝ եկեղեցիին դռնէն ներս
անտաք արտօնուած էր, սակայն մինչեւ
որոշ տեղ մը: Հայաստանցիներու հակա-
բաղմութիւն մըն ալ եկած էր հետեւելու
արարողութիւններուն, բայց անոնք ար-
տօնուած էին երկաթեայ արգելիչներու
տեսէն հետեւել, խճողումի պատճառով:
Ներկաներուն բաժնուած էին երկու հրա-
ւիրագիրներ, մէկը՝ եկեղեցիէն ներս
մուտքի, միւսը՝ արարողութեան հոգ-
արքայի ձաշին մասնակցելու նպատա-
կով: Եկեղեցիէն ներս ու դուրս անօր-
նակ բաղմութիւն կար: Խմբովին կը ժա-
մանէին օտար եկեղեցականներ, ինչպէս՝
Եթովպիոյ Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Տա-
քոս Պատրիարքը, Ասորի Եկեղեցւոյ Լի-
բանանի Առաջնորդը, Ղաթի Եկեղեցւոյ
Շէնուտա Պատրիարքը, Վատիկանի Միջ-
եկեղեցական յարաբերութիւններու Գրա-
սենեակի նախագահ՝ Կարդինալ Գրաս-
տին, Ռուս Եկեղեցւոյ կողմէ Մետրոպո-
լիտ Միլառի, Յուն եւ Վրաց Եկեղեցի-
ներու ներկայացուցիչները, Կաթողիկէ
Կաթողիկոս - Պատրիարքը՝ Յովհաննէս -
Պետրոս ԺԲ., Հայաստանի պետական ա-
ւարանին, երկրին մէջ հաւատարմաբար
ու ղեկավարները եւ: Ժամանած էր
նաեւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկո-
սութեան պատուիրակութիւնը, որու մաս
կը կազմէին Արտաւազդ Արք. Թրթոսեան,
Կոմիտաս Եպիսկ. Օհանեան, Եփրեմ Ե-
պիսկ. Թապաքեան, Ազգ. Վարչութեան
անդամներէն՝ Ոսկերեան, Արզումանեան:

Ժամը 10-30-ին, սկսան զօղանքի եկե-
ղեցւոյ զանգակները վեհաբանի առջե-
ւէն, ամպշուրանիով զէպի եկեղեցի կ'ուղ-
ղուէր Գարեգին Ա.: Եկեղեցականները,
աստիճանաւորումի կարգով, սարկաւազ-
ներ, քահանաներ, եպիսկոպոսներ, արքե-
պիսկոպոսներ, վարէն զէպի վեր, տեղ
զբաւած էին թափօրին մէջ: Նորընտիր
Կաթողիկոսին աջէն կը քայլէր Գարեգին
Արք. Ներսիսեան, ձախէն՝ Խաթալ Արք.
Պարսամեան, Բ. կարգի վրայ՝ ձախին՝
Թորգոմ Արք., աջին՝ Պրոսպ Պատրիար-
քը: Կեդրոնէն կը քայլէր Կաթողիկոսը
ամպշուրանով: Ամպշուրանին ընթաց
էին չորս աշխարհականներ: Վաչէ Մա-
նուկեան (Անգլիական - ընդհ. Պատրիարք),
Կարապետ (Անգլիական - ընդհ. Պատրիարք),
Մարտիկ Յովհաննիսեան («Ղարաբաղ»
թերթի խմբագիրը) Խաչիկ Պապիկեան
(Կիլիկիոյ Ս. Աթոռի Կեդր. Վարչութեան
ստեղծագետ): Երկար թափօրը մուտք
գործեց եկեղեցի: Ապա եկեղեցի մտան
զեպեց եկեղեցի: Ապա եկեղեցի մտան
զեպեց եկեղեցի: Ապա եկեղեցի մտան

իրենց անձնակազմերով: Անոնց ետեւէն
նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան եւ ամբողջ
Պետութեան աւագանին: Ամէն ոք ներկայ
էր պետական աւագանիին: Եկեղեցիին
մէջ փոքրիկ հեռառեւիչներէն ժողովուր-
դը կրնար հետեւիլ արարողութիւններուն:
Պատարագը սկսաւ Իշմիածնի երգչա-
խումբին կողմէ երգուած «Հրաշափա-
ռ»ով, կոմիտասեան եղանակով: Կաթո-
ղիկոսը լրիւ զգեստաւորուած չորս ար-
քեպիսկոպոսներու հետ խորան բարձրա-
ցաւ (Գարեգին, Թորգոմ, Խաթալ եւ
Գ. Ներսիսեան): Խորան բարձրացան
նաեւ տասը եպիսկոպոսներ: Խորանին
վրայ, «Քնարեալ»-ի ընթացքին, Գարե-
գին Ա. ծուկի եկաւ խորանին առջեւ:
Աւետարանը կարդաց Յովնան Արք. (Գա-
նատայի առաջնորդ): «Քրիստոս ի մէ-
ջէն առաջ, Գարեգին Արք. Ներսիսեան,
Գարեգին Ա. Կաթողիկոս եւ Խաթալ Արք.
Ծերաբեկին ժողովուրդին դարձած: Կա-
թողիկոսը ուխտը կատարելէ վերջ խոս-
տում տուաւ Աստուծոյ առջեւ, որպէս
Եպիսկոպոսապետ Հայ Առաքելական Ե-
կեղեցւոյ: Թորգոմ Պատրիարքը կարդաց
աղօթք մը, որմէ վերջ, Գարեգին Բ. ան-
ուանակոչուեցաւ Գարեգին Ա.: Բոլոր
եպիսկոպոսները իրենց ձեռքերը դրին
Գարեգին Ա. վրայ: Զաւէն Արք. կար-
դաց ընթերցումը: Գարեգին Արք. Գա-
ղանձեան կարդաց աղօթք մը՝ «անասան
պահէ դայն իր կոչումին մէջ»: Ապա,
Սաղմոս եւ Աւետարան կարդացուեց Նա-
թորգոմ Պատրիարք յանձնեց կաթողիկո-
սութեան դահլիճը, իսկ Գարեգին Պատ-
րիարք յանձնեց կաթողիկոսութեան մա-
տանին: Այնուհետեւ երգուեցաւ «Այսօր
ուրախացեալ ցնձաւ»ը: Գարեգին Ա. խո-
սեցաւ իր անդրանիկ բարոյք, որպէս
կաթողիկոս, ընտանի ունենալով «Տէր
հովուեցէ զիս, եւ ինձ ո՛չ պակասեցի»
(չարական): Կաթողիկոսը ըսաւ. -- «Մայր
Աթոռ Իշմիածինը՝ աստուածակառօյց եւ
քրիստոսաճատատ այս հոգեւորներ, Աս-
տուծոյ օգնութեամբ եւ ձեր բոլորին
նուիրաբերմամբ, պէտք է դառնայ քրի-
ստոնէական հոգեւորացումի առատահոս
եւ կենդանաբար աղբիւր: Մեր եկեղե-
ցին չաղալի է աղգային միութեան եւ սը-
նուցիչ ու ամբապնդիչ ուժ՝ մեր զօրու-
թեանակալութեան»: Քարոզի վերջաւորու-
թեան շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր
ինքն՝ Աթոռներու զահակարեւորներ, նա-
խագահին եւ աւագանիին եւ: «Ողջոյ-
ն» իրող երգուեցաւ եւ Կաթողիկոսը ըս-
տացաւ բոլոր հայ թէ օտար հոգեւորա-
կաններու ողջոյնները եւ «համբոյր»ները:
Ապա շարունակուեցաւ պատարագը: Հա-
ղորդութիւն արուեցաւ Խաթալ Արք. ի
կողմէ: Պատարագի աւարտին «Հրաշա-
փառ» երգուեցաւ եւ Գարեգին Ա. բարձ-
րացաւ իր դահլի: Ընթերցումի ընթեր-
ցումէն վերջ, վերջին աւետարանը կար-
դաց Ծահան Արք. Սվաճեան: «Բարեխոս-
տութեամբ» աղօթքէն վերջ երգուեցաւ
«Հոգի Աստուած» երգը: Թափօրը դուրս
առաջնորդուեցաւ «Իշմիածին»ով: Ապա
խիտաւ տպաւորիչ կերպով երգուեցաւ
«Հայրապետական մաղթեղ»ը, մինչ զան-
գակները կը զօղանքէին ուրախութեան
ցնձերով: Թափօրը անցաւ վեհաբան:
Դռները գոցուեցան: Նախագահը ներս
գնաց շնորհաւորելու կրկին: Լրագրող-
ները նկարեցին: Յետոյ ձաշի դացինը
երեւանի մարզահամերգային համալիրը:
Ներկայ էր նախագահը իր կնոջ հետ: Ծա-
շին կը մասնակցէին 800 հոգի: Կաթողի-

կոսը եկաւ: Բացման խօսքը արտասանեց
Ներսէս Արք. Պողոսյան: Խօսք առաւ
նախագահը եւ Հայաստանի քաղաքացի-
ութիւն շնորհեց նորընտիր Կաթողիկո-
սին: Տեղապահ Թորգոմ Արք. ի աշխա-
տանքն ալ գնահատեց եւ անոր ալ տուաւ
քաղաքացիական իրաւունք: Անվերջա-
նալի ճառեր, ճառեր եւ նուէրներ յայտն-
ղեցին իրարու, Գարեգին Ա. ին: Փախ-
ման խօսքը արտասանեց Գարեգին Ա.:
*
Իսկ Շարաթ օր Ամենայն Հայոց նորըն-
տիր Կաթողիկոսը այցելեց Ծիծեռնակա-
բերդի համալիրը, ընկերակցութեամբ Ս.
Իշմիածնի մէջ գտնուող այն հողեւորա-
կաններուն ու եկեղեցական աշխարհիկ
պատգամաւորներուն, որոնք պիտի չկա-
րենային Ապրիլ 24-ին Երեւան դառնել
եւ որոնք փախաւքած էին որ այս այցե-
լութիւնը կատարուէր դահալալութեան
հանդէպէն մէկ օր առաջ: Գարեգին Ա. ին
կ'ուղեկցէր նաեւ Երեւանի քաղաքապետ
Վահագն Սալապարեան: Հայապետը իր
անունով պատրաստուած ծաղիկապակ մը
զետեղեց: Պսակ մըն ալ զետեղուեցաւ
Հայ Կաթողիկէ Պատրիարք Յովհաննէս
Պետրոս Գանապարեանի կողմէ: Ամար
կրակին շուրջ Հայրապետը հոգեհան-
գրատեան պաշտօն մատուց: Գարեգին Ա. Հայր Մերը կարդաց, չը-
նորհակալութիւն յայտնեց մասնակցող-
ներուն, եւ խօսեցաւ ժողովուրդին: Ար-
տայայտուեցաւ սապէս. --
«Վատահ եմ այս պահը իւրաքանչիւրիս
կեանքին մէջ պիտի արձանագործեմ իւրա-
պտուել նշանակութեամբ: Ես կ'ողջու-
նեմ այս որոշումը Աղգային Եկեղեցական
Ժողովին, որուն անդամները ուղեցին
Ժողովի աւարտին ու դահալալութեան
նախօրեակին դալ ապտեղ, ծնրաղբիւ նա-
հատակաց յիշատակին առջեւ, յարգանք
ընծայել անոնց անմեռ յիշատակին եւ
ունկեղիւր դառնալ անոնց անբարոս
պատգամին: Այսօր եկած ենք, եղբայր-
ներ ու քոյրեր, ժամադրութեան՝ մեր
նահատակներուն հետ, որովհետեւ այս
տարի ութսունամեակն է անոնց անմեռ
յիշատակին: Հայ Ժողովուրդը կեանքին
մէջ, ամենուրեք, Հայաստան, Արցախ
եւ ի Սփիւռք աշխարհի, ութսունամեակը
դարձակէտ թուական մը պիտի դառնայ
որպէս միականդումի տարի մեր արդի
եկեղեցւոյ միութեան ու զօրութեան, հա-
ւատարմութեան անոնց անժամանցելի
իրաւունքին եւ որպէս վերանորոգման
տարի ամբողջ աշխարհի համար: Ես ե-
րախտապարտ եմ Աստուծոյ որ այս ութ-
սունամեակին տեղի կ'ունենայ իմ ընտ-
րութիւնն ու դահալալութիւնը: Փառք
Քեզ Աստուած, որ այս մեծ պատիւին
զիս արժանի ըրիր:
«Եղբայրներ ու քոյրեր, ութսունամե-
ակի առաջին օրերը ես Տէր Զօր անցու-
ցի: Յունուար 7-ին դացի ու ձեռքերս ան-
գամ մը եւս դպցուցի Տէր Զօրի անա-
պատին աւաղներուն եւ այս զօղող ձեռ-
քերուս դպան հողին տակէն դուրս եկող
նոր աճիւններն ու մասունքները մեր նա-
հատակներուն: Զէք կրնար երեւակայիլ
կեանքի այդ պահը:
«Մենք այսօր հոս հաւաքուած ենք
ո՛չ միայն յարգելու համար մեր նահա-
տակները, այլ մասնաւորաբար միասնու-
թեան նոր պատգամներ ստանալու համար
անոնց յիշատակէն: Քսաներորդ դարու
այս վերջին տասնամեակին ես կը հաւա-
տամ որ նորոգեալ ազգի որպէս դաւա-
կներ, մենք սուղի, ջարդուած ըլլալու,
հարածուած ըլլալու պատիւերէն դուրս
զալու ենք այլեւս: Միշտ խօսեցանք անց-
եալի չար զէպերուն մասին, միշտ ա-
ւաղեցինք որ հալածուած ենք, ջարդուած
ենք: Բայց հաւատարիկ հոս ենք եւ կանք,
այլեւս պէտք է փոխուի մեր հայեաց-
քը, պէտք է նայիլ զէպի կեանքը: Այս
պէտք է ըլլայ ութսունամեակի բնարա-
նը»:
Ռուսաստանի Դոմայի նախագահ Ի-
վան Ռուսկին շնորհաւորեց: Ան յիշեց-
նելով քրիստոնէութեան ընդունում 1700-
ամեակը, վատահոգութիւն յայտնեց որ Գա-
րեգին Ա. ի ընտրութեամբ հոգեւոր կա-
պը կ'ամրապնդուի Հայ եւ Ռուս Եկեղե-
ցիներու միջեւ:

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ

Նախագահական ընտրութեան վերջ-
նական ինը թեկնածուներն են. --
Ֆ. Տը Վիլի, 46 տարեկան, «Արժէք-
ներու համար շարժում»ի պարագլուխ:
Դիմ է Մասաթրիւթի Եւրոպային, հրա-
ժարած է Հանրապետական կուսակցու-
թեան, 1994-ին:
Ժ. Մ. ԼԸ Փէն, 66 տարեկան, Ազգ.
ձախառն նախագահ, կը ներկայանայ որ-
պէս «աշխի միակ թեկնածուն»: 1988-ին,
պահանջուած էր ձայներու 14,4%-ը:
Ժ. ՇԻՐԱՔ, 62 տարեկան, Փարիզի
քաղաքապետ, երրորդ անգամն է որ կը
ներկայանայ:
ԱՌԼԷԹ ԼԱԿԻՅԷ, 55 տարեկան, Բան-
ուորական Պաշտօնի թեկնածու, չորրորդ
անգամն է որ կը ներկայանայ:
Ժ. ՇԻՐԱՔ, 54 տարեկան, ցանկին
«անակնկալը»: Իրեն զօրավիդ է «Նոր
զօրակցութեան մը Դանակցութիւնը»: Կը
մերժէ ամերիկեան ալ մը ներկայացնելու
իրեն վերադարձած հանգամանքը:
Լ. ԺՈՍՓԷՆ, 57 տարեկան, Ընկերա-
կան կուսակցութեան թեկնածուն: Կը
նկատուի Միթերանի «քննադատ ժառան-
գորդը»:
Տ. ՎՈՒԱՆԷ, 36 տարեկան, միակն է
որ կը ներկայացնէ բնապահական հոսան-
քը:
Է. ՊԱՍՏԻՐ, 65 տարեկան, ԷՌ -
Փէ - ԷՌ-ի միւս թեկնածուն:
Ռ. ՀԻԻ, 48 տարեկան, Համայնապար
կուսակցութեան թեկնածուն: Կը ջանայ
իր կուսակցութեան մէկ նոր պատկերը
տալ:
*
Շարաթավերջին, թեկնածուները հոս
ու հոն շարունակեցին սիրաշահելու իրենց
ջանքերը թափել, զլիաւորաբար երիտա-
սարդներուն դիմեցին Շիրաք եւ Պալա-
տին: Առաջինը 17 հազար երիտասարդ
համախմբած էր Պէրսի: Գալով Պալա-
տիւրի կը փորձէ համոզել որ միակ վը-
տահէին ինք է, որովհետեւ սին խոս-
տումներ չընեն: Ժոսփէնի համար վերո-
յիշեալ երկուքն ալ ամբողջաբար են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐԿԻՈՑ ԱՐՏԱՔԻՆ նախարարը որ
Փարիզ էր, հարցազրոյց մը տուած է
Ֆիկապո-ի: Ըստ իրեն Եւրոպական Խոր-
հրդարանը հակաթուրք որոշումներ կու
տայ որովհետեւ միակողմանի զէջ տեղե-
կութիւններու վրայ կը հիմնուի: Վրոյ
թէ թրքական զօրքը քանի մը շարաթէն
կը քաշուի Իրաքէն: Տեսնուած է Լէոթա-
րի հետ եւ Պաշտպանութեան նախարարը
պահանջութիւն տուած է թէ ապսպր-
ուած (մէկ միլիոն Ժրանքի) թրանները
պիտի յանձնուին քանի մը շարաթէն:

ԳԱԶԱՅԻ մէջ, հակաիրադէական երկու
ոճրափորձեր զործուեցան շարաթավեր-
ջին: Եթէ Իսրայէլցի սպաննուած են եւ
(Շարք Դ. Էջ)

ՏԵՐՈՒՆԻ

ՆԵԼԻ ԴԱԼԼԱՔԵԱՆ

Յաւով իմացանք որ Պ. Կարլէն Դալլաք-
եան, նախկին նախագահ Սփիւռքահայու-
թեան հետ մշակութային կապի Կոմի-
տէի, ղեկավարութիւնն ունեցած է կոր-
ւորեցնելու իր կինը՝ Նելլի:
Նելլի Դալլաքեան, պատասխանատու
անդամ Հայաստանի Խաղաղութեան Ֆոն-
տի, Փարիզ կը դառնար քաղաքական ան-
հրաժեշտ լինամբներու համար, բայց,
կարելի չեղաւ վերջնական բուժումի
յանգիլ եւ Տիկին Ն. Դալլաքեան իր մահ-
կանացուն կնքեց Ապրիլ 6-ին:
Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Կարլէն
Դալլաքեանի:

Ս Ե Ի Կ Ա Կ Ա Ձ Ն Ե Ր

ՍՈՒՐԷՆ ԱՍՏՐԵԱՆ

Հրաշքը մարդկային կամքից է ծնւում։ Կորիւն Վարդապետի ուխտաւորների խումբը այդ ճգնաժամային պահին հրաշք գործեց իր աներկբայ վճռականութեամբ, իսկ անվերջ խաղի խաղի ժամանակին հայերին փրկեց աղէտից։

Ուխտաւորները շփոթ նայում են բարձունքից իր երկու զոյւղներով հսկայաքայլ իջնող սպառազէն Քուրդին, որը հրաշքէն ճոճելով խաղաղաւաճ ձայնում է։

Վարդապետ...։

« Խալո իսո՞, ազատարարին ճանաչելով դռնէն է վարդապետը բազկատարած։

Ողջագործում են։

Վարդապետը Խալո իսոյի առնական թեւերի մէջ ջերմութիւն զգաց, ապահովութիւն եւ սրտառուչ երախտադիտութեամբ ասաց։

« Խալո իսո, ուխտաւորների կեանքը փրկեցիր։

« Յիսուս տարույց մոռացուած պարտք էր, - պարտահատուց պատասխանեց Խալոն։

« Մոռացուած պարտք, - մտածեց վարդապետը եւ սթափուեց զեղովից։

Ու թափօրը շարժուեց։

Քարաբեկորները կուլ տուին արահետը, օրօրեցին կիրճի մէջ, մինչեւ դուրս եկան ուղտափշերով ծածկուած մի հարթավայր։

Ուղեցոյց Հաջին առաջ անցաւ եւ կանգնեց մի նոր ձորաբերանին։

« Այս այս ճամբով դաշտ մտան մեր նահատակները, - ու ծնկի իջաւ, ճակատը դրեց հողին...։

Բոլորը ծնկի եկան։ Ժամանակը ջնջել էր նահատակների ոտնահետքերը, բայց հողը կար, յուշումը կար, միայն չկար...։ Ժողովրդի արիւնքը արդարութիւնը։

Վարդապետը կանգնեց, նայեց՝ խոնարհուած գլուխներին, նայեց՝ սեւեռեց հողին ու յիշեց իր մեծ հօր նահատակութիւնն ու ջախջախուած դանկը ջրաղաց քարի վրայ...։ Խաչակիցեց սաղմոսելով։ Խաչը դրեց հողին, նստեց եւ ուխտաւոր հաւատքով հանեց կօշիկներն ու դուրսանեց եւ կանգնեց բոկոսին։

« Ես որպէսզի զգամ նահատակների ֆիզիկական տանջանքներն ու ապրումների մի կաթիլը մինչեւ նրանց խողովոգուելը, պիտի քայլեմ այս քարաքարոտ ու փշոտ ճամբան՝ նրանց նման ոտարկուի։ Թող արիւնոտութեան իմ ոտքերը նրանց պէս, թող որ ճաշակեմ տանջանքի դառնութիւնը նրանց նման։

Բոլորը հետեւեցին վարդապետին, նոյնիսկ Խալո իսոն, որ ճամբել էր իր մարդկանց եւ միայնակ միայն թափօրին։

Հաջին առաջ էր ընկել։ Նա որոնում էր ձորաբերանը, որտեղ պիտի տեսնեցին զօհերը։ Ուղեցոյցին հետեւում էր թափօրը, արիւնքը ոտքերով, որ անվարժ քայլում էր փշերի եւ քարերի միջով, ցաւի զգացումն ապրելով, որպէս սփոխանք, իսկ կիզող արեւի զոյւղները՝ ծարաւի տառապանք...։

Հաջի Մուրադը դէմ առաւ ձորաբերանի կողմերին, որոնց վրայ գլխատուել էին անմեղները։

Ձոհերի արիւնքը սեւացել էր լիւծի պէս ու դիմադրել քամու, անձրեւի եւ արեւի յիսնամեայ ջնջումին...։

Հաջին ծնրադիր գրկեց մի կոճղ ու փրկեցից։

Կորիւն վարդապետը սահմուկ նայեց մարդկային լիւծի սեւակնած միացողներին եւ ետ նայեց իրեն հետեւած, յոգնած, արիւնք ուխտաւորներին ու խաչակիր աջը բարձրացնելով պատգամեց։

« Յիսուս տարի է, որ այստեղից անցնում է աշխարհին հսկող արդարութիւնը...։ անցնում է կուրացած...։ Յիսուս տարի է, որ մարդկային խիղճը չնջում է արդարութեան ոտնահետքերում...։ Յիսուս տարի է սպասում ենք, որ մարդկութեան խիղճն արթնանայ...։

Հոգեւորականները շուրջաւ հազած պատրաստուեցին արարողութեան։

Խալո իսոն հետեւեց Հաջու օրինակին, ծնկեց մի ոճրապարտ կոճղի առջեւ, գրկեց եւ ասաց հայերէն։

« Մայր, յետոյ տարուց յետոյ եկայ դանելու քո անթաղ ոսկորները, որ հաւաքելով պիտի թաղեմ Հայի պատարագով...։

Եւ սկսուեց Հայի հոգեհանգստեան ա-

րարողութիւնը՝ անապատի լուսեան եւ բարկ արեւի ներկայութեամբ։

« ... Ի վերին երուսաղէմ... Ի դրախտին եղեմական...։ Եղբարձ Տէր, Եղբարձ մեա՛՛ հոգեւոր մեր նմանցից։

« Տէր Եղբարձ, Տէր Եղբարձ, Տէր Եղբարձ, Քրիստոս որդի Աստուծոյ, անխաղաղ եւ բարեգութ, քրա՛՛ քա արարչական սիրով ի հոգիս հանգուցեալ ծառայից քոց։ մանաւանդ ի հոգիս նահատակաց մերոց, որք յամին 1915-ի եւ յայս ի պայման եւ յախտ վարեալ, տանջաւոր չարամահ եղին ի ձեռն ցեղասպան թուրքաց, վասն հաւատոց եւ հայրենեաց իւրեանց։ յիշեա՛՛... յաւուր մեծի գալստեան արժայութեան քո։ արա արժանի Եղբարձներ, քաւորեալ եւ քաղութեան մեղաց...։

« Տէ՛՛ր ողորմեա՛՛...։

« Թուրքը բացել է պատմութեան գրքը՝ անտիպ էջը եւ փորձում է իր պատմութիւնը գրել...։ Բայց զրէճածայրից արիւն է կաթում։

« Տէ՛՛ր ողորմեա՛՛...։

Ո՛չ ոք սիրտ չի անում ոճրածին ձորին նայելու։ ո՛վ է կարող իր հարազատի կրօնական նայել առանց սարսուռի...։ Բայց ձորում հառաչանք կայ, լաղ-միմաստ շշուկ։

Թերեւս քամին մտել է ձորն ու խանդարում է լուսեան նինջը։

Գուցէ գիշակներն են բոյն դրել քարերի արանքում եւ սերնդից սերունդ անուշ մարդկային մտով...։ Գուցէ թուրքի խիղճն է չլքել դառն, խարխալում է ու ելք չի գտնում...։

« Պիտի հաւաքել ոսկորները՝ թաղելու համար, հայերէնով ասում է Խալո իսոն։

« Պիտի հաւաքել - հաւանութիւն է տալիս վարդապետը։

« Պիտի... պիտի... պիտի... արձագանքում են թափօրի միջի կմախքատէրերը։

Եւ թափօրը հեղեղատի նման թափուած է ձորը։

Ձորը...։ ձորը սեւ է հազել, սեւ է կապել, ձորում սեւ մրմունջ կայ, սեւ ու մարմանդ ալիք, որ ծփում է քամու մատների տակ։

Սեւ տիրական է դառնում զարմացած հայեացքներում, սեւը գոյն չէ, այլ մտածում՝ ուղեղների մէջ։

« Հրաշք է, - նախապաշարում է Խալոն եւ կռնում, ձեռքով խոնում կակաչների բուսական մուրը, որ սեղմ աճել, խոսքով կպել է իրար...։ չօշափում է երազողի պէս ու քաղում։

« Խալո իսոյի ձեռքում մի փունջ կայ՝ կանաչ ցողուններով ու սեւ, բացուած ծաղիկներով...։

« Կակաչներ են, ճանաչելով բացազանչում է վարդապետը։

« Կակաչներ...։ սեւ կակաչներ...։

« Նահատակների ապրող վիշտն է, - ասում է Կորիւն վարդապետը եւ փորձում հոտոտել։ անբոյր սեւ է...։ վերի կոտախի նահատ ցիցերին կպած սեւի նման։

« Մէկը սարսափում է։

« Ճմլեցի, ձեռքերից արեան հոտ է դալիս...։

« Սա անմեղ արիւն է, որ ծաղկում է ամէն տարի եւ վերանորոգում Հայոց վիշտը, - տխուր խորհրդածում է Հայր Սուրբը։

« Յետմիջօրէի քամին մտել է կակաչների մէջ եւ խոտու է տալիս նրանց բարակ ցողունը։ Թոււմ է, թէ դրանք վշտի ստեղծերն են, որ վարպետ քամու մատների տակ նուազում են մարդկութեան անլսելի սարսափը։

« Սահմուկում է թափօրը ու նահանջում։ Քամու նուազից արեան հոտ է տարածւում։

« Արիւնք չի մոռացում, - ճշում է մէկը։ Իսկ սարկաւազը աղբսում՝ երկրն-քից...։

« Ամենատարբեր քրոնոքոնքիւն, տո՛ւր աշխարհիս խաղաղութիւն...։

Եւ երկուսն էլ քոշկոտիւն, նմանցից արժայութիւն։

« Դառնանք, - խաչը նախկին տեղը դնե-

լով ասում է Կորիւն վարդապետը, - դը՛նանք հանգիստ խոցով, արդէն մայր բնութիւնը գերեզմանել ու զարդարել է մեր շահատակներին սեւ կակաչներով։

Արդարութիւնը երբեմն թափառում է եւ մեղապարտին դանդաղ մղում է խոտու վանութեան։

Ուխտաւորները վերադարձան, իսկ նրանց աղօթքները մնացին սեւ կակաչների ձորում, որպէս արձագանգ, որպէս յիսնամեայ ուշացած արցունք։

Ուխտաւորները քայլում են դանդաղ ու խաղաղ։

Նրանք յոգնած են ու ծարաւ։

Կորիւն վարդապետի ոտքերի ներքանոնում հառաչում է ցաւը, իսկ ուխտաւորների շուրթերի վրայ ծարաւը կնքել է ջրի կարտ։

Ամալութեան երկշուտ ճամբորդ եղնիկները բլուրների վրայ քաղաթիւ արահետներ են դնել՝ ստեղծելով իրենց բնական վայրի քարտէսը, որից օգտւում են զաւաններն ու մարդիկ։ Այժմ մարդ արահետներից մէկով իջնում է թափօրը։ Կածանը ձգում է քարաժայռերի միջով։ Թեքում արեւ երկար շուաքներ է ձեւում, իսկ արահետի աւաղը բարակ մէջքով հառաչում է քայլերի Ժանրութիւնը կշռելով։

« Հէ՛՛կ վա՛՛, հէ՛՛ - խա՛՛, լոււմ է մարդկային մի կոնիչ, ու կածանը փակում են մի քանի նիհար աթեր։

Եւ յայտնում է ամալութեան ողին՝ ոսկրացած ու նիհար հովիւ, քամահար դէմքով եւ արեւից յաղեցած մաշկով։

« Հէ՛՛կ - հա՛՛ - փորձում է կարգի բերել քաղմութեան անսովոր այծերին, - հէ՛՛կ - հա՛՛։

Վարդապետը զգում է այծերի ստեւերից բարձրացող բնական հոտը, որ արեւի, անձրեւի եւ քամու բոյր ունի։

« Սալամ-ալէյքում, - ձայնով ցուպը բռնած, աջը ճակատին տանելով քարեւում է հովիւը։

« Սալամ, - պատասխանում են վարդապետն ու Հաջին միաբերան։

Հովիւն անապարանքով աշխատում է անասուններին դուրս հանել ճանապարհից։

Այծերը ցատքում են կածանից դուրս։

« Հայե՛՛ր էք, - ցուպին յենուելով հարցնում է հովիւը։

« Մաքուր Հայեր, - ասում է Կորիւն վարդապետը ու խորհում հովուի տարիքի մասին եւ հետաքրքրութիւնից մղուած, շարունակում։

« Այո, դիմե՛՛ ինչո՛ւ էք հարցնում, - եւ զլուրը խորհրդաւոր շարժում է, - դիմե՛՛։

Հովիւն պղտոր նայում է խմբին ու Կորիւն վարդապետի լանջախաչին եւ ասում ասում։

« Այդ ձորը, որ տեսաք, առաջ կակաչները կարմիր էին...։ վարդապետը նայում է հովուի զոզողացող շուրթերին եւ սպասում։

« Մենք՝ Քրդերս, կոտորեցինք Հայերին թուրքի զրդուով, եւ Աստուծոյ դատաստանը չուշացաւ։ Մեր հանգրեւը չուրացան, անասունները սատկոտեցին, իսկ ժողովուրդը կոտորուեց հիւանդութիւնից...։ Մեր երկիրը ամայացաւ, իսկ դուք հիւսն, լսելով Արարատից այն կողմ երկրի ունեք եւ պետութիւն, իսկ մենք...։ յուսահատ օրօրում է դուրսը, ձեռքով մահը բարով անում եւ կռնում ծերունական խաղաղ ձայնով։

« Հէ՛՛կ - հա՛՛...։

Հաւաքում է այծերին։

Խումբը շարժում է դէպի վայան։

« Հիմա Հաջի Մուրադը դնում է առջեւից, վարդապետը հետեւում է նրան, Խալո իսոն՝ վարդապետին հետեւող քահանաներին, ու այսպէս մեղեքսիկի հատիկներ պէս, մայրամուտի շողերի տակ արեւաջրում է պարտականութիւնը կատարած ուխտաւորների թափօրը։

Յոգնած Կորիւն վարդապետի միտքը դարձաւ ծանրաբեռնուած է դժուարին հարցերով, կրկին մտածում է արդարութեան եւ արարչութեան մասին եւ զոհուողութեամբ չնջում « Եղիցին կամք քո...։

Բլրախաչներին վայրի կենդանիները արահետներ են դնել ապրելու եւ յարատեւելու համար։ Նայում է Կորիւն արա-

ՓՐՈՑ. ՎԱՀԱԳՆ ՏԱՏՐԵԱՆԻ ԴԱՍԱԵՕՍՈՒԹԻԻՆՆԵՐԻ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ՀՈՂԱՆՏԱՅԻ ՄԷՋ ՀԱՅԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հորանտական ամենահին համայնարաններն են Ռեթրեթի համայնարանի Մեթուր Արեւելեան Ուսումնասիրութեան կենտրոնի հրաւերով փրոֆ. Տատրեան տուած դասախօսութիւնը մը։

Նիւթն էր՝ «Հայկական ցեղասպանութեան վերաբերեալ արախաղաղ նոր յայտնութիւններ, դասախօսը այս անգամ կանգ առաւ միայն վերմանական եւ թրքական արխիւներէ ձեռք ձգուած նոր վաւերագրերնու վրայ որ անգամ մը եւս կը հաստատուին երկու կարեւոր կէտեր՝ Մեծ Ոճիրին կապակցութեամբ։

Նախ՝ կանխամտածումի հարցը։ Տատրեան ծանրացաւ թրքական վաւերագրերնու վրայ ու կը բացատրատուին կանխամտածման իրադրութիւններ։ Ատոնցմէ մին կը վերաբերի թրքական 3-րդ բանակի հրամանատար Վէհիլ փաշայի 1918 Դեկտեմբերին պատրաստած 18 էջոց վկայագրին ու թուրք զորավարը հայկական ցեղասպանութեան կարգ մը մանրամասնութիւնները տակ յետոյ կը յանդիս հետեւեալ եղբակացուեան։

Հայերու բնաջնջումը եւ անոնց ինչպէս ընդհատուեցան կողմնակից արդիւնքն էին իթթիհատ կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէին որոշումին, որ կանխամտածուած (փաստին) որոշում մըն էր պետական կառոյցներու լծակով կատարուած։

Դասախօսը շեշտեց որ թուրք զորավարին հայկական ցեղասպանութեան հարցով զբաղելը արդիւնքն էր իր մէկ հրամանին շարունակ վերջնախաւով հանդիմանելով։ 20-րդ դարի ուղիք էր որ Սիւլա աշխատանք 2-000 հայ զինուորներ, որոնք զործարարական վաշտերուն (ամալի քաղաքային) կը պատկանէին, Ատանայի շրջանին մէջ շարունակուող Պաղատա երկաթուղով շինարարական աշխատանքներուն օգնելու համար հոն փոխադրուին։

Բայց անոնք կէս ճամբան, երբ իրենց ձեռքերը արդէն կապուած էին, վայրագ կեդրով ջարդուեցան ոճրագործ խումբերու կողմէ, որոնք թափաղը լարած, անոնց դարձատիր կը սպասէին ամայի վայր մը։ Վէհիլ փաշա պատասխանատու երկու ժանտար մի սպանել պատերազմական ատենին հանեց, դատ տեսաւ, մահապատիժից յետոյ զանոնք կախաղան հանեց։ Այս տուրիւն էր որ ան իր դատական քննութիւններու ընթացքին տեղեկացաւ իր նախորդին՝ զորավար Մահմուտ Քէամիլ փաշայի հայկական վեց նահանգներուն մէջ 1915 - 1916-ի ժամանակաշրջանին իրադրած լայնատարած ջարդերուն, որոնք հիման վրայ շարադրեց իր վկայագրերը։

Երկրորդ վաւերագիրը կը պատկանի թրքական պատերազմական Ատանայի վերջնական ամբաստանագրին եւ ատոր արդիւնքին՝ դատաւիճիւնին։ Դատաւորները քաղաքային եւ վճռեցին որ իթթիհատ ընդհանուր պատերազմին մէջ միակողմանիօրէն միջոցաւ կապուած էր կարգ մը թաւաղներու նպատակներու իրադրութեան հետ ուր հայի, հարցը հիմնաւոր մըն էր։ վերջնականորէն

հետեւեալն է խորհում. «Կեանքը ձեռք արահետ է...։

Բայց դաշտում վրնջում է մի թաւաղ նոյնը։

Խալո իսոյի նոյնըն է, իր հեծեալ վերջնականորէն մէկը բերել, պահել է արահետի վերջում։

Խալո իսոն պատկառանքով մօտենում է վարդապետին, ջերմեանող համբուրում նրա աջը եւ երախտադիտութեամբ ասում հայերէն։

« Աստուած օգնական, վարդապետ։

« Գնա՛՛, Խալո, Աստուած պահպան...։

(Շար. 3 եւ վերջ)

1988, Նոր Զուլա եւ Թեքաւ

(Շաբ. Ա. Էջեն)

45 հոգի ալ վերադարձան : Արարքին տէր եղաւ խաւարական ձիւհատը : Պաղեստինեան ոստիկանութիւնը ձերբակալութիւններ կատարեց ծայրայեղական շրջանակներուն մէջ :

ՓԱՐԻՉԻ մէջ, Ապրիլ 8-ին, «մերժում»ները (եփուիլ) 10 կամ 40 հազար, բաւական չէին, ցոյց մը եւս ըրին Շարաթ, Պաղեստին Սէն ԹՕԿիւթէն, բողոքներու համար ամէն տեսակի էփուիլներով դէմ : Ի դէպ, բաւեց որ այս բաւը մէկ անգամ դորձածուի տեղին, որպէսզի օրերու ընթացքին, չեղի իր բուն իմաստէն, տարածուի եւ այլեւս ամէն առթիւ դորձածուի, ինչպէս եղաւ ցեղասպանութեան համար : Պարզ է որ մեծ անարդարութիւն մը կայ, երբ Ֆրանսայի նման հարուստ երկրի մը մէջ, անօթեւան, գործազուրկ, թշուառ միլիոնաւոր մարդիկ կան, բայց, նման շարժումներու վտանգն այն է որ ցուցարարները յաճախ խաղալիք են քաղաքական մութ հաշիւներու, որոնք կապ չունին իրենց հետ : Ընտրապայքարի շարժումն ալ պատեհ ժամանակաշրջանն է : Տողանքին զլուխն ալ կու գան փրօֆ. Շվարցընպերկ, գերպ. Կայօ եւ Միու - Միու, որպէսզի ոստիկանութիւնն ալ շատ բուռն միջամտութիւններ չընէ : Այս անհամար էփուիլներու կարգին դրուեցան նաեւ, Ապրիլ 10-ին, ատամներու խրոնաճէ գրկուածները որոնք նիւթական միջոցները չունին ատամնաբոյժի գիմեւու : Դեռ ցանկը կրնայ երկարիլ :

ՀԻՍՏՈՐԻԱԿԱՆ ԻՐԱՔԻ շուրջ հազար քիւրտ բնակիչներ փախած են իրենց գիւղերէն խուսափելու համար թրքական ուժերու ճնշումներէն :

ՄԱՍՈՒԼ

«LIBERATION: Le Magazine»

(8/9 Avril)

CE QUE J'AI VU EN TURQUIE
(B. Kouchner)

Ըստ երկու թիւն, նախկին նախարար՝ Պէրնար Քուշնէր բաւական հրապուրուած է Թուրքիայով եւ Թուրքերով, իր վերջին այցելութեան առթիւ : Առջի օր, արձաշնդած էինք (Ապրիլ 7) իր հարցազրոյցին Միլիէթին հետ : Այս անգամ, Լիպերասիոնի շարժական մակագինին մէջ է որ Պ. Քուշնէր կ'արտայայտուի, աւելի խանդավառութեամբ, «Ինչ որ տեսայ Թուրքիոյ մէջ» խորագրին տակ, որպէս ներածական կը գրուի - «Հրապարուած ձեւ Պոլսի կողմէ Անգարա "Նոր ժողովրդավարութեան Շարժում" կուսակցութեան հրապարակման առթիւ, Պէրնար Քուշնէր կը գծէ գիմաճկարը այս երիտասարդ նախաձեռնողից որ կը հաւմարակի խօսիլ ժողովրդավարութեան, երազայի, Բիւրսեի իրաւունքներու եւ նոյնիսկ՝ Հայերու մասին»...

Նման շափօ մը, այն տպաւորութիւնը կը թողու որ Պոլսէն համարձակ արտայայտութիւններ ունեցած է Հայերու մասին, մինչդեռ ամբողջ հարցազրոյցին մէջ, միայն սա տողը կայ. -

«Il a même prononcé le mot tabou : "arménien"»:

Կը մնայ երախտապարտ ըլլալ այս «արգիականացած Քենըտին» (որակումն ալ Քուշնէրի կը պատկանի) մեծ քաջութեան համար : Կարելի չէ անշուշտ մոռնալ ինչ որ Քուշնէր ըրած է Հայաստանի եւ Ղարաբաղի, անձամբ ալ երթալով տեղւոյն վրայ, բայց, ամբողջ հարցազրոյցին ընթերցումը բաւական բարեմիտ բարեսպասանութիւն մը ցոյց կու տայ («հակառակ ամէն բանի, Թուրքիան կը վերափոխուի», «ինչ որ կ'անցնի Թուրքիոյ մէջ գիւրգիւղէն է, բայց՝ քաջալեւրական») Քուշնէրի կողմէ, որ անշուշտ, քանի մը օր լաւ հիւրասիրուելով չէ որ կրնայ ճանչալ Թուրքերը :

ՓՈՒՐԳՈՒԼ

Բ. դասակարգի խողերու կարգին, Ապրիլ 8-ին, Վալանի Հայ Մարզական 0 - 0 արդիւնք մը ապահովեց Նանսիի հետ այս վերջնոյն դաշտին վրայ :

Դասաւորման գլուխն անցաւ Մարտէյի Օլէնիէրը 68 կէտով : Իրեն կը հետեւէ Կէնկան, նոյնքան կէտով, բայց Մարտէյի մէկ յաւելալ կըլի առաւելութիւն ունի : Վալանս կը մնայ իր 12-րդ դիրքին վրայ, 43 կէտով : 22-րդ եւ վերջին է Նիւ, 23 կէտով :

Madame Veuve Isidore Dervichian, son épouse,
Monsieur et Madame Michel Dervichian,
Monsieur et Madame Jean-Pierre Dervichian, ses enfants,
Taline et Stéphanie, ses petits-enfants,
Les Familles Karatchian, Desfontenelles, Gulbenkian, Legrand, Panadjian et Voir, ses parents et alliés
ont la douleur de vous faire part du décès de

ISIDORE DERVICHIAN
survenu le Jeudi 6 Avril dans sa quatre-vingt-dixième année.
La cérémonie religieuse aura lieu le Mardi 11 Avril à 11 heures en l'église apostolique arménienne St Jean-Baptiste 15, rue Jean-Goujon, Paris 8^e
suivie de l'inhumation au cimetière de la Garenne-Colombes.

Le présent avis tient lieu de faire-part.

En lieu et place de fleurs, des dons peuvent être adressés à l'UMAF.

«Haratch». — Nous présentons nos plus sincères condoléances au docteur Michel Dervichian et à sa famille.

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ

Ա. ԽԱՋ

ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

Աւագ Հինգշաբթի, Ապրիլ 13, Ոտնուայ ժամը 17-30, պատարագ ժամը 18-30, խաւարում ժամը 20-30 :

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Արժանաւոր խաչուհի՝ Հերմինէ Միսիսի մահուան քառասուն օրման առթիւ, Կապույտ խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր բոլոր մասնաճիւղերով խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ իր եղբոր՝ Վաղինակ Միսիսի մահին :

UGAB ... UGAB ... UGAB ... UGAB

UGAB — PARIS :

à l'occasion de la parution du premier volume de la Revue d'Histoire Arménienne Contemporaine
publiée par la «Bibliothèque Nubar» de l'U.G.A.B.

TABLE RONDE
autour du thème

« L'AVENIR DU GENOCIDE »

avec

RAYMOND H. KEVORKIAN,
ARTHUR BEYLERIAN,
et GAÏDZ MINASSIAN

le Mercredi 12 Avril à 20h45
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17^e
(M^o COURCELLES)
Tél. : 42. 27. 12. 26.

UGAB ... UGAB ... UGAB ... UGAB

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻՉ

Հայ Կրթական եւ
Մշակութային Միութիւն

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՋԱՇ

Կիրակի, Ապրիլ 16
կէսօրին ժամը 13-ին

Փարիզի

Հայ Մշակութի Տան սրահին մէջ

ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ,
անակնկալներ, հաւկթախաղ,
հապիտ (ֆլուի), նուէրներ,
վիճակահանութիւն

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնէլ Փարիզի Հայ Մշակութի Տան
48 - 24 - 63 - 89
թիւին :

— Ա Ի Ա Գ Շ Ա Բ Ա Թ —

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Ապրիլ 13, Աւագ Հինգշաբթի

ՅԻՇԱՍԱԿ ԸՆԹՐԵԱՅ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՉ

Ժամերգութիւն ժամը 8-ին, կարգ ապաշխարողաց եւ Ընթերցաց պատարագ ժամը 10-ին :
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Ոտնուայ ժամը 16-ին, խաւարում ժամը 19-30-ին :

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ՄԱՋ ԱՐՆՈՒԿԻԼ

Պատարագ ժամը 10-45-ին, Ոտնուայ ժամը 16-ին, խաւարում ժամը 20-ին :

Ս. ՊՈՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱՆՏՈՐԿԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 9-ին, պատարագ ժամը 10-ին, Ոտնուայ ժամը 16-30-ին, խաւարում ժամը 20-ին :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՑ ԵԱԻԼ

Ոտնուայ ժամը 17-ին, խաւարում ժամը 19-30-ին :

Ս. ՄԱՐԿԱՍ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԽՍԻ

Ժամերգութիւն ժամը 9-ին, պատարագ ժամը 10-ին, Ոտնուայ ժամը 16-ին, խաւարում ժամը 19-30-ին :

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն ժամը 9-ին, Պատարագ ժամը 10-ին :
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԵՔԻՄԵԱՆ
Ոտնուայ ժամը 16-ին, խաւարում ժամը 19-30-ին :

ՍՐԱՌՑ ԹԱՐԳՄԱՆՅԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՑԼ

Պատարագ ժամը 10-ին :

Կը պատարագէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ
Ոտնուայ ժամը 17-ին, խաւարում ժամը 19-30-ին :

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԱԷՆ-ԺԵՐՈՍ

Մանուկներու Հաղորդութիւն ժամը 9-ին, Պատարագ ժամը 10-ին, Ոտնուայ ժամը 17-ին, խաւարում ժամը 20-ին :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՑ ՊՕՄՈՆ

Պատարագ ժամը 10-ին, Ոտնուայ ժամը 17-ին, խաւարում ժամը 19-ին :

L'ECOLE ARMENIENNE
« SI A M A N T O »
DE BAGNEUX - CACHAN
présente
NAREK DOURIAN
ET SA TROUPE D'ARMENIE
d a n s

KATCH NAZAR

EN DERNIERE REPRESENTATION
Le Mardi 18 Avril à 20 heures 30
THEATRE VICTOR HUGO
14, avenue Victor Hugo, Bagneux

COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

REUNION PUBLIQUE

Les Présidentiables face à la Communauté arménienne

Prendront la parole : Les porte-parole des principaux candidats à l'élection présidentielle
et

Ara KRIKORIAN (CDCA)
Lef FORSTER (Avocat)
Kevork KEPENEKIAN (CDCA)

le Vendredi 21 Avril à 20 heures 30

Grande Salle de la Mutualité

24, rue St-Victor, Paris 5e — M^o Maubert - Mutualité

Autocars prévus au départ de :

Alfortville, Arnouville-lès-Gonesse, Bagneux, Chaville, Clamart, Issy-les-Moulineaux, Sevran

Retrait des billets :

— M.C.A.-Paris 17, rue Bleue, 75009 Paris - Tél. : 48. 24. 63. 89.
— M.C.A.-Alfortville 9, rue de Madrid, - Tél. : 43. 76. 55. 89.

Pour tous renseignements s'adresser au secrétariat du CDCA Tél 44. 83. 07. 02.
— P.A.F. 50 F. —

La CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE organise

un PELERINAGE à Deir-el-Zor

Départ le 30 AVRIL • Retour le 10 MAI
avec Syrian Airlines

Prix aller - retour : 2 950 F.

Assurances à votre charge / Visa gratuit

Frais de séjour 50 US dollars par jour

Ce prix comprend :

— Hôtel — Trois repas — Transports et excursions — Visite des sites
a) Deir-el-Zor (messe de requiem, installation de stèle)
b) Margadé (site récemment découvert des martyrs arméniens)
c) Alep d) Kessab e) Lattaquié f) Palmyre g) Damas
— Places limitées —

Date limite d'inscriptions, le 15 AVRIL

Pour tous renseignements s'adresser à la CBAF :

17, rue Bleue 75009 PARIS — Tél. : 48 24 46 57 • Fax : 48 24 98 97

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ

ՀԱՅԱՍՏ

გ. ღ. ნ. მ.

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԱՆՈՒՆՈՎ.

Այդրիւ 7-ին յատուկ Հանդիսութեամբ մը Երեւանի թիւ 151 դպրոցը կոչուած է «Ռ. Սեւակ»: Այդ առիթով Երեւանի գրտնուած է Եղեռնի զոհ գորզին ՏԱՄԵԱյ աղջիկը՝ Շամիրամ Սեւակ: Ան իրեն ի պատիւ կաղմակերպուած Հանդիպումի մը ընթացքին խօսած է իր ու եղբորը մասնկուտեան մասին, ըսած թէ Երեսու տարի առաջ կացած տեանա է Սիւնիքի ի մէջ Յօրենական տունը ուր ներկայիս կը բնակին թուրքեր:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 6 / 11)

ԴԱՐԱՔԱԳ ԵՐԹՈՒԴԱՐԶ

«Հայաստան» Հիմնադրամի փոխնախարահ Գ. Յարությունեան եւ գործադիր տնօրէն Մ. Պետրոսեան Ապրիլ 8-ին երթուղարձ մը կատարած են զէպի Արցախ: Անոնք ներկայ եղած են Մարտակերտ -- Մատաղիս վերակառուցում ելեկտրական ղիծի բացումին: ԼՂՀ-ի վարչապետ Լ. Պետրոսեանի հետ տեսակցութենէ մը ետք, օրուան երկրորդ կէտին «Հայաստան» Հիմնադրամի ներկայացուցիչները ալցելած են Շուշի:

ՎՐԱՑԱԿԱՆ

ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ամենայն Հայոց նորընտիր Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի դահալալութեան հանդիսաւոր արարողութեան առթիւ Ապրիլ 9-ին Հայաստանի պայծառ վրացական պատուիրակութեան ղեկավարը՝ Խորհրդարանին բանբեր Վ. Կոկուածէ նոյն օրը տեւաւորութիւնի մըն ալ ունեցած է ի թ. Ա. արարքքեանի հետ :

ԳԼԽԿԱՆՔ ԳԼՈՒԿ

Ապրիլի 8-ին, Եվրատական նախարար Լ. Բարխուդարեանի եւ Համալիտարհային Դրամատան Հայաստանի մօտ ներկայացուցիչ Վ. Ներսիսեանցի միջեւ ոտորադրուած Համաձայնագրով մը, Դրամատունը ձաճմաներու շինութեան նպատակին տրամադրուելիք վարկին նախքան վաւերացումը, 300 հազար տոլար կը յատկացնէ Հայաստանին, նախնական պատրաստութիւններու համար: Նախատեսուած րուս վարկը 30 միլիոն տոլար է, որ պէտք է ծառայէ ընդամէնը 140 քմ. ձաճման շինութեան:

*
**

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այլրիւ Ծին, Արտաքին նախարար Վ. Փափազեանի զլիաւորած Հայաստանի պաշտօնական պատուիրակութիւն մը թեհարան մեկնած է մասնակցելու համար տնտեսական համագործակցութեան կարելիութիւններուն նուիրուած Իրան - Թիւրքմէնիստան - Հայաստան երբեակ բաժնկցութիւններուն: Այստ հանդիպումին Ադրբեջանի բացակայութիւնը կը մեկնաբանուի այն բացատրութեամբ որ Իրանի հետ անոր յարաբերութիւնները աւելի քան երբեք լարուած են, Կասպից ծովու ջրաբիւլէն Իրանի համար նախատեսուած 50%-ի լրաժնին Ադրբեջանի մերժումին բախելուն հետեւանքով:

**Résolution commune
sur la situation des droits
de l'homme en Arménie
et l'interdiction du parti
FRA Dachnaksoutioun**

NDLR. — L'actualité (élection et introduction du Catholicos) nous a obligés à retarder la publication de cette résolution, que nous avons reçue le soir même —jeudi 6 Avril— de son adoption.

Le Parlement européen,

A. considérant que l'Arménie est engagée, depuis son accession à l'indépendance le 21 septembre 1991, dans la construction d'un Etat doté de libertés et d'institutions démocratiques,

B. considérant l'interdiction faite aux partis par la loi d'avoir leurs instances dirigeantes établies à l'étranger ou composées de citoyens étrangers, fussent-ils d'origine arménienne, ainsi que l'interdiction faite aux partis arméniens de se faire financer par des sources étrangères,

C. considérant la décision de la Cour suprême d'Arménie du 13 janvier de suspendre le parti d'opposition FRA DACHNAKTSOUTIOUN pour une durée de six mois, alors que les élections législatives auront lieu en juillet 1995, décision qui confirme le décret présidentiel du 28 décembre interdisant ce parti d'opposition accusé d'avoir violé la loi de la République sur les organisations civiles et politiques,

D. considérant les atteintes qui ont été portées à la liberté d'expression du fait de l'interdiction, d'une douzaine de titres, interdiction qui a frappé la presse affiliée au parti DACHNAKTSOUTIOUN et son agence de presse, ainsi que des journaux «indépendants», mais, selon les autorités, liés audit parti,

E. considérant le compte rendu de la mission effectuée, du 20 au 26 janvier 1995, en République d'Arménie par les «Avocats des droits de l'homme», qui fait état de l'arrestation, depuis décembre 1994, de vingt et un membres de la FRA sur la suspicion d'être membres du «présupposé» groupe terroriste clandestin à l'intérieur de la FRA;

1. estime que l'interdiction de partis d'opposition constitue une atteinte aux principes élémentaires de la démocratie; estime toutefois que tout parti démocratique doit se conformer aux lois et règlements en vigueur dans son pays;

2. invite dès lors le parti FRA DACHNAKTSOUTIOUN à prendre les dispositions nécessaires, comme l'ont par ailleurs fait les autres partis d'opposition, afin de se mettre en situation légale, de permettre ainsi la levée immédiate de la suspension qui le frappe et d'écarter de la sorte toute possibilité de recours du gouvernement arménien à la loi existante pour empêcher sa participation au processus électoral;

3. souligne que l'interdiction de la

ԱՊՐԻԼ 24-Ը
ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ
ՐԹԷ՝ ԿԱՅԱՆԷՆ

Ապրիլի 20-ի երեկոյան «Արք» կայանը չորս ժամուան (20.40--00.40) յայտադրով մը կ'ողկելուէ դարուն առաջին ցեղապանութիւնը: Յայտադրը պիտի բաղկանայ 1915-ի վերաբերող փաստաթուղթերու եւ վկայութիւններու բաժինէ մը որ մեկնաբան պիտի ունենայ նիւթին ծանօթ մասնազէտ թփշէկ - պատմաբան Իվ Թերոնը:

«Հայաստանի նոր աշխարհը» խորագրով
ուած շուրջ մէկ ժամուան ժապաւէն մը
յատկացուած է 1988-ի երկրաշարժին որ
կ'ըսուի թէ 30 հազար զոհեր ունեցաւ
շէշտը կը դուրի յատկապէս այն Սփիւռ-
քասփայեանի վրայ որոնց մէկ մասը մինչ
այդ կատարեալ անձնանօթները ըլլալով
հանդերձ Հայաստանի, ձգած Արեւմուտ-
քի իրենց հանդիստ կեանքը, զացին մաս-
նակցելու երկրին վերականոնումին։ Ա-
նոնցմէ եօթին հետ --Ուսմանիւթի նախա-
բար Սեպուհ Թաշճեան, նախագահի խոր-
հրդակալ ժիրայր Լիպարիտեան, Իշ-
խան Մարտիրոսեան, Լորիս Ճգնաւոր-
եան, Փարիդի «Վան դործողութեան» մաս-
նակիցներէն Վազգէն Սիւլեան, պոլսահայ
ժամապործ Վարդուշան Իմէքալեան-- կա-
տարուած տեսակիցութիւններ պիտի սքի-
ռուէն այս մասին մէջ։ Ժապաւէնը գործն
է Իւրիսեւրա Կօթիէի եւ Միքայէլա Ուս-
թոյի։

«Լեռներու արևինը» խորագրուած բա-
ժինը կը չօճափէ Ղարաբաղի հարցը: Յրէ-
տէրիւք Թոնոպիի 40 վայրկեաննոց այս
փաստանկարը կը ներկայացնէ վերջին 6
տարուան անցքերը. հարցին պատճառ-
ներն ու անոր առնչուած դրաւարկները:
Յայտադրին վերջին մասին մէջլ պի-
տի հեռասփոռուի Հնդրիկ Մալեանի «Նաշա-
պետ»ը, ղլխաւոր դերակատարութեամբ
Սօս Մարգասեանի:

Յայտարարին կը մասնակցէր նաեւ Ծ. Ազնաուր, ԻԻՆԵՍԳՕ-ի մօտ Հայաստանի ղեկավարն հանգամանքով: «Սրտով Ֆրանսացի, բայց հոգիով Հայ» արուեստագետը հակառակ 1915-ի բաց վէրքին ու հակառակ ներկայի բազմաթիւ զփուսբութիւններուն ու թերիներուն, ամէնէն կենսականը կը նկատէ երկիրը վերակառուցելու, ապագան պատրաստելու գործը:

presse liée au parti suspendu et de la presse indépendante constitue une violation de la liberté d'expression, liberté qui est à la base de tout système démocratique;

4. demande aux autorités arméniennes de reconsidérer leur décision d'interdire certains journaux et de permettre à l'ensemble des forces politiques du pays de participer en toute liberté aux prochaines élections, dans le respect des lois qui régissent le pays;

5. demande que les vingt et un inculpés fassent l'objet, dans les plus brefs délais, d'un procès équitable dans le respect des droits de la défense et en présence d'observateurs internationaux;

6. salue la décision de sa Conférence des présidents d'envoyer, avant les élections de juillet 1995, une mission d'observation examiner les conditions de la préparation du scrutin;

7. charge son Président de transmettre la présente résolution au Conseil, à la Commission ainsi qu'au gouvernement arménien.

**ԹՈՒՐԳԻՈՅ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԱԾ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ**

6h

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Վերջին չըջաննեբուն գլխաւորաբար
թուրք մամուլը, նաեւ անկէ աննելով հայ-
կական թերթեր, բաւական լայն տեղ տը-
ւին հայեւթուրք յարաբերութիւններու
նոր զարգացումներուն: Գրեթէ զգալա-
ցունք տպագրութիւն մը զործէջ մանա-
ւանդ հայաստանի նախադաս է. Տէր-
Պետրոսեանի տեսակցութիւնը Թուրքիոյ
աղգայտական ղեկավարներէն Ա. Թիւրքէ-
չի հետ: Հարցականներ ծագած էին չա-
տերու մտքին մէջ, կարդալով այդ հան-
դիպումներուն մասին, առանց զոչացու-
ցիչ բացատրութիւններու:

Այդ բացատրութիւնները գտնելու յոյսը կը ներշնչէ նախագահի գլխաւոր խորհրդական Ժիրայր Լիպարեանին՝ հետ կատարուած հարցազրոյց մը ու լոյս տեսած է «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթին Մարտ 23-ի թիւին մէջ: Ան այս կարգի հանդիպումները բնական կը կոչուէ, աւելցնելով որ թուրք մամուլը եւս իրէ է «չեփորահարկ» գանձը, ծառայեցնելով իր նպատակներուն: Այս նպատակներէն մէկն է, կ'ըսէ ան, Հայաստանի գործօնին շահարկումը թուրք ազերբեջանական յարակերութիւններուն մէջ: Այս իմաստով, կ'աւելցնէ թէ նոյնիսկ նախարէրէլ չէ որ ներկայացուին բաներ ուրոնք գոյութիւն չեն ունեցած իսկ: Այս մասին թարմ օրինակ մը կուտայ վերջին չըջանէն. կ'ըսէ թէ գրուած է որ ինք Անգարա երթալէ առաջ խօսած է «Միլիթէթ»-ի թղթակիցին հետ, մինչդեռ կ'ըսէ «Երբեք երբեք. երբէ ամիսների ընթացքին որիւք թուրք լրագրողի հետ տեսակցութիւն չեմ ունեցած»:

Ժ. Լիպարիտեանի հարցազրոյցը խորագրուած է. «Թուրքիան վերանայել է իր քաղաքականութիւնը»: Այդ վերանայումին որպէս առաջին երեւոյթ կը յիշէ այն պարագան որ Թուրքիա մէկընդհանուր լիտերաշինքի շրջանին գոտիին մէջ ճակատագրական դերի մը ստանձնում է: Կ'ըսէ Թէ արարեւելութիւնները դժուարացնող ազդակ էր նաեւ Ղարաբաղ - Ալբերքէնայն պատերազմը: Ըստ իր կարծիքին, Թուրքիա հասկցած է որ բռնած դիրքը տեղ չի տանիր ու վերաբնութեան ենթարկուած է իր մօտեցումները: Աստոր մէջ կարեւոր դեր մը կը վերագրէ զարաբաղեան հարցադրոյին:

Հըսյոյ Զօրեանի կատարած հարցազը-
րոյցին մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ
ցեղասպանութեան նիւթը որ ընականո՞ն
յարարեւութիւնները խոչընդոտող գլխա-
ւոր ազդակը կը նկատուի: Ժ. Լիպարիտ-
եանի այս մատին առաջին նշումը այն է որ
ցեղասպանութեան հարցով Թուրքիա եր-
կու տարիէ ի վեր նախապայմաններ չէ
դնէր: Այսօր որպէս գլխավոր խոչընդոտ
կը յայտնուի հայեազրեանական, հակա-
մարտութիւնը, զօրքերը ետ քաշելու
նիւթով: Անգարա յայտնած է որ երբ
հայկական զինեալ ուժերը իրենց տիրած
ըջմաններէն ետ քաշուիլ սկսին, իրենք
արդէն կը սկսին Հայաստանի հետ դիւա-
նագլխական, յարարեւութիւններ հաստա-
տելու հարցը:

Հոս, զրուցավարը դիտել կուտայ ար-
դարօրէն թէ իր խօսակից պաշտօնատարը
բայտարարութեան մը մէջ ցեղասպանու-
թեան ճանաչումը համարած էր «քարոյս-
կան պարոյն» զոր պէտք է մօտրեն միջադ-
արալին հանրութիւնը եւ Թուրքիան: Հարց-
ըլուտայ թէ ի՞նչ կը նշանակէ այս արուս-
թայտութիւնը եւ ո՞րն է զայն մօտրելու
նշխադրուած սահմանադիւժը: Ժ. Լիպա-
րտեան կը պատասխանէ. «քարոյսկան
պարոյնն այն է որ մեր պատմութեան մէջ
կայ նման ռիթմ որ առար մանչումը մեր
խոյզովուրդի համար կարեւորութիւն ունի
ուզեքքանօրէն: Ժողովուրդին համար հո-

գերմանիայում, մտադրաբար տարօրինակ ու վնասակար կացութիւն է ստիպում ըլլալ փաստել քէ այդ ողբերգութիւնը կատարուած է»։ Գալով «քաղաքական պարտք»ի վճարման նիւթին, ատոր ձեռն-բռն մէկն ա՛յն է որ միջազգային հանրու-թիւնը, տարբեր երկիրներ ծանօնած իրո-շութիւնը։ ու երկիկ իր ճանդղովով «ժամանակի հետ կը կատարուի»։

Հարցազրույցին վերջին մասը կ'առնէ չուի հայեադրեմքնական հակամարտութեան. կը կրկնուին Հայաստանի, Արբրեանի եւ Թուրքիոյ ծանօթ կեցողածները, Ղարաբաղը կողմ նկատելէն կատարուէ վէճերու, անհարկութիւնը եւս լինէ, Հոս հետաքրքրական է կարգաւ թէ ժլորայր Լիպարտեանի տպաւորութեան «Թուրքիոյ համար չի բացառուիր մակ մեր մօտեցումը քի կարելի է որ կարգաւիտակի հարցը անմիջապէս չլուծուի»:

Առաջին մակարդակի հետաքրքրություն մը որ կը յաջորդէ Թուրքիոյ իր քաղաքականութիւնը վերաքննած ըլլալու լուրին անօթած գոհունակութեան, կը միտի հարց տալու թէ ի՞նչ բան մղած է Անգլաւան այդ վերաքննութիւնը կատարելու: Ժիշդ է որ միջազգային քաղաքականութեան ղեմի վրայ կրնայ իր շահը այդ կարգի մեղմացում մ'ապահանջել, բայց միակողմանի քայլերու դիմելու չարի կրնա՞յ ազդեցիկ ըլլալ միջազգային հանրային կարծիք մը: Պատասխանը հարուստ տարբերակումներու կարելիութիւն մը կը մատնէ երբ նկատի առնուի Հիւսիսատլանտիկ մէջ Թրքական զինուորական ուժերու ծառայած գործունէութիւններուն հակազդեցութիւնը եւ Անգլաւանի դրեթիշ անայլալ ընթացքը:

Երկրորդ կէտը որ Հարցականներ կը ներչնէ, ցեղասպանութիւնը «բարոյական պարտք» որակող կեցուածքն է որ թերեւ կարելի առաւելագոյն բանաձեւումը նկատուած է պետական բաղադրանքով թերմոր. պետութիւն որ պէտք չէ մոռնալ որ լուրջ դժուարութիւններ ունի թուրքիոյ կեցուածքին պատճառով:

Այս նրխնով Թուրքիոյ եւ Հայաստանի պաշտօնական դիրքորոշումներուն քով կ'առանձնանայ Սփիւռքը, ցեղասպանութիւնը ընդհանրապէս քաղաքական իրենդիր նկատող դիրքով: Իսկ ասիկա տիրութեան ռաժիճներու ժամադրում մը են։ տաղերէն պիտի տար ժողովուրդին երկու հատուածներուն միջեւ, եթէ անկախութեան հետ հաստատուած ըլլար գործակցութեան լուրջ ձեւ մը:

Այսօր, քանի որ չէ առնուած այդ քայլը, կամ կարելի չէ եղած առնել, իւրաքանչիւր հատուած պիտի շարունակէ հարցին մօտենալ իր անկկալուծիւններով ու տուեալներով. առաջինը պետականութեան պարտադրութիւններէն ու պայմանաւորութիւններէն մեկնելով, երկրորդը՝ հոյր խլուած աստիճանականի անկկալուծիւններով եւ հոյր չէ թէ անհամեմատօրէն աւելի համեստ միջոցներով :

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

USU846-2

ՀԱՅ ՈՐԲԵՐԸ
ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ

ԼԻՊԱՐԻՏ ԱԶԱՏԵԱՆ

1. нн - 1995

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱԻԱՔՈՅԹ
ԱՆՑԵԱԼԻ ՄԵՐ
ՅԱԻԱԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՈՒ
ՅՈՒՍԱԽԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ
ՄԷՋ

hß.

Բայց զըական ու մշակութային փոփո-
րիկներէ առաջ, պատահեցաւ ընտանեկան
փոփոքրիկ մը: Ամառնային տաք օդով մը
կորսնցուցի աներս, Մաքսուտ Դամիկեան
ը, որ Սուառիյէի մէջ ամարանոցէն եր-
կու քայլ անդին, քննեկալիս վարձած ա-
մարանոցին մէջ կը բնակէր: Իրիկունս մը
յանկարժ տեղեկացած որ հայրիկը սրտի
տաղանայ մը անցուցած էր լողանք մը առ-
նելէ վերջ: Երբ իր քովը փութացի, վե-
ճակը բնաւ լաւ չէր: Ուշակորոյս էր եւ
սրտի տաղանայը կը շարունակուէր: Ուե-
րակորոյս, քաի մը հարիւր միթէ ճամ-
բայ վազեցի, Կանչլու համար բօխէլ մը
որ կը բնակէր Նաւրոպաքթալ: Բօխէլը
փութաց եկաւ պարզապէս ըսելու համար
որ ամէն ինչ վերջացած էր արդէն: Աներս
իւ վերջին շունչը փչած էր այդ ամառա-
նոցին գեղեցիկ պարտեզին վրայ նայող
գուարթ սենեակի մը մէջ: Կեանքիս մէջ
առաջին անգամ էր որ մահը կը տեսնէի
այնքան մօտիկ, այնքան իրական, այնքան
ցնցող:

Այս կորուստը բաական երկար ժամանակ մեզ պահեց իր ծանր մթնոլորտին մէջ։ Այդ տիրութիւնը մասամբ ցրուելու համար էր որ կինս համոզեցի ու Նոյեմբերին մէջ դէպի Եւրոպա ճամբորդութիւն մը կազմակերպեցի մէկ ամսուան համար։ Առաջին անգամ էր որ Եւրոպա կ'ելլէինք եւ մեր դիմաց կը բանալինք Արեւմտեան աշխարհին տանձն նշանաւոր քանի մը քաղաքներուն դռները։

Հոռոմ, Միրանիօ, Յիրերիկ, Փարիզ եւ Ֆըր-
րանսքո՛ւրթ։ Լուսանկարչական գործերըս
ձեռքիս մէջ, զարմանքով, հիացումով,
խանդավառութեամբ, օտար լեզուով ար-
տայայտուելու հազարանգէլ զեռուարեմ
թիւնները յաղագհարելով, կնոռն հետ
ման եկա՛յ մանաւանդ Հոռոմի ու Փարիզի
պողոտաներուն վրայ։ Կուշտ ու կուռ կը
լուսանկարէի աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ
տեսարաններն ու յուշարձանները, որոնց
առջեւ միայն կրնա չը որ կը կրէր սեւ
գոյնը։ Եւրոպայի հետ մեր այս առաջին
հանդիպումը, ամբողջ ամիս մը, կեան-
քիս մէջ բացած պէտք է ըլլայ նոր ու կա-
րեւոր էջ մը։ Հոռոմին սիրահարած էի
որովհետեւ այդ քաղաքը եղած էր մեր
առաջին օթեկանը։ Արուեստի գեղուն -
գործոցներով եւ ջրաւազաններով լեցուն
հրապարակներու վրայ, Գոլոսէումի առ-
ւերակներուն կամ Թըմէլիի աւազանին առ-
ջեւ ժամերով ես ինծի հարց կուտայի թէ
ինչպէս ծնունդ առեր էին այդ հոյակապ
կոտորածները։ Վատրիկանն ու Սուրբ
Պետրոս եկեղեցին խելքի պտղով պատ-
ճառեցին ինծի։ Հոռոմի վիշտ Վէնէթօ պո-
ղոտային վրայ սրճարաններու մէջ նըս-
տածը ու պաղպաղակ կերանք։ Այն ատեն
համոզուեցա՛յ որ եթէ կար քաղաք մը եւ-
րոպայի մէջ, ուր պիտի ուզէի ապրիլ,
Հոռոմն էր։

Սիսիական այս դաղափառս փոխուեցաւ
երբ սնցայ Փարիզ: Աստուած իմ, Փարի-
զը ի՛նչպէս պիտի տպաւորէր զիս, այդ
քաղաքը, ի՛նչպէս ամէն ինչ պիտի սրբէր
մտքեւ մէջէն: Չէ՛, եթէ եւրոպայի մէջ
մեր քաղաք մը ուր ապրիլ պիտի ուզէի,
ատիկան Հռոմը չէր, Փարիզն էր: Քսան
որ մնացինք Փարիզի մէջ եւ ո՛չ իսկ վայր-
կեան մը ժամանակ կորսնցուցինք այս քա-
ղաքին տեսարժան վայրերը ճանհալու
համար: Ո՛չ մէկ ծանօթ, ո՛չ մէկ բարե-
կամ: Ես եւ կիւնս ամբողջովին առանձին
էինք այդ հսկայ ու լուսաճաճանք քաղա-
քին մէջ, եւ ուղեցոյց մը բռնած մեր ձեռ-
քին մէջ, մէթրոնքով ու օթօպաններով
քաղաքին մէկ ծայրէն կ'երթայինք միւ-
սը, տեսնելու համար այս կամ այն թան-
գարանը, նկարչական ցուցահանդէսը,
Թատրոնը: Վերադարձին անշուշտ որ ես
ինձի գարմանքով հաջգ պիտի տայի թէ
ինչո՞ւ հոն բնաւ կ'այ հաստատել չփոր-
ձեցի քանի որ ընկերներու ու բարեկամ-
ների հետ, որոնց հասցէն իսկ չէի առա-
նովս: Կ'երեւի թէ նախընտրած էի ա-
ռանձին մնալ, ազատ ըլլալ ու օրուան ծը-

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ — ՓԵՐԻՉ

ՖԲԱՆՍԱՀԱՅ
Ա. ՇՐՋԱՆԻ
ԱԿԱՆՈՒԹԻՒ

«Համագգային»-ի Փարիզի մասնաճյուղ
հերթական իր ձեռնարկներուն շարքին
Փրանսահայ գրականութեան առաջին շար-
քանին նուիրած էր Ալլիէ 3-ի երեկոյթի
ընդէն որչա՛հ զատարիտ հրաւիրուած է
Գրիգոր Պլլեան :

«Համագրգային»-ի կողմէ Տիկլին Մարտի
Լուիզ Պարկանի ողջոյնէն ու օրուան զա-
տարիօսը ներկայացնող խօսքէն ետք ընկ-
յան ճնշուեցաւ օրուան զատարիօսին:

Այն ծանրացաւ 1926 - 1939 տարիներու
Փրանսահայ արձակին վրայ որ տիրական
գլխօր եղած էր այդ շրջանին մշակու-
ման գրականութեան: 1915-էն առաջ հայե-
րէական էր պատկերը. բանաստեղծութիւնն
էր որ կը տիրապետէր գրական, արտադ-
րութեան, հակառակ արձակի մէջ կարե-
ւոր դերքի տիրացած կարգ մը անունն
ըլու - Զօհրապ, Երուխան, Կամսարական
ապու Օտեան, Պարթեւեան, Եսայեան
Օշական:

Յորհանայի մէջ արձակի ներկայութեան
տառաչին մարդը եղած էր ճոխ մամուլը
«Յօրը», «Անահիտ», «Ջանք», «Չուարկի
նոց», «Մենք», եւայլն - : Մամուլին մէջ
կը սկիւր ասի որ պիտի կուգի «Պաշտօն
գրականութիւն» եւ որ կը չ'սխմուի օտա
րութեան հետ հանդիպումին, ինքնու
թեան տաղնապոլին ու նոր ինքնութեան մը
նուաճումին վրայ: Այս Տոյոյութիւն մէջ
հետաքրքրական էր նշումը թէ օրուան
բանասիրողներն իսկ կը հակէին արձա
կին, ինչպէս՝ Ն. Սարաֆեան:

Այս ջրմանի հայ գրականության մեջ
յատկաներն ալ ալն էր որ չէր անջատու
Ֆրանսական միջավայրէն ուր տիրող է
վրպապաշտության նորությունը: Ժամ
նակին տրական անունները Շահուր
Սարաֆեան, Որբանի եւ ուրիշներ այս
սեր ընտրած էին իրենց ստեղծագործու

պարզերը պատրաստել միայն իմ սեփական
ձեղներով ու ճաշակով: Ապագային, մա-
նասնող «Մարմարա» օրաթերթին, զուգ-
անցնելն ու զբաղէտի կամ խմբագրի որս-
անուան մը տերանալէ վերջ, այլեւս եր-
բեք պիտի չկարենայի ընել այդպիսի ճա-
բարդութիւն մը: Բայց 1957-ի Նոյեմբերին
ես ապագային մասին ոչինչ զիտէի ու եր-
բանիկ էի որ առանձինն ճամբայ կը բա-
նայի ինձի եւ կնոջը, ու կը վերցնէի բո-
ւոյն մէջ վարագոյնները, ու զոքոք ետին կը
պարզուէին աշխարհի ամէնէն ցնցող զե-
ղեցկութիւնները: Օրեր անցուցինք Լուվրի
թանգարանին մէջ, հիացումով զետեղու-
ած մասնա մը, ինչ որ միայն զերեքրու մէջ
տեսած էինք: Ինչպէս չէինք յոգնել,
ինչպէս կը գլխաւանայինք այդքան յոգ-
նութեան:

Փարիզէն վերը Յիւրիիս քաղաքը զիտ դէմ
յանդիման բերաւ Զուիցերիա կոչուած
հաշիւին հետ: Նշանաւոր զետիւն ալիքը
լարդարող հանրապարտեղներու մէջ ման
կանք ու հացիկներ նետեցինք զեղեղիկ
լարապակներուն, որոնք մինչեւ մեր քոյ
նուրդային ու մեր ձեռքէն կեր կը ստանա
ին: Հիացումով կը նայէին ոսկեզմբէթ
կեղեցիներուն, հին չնքերուն, ցուցա
նիկակերր բերնէ բերան լեցնող ժամա
նուցներուն: Բայց առտու կանուխ, ժամ
կեցին, երբ պանդոկի սենսակիտ մէջ աշ
ներս կը բանայի ու դուրս կը նայէին
բարձրամարդով կը տեսնէի որ առտունս աբ
սմենականուխ ժամուն, զիմացի չնքե
նուն հարիւրաւոր պատուհանները արդէն
ուսաւորուած էին եւ անոնց ետին կիներ
ու ալրեր սկսած էին իրենց օրուան աշ
խատանքին: Սիրեցինք Յիւրիիս ալ: Բայց
թէ Նւրդայի մէջ կար քաղաք մը, որ
նայուն կերպով ապրիլ բնաւ պարի չու
էր, Յիւրիիս էր:

Նոյեմբերի վերջերք քաղաք վերադա-
նալը եւ վերադառնալ մեր նախկին կեան-
ք: Աստուած իմ, այլաբան շնորհ ու
նուազարի ճամբորդութեան մը երկու օր
հարկ մարել ինչպէս եւ կրնար վարժուել իր
նախկին կեանքին եւ կրնա՞նք որ ոչինչ
նորուած է կեանքիդ մէջ:

ԵՆՈՐԶԱԿԱԼԻԲ

ՀՈԳԵԼԱՆԳԻՍ

Պ. Կարախան Յակոբյան, զաւակները, թոռներն ու ծոռները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ՛ զբաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱՅՈՒԲԱՆԻ

մահուան առթիւ եւ իրենց ներկայութեամբ քառասունքի հոգեհանգիստին, յարգելի ողբացեալին յիշատակը:

Ինչպէս ամէն տարի, Ճապոնեան ընտանիքը ի յիշատակ իրենց հօր՝ Արթիւն Ճապոնեանի եւ իր 1500 քաջարի հայ ընկերներու նահատակութեան (աքսորուած, 1915 Մաղկադարի օրը Մարաշէն եւ նահատակուած Ուրֆա, Ապրիլին), հոգեհանգիստեան պաշտօն կատարել կուտայ Ջապոնեան օրը ժամը 10-30-ին Սէն-Շամունի հայ մատրան մէջ:

Ի գիտութիւն անոնց յիշատակը յարգող քարեկամներուն եւ հայերնակիցներուն:

80e ANNIVERSAIRE du GENOCIDE des ARMÉNIENS
PERPETRE par le GOUVERNEMENT TURC en 1915

POUR

- La condamnation internationale du Génocide arménien;
- La poursuite en justice des négationnistes;
- La reconnaissance et la réparation;
- Le respect des droits de l'homme.

JOURNEE DE MOBILISATION

POUR LA PREVENTION DES GENOCIDES ET DES CRIMES CONTRE L'HUMANITE

PARIS

LUNDI 24 AVRIL

Sur le Parvis des Droits de l'Homme et de la Liberté — Trocadéro - Paris
Programme des manifestations :

- 10 h 30 — Messe solennelle en l'église apostolique arménienne, 15, rue Jean-Goujon, Paris 8^e
- 12 h 00 — Sur l'Esplanade du Trocadéro
Inauguration de l'exposition "24 AVRIL" dans le hall du Musée de Chaillot.

Projection sur grand écran de "Mémoire arménienne"
Littérature et presse
Exposition de photos documentaires
Documentaires audiovisuels
Création d'œuvres plastiques
Présence culturelle et artistique

- 17 h 30 — Rassemblement à l'Etoile, angle des avenues des Champs-Élysées et de Friedland
- 18 h 00 — Dépôt de gerbes sur la tombe du Soldat Inconnu et ravivage de la Flamme

- 18 h 30 — Cortège en direction du Trocadéro
- 19 h 15 — Allocutions de diverses personnalités sur l'Esplanade du Trocadéro
- 20 h 00 — Marche vers l'Ambassade de Turquie où une motion sera déposée
COMITE POUR LA COMMEMORATION DU 24 AVRIL 1915

Siège : Eglise Apostolique Arménienne, 15, rue Jean-Goujon — 75008 PARIS
Renseignements : Tél. : 42 08 76 49 — Fax: 42 08 09 70

Soutiens financiers à adresser à l'ordre du Comité du 24 Avril.

Le 24 Avril est une journée chômée légale pour tous les salariés d'origine arménienne. Absence légale pour tous les enseignants, élèves et étudiants.

MARSEILLE

PROGRAMME
DES MANIFESTATIONS
SOUS L'EGIDE DES EGLISES APOSTOLIQUE, CATHOLIQUE ET EVANGELIQUE ARMÉNIENNES

MARDI 18 AVRIL

à 12H — Conférence de presse sur le thème :
«LE GENOCIDE ARMÉNIEN, LE DROIT A LA MEMOIRE»

CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMÉNIENNE
339, avenue du Prado, Marseille 8^e

en présence de MM. les Députés et Sénateurs des Bouches-du-Rhône et des Représentants des organisations humanitaires et des Droits de l'Homme

DIMANCHE 23 AVRIL

VEILLEE AU MONUMENT DU GENOCIDE

Dans la cour de la Cathédrale — 339, avenue du Prado

organisée par les jeunes des mouvements arméniens : Nor Seround, JAF, Jeunesse chrétienne de la Cathédrale, UCAB, Haï Arinouch, CEDCA et Bolsetzi
21H : PRIERE DE REQUIEM EN LA CATHEDRALE
22H : RASSEMBLEMENT UNITAIRE DE LA JEUNESSE dans la salle de la Cathédrale, Projection de vidéo-témoignage sur le Génocide
23H : VEILLEE DEVANT LE MONUMENT

LUNDI 24 AVRIL

9H30 : MESSE EPISCOPALE

Célébrée par Mgr Daron GEREJIAN
à la mémoire des 1 500 000 martyrs du Génocide perpétré par le Gouvernement turc

11H30 : DEPOT DES GERBES AU MONUMENT

prise de paroles des autorités

15H30 : MESSE SOLENNELLE

(en l'Eglise des Réformés)

(Homélie prononcée par Mgr de PANAFIEU nouvel Archevêque de Marseille)

18H RASSEMBLEMENT UNITAIRE

à la station de métro Prado - Périer

Défilé jusqu'au Consulat de Turquie

— Ա Ի Ա Գ Շ Ա Բ Ա Թ —

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ապրիլ 14, Աւագ Ուրբաթ

ՅԻՇՍՏԱԿ ՉԱՐՉԱՐԱՆՈՅ ԵՒ ԽԱՉԵԼՈՒԹԵԱՆ
ՏԵԱԹԵՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ԲԻՒՍՏԱՍԻ

Ս. ՅՈՒԼԶԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻԶ
ՓԱՐԻԶ
Ժամերգութիւն եւ թափօր թաղման՝
ժամը 17-ին :

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ
Թափօր թաղման՝ ժամը 17-ին :

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՋ
ԱՐՆՈՒԿԻԼ
Ժամերգութիւն եւ թափօր թաղման՝
ժամը 16-ին :

ՍՐԲՈՑ ԲԱՐԴՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ
Թափօր թաղման՝ ժամը 17-ին :

Ս. ՊՈՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ
ԱՆՈՐԿԻԼ
Ժամերգութիւն եւ թափօր թաղման՝
ժամը 17-ին :

Ուշադրութիւն. — Զատիկի Տօնին օրը Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնաց Յանձնախումբը պատարագէն ետք Եկեղեցւոյ բակին մէջ կը կազմակերպէ Տօնական Հօրէքներ, ուր ու դուռնաւոր հաւելիներու վաճառք:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻԶ
ԵԱԿԻԼ
Թաղում՝ ժամը 17-ին :

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ
ՍԷՆ-ԺԵՐՈՍ
Թափօր թաղման՝ ժամը 17-ին :

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱՍԾԻՆ
ԻՍԻ
Ժամերգութիւն եւ թափօր թաղման՝
ժամը 17-ին :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻԶ
ՊՕՄՈՆ
Թափօր թաղման՝ ժամը 17-ին :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ս. ԽԱՋ
ԱԹՈՒԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

Ուրբաթ, Ապրիլ 14. — Թաղման թափօր՝ ժամը 18-ին :

L'ECOLE ARMENIENNE
« S I A M A N T O »
DE BAGNEUX - CACHAN
présente
N A R E K D O U R I A N
ET SA TROUPE D'ARMENIE
d a n s

KATCH NAZAR

EN DERNIERE REPRESENTATION
Le Mardi 18 Avril à 20 heures 30
THEATRE VICTOR HUGO
14, avenue Victor Hugo, Bagneux

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻԶ

Հայ Կրթական եւ
Մշակութային Միութիւն

ՋԱՏԿՈՒՄ, ՃԱՇ

Կիրակի, Ապրիլ 16
Կէսօրին ժամը 13-ին

Փարիզի

Հայ Մշակոյթի Տան սրահին մէջ

ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ,
անակեղաներ, հաւելթախաղ,
հապիտ (ֆլուի), նուէրներ,
վիճակահանութիւն
Տեղերը ապահովելու համար հեռա-
ձայնել Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն
48 - 24 - 63 - 89
Թիւին :

CONCERT SPECTACLE

CROIX-BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
SECTION TER TAVTIAN DE CHAVILLE 1935-1995

LE SAMEDI 6 MAI 1995
À 20H30

QUATUOR ANI
ENSEMBLE DE MUSIQUE ARMÉNIENNE
KÉRAM
TROUPE DE DANSE AKHTAMAR
COMPAGNIE RICHARD MOURADIAN
VICKEN

THÉÂTRE
"ATRIUM"
À CHAVILLE

3 BIS PARVIS R. SCHUMAN
885 AV. R. SALENGRO - 92370 CHAVILLE
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS AU (1) 47 50 29 04

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՖԲԱՆՍՍՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՋ

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒՍԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԴԷՊԻ

Տ Է Ր - Զ Օ Ր

Կազմակերպութեամբ՝ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութեան
Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Մ՝ ԱՊՐԻԼ 30 -- Վ Ե Ր Կ Ե Ր Տ՝ ՄԱՅԻՍ 10
Ճամբորդութիւն՝ Syrian Arab Airlines ընկերութեան թռիչքերով
Երեքեւելի գին՝ 2950 ֆր.

Ապահովագրութիւն՝ անձնական -- վիզա՝ ձրի
Կեցութեան ծախք՝ օրական 50 ամ. տոլար

Ս.յս գինը կը ներփակէ հետեւեալները՝
ա) Պանդոկ բ) Օրական երեք քաշ գ) Օրօքարի սպասարկութիւն
դ) Այցելութիւն Սուրիոյ տեսարժան վայրերը

- 1- Տէրօք (պատարագ, յուշակոթողի գետեղում)
- 2- Մարկատէ (վերջերս դառնում Հայ աճիւններու վայր)
- 3- Հալէպ 4- Քէսապ 5- Լաքափա 6- Փալմիր 7- Դամասկոս:

-- Տեղերը սահմանափակ են --

Ա Ր Ա Մ Ա Գ Ր Ն Ի Մ Ա Ն Ժ Ա Մ Կ Ե Մ՝ Ա Պ Ի Լ 15
Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու համար դիմել՝
ՖԲԱՆՍՍՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՋ ԵՐԶԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
17, rue Bleue, 75009 PARIS — Tél. : 48 24 46 57 — Fax : 48 24 98 97

ԶԱՒԱՌՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ՓՐՈՖ. ԺԱՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԵՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ԽՄԲ. -- Երջանէ մը ի վեր փարիզ կը գտնուէր Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի արտասահմանեան գիտական կեդրոններու հետ կապերու պատասխանատուն, մոլէքուլէր կենսաբանութեան բաժնի վարիչ՝ Ժան Յակոբեան: Այս առթիւ մեզի յանձնուած է իրեն հետ կատարուած հետեւեալ հարցազրոյցը. --

-- Գիտե՞մք որ դուք յաճախ էք լինում Ֆրանսիայում, այս այցելութեան պատճառը ո՞րն է:

-- Հայաստանի Ազգային Գիտութիւններու Ակադեմիայի նոր ղեկավարութիւնը, ի դէմս պրեզիդենտի, փոխպրեզիդենտի, գիտակցելով անկախ Հայաստանի գիտութեան ինքնուրոյն զարգացման դժուարութիւնները, զիմեցին աշխարհում ընդունուած ձեւերի՝ հայթայթել համաշխարհային ֆոնդերի միջոցով ֆինանսական հնարաւորութիւններ, կապեր հաստատել տարրեր երկրների գիտական կենտրոններին հետ: Այս ծրագիրը արդէն սկսել է դրոշմել: Հայաստանի գիտականները կապեր են հաստատում տարբեր միջազգային ֆոնդերի հետ, օրինակ՝ Ֆրանսիայի միջազգային կենտրոնի (ԱՄՄ), ԻՆՏԱՍԻԼԵՐԻ կենտրոնի գիտական միջազգային ֆոնդի, բրիտանական թագաւորական միութեան հետ եւ այլն: Ֆրանսիայի յայտնի է իր բարի ձգտումներով հանդէպ Հայաստանի, այդ հարցում արդէն կան աւանդական դարձած գիտական կապեր՝ մաթեմատիկայի, պատմութեան, կենսաբանութեան ասպարէզներում: Օրինակ՝ կենսաբանութեան մէջ առաջինը Հայաստան եկաւ եւ գիտական կապեր հաստատեց Ժան - Գլոս Գուլյումեանը, յետոյ Արա Յովհաննէսեանը, Արման Դաւիթեանը, Տրեյզ Գոյան իր խմբին հետ: Յուշանել էր եւ այն, որ վերջինիս ակադեմիական ընտրութիւններին Ֆրանսիական երկու գիտականներ ընտրուեցին Հայաստանի Ակադեմիայի արտասահմանեան անդամներ, դա Սերժ Բըրքեաշարեանն էր եւ Գլոս Մուլթանը:

Ժամանակ թելադրում է արդէն պահանջներ, հաստատելու Հայաստանի գիտութիւնը ֆինանսաւորող ֆոնդ, որը տեղեկ լինելով հայկական գիտութեան իրավիճակին նպաստի. չեւտե՞ք միայն գիտութեան զարգացումն ու պահանջները: Ֆրանսիայում իմ գտնուելու պատճառներից մէկը եւ դա է: Այդ ճանապարհին արուել են արդէն շատ կարեւոր քայլեր, դա «Արարատ» գիտական ֆոնդի հաստատումն է, եւ յոյս ունենք, որ մօտ ժամանակներս այդ ֆոնդի գործունէութիւնը կ'ընդլայնուի եւ արդիւնքներ կը լինեն զգալի:

-- Մեզ հասած լուրերը ասում են այն մասին, որ Հայաստանում գիտութիւնը կարծես քէ դադարել է գոյատեւել, որի հետեւանում շատ գիտնականներ հեռացել են Հայաստանից կամ էլ քաղվում են գիտութեանը:

-- Այս հարցի պատասխանը ունի մի քանի կողմեր: Իրօք տնտեսական ճգնաժամի պատճառով (լոյսի պակասութիւնը, աշխատավարձերի անբաւական ցածր լինելը) որոշ գիտական ուղղութիւններ, որոնք համաշխարհային գիտութեան մէջ ունէին իրենց դէմքը, չունեն հնարաւորութիւն զարգանալու: Նախորդ իրավիճակի ժամանակ մենք սովոր էինք առատ կամ համեմատաբար միջոց ստանալ օգնութիւն կենտրոնից, Մոսկուայից: Այժմ այդ պարիւրը բնական է, չի գործում եւ Հայաստանի գիտնականները ստիպուած պէտք է յաղթահարեն նախկին մտածելակերպը եւ յարմարուեն նոր վիճակին, որը գիտութիւնը նոյնպէս պէտք է զնն սեփական զարգացման ուղիներ իրաւ: Իրօք որոշ գիտնականներ հեռանում են Հայաստանից, չքննադատելով նրանց, ասենք, որ դա հարցի ամենահեշտ լուծումն է: Մի այլ խումբ գիտնականներ գնում են Հայաստանից, յուսանք, որ ժամանակաւոր: Հեռանում են Հայաստանից:

Տէսինի «Ազատութեան» հրատարակը, յետմիջօրէի մը կարճատեւ միջոցին, դարձաւ քառօդին տարբեր հորիզոններէ ժամանող Հայուն: Կիրակի, Ապրիլ 2-ին, Վալանս, Վիէն, Կրեմլովը, անցնելով Լիոնի բոլոր արուարձաններէն, ըստաւոր բազմութիւն մը՝ մօտ հազար հօգի, յորդած էր հօն, ապրիլեան անոյշ արեւին տակ ոգեկոչելու Մեծն Եղեռնի ցեղասպանութեան յիշատակը: Կէսօրէ ետք, ժամը 4-ին, ոստիկանական աշտարակ մը ու հեռախօսի իւրերը կայանը տեղ դրաւ եւ Հայ հրատարակին վերջ տալու համար անհամար դրօշակներ կը ծածանէին Ֆրանսական հողերէ: Տեղւոյն քաղաքակա՛ր Փիէլ Բերտոլ, Ռոնի երեսփոխան՝ Մարթին Տաւրու ալ քաղաքական գործիչներ իրենց ներկայութեամբ երաշխաւորած էին 80-ամեակի այս ոգեկոչումը: Հոգեհանգստեան արարողութիւնը հովանաւորեցին երեք կըղերականներ. Նարեկ Ա. ՔՅՏԿ., Վարդանեան՝ Վալանսէն, Դեռնդ Ա. ՔՅՏԿ., Յարութիւնեան՝ Տէսինէն, Իսահակ ՔՅՏԿ., Հէքիմեան՝ Լիոնէն ու Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ պատուելին՝ Գրիգոր Խաչիկեան: Կային նաեւ հայ կաթողիկէ համայնքի ժողովրդավարձ Կրեմէն Վրլ, Մալման, «Լէւոն ու Նափոյէն» Պրիլիբեան» Հիմնարկի նախագահ՝ Փիէլ Մարիոն, Հայ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան ներկայացուցիչ՝ Փալթո Պետրոսեան ու տղթ. Ժոն Լ. Մարգարեան Լիոնի Հ. Բ. Ը. Միութեան կողմէ:

Աղօթքի պահերուն յաջորդեցին Աւետարանի ընթերցումն ու նշմանքներու նուիրումը շարականներ՝ որոնց երգեցողութիւնը կատարեցին Տէսինի Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ, Լիոնի Ս. Յատուածներին Հայաստանի համար:

-- Ի՞նչ կարծիք ունէ՞ք Հայաստանի զարգացման ուղիների մասին:

Սկսենք նրանից, որ չնայած անբաւական ծանր պայմաններին, ես չեմ դադարում լաւատես լինելուց, չեմ մեր ծրագրերը արդէն խօսում եւ մեր հաւատի մասին: Հայաստանում կան մի խումբ տոկուն գիտնականներ, որոնք ունենալով ամէն հնարաւորութիւն Հայաստանից հեռանալու, շարունակում են գործել եւ անել ամէն մեր գիտութիւնը նորից բարձրացնելու համար: Յայտնի է, որ Հայաստանը կարող է իր ուրոյն դէմքը ունենալ գիտութեան, արուեստի, մշակութի մէջ: Չէ որ Հայաստանի գիտութեան համար աւանդական դարձած կրթականները, սխալողիմները, հանդիպումները շարունակում են իրենց գոյատեւումը:

Համոզուած եմ, որ չնայած դժուարութիւններին, թէ՛ քաղաքական, թէ՛ տնտեսական, Հայաստանը կը ձեւաւորուի որպէս ինքնուրոյն պետութիւն եւ այլ հարցում շատ մեծ դեր կը խաղայ գիտութեան զարգացումը եւ ամբարկողութիւնը:

Հայաստանի մամուլը պարբերաբար կ'արձագանգէ Վրաստանի հայախիտ շրջանին՝ Ջաւախքի նեղութիւններուն, հարցերուն, մտահոգութիւններուն: Ըլլալով Հայաստանի սահմանակից գօտիին մէջ եւ ունենալով միակտուր կազմ մը, հատկապէս է որ Ջաւախքի հայութիւնը նեղութեան յաճախակի պատճառներ կ'ունենայ որպէս փոքրամասնութիւն: Այդ պատճառները եթէ մասամբ հետեւանք են տնտեսական ու քաղաքական տատանումներէ տիրապետուած երկրին կացութեան, լայն բաժինով մըն ալ կը ծնին Հայաստանի հանդէպ ոչ միշտ բարեացաւիտ իշխանութիւններու վարուելակերպէն:

«Ազգ»ի Մարտ 28-ի թիւին մէջ լոյս տեսած է Միսաք Թորոսեանի հարցազրոյցը «Ջաւախք ժողովրդական շարժում» կազմակերպութեան նախագահ Սամուէլ Պետրոսեանի հետ: Ս. Պետրոսեան կը խօսի չրջանին ներկայի քաղաքական անցքերուն ու իրենց համար անտես անբախձալի հետեւանքներուն մասին:

Շարժումը համաքայլ եղած է Հայաստանի մէջ 1988-ին սկսած նորութիւններուն: Հինգ հոգիով Ախալքալաքի մէջ ստեղծուած «Ջաւախք» կոմիտէն յաջորդ օրերուն հիմնադրեց ժողովին վերածուած է «Շարժում»-ի: Ատոր հետ կը սկսի Զ. Գամսախուրդիայի գլխավորած իշխանութեան առաջին ոտնձգութիւնները: Նախագահին մարդիկը կու գան չրջանի Հայերուն բնիւր որ իրենց հայրենիքը Հայաստանն է եւ թէ պէտք է հօն երթան: Ատրկա առաջին ազդակը կ'ըլլայ որպէսզի «Ջաւախք ժողովրդական շարժում»ը քաղաքական բնոյթ ստանայ: Ճակատումը կը լրջանայ, յատկապէս երբ Զ. Գամսախուրդիայ նոյն չրջանին հրամանագրով մը կ'արգիլէ Ջաւախքի մէջ տուններու ստուծումը Հայերու կողմէ: Կը փորձէ նաեւ հօն ռազմական մեծ ուժ գետնից, բայց Շարժումը թոյլ չի տար:

Երբ Վրաստանի իշխանութեան գլուխը կ'անցնի է. Շվարնածէն, աւելի դրական տրամադրութիւններ ունենալով հանդերձ հայութեան հանդէպ, չի յաջողիր մեծ բան փոխել: Մտահոգիչ է կարգաւ թէ «Այսօրուայ վրաստանի կառավարութեան մէջ կան ուժեր որոնք ձգտում են ապակայունացնել իրավիճակը Ջաւախքում: Առանձին մուք ուժեր են գործում Ջաւախքում եւ աշխատում են Հային Հայի դէմ հանել»: Որպէս գիտադրելու արարք այս կարգի դաւերու, տեղւոյն վրայ կը ստեղծուի ժամբին մը «Լիազօրներու Խորհուրդ» կոչուած, որ աւելի քան տարի մը կը ղեկավարէ չրջանը:

Ջաւախքին մաս կը կազմեն Բողազանովկան, Ախալքալաքը, Ասպինձան, Ախալցխան, Աղիզներ եւ Բորժոմը: Այս վերջինը, Ս. Պետրոսեան կ'ըսէ թէ բուն վարչատարածքին մաս չի կազմեր, բայց վրացական իշխանութիւնը այդ կարգադրութիւնը ըրած է հօն ապրող Վրացիներու թիւով փոխելու համար բնակչութեան համեմատութիւնը եւ աւելցնելու վրացական տոկոսը: Ասկէ դատ, անտեսելով որ չրջանի կեդրոնը Ախալքալաքն է, Ախալցխան վերածած են կեդրոնի, հօն բուն վրացական իշխանութիւն հաստատելով ու ձեւի համար միայն մէկ -- երկու Հայու տեղ տալով, մինչ բնակչութեան մօտ կէսը Հայեր են:

Ս. Պետրոսեան կ'ըսէ թէ իրենց Շարժումը կը համաձայնի վարչական փոփոխութեան մը եթէ Բորժոմը դուրս ձգուի Ջաւախքէն եւ պաշտօնականորէն կէսը Հայեր ըլլան, կամ կեդրոնը տեղափոխուի Ախալքալաք:

Քաղաքական այս անհանգստութեան քով Ջաւախքը ունի տնտեսական խնդիրներ ալ որոնք որոշ պարագաներու մէջ աւելի անմիջական ազդեցութիւն կ'ունենան չրջանի Հայութեան վրայ:

Զրուցավար Ս. Թորոսեան գիտելու համար որ տեղւոյն վրայ տեւական աշխատանք չկայ:

տանք չգտնուելուն պատճառով գործն ուժին մեծ մասը Ռուսաստան կը մեկնի. սակայն, ռուս կառավարութեան որոշումով Վրաստանի քաղաքացիները չեն կրնար Ռուսաստան մեկնիլ: Իսկ Ջաւախքին չի կրնար ապրիլ որպէս վարձատրութիւն ստանալով արժեզրկուած կուպոնը: Ս. Պետրոսեան կը բացատրէ որ հարցը ներկայացուցած են Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան որ Մոսկուայի հայկական դեսպանատան միջոցով դան փոխանցած է ռուս Արտաքին նախարարութեան: Կը սպասեն յարմար կարգադրութեան մը որպէսզի դոնէ կաբեան ժամանակաւոր կերպով երթալ ու աշխատիլ:

Այլ հարց մըն ալ այն է որ մեկնողներու մաս կը կազմէ մտաւորական տարբեր ուժէ զուրկ մնացած է արդէն Ախալցխայի հայ բնակչութիւնը որ ամբողջին մօտ 50%-ը կը կազմէ:

Որպէսզի ժողովուրդը տեղւոյն վրայ մնայ, անհրաժեշտ է որ լուծուին կենցաղային հիմնական խնդիրներ: Կան տեղեր, ինչպէս օրինակ, Գումրուրդօ գիւղը ուր կ'ըսէ թէ ըմպելի ջուր անգամ չը կար: Դիմած են Լ. Տէր-Պետրոսեանի որ հրահանգած է գիւղին ջրատարը կառուցանելու համար 15 միլիոն ռուբլի եւ 40 թոն վառելիքային ցաւակներ: Պէտք է կառուցուի նաեւ Աշոցք - Ախալքալաք ճանապարհը քանդուած մասը: Հայաստանի կառավարութիւնը օժանդակելու պատրաստակամութիւն յայտնած է: Համաձայնած է նաեւ կառարարած գիւղումին որ Մեծամօրի աթոռակայանը քացուելէն ետք երկաթուղային տրուի նաեւ Ջաւախքին: Այդ պարագային չրջանը կրնայ օրակա հօթը ժամ հոսանք ունենալ:

Ընդհանուր առմամբ ուշադրութիւններ կը կեդրոնացած կ'ըլլան առաւելագէս Ղարաբաղի ռազմադաշտի իրադարձութեան մէջ Հայաստանի քաղաքական անցքերուն վրայ: Երբեք կ'անտեսուին տնտեսականն ու առօրեայի այլ խնդիրներ: Կը մոռնանք որ երկիրը ժողովուրդով է երկիր, թերեւս աւելի, քան՝ տարուած քաղաքականութիւնը: Ու որպէսզի ժողովուրդը կարենայ ցանկալի երկիրը ձեւաւորել, անհրաժեշտ է որ առանձին չըմնայ տնտեսական ծանր պայքարին մէջ: Այս առումով, Հայաստանի ժողովուրդին վիճակած անտարբերութեան յաճախակի դանդաղանքուն քով, նշանակալից է Ջաւախքի մէկ գիւղին ջուրի հարցը՝ հարթելու համար նախագահին միջոցով եղած կարգադրութիւնը: Նոյնպէս եւ երկաթուղայինութիւն տարու խոտորումը, ճամբուն վերանորոգումին պատրաստակամութիւնը: Բաներ որոնք անկասկած պիտի գիւրացնեն Ջաւախքին առօրեան, որոնց եթէ հետեւին քաղաքական նպաստաւոր քայլեր ալ, նախկին խորհրդային չրջանի այս մեծագոյն ու ամէնէն մօտ «սփիւռք»ը կրնայ հանդիստ չունէ մը քաջիլ:

ԱՐՓԻ ԹՈՌՈՅԵԱՆ

LIVRES REÇUS
REVUE D'HISTOIRE ARMENIENNE
CONTEMPORAINE
Annales de la Bibliothèque Nubar
de l'Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
Tome I
1995
Directeur : Raymond H. Kevorkian
Paris, 1995.

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄԻԻՍԻՆ
ՅԵՂԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ
ՊԻՏԻ ԶՈՐՈՎԻՍ

Իսրայելի «Հա'արեց» օրաթերթը (50 հազար տպաքանակ) տեղ առած է Ես-դով ԱՆժնեի մեկ զբոսական ուղի կը շօշուփէ ճշմարտական դասագիրքերու մէջ Հա-յերու ցեղասպանութեան նիւթին տեղ չտալու հարցը:

Լրագրողը դրել է ետք թէ իսրայէլացի աշակերտները պիտի չսերտեն Ի. դարու առաջին ցեղասպանութիւնը՝ Հայերու ցեղասպանութեան նիւթը որպէս թուր-քիոյ կողմէ հակադեցութիւններ չըլ-լան, կը լսէ թէ Դժամակին առթիւ հրեայ լրագրող մը հեռախօսի յայտարար մը պատրաստած էր որուն ինք մասնակցու-թիւն չունէր: Իսրայէլ կառավարու-թիւնը ծայր ատիկան զայրացած էր այդ պատճառով ու նոյնիսկ թուրք Արտաքին նախարարը անձնապէս տեղեկացուցած էր իր պաշտօնակից Փերեսի որ նման յայ-տարար պիտի մնասէր երկու երկրներ-րու յարաբերութիւններուն:

«Հայերը եղիմակութեամբ գոյք ժողո-վարդ մըն են» կը գրէ լրագրողը եւ կ'ա-ւելցնէ «աշխարհի մէջ ոչ մէկ մէկտաքի-ստեանային զինուորացի ունի որ կարող ըլլայ պարտադրել ցեղասպանութեան ոգեկո-չումը: Եթէ նման յատկանիշով մէկը գտնուէր, կարելի կ'ըլլար ակնկալել որ թուրքիոյ կապուած նկատմամբը մէկդի կը ձգուէր»:

Իսրայէլի թուրք դեսպանը կ'ուրանայ ցեղասպանութիւնը, ըսելով որ հարիւր հազարաւոր հայ գոհեր մահացան պատե-րազմական (1914 - 1918) պարագաներու-րէրումով: Կան պատմաբաններ ալ որոնք կը բաժնեն նոյն տեսակէտը: Ասոնք չեն կրնար սակայն փոխել իրականութիւնը որ հարիւր հազարաւոր Հայեր մեռան կոտորուելով, կախաղան հանուելով կամ խեղդամահ ըլլալով:

Յօդուածագիրը կը յիշեցնէ թէ միայն պատմութեան դիրքերը չեն որ ցեղա-սպանութեան մասին կը տեղեկացնեն ու կ'ըսէ թէ ինք այդ մասին ստիպած է հօր-մէն որ եղած է սիոնական ծայրայեղ աշի-

POESIES VIVES

Փարիզի Բանաստեղծութեան Տունը ե-րեկոյթ մը նուիրած էր Ռուբէն Մելիքի, Ապրիլ 6-ին, Հինգշաբթի իրիկուն: Ծայ-րէ ծայր լեցուն սրահի մը առջեւ է որ Շառլ Տոպօլիսի ներկայացուց բանաս-տեղծին գործը, անոր յաջորդական հա-տորներուն ընդմէջէն: Սկիզբը, ընտե-րեց անոր նկարագիրը, խառնուածքը եւ ծագումին ազդեցութիւնը իր ստեղծա-գործութեան վրայ: Մանկութենէն կը լսէ հայերէն, կ'ապրի այդ միջավայրին մէջ: Դասախօսը անդրադարձաւ Հայե-րու ցեղասպանութեան որու 80ամեակն է, խօսեցաւ նաեւ Ռուբէն Մելիքի բա-նաստեղծական հանդիպումներուն մասին, օրինակ՝ էլլաւ: Մէջ ընդ մէջ, Վիքի Մեխրեան կը կարգար բանաստեղծին քեր-թուածներէն:

Շահեկան երեկոյթ մը, մանաւանդ ժամանակաշրջանի մը մէջ ուր դրակա-նութիւն, բանաստեղծութիւն քիչ տեղ ունին ու միջակութիւնն է որ կը տիրապե-տէ ամէն կողմ:

պատկանող ծանօթ մտաւորական մը: Ան, ցեղասպանութեան նիւթով իր հա-տորին մէջ համեմատած է Հրեաներու եւ Հայերու ցեղասպանութիւնները: Նշած է նաեւ Ամերիկացիներու կողմէ կարմա-մորթերու ընտելումը: Գրելով որ ա-տոր համար Ամերիկացիները այսօր զըղ-ջում կը յայտնեն, հարց կու տայ թէ պէտք է գեղջիկ առիկա դասագիրքերէն, այն նկատմամբ որ Իսրայէլ սերտ կա-պեր ունի ԱՄՆ-ու հետ:

Հրեայ լրագրողը կ'անդրադառնայ այն երեկոյթին որ ձորձ Ուաշինկթընի մասին զբոսաշրջութեան ամերիկացի առաջնորդ-ներ այսօր կը պատմեն թէ Ուաշինկթըն բազմաթիւ սեւամորթ գերիներ ունէր: Փրանսայի մէջ ալ ինքնադատապար-տումէ հոսանք մը թափ առաջաւ նացիա-կան դրաման շրջանին: Իրենք ալ իրենց պատմութեան ոչ այնքան յաղթանակ-շրջանները կը սորվին: «Այս պայմաննե-րուն մէջ, պատմութեան ուսուցումը եր-բէ՞մ ի վեր "պատուի խնդիր" կը նկատ-ուի» կը հարցնէ Ե. ԱՆժնեի:

Գրութիւնը կ'աւարտի հետեւեալ տո-ղերով. «Հայերը ճնշում քանցեցին ազ-գակներ չունին. սակայն ինչպէս մեմֆ, տէր Եմ երկարատեւ յիշողութեամբ մը: Պիտի յիշեն ու յիշեցնեն: Հապա՞ մեմֆ»:

ԲԱՂԱՆ

ԳԱՂԱՌԻԷ
ԳԱՂԱՌ

ՊէՅՐՈՒԹԻ Հայ Կաթողիկէ Ս. Եղիա - Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Աթոռանիստ եկեղեցւոյ մէջ, Մարտ 12-ին, տեղի ու-նեցած է պատրիարքական նորընտիր օղնական եպիսկոպոս՝ Մանուէլ Ծ. Վրդ. Պաթարեանի եպիսկոպոսական ձեռնադ-րութիւնն ու օծումը: Արարողութեան նախագահած է Կաթողիկոս - Պատրիար-քը՝ Յովհաննէս - Պետրոս ԺԸ., հետն ու-նենալով ձեռնադրիչ երկու եպիսկոպոս-ներ՝ Անդրէաս Եպիսկ. Պետրոսեան եւ Գրի-գոր Եպիսկ. Կապրոյեան: Պատարագին մասնակցած են Կաթողիկէ նուիրապե-տութիւնէն՝ Պողոս Արք. Գուսան (Իրաք), Պետրոս Արք. Միքայէլեան (Սուրիա), Վարդան Եպիսկ. Պողոսեան (Հարաւ - Ամերիկա), Վարդան Եպիսկ. Ալփարեան (Պէլուսի), Պետրոս Եպիսկ. Թարմունի (Եգիպտոս): Ներկայ եղած են նախա-բարներ, երեսփոխաններ, դիւանապիտա-կան մարմնի անդամներ, պետական լազ-մաթիւ ներկայացուցիչներ եւ հոծ թաղ-մութիւն մը: Յաջորդ Կիրակի, Մարտ 19, տօնական օր մը եղած է Պուրճ Հա-մուտի ժողովրդապետութեան համար Առաջնորդութեամբ ժողովրդապետ Գեորգ Վրդ. Եղիայեանի եւ փոխ - ժողովրդա-պետ Սարգիս Վրդ. Դաւիթեանի, 16 կաղմակեղարարութիւններ իրենց ներկայ-ացուցիչներով ընդունած են Կաթողիկոս - Պատրիարքը եւ նորո՞ծ օղնական եպիսկո-պոսը որոնք հասած են Մեսրոպեան վար-ժարանի դարպասը, ուրիշ սկսած է թափօրը դէպի Ս. Փրկիչ եկեղեցի ուր Մանուէլ Եպիսկ. Պաթարեան մատու-ցանած է իր անդրանիկ պատարագը, ա-պա քարոզած է:

ՊէՅՐՈՒԹԻ Յակոբ Տէր - Մեղրեան հանդիսարահին մէջ, Մարտ 28-ին, յի-շատակէ երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նը-ւիրուած Արտաշէս Տէր - Պաշտօնաւար-նի, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Լիբանանի Շրջ. Վարչութեան: Յաջոր-դաբար խօսք առած են ողբացեալին հետ գործակցած եւ դայն օտոնէ ճանչցած 5 բանախօսներ: Յանուն «Ազգակի», խօ-սած է Շահանդուխտ, ապա՝ Վարդան Թեմազեան (աշակերտը), Ժիրայր Դա-նիէլեան որ ներկայացուցած է մամուլի մասնագէտը, Կարօ Յովհաննէսեան խօ-սած է մտաւորականին՝ մասին, հուսկ՝ Սեպուհ Ծ. Վրդ. Մարգարեան, որ կա-տարած է փակման խօսքը: Գործադըր-ւած է գեղարուեստական բաժին մը: Վեր-ջաւորութեան խօսք առած է նաեւ ող-բացեալին որդին՝ Զարեհ Տէր - Պաշա-տուրեան:

3 - 8 - 37

Թէոդոր արտասովոր բարեկամ մը ունի, որ իբր թէ խելաւ է: Ան իր ժամանակին մեծ մասը կ'անցընէ սպիտակածեփ յիմա-բանոցին ծառերուն տակ միւսներուն հետ նստած՝ իր մատներուն նայելով: Բայց ատեն առ ատեն կը բռնուի խօսելու բուն տենչէ: Նման պահերուն՝ անխուսա-փելիօրէն որպէս ունիղիւր կ'ընտրէ ճաղե-րուն միւս կողմի սպիտակ փոշոտ ճամ-բայէն անցնող այսպէս կոչուած մոքով առողջները: Անունը Պաղի է. լայնաբեր գեղին աչքեր եւ բամբ ձայն մը ունի: Թէոդոր, քաղաքէն դէպի գուրս իր ճամ-բուն վրայ՝ յաճախ կանգ կ'առնէ որ զայն ողջունէ: Անոր ուշադրութիւնը գրաւե-լու համար դաւադանը ճաղերու լայնքին կը հնչեցնէ, իր արշաւանքին միջոցին հա-ւաքած բուսական սերմերու կանաչ մեծ տուրակին կողմը փոխելով: Խելաւը ճա-ղերու արանքին գուրս կ'երկարէ եւ ար-ուեստական ժպիտով մը կ'ըսէ.

- Կ'ըսեն թէ խելիք եմ:
- Այո, - կ'ըսէ Թէոդոր ծանրակշիռ շեշ-տով:
- Եւ ահա հոս եմ:
- Այո, - կ'ըսէ Թէոդոր:
- Ինձի սնունդ կուտան, հագուստ կու-տան, աշխատելու պէտք չունիմ:
- Այո:
- Լաւ, խելիք ե՞ս եմ թէ՞ գուրսի մար-դիկը:

(Շար. 14)

ԼՕՐԸՆՍ ՏԸՌԵԼ

Պ Ր Ո Ս Պ Ե Ր Ո Յ Ի
Կ Ղ Զ Ի Ն

Ներածական՝ Գործու կղզիի
բնութեան ու ապրիլակերպին

Անգլիերէնէ թարգմանց՝
ՇԱՔԻ ՏԵՐ - ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

29 - 7 - 37

Նիւթերու վրայ հակաշփոթ արագորէն կործանելու վրայ եմ կրկին: Թէոդոր մի քանի օր մնալու եկած էր: Իր ամէկուս սրտին համապատասխան նուէրներ ուղար-կած է մեզի: Ն.ին՝ պիստակ պարունակող թրքական անուշեղէններու տուի մը: Ին-ծի՝ պղնձակ սրինդ մը, վրան «ստանձ-նութիւն» փորագրուած: Չկարողացայ ձայն մը իսկ կողքի անկէ. գիւղացիներ-բէն խնդրեցի որ հովիւ տղան գտնեն, որ-պէսզի նուագելու ձեւը սորվեցնէ ինձի:

Թէոդոր իրեն յատուկ կծու հեղնական հիւնըրով նօթի առած է Սը. Սպիւրդիսի նորագոյն հրաշքը: Ներքին գիւղերէն ծե-նունի մը կը ներկայանայ չղանկարման դիւանախօս մը, անբուժելի նկատուած ստամոքի քաղցկեղի արտաճանաչու-մով: Բժշկութիւնը իրմէ ձեռք քաշած ըլ-լալուն՝ ծերունին ու ընտանիքը խմբական աղերսագիր մը կը ներկայացնեն Սուր-

բին: Երեք չարաթ յետոյ մարդը կը վե-րադառնայ բժիշկներուն մօտ: Քաղցկեղը անհետացած էր: Մասնագիտական առու-մով՝ Թէոդոր ընկճուած է, բայց ներ-քուստ վերացած կը զգայ, տեսնելով թէ Սուրբը անխաթար պահած է իր կարո-ղականութիւնը: Ասիկա առիթ կ'ընծայէ Թէոդորին, որ հանգամանօրէն արտայայ-տուի մարդկային դիմադրականութեան մասին: Ըստ երեւոյթին՝ գիւղացիները կրնան դիմադրաւել ֆիզիքական գրեթէ ամէն ցաւ, երբ պատճառը տեսնելի է: Միւս կողմէ՝ հասարակ հարբուխ իսկ կրնայ մահացու դառնալ պարզապէս իր առթած հոգեկան ճնշումին ու ահին հե-տեւանքով: Որպէս օրինակ կը յիշէ գիւ-ղացի մը պարագան: Եղբորը հետ կռիւի մը ընթացքին՝ մարդուն գլուխը տատա-ցիօրէն երկուքի կը բաժնուի ստացած կացինի հարուածէն: Վիրաւորը՝ գանկին երկու կտորները թաշկինակով մը իրարու կապած՝ երեք մղոն կը քալէ որպէսզի քա-ղաք գալով բժիշկ մը դտնէ: Մինչեւ օրս կ'ապրի, թէեւ՝ մտքով տկարացած վիճա-կի մէջ:

Զարեան հոյակապ նպաստ մը բերաւ չընթացած ուսումնասիրութեան տեսա-կէտէն մեր նօթատեղերուն մէջ արձա-նագրելի նիւթերուն: Անցեալ Երեքշաբթի նշուրեց, որ Սուրբին եկեղեցիի զանգա-կատան չորս ժամացոյցներէն իւրաքան-չիւրը տարբեր ժամ մը ցոյց կուտայ: Հե-տաքըքրուած՝ այս երեկոյթը քննելու ար-տօնութիւն խնդրեց, եկեղեցիին վերաբե-րող գաղափարի մը հոտը առնելով: Բայց երեւան ելաւ որ սլաքները չինուած են թեթեւագոյն նիւթերով եւ ժամացոյցնե-րուն վրայ հովի ճնշումը ... Հետեւաբար՝ երբ հիւսիսային հովը փչէ, հիւսիսային կողմի ժամացոյցը ետ կը մնայ, երբ հա-

րուային հովը փչէ, հարաւային կողմի ժամացոյցը ետ կը մնայ:

Արդէն հոս՝ ժամանակը ինքնին պար-զապէս բառ մըն է: Գիւղացիներուն հա-մար ժամանակի ու հեռաւորութեան չա-փանիւրը գլանիկն է: Անոնց հարցուր թէ այսինչ գիւղը ի՞նչ հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի: Տարբ հոգիէն ինք կը պա-տասխանեն թէ սաքան թիւով գլանիկ ծը-խելու հարց է:

30 - 7 - 37

Գիւղացիներուն մասին գրած ատեն ու-շադիր պէտք է ըլլայ, որ գրողին զգացա-կան տրամադրութիւնները չաղաւաղեն անոնց դիմադրած: Նորաձեւութիւն դար-ձած է գանոնը ներկայացնել որպէս Պօ-ղոս, Սոկրատէս կամ Արիստոտէլ գունա-գեղ անուանելուն կապուած գուրաճալի եւ արտառող վերացականութիւններ: Մեկ-նելով այն իրողութենէն թէ գիւղացիները արտասովոր զգեստաւորում ունին, քա-ղաքի մէջ մեծցած գրողները կարծէք թէ միտում մը ունին անոնց նկատմամբ վի-պապաշտ հիացմունքի չափազանցու-թեանց մէջ ինչալու: Իրականութիւնը այն է, որ Պալքանեան միջակ գիւղացին շատ սովորական մէկն է, նոյնքան նիւ-թապաշտ, խորամանկ կամ հիացմունքի արժանի որքան՝ դաւառական քաղաքա-ցին: Եւ այս գունաւեղ համայնքներուն (սատանային դէմ հմայել կը գործածեն, հովանաւորող սուրբի մը կը հաւատան) գիւղական կեանքին առնչուած զգացումը մեծապէս չափազանցուած է: Մարդա-բանները դեռ նոր սկսած են մասնագիտա-կան ուշադրութիւն ընծայել մեր մեծ քա-ղաքներու արուարձաններուն: Իրենց գիւ-տերով վստահաբար պիտի հաստատեն, թէ

Ի ԵՐԵՎԱՆԻ

Կիրակոս Կարապետյանի մահուան առթիվ, Պ. Գեորգ Պաղերճեան 500 Ժր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱՎԱՆՈՒԹԵԱՄ ՍՏԱՅԱՆԲ

Սէն Թիթիէն... Հայկազ Ասատուրեան 300 Ժր.:

ՓԱՐԻԶ... Մ. Պաղերճեան 300 Ժր. «Սիրտ Սրտի» հատորի հրատարակութեան առթիւ:

Վիվիէն... Պարզեւ Քերոսեան 500 Ժր.:

ՓԱՐԻԶ... Տիկին Ա. Խանտանեան 500 Ժր.:

Տէսթին... Տիկին Արաքսի Մինասեան 250 Ժր.:

Հայերէն օրաթերթ «Յառաջ»ի երկարակեցութեան համար Ոմն' 500 Ժր.:

LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
recherche
pour son Centre de Vacances de Bellefontaine

Juillet et Août 1995

- DIRECTEURS diplômés et Assistants;
- ASSISTANTS SANITAIRES, Médecins, Etudiants en année de médecine, Infirmiers;
- CUISINIERS et aides Cuisiniers;
- HOMME D'ENTRETIEN possédant le permis de conduire.

Ecrire :
C.B.A.F.
17, rue Bleue, 75009 Paris.

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ

Ս. ԽԱԶ
ԱՌՈՒԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

ՇԱՐԱԹ, Ապրիլ 15
Ընթերցումը՝ ժամը 17-ին, Պատարազ՝ ժամը 18-ին:

ԱՎԻԵՆՈՆ - Ս. ՎԱՐԴԱՆ

ՋԱՏԻԿ, Կիրակի, Ապրիլ 16
Պատարազ՝ ժամը 10-30-ին:
Կը պատարազէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝ ՎԱԶԷ Մ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Gala Artistique

de l'ASSOCIATION MACHTOTZ avec le concours de l'A.C.O.A.

« C A M A R A D E »
PANTCHOUNI A DZABELVAR
pièce satirique de Yervant ODIAN
à l'occasion du 125e anniversaire de sa naissance
scénario et mise en scène de GERALD PAPASIAN
décor: Joseph GOSTANTINIAN
La Chorale Daron chante KOMITAS
à l'occasion du 125e anniversaire de sa naissance
RECITAL POETIQUE
Invitée d'Arménie
IRINA MEGUERDITCHIAN
ARDACHES VOSKANIAN
NORA ARMANI
& GERALD PAPASIAN
le Jeudi 4 Mai à 20 heures 15
l'Auditorium d'Issy-les-Moulineaux
13, rue Danton, Me Mairie d'Issy
Réservations au:
(1) 47 50 97 51 / (1) 30 24 73 67
(1) 48 41 49 37.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

— Ա Ի Ա Գ Շ Ա Բ Ա Թ —

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Շաբաթ, Ապրիլ 15

ՃՐԱԳԱՆՈՅՑ ՋԱՏԻԿ, ԽԹՈՒՄ

Ս. ՅՈՒԼԶԱՆԵՍ-ՄԿՐՏԻԶ ՓԱՐԻԶ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 16-30-ին, Պատարազ՝ ժամը 17-30-ին:
Կը պատարազէ՝ ԺԻՐԱՅԻ Մ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՎԱՐԱԳԱՆՍ Ս. ՄԱԶ ԱՐԱՊԻՎԻԼ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 16-ին, Պատարազ՝ ժամը 17-ին

Ս. ՊՈՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱՆՃՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 16-30-ին, Պատարազ՝ ժամը 17-30-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻԶ ԵԱՒԻԼ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 17-ին, Պատարազ՝ ժամը 17-30-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 16-30-ին, Պատարազ՝ ժամը 17-30-ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 16-ին, Ընթերցումը՝ ժամը 16-30-ին, Պատարազ՝ ժամը 17-ին:

Կը պատարազէ՝ ԻՍԱՀԱԿ ՔԶՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԱՌՑ ԹԱՐԳՄԱՆՁԱՅ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԵՅԼ

Ընթերցումը՝ ժամը 16-30-ին, Պատարազ՝ ժամը 17-15-ին:

Կը պատարազէ եւ կը քարոզէ՝ ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՍ

Ընթերցումը՝ ժամը 17-30-ին, Պատարազ՝ ժամը 18-30-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻԶ ՊՈՍՏՈՆ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 17-ին, Պատարազ՝ ժամը 17-30-ին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻԶ

Հայ կրթական եւ Մշակութային Միութիւն

ՋԱՏԻԿՈՒՆ ՋԱՇ

Կիրակի, Ապրիլ 16
Կէսօրին ժամը 13-ին

Փարիզի
Հայ Մշակույթի Տան սրահին մէջ

ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ,
անակնկալներ, հաւկթախաղ,
հապիտ (ֆուլ), նուէրներ,
վիճակահանութիւն

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնէ՛ք Փարիզի Հայ Մշակույթի Տուն
48 - 24 - 63 - 89

Թիւիւն:

UGAB ... UGAB ... UGAB ... UGAB

UGAB - Marseille

COLONIE

l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance de Marseille cherche pour sa Colonie de Vacances de Juillet 95, des ANIMATEURS DIPLOMES de BAFA.

Pour toute candidature envoyer un C.V. avec photo à :

F.U.G.A.B. - Colonie
327, Boulevard Michelet
13009 MARSEILLE
Tél. : 91. 22. 10. 45.

UGAB ... UGAB ... UGAB ... UGAB

COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

REUNION PUBLIQUE
Les Présidentiabiles
face à la Communauté arménienne

Prendront la parole : Les porte-parole des principaux candidats à l'élection présidentielle et

Ara KRIKORIAN (CDCA)
Lef FORSTER (Avocat)
Kevork KEPENEKIAN (CDCA)
le Vendredi 21 Avril à 20 heures 30
Grande Salle de la Mutualité

24, rue St-Victor, Paris 5e — Me Maubert - Mutualité
Autocars prévus au départ de :
Alfortville, Arnouville-lès-Gonesse, Bagneux, Chaville, Clamart, Issy-les-Moulineaux, Sevran

Retrait des billets :
— M.C.A.-Paris 17, rue Bleue, 75009 Paris - Tél. : 48. 24. 63. 89.
— M.C.A.-Alfortville 9, rue de Madrid, - Tél. : 43. 76. 55. 89.
Pour tous renseignements s'adresser au secrétariat du CDCA Tél 44. 83. 07. 02.
— P.A.F. 50 F.

La CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE organise

un PELERINAGE
à Deir-el-Zor

Départ le 30 AVRIL • Retour le 10 MAI
avec Syrian Airlines

Prix aller - retour : 2 950 F.

Assurances à votre charge / Visa gratuit

Frais de séjour 50 US dollars par jour

Ce prix comprend :

- Hôtel — Trois repas — Transports et excursions — Visite des sites
- a) Deir-el-Zor (messe de requiem, installation de stèle)
- b) Margadé (site récemment découvert des martyrs arméniens)
- c) Alep d) Kessab e) Lattaquié f) Palmyre g) Damas

Places limitées —

Date limite d'inscriptions, le 15 AVRIL

Pour tous renseignements s'adresser à la CBAF :
17, rue Bleue 75009 PARIS — Tél. : 48 24 46 57 • Fax : 48 24 98 97

L'ASSOCIATION MACHTOTZ

Pour la Défense et le Développement de la Langue Arménienne organise

un SEJOUR LINGUISTIQUE ARMENIEN

NICOSIE / CHYPRE du 7 au 28 Juillet
POUR LES JEUNES DE 10 À 20 ANS

Sous le patronage et avec le soutien du Rév. Père MANJIKIAN.

- Les participants seront hébergés individuellement par des familles sélectionnées, dont ils partageront la vie et avec lesquelles ils communiqueront en langue arménienne.
 - Des cours d'arménien seront organisés les matins à raison de 20 heures par semaine pour les débutants francophones par Mme Hilda Kalfayan-Panossian, avec sa méthode audiovisuelle et pour les autres niveaux, par des professeurs expérimentés.
 - L'encadrement et l'assistance aux jeunes participants seront assurés par les Associations des Dames Arméniennes de Chypre et par des responsables de l'Association Machtotz.
 - Plusieurs excursions sont prévues dans CHYPRE.
- FRAIS DE PARTICIPATION : 3 800 F. par personne comprenant le transport (avion Paris-Chypre-Paris), l'hébergement en pension complète, les cours et les excursions.
- Renseignements et inscriptions : ASSOCIATION MACHTOTZ —
8, rue Lamennais, 92370 CHAVILLE — Tél. : (1) 47. 50. 97. 51.

Հ. Բ. Ը. Մ. — ՄԱՐՍԵՅԼ

Ա Մ Ա Ռ Ն Ա Յ Ի Ն Ճ Ա Մ Բ Ա Ր

Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Մարտչի մասնաճիւղը հաւանքով կը տեղեկացնէ թէ այս տարի եւս կը կազմակերպէ իր 12-րդ ամառային հայ ՄԱՐՆԱՅԱՆ-ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՃԱՄԲԱՐը (7 - 14 տարեկան) որ տեղի կ'ունենայ Յուլիս 8-էն 30, Վալս Գիւղաբաղաբի մէջ (Ալպեան լեռներ) :

Մանրամասնութեան համար դիմել Տիկին Հերմինէ Անֆիսիօ-Տիգեանի՝
Tél. : 91. 22. 10. 45 (U.G.A.B.)

ՌԻՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 14
VENDREDI
14 AVRIL
1995

ՀԱՐԱՏԻ

ՕՐԱՐԱՐ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925

DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F

— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱԲԵԱՆ (1925-1957)

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69^e ANNEE — N° 18.572

ՔԱՐՈՁ

ԿԱՐՈՂԻՈՍԱԿԱՆ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻԻ

«Տէր հովուեսցէ զիս եւ ինձ ինչ ոչ պակասեսցի»
(ՍԱՂՄՈՍ)

Փառք եւ գոհութիւն քեզ Տէր, Հայր երկնաւոր, որ մարմնաւոր եւ հոգեւոր ծննդեանս առաջին օրերէն արեւու լոյսին պէս ընծայեցիր Քու ամենալոյս ներկայութիւնը հողիւն մէջ եւ Քու ամենագործութիւնը ողջ կեանքին մէջ: Եւ ահա այսօր կողջեր զիս, նուազած ծառայ, Քու հայ ժողովուրդիդ զաւակներուն ընտրութեան մէջէն հոգեւոր սպասաւորութեան այս բարձրագոյն եւ սրբազնագոյն հանդերձանին, որուն մէջ եղած պատիւը՝ որ պէս քու Հորհրդիդ ճառագայթումը՝ ծանրազոյն պարտնով միայն վճարելի եւ արժեքեղի պատիւ մըն է: Ոեւէ մարդ էակի նման, ինծի համար եւս անկարելի պարտք մըն է այդ, սոսկ մարդկային սահմանաւոր կարողութիւններով եւ միջոցներով իրադրո՞ւելի: Առանց Քու զօրութեանդ ներգործութեան, ինչպէս ուշին կրցած եմ ընել անցնող քառասնամեայ հոգեւորական սպասաւորութեան ընթացքին, այսօր եւս կը զգամ որ ուշին պիտի կրնամ ընել Քու ճշմարտաբարբառ խօսքերով համաձայն որով ըսիր. «Առանց իմ ոչինչ կարէ՛ք առնել» (ՅՈՎ.Է. ԺԵ : 5):

Ահա քառասուն երեք տարիներ շարունակ, արեւդայական ձեռնադրութեանս ասպիւն կրեցի Քու լուծը, առի խաչը ուսերուս եւ քալեցի քու ետեւէդ: Լուծդ ծանր եղաւ իմ կեանքին մէջ. ուսերս տկար էին, բայց խաչիդ զօրութիւնը, որ երկու անուն ունի անք եւ գոնադուք ին, թեթեւցուց բերը, զայն դարձնելով «քաղցր» եւ «փոքրագի» (ՄԱՏԹ. ԺԱ : 30): Եթէ մնացած ըլլայի առանձին՝ պիտի տարուէի ըսելու Քու Միածին Որդւոյդ բառերով. «Տէր, անցո յիմէն գրաժակս զայս»: Բայց պիտի չվարանէի անմիջապէս աւելցնելու. «բայց ոչ որպէս ես կամիմ, այլ որպէս դու կամիս» (ՄԱՏԹ. ԺԳ : 36): Քու կամքը կամքիս առաջնորդ անցայ արեւդայութեան, վարդապետութեան, եպիսկոպոսութեան հանդերձաններէն. հասցուցիր զիս մինչեւ Կաթողիկոսութեան լիազօյն եւ դերագոյն աստիճանը: Տանըրովք տարիներ Կաթողիկոսութեան այդ լուծը չալկեցի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Գահին վըրայ. եւ այժմ առաւել բարձր պատասխանատուութեամբ զայն պիտի կրեմ Լուսաւորչակաւորաց այս սրբազնագոյն Գահին վրայ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան Մայր Աթոռին ի Ս. Էջմիածին:

Հոգեւոր սպասաւորութեան այս ճանապարհորդութեանս ծայրագոյն այս հանգրուանին, այս սրբազնասուրբ խորանին վրայ հայցեմ ի քէն Տէր Աստուած իմ. «տուր գործքիւն ծառայի քո, կեցո գործի աղախնոյ քո եւ արա առ իս ինչն քարութեան» (ՍԱՂՄ. ԺԵ : 16): Քու զօրութիւնդ իմ մէջն հեղ մը եւս ըզգալով Գահակալութեանս այս նուիրական պահուն, կը կրկնեմ բառերը Սաղմոսերգու արքային. «Տէր հովուեսցէ զիս եւ ինձ ինչ ոչ պակասեսցի» (ՍԱՂՄ. ԻԳ : 1):

Ծառայութեան այս ընդարձակագոյն դաշտին մէջ մտնելու սա վճռական պահուն, սրտի պարտք կը զգամ հեղ մը եւս ձայնս վերառաքել առ Բարձրեան Աստուած եւ ինդրել իմէն որ ի լոյս փառացի լուրջ եւ երկնաւէտ երանական խաղաղութեան մէջ հանդէպեմ իմ նախորդին՝ անմոռանալի վաղգէն Ա. Կաթողիկոսի բարի հոգին եւ ի հաճոյս իւր ընդունի անոր քաղաքեղուն վաստակը Իր Հայաստանեան այգւոյն մէջ:

Սիրելիք,
Վատահարար բոլորդ կ'անդրադառնաք որ Ազգային Եկեղեցական Ժողովով կատարուած Կաթողիկոսական այս ընտրութիւնը իւրայայտուկ, բացառիկ կարգի նշանակութիւն ունի: Ի. դարու մէջ առաջին անգամ ըլլալով է որ ան կատարուեցաւ --եւ այժմ Գահակալութեան այս հանդիսաւոր արարողութիւնը տեղի ունեցաւ-- մեր վերանկախացեալ հայրենիքի նոր Հանրապետութեան օրով: Եօթնասուն տարիներու բռնապետական կարգերէն ազատազրուած Հայաստանի անկախ պայմաններու, Ժողովրդավարական նորահաստատ կարգերու ներքեւ կ'ապրի մեր Ժողովուրդը: Մեր արդի պատմութեան այս վճռադրուած, շրջադարձային նշանակութիւն ունեցող հանգրուանին, մեր Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցին, որուն առաջին սպասաւորի պաշտօնը վստահեցաք ինծի, կոչուած է հրամայական եւ փրկաւէտ կարեւորութիւն ունեցող դերակատարութեան: Իր աստուածատուր եւ քրիստոնաւանդ առաքելութեան ու պատմական ժառանգութեան հիմնական սուեակներէն առաջնորդուած՝ ան կոչուած է Ս. Աւետարանին եւ մեր հայրերու սրբազան աւանդութեան աղբիւրէն նոր, մաքուր եւ առատ ջուր հոսեցնելու մեր Ժողովուրդի կեանքին մէջ: Քրիստոսով ապրուած եւ Աւետարանով աւանդուած ճշմարտութիւնները, կեանքի բարոյական սկզբունքները, հոգեւոր արժէքները հարկ է որ առուակուին մեր հայրենիքի եւ ողջ հայութեան կեանքի անդապաստին մէջ, ոռոգումի, հոգեւոր մշակութեան բարիքները ընծայելով մեր Ժողովուրդին: Առանց Աւետարանին՝ տկար է մեր ազգը: Առանց մեր հայրերու սուրբ ժառանգին վերակենսաւորման՝ սո՞քոյն կը դառնայ մեր Ժողովուրդի զիմազիծն ու նկարագիրը:

Այս է պատմութեան դասը: Այս են մեր Ժողովուրդի կարիքն ու պահանջը: Կը հաւատամ նաեւ որ այս է մեր պետութեան սպասումը: Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը, աստուածակառօյն եւ քրիստոսաստատ այս հոգեւորութիւն, Աստուծոյ օգնութեամբ եւ ձեռք բոլորի նուիրաբերմամբ, պէտք է դառնայ քրիստոնէական հոգեմտութեան առատահոս եւ կենդանաբար աղբիւր:

Մեզի ընծայուած սքանչելի առիթ մը ունինք --Քրիստոնէութեան որպէս պետական կրօն հռչակման կամ մեր եկեղեցւոյ պաշտօնական հիմնադրութեան 1700-ամեակը: Ինչպէս այլուրեք ըսած եմ, հարկ է որ ան հրաշակերպութիւն որպէս նոր Հոգեգաղափար մեր Ժողովուրդի կեանքին մէջ ի Մայր Հայրենիք եւ յարստահանման: Վերանորոգման հոսանքի մը պէտք է վերածուի ան, որով առաւել եւս պիտի ծաղկի ողջ հայութեան կեանքը ի սպաս Աստուծոյ եւ համայն մարդկութեան:

Մեր եկեղեցին է՝ նաեւ շաղախ ազգային միութեան եւ սնուցիչ ու ամրապնդող իւր ուժ՝ մեր զօրութեան կենսականութեան: Եթէ արթուն ենք եւ խորհրդայնաց՝ չենք կրնար չտեսնել որ «Ժամանակի նշանները» միութեան եւ միասնականութեան, համեղապարտութեան եւ համեղաշին ու ներդաշնակ համագործակցութեան հրամայականին առջեւ կը դնեն մեզ բոլորս անյալունք: Մեր եկեղեցին կը դառնայ ներքին աւելի կենսալից եւ իր գործունէութեամբ աւելի բարեբար երբ կը գործէ որպէս մէկ եկեղեցի, ընդ զխաւորութեամբ եւ հովանաւորութեամբ Ամենայն Հայոց Ընդհանրական Կաթողիկոսութեան, զոր ողջ հայ Ժողովուրդը կը դա-

ւանի որպէս Մայր Աթոռ: Ներկայ աշխարհի նոր դրուածքը եւ հայութեան կեանքի այժմեան կացութիւնը ուրիշ բան չեն թելադրեր մեզի բայց միայն ամրապնդում հայց. Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ միութեան: Նոր էլ բացուած է մարդկութեան կեանքին մէջ: Նոր էլ բացուած է հայութեան կեանքին մէջ: Նոր էլ չի կըրնար չբացուիլ հայց. Եկեղեցւոյ կեանքին մէջ: Հակադրութեանց եւ հակամարտութեանց էջը փակուած պէտք է նկատել: Միութեան էջն է այժմ բացուած եւ մեր բոլորի հասարակաց պարտաւորութիւնն է այդ էջը լեցնել խրեմնացի բացատրութեամբ՝ «գործով արութեան», այսինքն՝ այնպիսի միասնական եւ մեծազորական արարքներով որոնց մէջէն հայց. Եկեղեցւոյ միութիւնը եւ զօրութիւնը չուան անստուեր, արեւուն լոյսին պէս պայծառ:

Սիրելիք,
Քանեկորդ դարը մեր պատմութեան մէջ բացուեցաւ սեւ թուականով մը՝ 1915-ի Ապրիլեան Եղեռնով, որ մահուան ստուերը տարածեց մեր երկրին ու Ժողովուրդին վրայ: Եւ այս տարի համազգային տարողութեամբ ու դրուատելի հաւատարմութեամբ եւ միասնականութեան դրօշին տակ ահա կը նշենք, այս նոյն Ապրիլ ամսուն, հայութեան դէմ գործընթացը յեղատպանութեան 80-ամեակը, թէ՛ պետական, թէ՛ եկեղեցական եւ թէ՛ Ժողովրդական մակարդակներու վրայ: Վրաստանամբար այդ ողբերգութեան պիտի դառնայ վերածնութեան նոր ազգակ մը ողջ հայութեան համար:

Փառք, հազար փառք, որ այս նոյն քրեանքերով դարը մեր պատմութեան մէջ կը փակուի չքեղագոյն եւ պայծառագոյն դրուածքով մը, որուն անունն է Ազատ Մեկալի Հայաստան, ինքնիշխան ու գերիշխան պետութիւն: Դարերու երազն էր որ ահա կեանք առաւ, մարմին գեղեցաւ: Դարերու հորիզոնին վրայ դիտուած՝ առաջին անգամն է որ Հայոց անկախ պետութեան մը նախագահ իր պետական առաջնորդ ներկայ կը դառնուի Կաթողիկոսական Գահակալութեան մը արարողութեան: Կը հաւատամ որ օրէ օր հաստատունութիւն եւ զարգացում արձանագրող մեր պետութիւնը առաւել եւս զօրացեալ ուժականութեամբ պիտի մուտք գործէ երրորդ հազարամեակին մէջ, շարունակելու համար իր ստեղծագործ երթը դէպի ապագայ:

Այս հիմնական եւ սիրալի իրողութիւնը մեզ հարկադրաբար նոր մտածողութեան եւ նոր վերաբերմաներու կ'առաջնորդէ: Այլեւս կոչուած ենք որպէս պետական ազգ մտածելու եւ ըստ այժմ ապրելու եւ գործելու: Այլեւս չենք --եւ չենք կրնար ըլլալ-- այն ինչ որ էինք եւրէի: Օտար լուծի եւ ուժի տուրք տուող Ժողովուրդ էինք, մեր իսկ սեփական հայրենի հողի վրայ: Համայնքներ էինք աշխարհի չորս Ծագերուն վրայ տարածուած, արտասահմանեան կեանքի պայմաններու ներքեւ: Այժմ անկախացեալ հայրենիք ենք եւ պետականացեալ Ժողովուրդ ինքնակամ, ինքնիշխան եւ Ժողովրդավար: Ժամանակն է որ փոխուինք, բարեփոխուինք, զիտնանք արժէքը հայրենիքին եւ հայրենի պետութեան: Այլեւս Սփիւռք չենք: Այո՛, Սփիւռք ունինք, եւ պիտի ունենանք: Արտասահմանի հայութիւնը մեծ կարեւորութիւն ունի ողջ հայութեան եւ Մայր Հայրենիքին համար: Միլիոնաւոր Հայեր կ'ապրին հայրենիքին արտասահմանեալ իրավիճակի մէջ: Անոնք հաւատարմիմ եւ ինքնաբերազարգացնելու են իրենց ապրած երկիրներուն եւ այնպէս ալ պիտի մնան: Իրենց կեանքի յատուկ պայմաններն ու կարիքները ունին, որոնց համար հերոսական ջանք կը թափեն առողջ եւ կենսունակ պահելու իրենց ինքնութիւնը: Բայց անոնք չեն մոռնար երբեք որ իրենց հայրենի տունը Հայաստանն է եւ չեն կրնար մասնակից չդառնալ հայրենիքի վերա-

ԹՈՒՐԲ ՄԱՍՈՒԼ

ԹՈՒՐԳԻՈՅ ՆՈՐ ԶԷՆԲԸ

Թուրքոյ վարչապետ Թ. Զիլէր Ապրիլ 11-ին բացումը կատարած է Եփրատի վրայ կառուցուած այն ամբարտակին որ առիթ պիտի տայ 30 հազար հեկտար հող ոռոգելու: Ամբարտակին ջուրերով կը ծրագրուի մշակել Հարրանի դաշտը որ մինչեւ այսօր անջրի, անբեր տարածք մըն էր: Կը Ծրագրուի ցորեն, գարի, եգիպտացորեն, բամբակ, արեւածաղիկ եւ զանազան բանջարեղէններ հասցնել հոն:

Թ. Զիլէր բացումին առիթով ճառ մը խօսած ու ըսած է որ ամբարտակին ու անով ստեղծուելիք բարիքներուն շնորհիւ Ուրֆա քաղաքը փայլուն հեռանկարներ կ'ունենայ, հետզհետէ վերածուելով բարձր կեդրոնի մը:

Բացման հանդիսութեան մասնակցած է նաեւ փոխ-վարչապետ Հիւսէֆ Զէթին. ան ըսած է թէ Թուրքիա կարող է իր հարցերը լուծել ու այսուհետեւ միասնութիւնն ու միութիւնը պիտի տիրապետեն երկրին ընթացքին. ան իր խօսքը աւարտած է լսելով. «Ինչ որ ալ ըլլալ ցեղային մեր ծագումը, միասնութեամբ պիտի ապրինք»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶԷԶԷՆԻՈՅ նախագահը՝ Դուդայեւ «կամ մեռած է կամ վերաւորուած» ըստ զօր. Գրաչովի որ աւելի մանրամասնութիւն չէ տուած: Միացեալ - Նահանգներն ալ զգուշացուցած են Ռուսաստանը «զինուորական լուծում»ի մը դէմ եւ դատապրտած ռուս զինուորներու գործած վայրագութիւնները:

ԼԱ ՀԷԻ մէջ, աւելի քան 400 Քիւրտեր պաշտօնապէս հիմնած են քրտական առաջին արտերալ խորհրդարանը: Հորանտական մամուլը արձագանք կը հանդիսանայ այն վախին որ 400 հազարի հասած է թուրք զաւորութիւն թիւը եւ 50 հազար ալ Քիւրտ կայ: Այս խորհրդարանը շրջուելու պիտի ըլլայ, բացատրած է պատասխանատու մը, չեչուելու համար անոր նկարագրերը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՅԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԵԿՆԵՑԱԻ

Հինգշաբթի, Ապրիլ 13-ին, Երեւան մեկնեցաւ «Յառաջ»ի խմբագիր՝ Արփի Թոթոյեան յանուն թերթին մասնակցելու Ապրիլեան 80-ամեակի հանդիսութեանց, ողբերգութեան, գիտաժողովներուն:

Կազմումի եւ վերաշինութեան սրբազան գործին: Աշխարհագրական հեռաւորութիւնները, քաղաքական տարբերութիւնները, մշակութային եւ կենցաղային այդանապատիւները չեն կրնար վնաս բերել, սրտի, մտքի, հոգիի, ճակատագրի միութեան, եթէ հաղորդութիւնը ըլլայ շարունակական եւ խոհական, միշտ փոխադարձ հասկացողութեան ոգիով զըստականուած:

Ես, այսպէս ասած Սփիւռքի դուակ եմ: Ես հայրենիքի մէջ չեմ ծնած: Բայց հայրենիքը իմ մէջն է ծնած: Ծնած է այն օրէն երբ Հայոց զեղուն հնչած է ահա՛նքներու մօրս օրօրոյն երգերով, երբ Ա.Բ.Գ.ը բացուած է աշքերուս դիմաց դպրոցական դրատախտակներուն վրայ: Երբ Հայոց մատենաները դարձած են յարաբուխ կենսաւիչ ու մատենաբան

(Շաբ. Գ. Էջ)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՑՐ

ՕՐՈՒՆ ԶԱՐԾԵՐ

ԼՂՀ-Ի ԱՌԱՋԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

ԱՌԱՋԻՆ 100 ՕՐԵՐԸ

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԲՈՅԹ
ԱՆՑԵԱԼԻ ՄԵՐ
ՅԱՒԱԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՈՒ
ՅՈՒՍԱՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ
ՄԵՋ

ԻԳ.

ՏԱԶԻԿԻՍՏԱՆԻ
ԶԱՐԹՈՆՔԻ ԺԱՄԸ

Լեոնարդին Ղարաբաղի Հանրապետության ժողովրդի Սեպտեմբեր 2-ին պիտի լրացնէ հռչակման չորրորդ տարին, 1994 Դեկտեմբեր 22-ին միայն ունեցաւ Հանրապետության իր առաջին նախագահը: Այս կը կոչուի Ռոպայէ Գոչարեան: Նախագահ կը գլխավորէր Ղարաբաղի Պաշտպանության պետական կոմիտէն. այլ խօսքով, նախագահութեան պաշտօնը կը վարէր առանց այդ տիտղոսը ունենալու:

Դիտելու եւ դատելու գրեթէ բացառիկ կարողութեան տէր քաղաքական անձնավորութեան տպաւորութիւնը կը գործէ երիտասարդ նախագահը. ասիկա, նկատի առած ոչ միայն հայկական ոլորտը: Իրեն հանդիպելու, կամ խօսքը լսելու, կարգաւ առիթը ունեցողներէ շատ չատեր կը բաժնեն այս տպաւորութիւնը, համակարծիք գտնուելով թէ Ղարաբաղի վերջին տարիներու դժուարին օրերուն, տառապանքներուն մէջ անոր բնակչության վիճակած բարտն է նման նախագահի մը ներկայութիւնը:

Ռ. Գոչարեանի որպէս Հանրապետության նախագահ պաշտօնավարութեան առաջին 100 օրերու աւարտին իրեն հետ հարցազրոյց մը կատարած է Արմէն Սանթրեան («Հայաստանի Հանրապետութիւն» Ապրիլ 4): Երբ կը հարցնէ թէ ի՞նչ փոփոխութիւններ Դեկտեմբեր 22-էն ի վեր, ԼՂՀ -- Հայաստանի դեկտեմբեր 22-ի պայմանագրով ստորագրուած հաշտութեան յանձնարարական ամբողջովին գերծ. ու ստորագրութեան դժուար կրկնելի տեսանկիւնէն որ իրն է միշտ, Ռ. Գոչարեան կը պատասխանէ. «Որեւէ արմատական փոփոխութիւն չէր կարող լինել, քանի որ ԼՂՀ -- Հայաստանի յարաբերութիւնները բնորոշուած են ոչ թէ մեր պետութիւնների պետական կառուցումի մեծ ճանապարհը, այլ զարգացող երկրների վերաբերյալ փոխմարտնչական կառուցումի հիմնական կարգաւորումը: Պէտք է հասկանալ, իրավիճակը սրագի գնահատելու, ճիշդ որոշումներ ընդունելու, ջանքերը համատեղելու կարողութեամբ կամ անկարողութեամբ»:

Հարցումը թէ այս 100 օրերուն մէջ ի՞նչ ընել յաջողած է ինք, «անձամբ», պատճառ կ'ըլլայ որ Ռ. Գոչարեան պարզէ ներկայի կացութիւնը. ասիկա, սակայն, ոչ առանց փոքր կամիթի մը. ան կ'ըսէ. «Ի՞նչ է նշանակում "անձամբ": Ըստ օրէնքի, նախագահն իր իշխանութիւնն իրականացնում է որոշակի կառույցների միջոցով: "Անձամբ" կարելի է միայն յուշեր գրել կամ, ասեմք, հարցազրոյց տալ»: Ռ. Գոչարեան ներկայի ռազմա-քաղաքական վիճակը -- ոչ պատերազմ, ոչ խաղաղութիւն -- իրատեսակ ու անսովոր կը նկատէ: Այսօր կարելի է պատերազմի չըլլանք ձեռքով գեղակալել, երկիրը: Կը թելադրէ չմոռնալ որ մարտական գործողութիւնները ամէն պահ կրնան վերսկսուիլ: Ուրեմն, «պէտք է պատրաստ լինեմք ցանկացած անակցիակի, իրադարձութիւնների ցանկացած շրջադարձի»:

Յաջորդ հարցումը կը վերաբերի չըլլանք աշխարհաքաղաքական նոր միտումներուն, ինչպէս Արեւելքն - Թուրքիա նախաժամուղի կառուցումը, կամ հայեւթուրք միջպետական յարաբերութիւններու բնականոնացումը: Ռ. Գոչարեան կը բացատրէ թէ իրենց նպատակն է ԼՂՀ անկախութեան, միջազգային - իրաւական ճանաչումը, այսօր երբ կոխով ձեռք ձգուած է փաստային անկախութիւնը: Իրենք ուղղելու կը հետեւին աշխարհի գործընթացներուն ու կարելի չափով կը ձգտեն հետեւել գործողութիւնները: Նախ իսկ խաղաղ մտանքաւոր կը նկատէ եւ փաստ է որ միշտ հարստութիւն կը բերեն: Օրինակը Բաքուն է ու Գորգին: Ինչ կը վերաբերի հայեւթուրքական յարաբերութիւններու բնականոնացման կարելիութեան, կը հետեւի «կ'ապրեմք, կը տեսնեմք» սկզբունքին:

Ա. խանդարեան կ'ըսէ թէ կը խօսուի զարգացող երկրների համագործակցութեան մը, կամ նոյնիսկ «ընդհանուր

կովկասեան տան» մը մասին ու կը հարցնէ ԼՂՀ-ի նախագահին կարծիքը: Ան կ'ըսէ թէ առաջին անգամ կը լսէ համագործակցութեան առաջարկի մասին: «Իսկ "ընդհանուր կովկասեան տան"ը ռաւանակի է հնչում»: Իրենք չեն բացատրուի անշուշտ որ անհրաժեշտ գործոններ յառաջ դնելու եւ նաեւ արտաքին ճնշումը ԼՂՀ գերբերդումին մէջ փոփոխութեան նպատակը հետապնդէ: Այդ կարգի պարագաներու համար վերջնական դեղադիր չունին, թէ եւ կը փորձեն հաշտարկել զանոնք: Ատէ՛ դատ, Ռ. Գոչարեան կ'աւելցնէ թէ որպէս պահեստ ունին իրենց «յուսակի յետաքրքիր» դարաբաղեւ յամառութիւնը»:

Կրնա՞նք արդեօք Արեւելքի քաղաքական կեանքի օրեւէ փոփոխութիւնն ազդել ԼՂՀ իրավիճակին վրայ: Նման ազդեցութիւններու յոյս կապելու ոչ մէկ տրամադրութիւն Ռ. Գոչարեանի մօտ որ կը լինէր իրատեսութիւն. «1988 թուականից Արեւելքի դեկտեմբերին վեց անգամ փոխուել է, սակայն Ղարաբաղի նկատմամբ վերաբերմունքն անփոփոխ է մնացել: Այնպէս որ ապագայ փոփոխութիւնների կապում պատրաստմանը չունեմք»:

Վերջին շաբաթը կը վերաբերի նուաճում սահմաններու պահպանութեան խնդրին: Ա. Սանթրեան կ'ըսէ թէ Իրանի հետ նախկին խորհրդային սահմանին մօտ 150 քմ. հող բաժինը ԼՂՀ պաշտպանութեան բնակիչի հսկողութեան տակ է: Իսկ ասիկա դժգոհութիւն կը պատճառէ Ռուսաստանի սահմանապահ զորքին բարձրաստիճան պաշտօնեաներուն. անոնք կը պնդեն թէ Ղարաբաղի նկատմամբ լաւ պահպանութիւն չեն կատարել: Ռ. Գոչարեան կը պատասխանէ թէ իրեն յայտնի չեն Ռուսերու այդ կարգի դժգոհութիւնները. իրենց ոչ ոք այդ մասին դժգոհած է: Ու կ'աւելցնէ. «Կարող եմ ասել որ սաւմանը քաղաքական յարաբերութիւն է պահպանուած»:

Վերջին հարցումը կ'ուղղուի Ղարաբաղի տնտեսութեան տեսանկիւն հետաքրքիրներուն: Հոն արդէն տնտեսական լուրջ բարեփոխումներու ձեռնարկուած է: Ընդունուած են անհրաժեշտ օրէնքներ ու կառավարութիւնը զբաղած է անոնց իրականացումով: Ըսելէ ետք թէ այդ մասին աւելի լաւ է զրոյց ունենալ վարչապետին հետ, Ռ. Գոչարեան վստահութիւն կը յայտնէ որ «Ղարաբաղի նկատմամբ տնտեսութեան զարգացումը կ'իրականացնեն նախագահի արագութեամբ ու նշանակալի, ինչպէս կոտեւի սովորեցին»:

ԼՂՀ-ի վերջին շաբաթի ամէնէն կարեւոր ձեռքբերումը հրադարձն է որ կը տեսէ 1994 Մայիսին ի վեր: Անոր շնորհիւ, որքան ալ այդ կացութիւնը «անսովոր» որակէ Ռ. Գոչարեան, նորածին պետութիւնը կարելիութիւն ունեցաւ զբաղելու ռազմադաշտին ետին մնացած կեանքով, ջանալով կարգաւորել անոր բազմաթիւ հարցերը: Այդ ընթացքին մէջ կարեւոր դեր կը կատարեն անշուշտ Հայաստանի ներքինը, Հիմադրամիին տրամադրած միջոցները: Այս վերջինին շնորհիւ արդէն լուծուած դատած են հիմնական հարցեր, ինչպէս ուժանիւթի հայրաքաղաք, համայնքներու շինութիւն, ջուրի մատակարարում, եւրո: Բազմաթիւ վկայութիւններու համաձայն, մէկէ աւելի մարդեր աւելի լաւ վիճակ կը պարզեն, քան Հայաստանի պարագան: Ապրիլ 30-ին ԼՂՀ-ի մէջ տեղի կ'ունենայ երեսփոխանական ընտրութիւնը որ խաղաղ պայմաններու մէջ պիտի կազմէ երկրին խորհրդարանը:

Այս քանի մը կէտերը առաջին պտուղներն են կոխով ձեռք ձգուած զարգացող անկախութեան որուն բարգաւաճման հետեւողներուն որպէս հիմնաքար Ղարաբաղին իր աւանդական յամառութեան հետ ունի Ռ. Գոչարեանի նման դեկտեմբերի մը տէր ըլլալու բախտը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՅՈՒՆ

Դէպի Եւրոպա իմ առաջին կարեւոր շրջապտույտի օրերուն է որ վերջապէս հրապարակ ելաւ Արամեան Սանդեց Միութեան նշանաւոր «Համայնապատկեր»ը: Այդ շրջանի չափանիշերով փառաւոր դերը մըն էր: Գիրքին մուտքին «Երկու ժողով» մը հրատարակած էին Սանդեց Միութեան լիազօր ներկայացուցիչներ՝ Տիգրան Պալեան, Անդան Խոզէր, Արամեան Եւսեպեան եւ Յ. Քիւրքեան: Այս «Երկու ժողով»ին կը յաջորդէր երկարաշունչ եւ համապարփակ ուսումնասիրութիւն մը, անստորագրելի, որ սակայն զբաղած էր Վարդան Կոմիտեանի կողմէ: Այս ուսումնասիրութեան մէջ Կոմիտեան վերաբերումը կը կատարէր մօտիկ անցեալի զբաղանքներին հետ: Երբ Վարդան Կոմիտեանի կողմէ այդ շրջանի ժամանակակից զբաղանքներն էր սկսել ընդգծելով թէ որքան դժուար է ժողովուրդը դառնալ անցեալի մէջ փառաւոր նուաճումներ արձանագրած սերունդի մը: Առաջին աշխարհամարտի ազդեցութիւնը օրերը շատ բան փոխած էին Պոլսոյ զբաղանքները: Կոմիտեանի մէջ ալ եւ արդէն իսկ 35 տարիներ անցած էին այդ օրերուն վրայէն: Ահա այսպէս Կոմիտեան իր ակնարկը կը սեւեռէր այդ 35 տարիներու ընթացքին կատարուած աշխատանքին վերայ եւ երեք զլիաւոր շրջաններու կը բաժնէր աշխատանքային այդ ժամանակակիցը: Ուսումնասիրութեան վերջաւորութեան Կոմիտեան կ'ըսէր հետեւեալը.

«Ինչպէս կը տեսնուի, իսթանպուլահայ զբաղանք - զեզարուեստական շարժումը կը շարունակէ իր բնական զարգացումը, ոտք յարմարեցնելով օտար եւ սփռուած հայ զեզարուեստական յառաջընթացներին: Կոմիտեանի կատարուած աշխատանքները չափով, բայց այլեւս ձեռքաւոր ստորակարգային այն բարդոյթներէն որոնք իրեն պարտադրուած էին թէ՛ ներկայ եամուր ու այլամերձ քննադատներէն եւ թէ՛ դուրսի անտեղեակ ու այդ պատճառաւ իսկ անտարբեր դիտողներէն»:

Ներածականին այս վերջաբանով, Կոմիտեան, եւ մենք՝ իր գործակից ընկերները, յոտակ պատգամ մը կուտայինք: Իսթանպուլահայ զբաղանքները այլեւս պատճառ մը չունէին ամենալու իր ներկայէն: Եթէ ան իր ակունքէն յանկարծ փրցուած մեծ ու փառաւոր սերունդի մը ժողովուրդներն էր, բոլորովին անժողովուրդէր մնացած նախկին սերունդին ծուծէն ու տաղանդէն: Այդ անունները կը տուանք ինչպէս «Համայնապատկեր»ին մօտաւորապէս 350 մեծադիր էջերուն մէջ: Անշուշտ որ այդ անուններուն մէջ կային առաջնակարգ անուններ, կային նաեւ այդ առաջնակարգ անուններուն քով հասակներու եւ շնորհալի աշխատանք մը բերած համեստ ուժեր: Գիրքը ամբողջական պատկեր կու տար բոլորին, բայց իր ծանրութիւնը կը զնէր առաջնակարգ անուններուն վրայ, եւ աւելի համեստ տեղ մը կու տար երկրորդներուն:

Այսպիսի րաժանում մը քանի, երեսուն տարի, քառասուն տարի վերջին ի՞նչով պիտի արդարանար, կամ նոյնիսկ՝ պիտի կարենա՞նք արդարանալ, մանաւանդ որ ստանաւ ու վերջացած շրջանի մը մասին չէր որ կը խօսուէր: Շրջանը լինելութեան եւ ծաղկումի իր գործընթացին մէջ էր, հրապարակը լեցուն էր զբողոքներով որոնք տակաւին իրենց վերջնական խօսքը չէին ըսած, որոնք թերեւս տակաւին նոր կը սկսէին խօսք ըսել: Անոնք քանի մը պիտի չփոխէին յառաջիկայ տասնամեակներու զբաղանք միջոցաւորութիւն մէջ: Ուստի «Համայնապատկեր»ը տարիներ վերջ պիտի կարենա՞նք արդարացնել այն վիճակները, որոնք արձակուած էին վերջը պատրաստողներուն կողմէ:

Այդ շրջանին այս հարցումը թէ եւ կը տանջէր մեր միտքը, բայց պատասխանը յոտակ էր մեզի համար: Կը հաւատայինք որ քննադատներ կամ պատմութիւն գրողներ երբեք պէտք չէ վախճային ընդգծել արժէքներու ու որակներու այն

Միջին Ասիոյ մահմադական փոքր շահաւորութիւններուն համար օրհնութիւն մը եղած է կեդրոնէն հեռու գտնուելը: Կեդրոնական կոմիտէին հրամանագրերն էր, սպառնալիքները, ստիպողութիւնները իրենց ուժը կը կորսնցնէին մինչեւ որ կը հասնէին լեռներէ ու տափաստաններէ անդին տարածուած այդ երկրները:

Տաճիկիստան այն երկիրն է որուն լեռն ու գիւղը եղան համայնապատկերան առաջին զոհերը: 1928-ին, ինչպէս մահմադական միւս Հանրապետութիւններու, Տաճիկիստանի մէջ եւս արարական դիւրբութիւն գործածութեան վերջ տրուեցաւ ու անոնք փոխարինուեցան լատինական այբուբենով: 1940-ին բոլոր գիրքերը անգամ մը եւս բոցերուն նետուեցան երբ պարտադրուեցան կրէնդեան գիրքերը: Ստալինականները քաջ գիտէին որ ժողովուրդը մը ոչնչացնելու համար պէտք է հարկաւոր ինչեղները անոր այբուբենին: Նոյն քանը անցեալին մէջ ձէնկիկ խան ըրած էր, հին ձեռագիր մատենները կը բաղը նետելով:

Այսօր միջին ասիական երկրները կը վերագտնեն իրենց ինքնութիւնը: Միտաքի նախկին ճանապարհները կրկին ստեղծուած արժէք կը ստանան: Կիրգիզստան որ նախկին Սորհ - Միութեան հաշիշի բերքին 90%-ը կը հայրենիքը, այդ բոյսին համար իտեալ պայմաններով իր հողերուն վրայ կրնայ շարունակել այդ բոյսին մշակումը: Այսօր, հնար, տակաւին չկան հաշիշին հեռոյն ձեռք ձգող տարրաւորմաններ, բայց երբ նրկապի անուրի բարձրորակ քիմիագետներ:

տարբերութիւնները, որոնք անպայման պիտի գտնուէին արուեստագետներու ու մանաւանդ գրողներու միջեւ: Կային արուեստագետներ, որոնք գիտէին թէ իրենց իսկական հասակը ինչ է, իրենց իսկական տեղը ինչ է ընդհանուրին մէջ, բայց կային նաեւ այնպիսիներ, որոնք չէին գիտեր եւ կը սխալէին ստորագրահատումներով կամ գերազանահատումներով: Կամ այն էր որ չափազանցեալ համեստութեամբ կ'անդամաւորային իրենց արժէքը (Օ', որքան ընչ էր թիւը այս խումբին պատկանողներուն), եւ կամ այն էր որ իրենք գիտէին կը գիտէին խաղաղացի մը ետեւէն եւ այդ պատճառաւ չափազանցեալ արժէք մը կը վերադարձնէին իրենց իրենց: Անշուշտ դիւրին չէր ամէն ինչ իր տեղը դնել, մանաւանդ գործածել անաչառ ու անկաշառ կշիռ մը: Թէ եւ այս աշխատանքը մէկ հողի կամայական աշխատանքին արդիւնքը չէր, ընդհանրապէս, կը ներկայացնէր խումբ մը մարդոց երկարատեւ պրպտումներուն ու դատաւարութիւններուն արդիւնքը: Բայց այդ ալ չէր կրնար գրաւական մը ըլլալ այն մասին թէ ամէն ինչ դիտուած էր անսխալական մեթոդներով: Որքան շատ ձայն, այնքան շատ կարծիք: Մանաւանդ որ, երբ խօսքը կը դառնար ժամանակակից գրողներու շուրջ, անխուսափելիօրէն օրակարգէին ներս մուտք կը գործէին նաեւ անձնական զգայնութիւններ, անձնական համակարգներ կամ հակակարգներ եւ նմանօրինակ ազդակներ: Այսպէս կամ այնպէս, գետնին լարծուէն էր եւ կատարեալին մօտեցալու ամէն ջանք իր առջեւ կը գտնէր լուրջ դժուարութիւններ:

Միայն թէ մենք բնաւ կապած չունէինք թէ ճշդիւտ արժեւորումի մը երկարակից էինք այդ շրջանի գրական հրապարակի անուններն ու գործերը: Կապած չունէինք եւ մտաւորական մարդու քաջութեամբ լրիւ կը ստանձնէինք այդ արժեւորումին պատասխանատուութիւնը:

«Համայնապատկեր»ին երեւումը ու հրապարակ էջը այդ շրջանի ամենակարեւոր գրական իրադարձութիւններէն մէկը դարձաւ: Կ'արժէ որ աւելի մօտէն ճանաչանք այդ արժէքը, որպէսզի աւելի լաւ հասկնանք այն զէպէքները որոնք յաջորդեցին այդ գիրքին երեւումին:

(Twp. 15)

(Շաբ. Ա. էջ 16)

Հետ խառնուած մեկան... Ահա այսօր, եկած եմ հայրենիք որպէս հարազատ տուն, ուր կը դգամ այնպէս որ կարծես երբեք անկէ բաժնուած չէի...:

Այո՛, եղբայրներ եւ քոյրեր, պէտք է ոսկեկամովը նետել ընդմէջ հայրենիքին եւ արտասահմանին: Մենք պէտք է մնանք մէկ մեր հոգեւոր աշխարհագրութեան որպէս բնակիչ, ազգային մէկ պատկանելիութեան ներքին զգացումովը տոգորուած: Ահա այս գիտակցութեամբ պէտք է բոլոր մասնակից դառնանք մեր հայրենիքի պետութեան ամրացման ու զօրացման եւ մեր ժողովուրդին կեանքի պայմաններու զարգացման:

Այդ նոյն ըմբռնողութեամբ է որ Հայք եկեղեցիներ պիտի կատարէ իր ազգային դերը, որովհետեւ ան անբաժնելիօրէն շախաղուած է ողջ Հայոց պատմութեան եւ ճակատագրին հետ:

Այդ նոյն հասկացողութեամբ է որ մեր եկեղեցիներ պիտի շարունակէ զօրավիգ կանգնել Արցախի մեր հարազատ եղբայրներուն եւ քոյրերուն, անոնց հերոսական մաքառումին մէջ, ի պաշտպանութեան անոնց արդար իրաւունքներուն: Արցախի հարցը ոչ մէկ կրօնական նկարագրի եւ տարողութիւն ունի: Մենք մեր երջանկայիշատակ նախորդին նման ջատագովը եղած ենք, եւ կը մնանք, այն զապաւարին որ խաղաղ միջոցներով եւ անկեղծ խորհրդակցութեան ու բանակցութեան եղանակներով պէտք է լուծուի Արցախի ժողովուրդին դատը մարդկային իրաւանց եւ ինքնորոշման արդար ըսկըզունքներու հիման վրայ:

Մեր խօսքի աւարտին պարտք կը դրանք մեր խոր շնորհակալութիւնները եւ գնահատանքը յայտնել քրիստոնէական քոյր եկեղեցիներու եւ միջ-եկեղեցական կադմակերպութիւններու պետերուն եւ ներկայացուցիչներուն, որոնք Մեր Գահակալութեան արարողութիւնը հարստացուցին իրենց ներկայութեամբը, ազօրեաներովը, եւ զբաւոր թէ բանաւոր բարեմաղթութիւններովը:

Մեր գնահատանքի խօսքը բոլոր պետութիւններու ներկայացուցիչներուն եւ զիւսնադէտներուն, որոնք իրենց ներկայութեամբը պատուեցին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը եւ մեր հայրենի պետութիւնը:

Ջերմօրէն կ'ողջունենք մեր Ս. Եկեղեցւոյ Նուիրապետական Աթոռները՝

-- Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը, որուն Միաբանութեան անդամը եղած ենք Մեր ձեռնադրութեան օրէն մինչեւ այսօր եւ Մեր ամբողջանուէր մասնակցութիւնը բերած անոր հոգեւոր եւ ազգային սպասարկութեանը:

-- Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքական Աթոռը իր Գահակալով եւ զինուորեալ Միաբանութեամբ եւ պատմական առաքելութեամբ:

-- Կոստանդնուպոլսոյ Պատրիարքութիւնը իր Գահակալով, հոգեւորական դատով եւ հաւատացեալ ժողովուրդով:

Մեր Հայրական սիրոյ ողջոյնները մեր Մայր Աթոռի Միաբան բոլոր եպիսկոպոսներուն, թեմերու Առաջնորդներուն, հոգեւորական դատուն՝ վարդապետաց եւ քահանայից եւ սարկաւազաց, թեմական Ազգային ժողովականներուն եւ համայն հաւատացեալ ժողովրդեան, ի մայր հայրենիք եւ ի Սփիւռս աշխարհի:

Միւրոյ, շնորհակալութեան եւ գնահատանքի Մեր խօսքը կ'ողջենք մեր Հայրենի Հանրապետութեան Վսեմաշուք Նախագահին՝ Մեծ. Լեւոն Տէր-Պետրոսեանին եւ պետական աւագանիին, խորհրդարանին, կառավարութեան, նախարարական կազմին եւ պետական ամբողջ համակարգին: Բարձրօրէն կը գնահատենք իրենց սէրն ու յարգանքը հանդէպ Հայք Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ:

Թող Աստուծոյ ամենատես Աչքն ու ամենազօր Աջը հովանի եւ պահպան ըլլան մեր համայն հայ հաւատացեալ ժողովրդեան վրայ ի Մայր Հայրենիք եւ յարտասահման:

«Տէր հովուեցէ՛ զիս եւ իմն իմչ ոչ պա. կանեցի»:

Աղօթեցէ՛ որ Աստուած հովուէ Զիս, որպէսզի ես ալ կարենամ հովուել ձեզ «ի վայրի դալարւոյ եւ առ ցուրս հաւ. գրստեան» վասն փառացն Աստուծոյ, վասն խաղաղութեան եւ բարօրութեան աշխարհի, վասն պայծառութեան Ս. Եկեղեցւոյ եւ վասն շինութեան եւ բարեկարգութեան ազգիս Հայոց. Ամէն:

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ս. Էջմիածին, Ապրիլ 9

Հրայր Ճանկեօգեան,
Տիկին Արշալոյս Տէր-Անդրէասեան եւ
դուակը՝ Անահիտ Տէր-Անդրէասեան
յաւով կը ծանուցանեն իրենց մօրեղբոր,
տաղբոր եւ հօրեղբոր՝
ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԵՐ-ԱՆԴՐԵԱՍԵԱՆ-ի
մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 11-ին, 90
տարեկանին:

Թաղումը կը կատարուի Ուրբաթ, Ապրիլ 14-ին, ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»... Մեր ցաւակցութիւնները Հրայր Ճանկեօգեանի եւ տիկիններ Արշալոյս եւ Անահիտ Տէր-Անդրէասեանի:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ

Ս. ԽԱՉ

ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Կիրակի, Ապրիլ 16, Զատիկ...
Պատարագ՝ ժամը 11-ին:

Երկուշաբթի, Ապրիլ 17, Մեծիկ...
Պատարագ՝ ժամը 11-ին:

ԱՎԻՆԵՐՆ - Ս. ՎԱՐԴԱՆ

ԶԱՏԻԿ, Կիրակի, Ապրիլ 16

Պատարագ՝ ժամը 10-30-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

L'ECOLE ARMENIENNE

« S I A M A N T O »

DE BAGNEUX-CACHAN

présente

NAREK DOURIAN

ET SA TROUPE D'ARMENIE

d a n s

KATCH NAZAR

EN DERNIERE REPRESENTATION

Le Mardi 18 Avril à 20 heures 30

THEATRE VICTOR HUGO

14, avenue Victor Hugo, Bagneux

UGAB ... UGAB ... UGAB ... UGAB

UGAB - Marseille

COLONIE

L'Union Générale Arménienne de
Bienfaisance de Marseille cherche pour
sa Colonie de Vacances de Juillet 95,
des ANIMATEURS DIPLOMES de
BAFA.

Pour toute candidature envoyer un
C.V. avec photo à :

F.U.G.A.B. - Colonie
327, Boulevard Michelet
13009 MARSEILLE
Tél. : 91. 22. 10. 45.

UGAB ... UGAB ... UGAB ... UGAB

La CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE organise

un PELERINAGE

à Deir-el-Zor

Départ le 30 AVRIL • Retour le 10 MAI

avec Syrian Airlines

Prix aller - retour : 2 950 F.

Assurances à votre charge / Visa gratuit

Frais de séjour 50 US dollars par jour

Ce prix comprend :

— Hôtel — Trois repas — Transports et excursions — Visite des sites

a) Deir-el-Zor (messe de requiem, installation de stèle)

b) Margadé (site récemment découvert des martyrs arméniens)

c) Alep d) Kessab e) Lattaquié f) Palmyre g) Damas

— Places limitées —

Date limite d'inscriptions, le 15 AVRIL

Pour tous renseignements s'adresser à la CBAF :

17, rue Bleue 75009 PARIS — Tél. : 48 24 46 57 • Fax : 48 24 98 97

— Ա Ի Ա Գ Շ Ա Բ Ա Թ —

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Կիրակի, Ապրիլ 16, ԶԱՏԻԿ

Երկուշաբթի, Ապրիլ 17, ՄԵՌԵԼՈՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻՋ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8-15-ին, Պատարագ՝ ժամը 10-30-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻԻՏ ԱՐՔ. ՆԱԳՎԱՇԵԱՆ

Կաթ. Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի

Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր՝ հոգեհաճութիւն չի կատարուիր:

Ժամը 10-ին՝ Պատարագ: Յաւարտ Պատարագի Հոգեհանգիստ վասն համօրէն նշնեցելոց:

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅԻ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇԾԵԱՆ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9-30-ին, Պատարագ՝ ժամը 11-ին:

Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 10-30-ին:

Ս. ՊՈՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ

ԱՆՏՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8-30-ին, Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին: Յաւարտ Պատարագի՝ Հոգեհանգիստ:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՇԱԽԼ

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին, Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11-45-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱՏԱՍԻՆ

ԻՍԽ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8-15-ին, Պատարագ՝ ժամը 10-30-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին: Յաւարտ Պատարագի՝ Հոգեհանգիստ:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8-30-ին, Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՆՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Հոգեւոր Հովիւ:

Բաղմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ՝ զեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհ. Պէրպիւնի:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին: Յաւարտ Պատարագի՝ Հոգեհանգիստ:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՆՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԿՄԱՆՁԱՑ

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8-30-ին, Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9-ին, Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ՝

ՎԱՐԴԱՎԱՍԻ ՔՆՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԱԷՆ-ԺԵՐՈՍ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8-30-ին, Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՆՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9-ին, Պատարագ՝ ժամը 10-ին: Յաւարտ Պատարագի՝ Հոգեհանգիստ:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՊՈՍՈՆ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9-ին, Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

DATE A RETENIR

AAAS

ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE

Fête Champêtre
traditionnelle

de la MAISON DE RETRAITE
95500 GONESSE

Dimanche 2 Juillet
à partir de 11 heures 30

SABERATOIRS
SEVAN VOYAGES
SABERATOIRS
SEVAN VOYAGES
SABERATOIRS
SEVAN VOYAGES

PARIS-EREVAN-PARIS

VOIS HEBDOMADAIRES

■ ASSISTANCE A L'AÉROPORT
■ ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
■ RÉSERVATION D'HÔTEL
■ LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
■ EXCURSIONS GUIDÉES
■ VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS-EREVAN

VOL CARGO MENSUEL

PRIX

PARIS-EREVAN-PARIS

3600 F

RENSEIGNEMENTS
ET RÉSERVATIONS
SUR SIMPLE APPEL

SABERATOIRS

31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS

TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES

48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON

TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN

37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10

TEL 52 54 48 - 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris

Commission Paritaire : No 55935

SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԱՐԱՐ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 15-16
SAMEDI - DIMANCHE
15-16 AVRIL
1995

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՀԱՒԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

Fondateur **SCHAVARCH MISSAKIAN**

69° ANNEE — N° 18.573

ԹՈՒՐԿԵՐԸ Կ'ԱՐԳԻԼԵՆ ՏԱՏՐԵԱՆԻ ԳԻՐՔԸ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ
ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ԴԱՏԱՐԱՆԸ Կ'ԱՐԳԻԼԵ
ՓՐՈՑՑ՝ ՏԱՏՐԵԱՆԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՐՔԸ

Հրատարակութեան մասին մը ետք, երբ խնդրոյ առարկայ գիրքը արդէն գրեթէ ապագած էր, թուրք իշխանութիւնները որոշած են զայն հաւաքել: Ինչպէս տեղեկացուցած էինք («Յառաջ», Ապրիլ 6) թրքական ՊԵՏԱԿԱՆ ՏԱՏՐԵԱՆԻ ՓԵՏԱՐԱՐԱՐԻՆ Հրատարակեց Տատրեանի՝ հայկական ցեղասպանութեան իրաւաբանական վերլուծութիւնն նուիրուած գիրքը, որ ամերիկեան ԵՖԷՄ Համալսարանի իրաւաբանական կաճառին կողմէ 1989-ին անդերձն է հրատարակուած էր:

Որոշումին հիմը կը կազմէ այն մեղադրանքը, որ Տատրեան մանրամասնած է 1894 - 96-ի եւ 1909-ի Ատանայի ջարդերը եւ պնդած է որ Ա. Համալսարանին պատերազմին գործադրուած ցեղասպանութեան 1 միլիոն Հայեր զոհ դասցին. ու գեղեցիկով թրքական Սահմանադրութիւնը, դատախազը իր գիտման մէջ պնդած է որ այս գիրքը ատելութիւն եւ թշնամութիւն հրահրող եւ ցեղային տարբերութիւններ չեղադրող մըն է: Դատարանը համաձայն դնուած է: Բայց երբ իշխանութիւնները հաւաքելու ելած են, քանի մը հատորէ դատ ուրիշ օրինակներ չեն կրցած դնել:

Կը տեղեկանանք նաեւ որ Ապրիլ 13-ին ՊԵՏԱԿԱՆ ՏԱՏՐԵԱՆԻ ՍԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆԻ Հրատարակչուհի Այլէ Զարաթուրու դատական քննութեան համար դատարան հրաւիրուած է եւ ծառայաւոր քննիչ դատախազի մեղադրանքներուն դէմ, քաջարար պաշտպանուած է իր իրաւունքը՝ հրատարակելու ուսումնասիրութիւն մը, որ ակադեմիական որակ ունի եւ ինքը միայն ազատ քննիչ ջատադրողի դերը կը խաղայ, թարգմանելու եւ հրատարակելու ուղիով:

Դատախազը խիստ կերպով առարկած է որ հեղինակը «թուրք» բառը գործածած է, փոխանակ «օսմանցի» բառը գործածելու, աւելցնելով որ Հայերու դէմ եղած արարքներուն պատասխանատունները ամէն տեսակ ազդութիւններու կը պատկանէին եւ ճիշդ չէ թուրքի անունը վարկաբեկել, ցեղասպանութեան կապակցութեամբ: Ա. Զարաթուրու պատասխանած է որ այս հարցը իրենք չեն կրնար որոշել եւ պատմութիւնը պէտք է վճիռ արձակէ եւ թէ ինքը անոր համար կ'աշխատի որ այս հարցերը փոխանակ քաղաքի ենթարկելու, ազատ կերպով քննութեան բովէն անցնին:

ՄԵՄՈՒԼ

ԹՈՒՐԿԻԱ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

Քուրդիէ Էնթերնասիոնալի այս շարժւած թիւը (Ապրիլ 13/19) հետաքրքրական էջեր նուիրած է թուրքերոյ: Նախ կայ խմբագրականութիւն Ալեքսանդր Ատլէրի «Պիճ-նաք» խորագրուած՝ «Թուրքիան վտանգուած», ուր վերլուծումը կը կատարուի երկրին այսօրուան կացութեան: Սկիզբէն հարց կու տայ՝ «Թուրքիան եւրոպական կառույցին ամբողջական անդամ պիտի դառնա՞» ու կը ջանայ պատասխանները տալ: Կը հաստատէ որ մահմետական աշխարհի ամէնէն զարդացած երկիրը թուրքիան է, զայն կը նկատէ նոյնիսկ «ամէնէն ժողովրդավար»:

ու կը թուէ զբաղան երեւոյթները: Կ'անցնի քաղաքական ճակատին, հոս ալ կը նկատէ շատ ժողովրդավար տարրեր (ազատ ընտրութիւններ եւն.): Կատարականութեան գլուխը կին մը ըլլալն ալ կը նշուի, Ատլէրի աչքին, անոր ազատական դիմագիծին բաղդատմամբ իսլամական կնատեացութեան որ կը տիրէ Թեհրանէն Ալժէ: Այս հաստատումներէն ետք, սակայն, Ատլէր կը գտնէ որ թուրքիան վտանգի մէջ է եւ կը նմանի այն «նաւուն որ կ'ընկղմի ի տես նաւահանգիստին», ինչ որ էր 1917-ի ռուսական կայսրութիւնը Զրչիլի համար: Ու իր գրութեան երկրորդ մասին մէջ, խմբագիրը կը ծանրանայ վտանգ ներկայացնող հարցերուն վրայ՝ քրտական, Ռեֆաի (ժայռային) մահմետականներու կուսակցութիւնը, Արիստան Թիւրքէշի «նոր-նացիները», թուրքերոյ մերձեանալը նորանկախ կարգ մը Պետութեանց (Պոստիւ, Ալպանիա, Կովկասի եւ Կեդրոնական Ասիոյ):

Ատլէր, ի վերջոյ, կ'ուզէ որ թուրքիա իր իսկ գէշերով յաղթէ, քանի ոչ մէկ մահմետական երկիր, կը գրէ, քաղաքական նման կարեւորութիւն ունի:

Շարաթաթիւրը դեռ չորս մեծ էջեր կը նուիրէ գանադան յօդուածներ հրատարակելով եւ արձագանդելով տարբեր տեսակէտներու:

Երկու ձեւ կայ, կ'ըսէ յօդուածներուն գլուխը, թուրքիան տեսնելու՝ առաջինը կ'ըսէ թէ թուրքիա մահմետական աշխարհի ամէնէն արդիականացած երկիրն է, հազուագիտներէն մէկը որ միակ կուսակցութեան մը կամ բացարձակ միապետութեան մը տիրապետութեան տակ է, միակը իսկապէս աշխարհական, որու պէտք է զօրավիզ ըլլալ իսլամապաշտներէն թէ արտաքին պաշտնախիւսի դէմ: Միւսը կը յիշեցնէ քանակին ծանրութիւնը, ամենագործ Քիւրտերու վարպէ գրապետին մէջ: Ամենագործ՝ նաեւ արդարադատութեան մարդին մէջ 150 մտաւորական եւ հինգ քիւրտ երեսփոխան թրքական բանտերու մէջ են խեղդատակ դատերէ ետք:

Միւս գրութիւններուն կ'անդրադառնանք ի պահանջաւ հարկին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐԿԻԱ, իբրեւ բողոքի նշան, ետ կանչած է Հոլանտայի իր դեսպանը երբ հոն բացումը կատարուած է «քրտական աքսորեալ խորհրդարան»ին: Անդառաջի հոլանտացի դեսպանին ալ հաղորդած է իր գգնչութիւնը:

ԹԱՆՍՈՒՄ ԶԻՆԼԻՐ չէ ճշդած ամերիկացի Արտաքին փոխնախարարին, իրաքէն քաշուելու թուականը: Վարչապետը գոհացած է ըսելով. -- «Գործողութիւնը սահմանափակ պիտի ըլլայ թէ՛ իր տարողութեամբ եւ թէ՛ ժամանակով»:

ԱԼԵԻՆԵՐԸ զիմադրական ճակատ մը կազմած են եւ վճռած են, Պոլսոյ մէջ «խեղդելի ֆալստները անոնց թափած արեան մէջ»: Այս փոխ վրէժի տրամադրութիւնը հետեանք է Մարտ 12-ին պատահած միջադէպերուն, երբ ոստիկանութիւնը հակազդած էր ցոյցերուն եւ 29 մեռեալ, 128 վիրաւոր եւ 23 անհետաձեռներ կային:

ԻՐԱՔԵԱՆ Պապի թերթը կոչ կ'ընէ Ռուսաստանի, Չինաստանի եւ Ֆրանսայի որ իրաքի ի նպաստ գիրք բռնեն: Կը թուի որ Պաղատա ալեւ տրամադիր է քանակացելու եւ զիջում ընելու որպէսզի չըջափակուի, գոնէ մասամբ, վերնայ:

ԶԱՏԿՈՒԱՆ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի (Երեքշաբթի, Ապրիլ 18-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Զրեքշաբթի, Ապրիլ 19:

ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԽՕՍՔԸ

Գերաշնորհ՝
Տ. ԳԻՒՏԱՐԻ. ՆԱԳԻԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
եւ Առաջնորդ Փարիզի Հայոց

Այս գիրքը առաջին խօսքն է զոր կ'ուզէք որպէս նորընտիր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Մայր Աթոռի բոլոր թեմերուն: Եւ ի՞նչ իմաստալից ու թելադրական գուգաղիպութիւն որ այս առաջին խօսքը մեր Տիրոջ՝ Յիսուսի Քրիստոսի յարութեան հրաշալիս տօնին առիթով է որ կ'ուզենք Ձեզի:

Նախ ջերմօրէն կը շնորհաւորենք ձեզ բոլորը Զատիկի տօնին բերկրալից առիթով: Ելլիմանի Մայր Տաճարին մէջ Մեր ձայնը կը վերադառնայ առ յարուցեալ Փրկիչն մեր եւ կը հայցենք որ մահուան վրայ տարած իր յաղթանակի առիթով վերանորոգէ ձեր կեանքը, հաւատքի եւ յոյսի շունչը առատացնէ ձեր հոգիներուն մէջ:

Յարութեան տօնը գաղաթնակէտն է մեր քրիստոնէական կեանքին, որովհետեւ յարութեան հրաշալիս գէպը Դերաստոյի քարոզութեանց, պատկումն է որով չարիքներուն չարիքը նկատուած մահը խափանուեցաւ եւ յաւիտենութեան յոյսը ծաղկեցաւ ու պողպատեցաւ:

Հայութեան կեանքին մէջ յարութեան շունչը հրաշքներ գործեց: Մեր պատմութեան բոլոր խաչերուն եւ գողգոթաներուն վրայ յարութեան լոյսին հորիզոնը միշտ բացուեցաւ որպէս կեանքի վերանորոգման ուժ: Այս տարի, Զատիկի տօնէն մէկ շաբաթ ետք, պիտի նշենք Հայկական Մեծ Եղեռնի Հայութեան դէմ գործուած ցեղասպանութեան ՏՈՒՄԵԱԿԸ, որ մեզի համար պէտք է նկատուի այլեւս ոչ այնքան սուգի օր որքան յաղթանակի ոգեկոչման առիթ: Ահա վերանկախացած է մեր հայրենիքը, վերստին կեանքի է կոչուած հայկական գերեզման Պետութիւնը, նոր սերունդներ են ծնած: Վերապայծառակերպուած է հայ կեանքը յարութեան հրաշալիս գործեցաւ:

«Փառք յարութեան քո Տէր»

Թող յարութեան ուժը տարածուի Ձեր թեմի հաւատացեալ ժողովրդեան կեանքին մէջ:

Ողջ լերուք ի Տէր զօրացեալք շնորհօք Ս. Հոգւոյն եւ յաւատ օրհնեալ ի Մէնջ:

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՅՈՑ

Ապրիլ 11

ԳԸՐԳ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ ԿՈՒՋԷ ԳՐԱՅՍԼԷՐԸ ԳՆԵԼ

Փարիզեան մամուլը լայն արձագանք կու տայ Գըրգ Գրիգորեանի վերջին յանդուգն քայլին՝ գնել Գրայսլէրը: Ապրիլ 13-ի Լիպերապիտէն գաւա, նոյն օրուան Մոնտը Ա. էջէն կ'արձագանդէր լուրին գծանկարն ալ հրատարակելով ու 16-րդ էջը գրեթէ ամբողջութեամբ կը նուիրէր՝ «Քափիթէն Գըրգ»ի, ինչպէս զինք կը կոչեն Ամերիկա, ուր 23 մեծագոյն հարեւորութեանց կարգին դասուած է (2,5 միլիոն տոլար, շուրջ 12 միլիոն Ֆր.): Գրիգորեան 77 տարեկան, ծնած է Ֆրէնչիո հայ գաղթական ծնողքէ: Ներկա-

ՃԱՆԱՊԱՐԸ ԽԱԶԻ

Ո՛վ մտնուած Յիսուս, Դուք որ փրկապատ գրուիս մ'ունեցար՝ Գըքա՛ւ իմ գրիխուս... Դերանքըդ գայն քաղածեցին յար եկեղեցիին սալաքարերով: Վերքերէս բըխող ըղբըս կերան իշամեղուններն ամբարըշտութեան: Տե՛ս, մագերուս վրայ եղեամբ է նըստեր... եւ շա՛տ եմ տանջուեր:

Տառապա՛ծ Յիսուս, Դուք որ ունեցար արտասուող աչքեր՝ Գըքա՛ւ աչքերուս... Անոնք անկի արտօնք են քաղեր, Բան քէ խըմեր լոյս: Դագաղներուն վրայ Միշտ մահն են ինկեր մոռնուր հետ շէջ, Բիքերս են ինկեր վիշտի հորի՛ն մէջ: Տե՛ս, կոպերուս վրայ անխն է ցանուեր... եւ շա՛տ եմ տըմներ:

Ապտակուա՛ծ Յիսուս, Դուք որ ունեցար ձեռքեր կալ ու կապ՝ Գըքա՛ւ ձեռքերուս... Ափերս են տաղեր պաշտերով հրատապ, եւ մատուրներէս, ըստիմենքու նման, Արիւնս են կըքեր: Դատերս նաքած են Կըքելէն երկաք, հողը փորելէն: Տե՛ս, եղունգներս սիրտս են յօշոտեր... եւ շա՛տ եմ խոցուեր:

Թըմերւա՛ծ Յիսուս, Դուք որ ունեցար ձաղկըւած կողեր՝ Գըքա՛ւ կողերուս... Անոնք աղբիւսի վըրայ են պառկեր՝ եւ վիշտը քունէն քանցեց յաղթական. Բուծանք են միշտ գըրկած Մահը կոյր՝ Իրենց քաղցն անոր տալով կերակուր: Տե՛ս, փողոցի շո՛ւն մ'է՛ կողս պատուեր... Դատ եմ հալածուեր:

Մահապա՛րտ Յիսուս, Դուք որ բեռնուած ոտքեր ունեցար՝ Գըքա՛ւ ոտքերուս... Արիւն սըրսկելով քափառեցան յար Աւերակներու եղիմենքուն մէջ: Զանոնք չըլըւաց ձեռք մը սիրական Ո՛չ մէկ լականի մէջ առաքնեցան: Ունամատներէս կ'իտսին մոխիրներ... եւ շա՛տ եմ քաղեր:

Ո՛վ խաչուած Յիսուս, Դուք որ նիգակուած սիրտ մը ունեցար՝ Գըքա՛ւ սըրտիս յոյգ: Օր մ'որ անոր մէջ բարախեց աշխարհ՝ Յոյսին տեղ այսօր ոչինչը կ'ապրի: Սիրտըս սափար մ'է՛, անխնս՝ անոր մէջ, Զոր պիտի հովե՛րս առնեն մահէս վերջ: Տե՛ս, տե՛ս, սըրտիս վրայ դաշոյն մ'է՛ խրտուեր... եւ շա՛տ եմ սիրեր:

Գ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ

յիս արդէն տէրն է Գրայսլէրի բաժնեթուղթերու 10%-ին եւ հրապարակային առաջարկ (ՕՓԱ) ըրած է գնելու ամբողջութիւնը, բայց Գրայսլէր «ոչ» կ'ըսէ Գրիգորեանի, ուշադրութեամբ քննելով հանդերձ դիմումը: Ապրիլ 14-ին ալ, փարիզեան օրաթերթերը լայն արձագանք կու տային: Յիշենք՝ Էմֆո - Մաք-Էն, Ֆիլիպոս որ նկարն ալ հրատարակած էր, եւ կրկին Լիպերապիտէն: Այս առթիւ կը խօսուի նաեւ Գրիգորեանի վերջին գործողութիւններուն մասին, Գրեթի - Լիմնէի հետ դատը եւնեւէն: Յիշենք որ ան լայն օժանդակութիւն բերած է եւ կը բերէ Հայաստանի: Ինք է որ 1993/94-ի ձմեռ ծրագրին համար Մփիւռքի մէջ հաւաքուած գումարը խոստացած էր եռապատկել եւ 7 միլիոն տոլարին վրայ աւելցուցած՝ 14 միլիոն եւս:

ԵՐԿԱՐ ՏԱՐԻՆԵՐ ՍՊԱՍՈՒԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱ ԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ (*)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ « Ս Ի Ր Տ Ս Ր Տ Ի »

Իսկական պարզեւ մը՝ հայ գրականութեան եւ հայ գրականութեան: Ասկէ աւելի ժողովրդային լայն շրջաններում կարելի է արտայայտել այն զգացումը, որ կը բարձրանայ երբ գրասէրը վերջապէս մէկտեղուած կը գտնէ «Նահանջը առանց երգի»-ին հեղինակին երեսունական թուականներէն մինչեւ իր կեանքին վերջալոյսը մամուլին մէջ ցրուած գրութիւնները:

Որեւէ խօսքէ առաջ տեղ տանք հրատարակիչ «Յառաջ» օրաթերթին (Արփիկ Միսաքեան) «Ծանօթութեան», որ լաւագոյնս կը խտացնէ գրքին բովանդակութիւնը:

«Այս հատորը կը հրատարակուի Շահան Շահնուրի մահուան քսանամեակին առթիւ (1974, Օգոստոս 20) ակամայ յայտարարութիւն: Անկիւ կը խմբէ ցարդ «Յառաջ»-ի եւ սփիւռքահայ, գլխաւորապէս փրանսահայ մամուլի մէջ ցրուած գրական այն էջերը եւ յօդածները գործ Շահան Շահնուր, մինչեւ իր մահը չէր հրատարակուած: Զեւր ուզած: Թեքու: Գոնէ մահաց պարագային՝ անկասկած: Բայց բոլորն ալ պահած էր իր արխիւին մէջ: Անոնք չեն դադարած գոյութիւն ունենալէ եւ ի վերջոյ մաս կը կազմեն իր գործին: Անոնք եւ բոլոր միւս էջերուն յետ մահու հրատարակութեան պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ հրատարակչին, այսինքն՝ մեր ուսերուն: Համոզուած եմք որ ոչ միայն անարժէք չեն այլեւ կը լուսարձակեն «Նահանջը առանց երգի»-ն գրողը: Նկատի առնուած են նաեւ հեղինակին կատարած կարգ մը նշանակալից, բանի որ գրութիւններու մեծ մասը առած ենք իր իսկ արխիւէն:

Գրքին խմբագիրը ընտրած ենք «Սիրտ Սրտի»: Անկիւ այն վերագրիմ է գործ, 1957-ին, Շահնուր կու տար «Յառաջ»-ի մէջ իր դարձը նշող առաջին գրութեան: «ՅԱՌԱՋ»

Շահնուրի «անտիպները» հեղինակին մասին խօսիլ տուած եւ մեր ազգային - գրական կեանքը աշխուժած են այնքան որքան անոր հատորով հրատարակուած գործերը: Մեր ակնարկութիւնը կ'երթայ 30-ական թուականներու իր շարք մը գործերուն, որոնք լոյս տեսած են «Ապագայ»-ի, «Յառաջ»-ի, «Մենք»-ի, «Զբաղմունք»-ի եւ «Ամէնուն տարեցոյց»-ին մէջ: Այդ գրութիւնները աւելի ուշ ունեցան ուրոյն ձևաւորումներ մը, սկսեալ Կիրարոյի Հ.Բ.Բ.Մ.-ի Մեղանեան Կրթական Հաստատութենէն: Ուսուցիչ եւ գրական մշակ Օննիկ Սարգիսեան խումբ մը գրասէր ուսանողներու պաշտօն կու տար հաւաքելու Շահան Շահնուրի եւ վաղեմի Շուշանի մամուլին մէջ ցատուցի գործերը: Այդ ուսանողներուն որոնցմէ ոմանք յետագային ամբողջովին կամ մասամբ պիտի նուիրուէին հայ գիրին եւ տիպին՝ մեղուի ժրջան աշխատանքին արդասիւն էր 1953-ին Կրթարանին մէջ մեղանագրուած եւ խմբագրուած «Հրատարակուած» Շահնուրի «Ժողովածու»-ն, 109 էջերով:

Յետագային, այդ գրութիւնները ունեցան երեք տարբեր ձևաւորումներ. Շահնուր անոնցմէ շարք մը կը վերամշակէր, արժանի նկատելով հրատարակութեան: Այս ձեւով 1958-ին Պէյրութի մէջ լոյս կը տեսնէր «Թերթի կերպիւթեան թիւը», որուն հրատարակութեան անակնկալ պատիւը ինծի վերապահուած էր: Գաղափարուած եւ ապաւինելով Շահնուրի հետ տեսակցութեամբ մը ու շարունակուող թղթակցութեամբ ծնունդ առած բարեկամական կապերուն, կ'առաջարկէի երկրորդ հատոր մըն ալ հրատարակել կազմուած մնացեալ անտիպներէն, որոնց կարգին կը գտնուէին «Ազատ կոմիտէ», «Լիւթեմպուրկի պահպանները», «Աւագ Ուրբաթ», «Վաւերացումներ»: Զէն համարձակած ներառուել «Պոլիտգրները»: Շահնուր վճռականորէն կը մերժէր առաջարկ, իսկ կրկնակի խնդրանքին առ ի պատասխան կը գրէր թէ կրկին կարդացած էր զանոնք, սակայն կամ արժանի չէր գտած եւ կամ ալ հոն յայտնուած գաղափարները աւելի լաւ տարադրումով արդէն

արտայայտած էր իր այլ գործերուն մէջ: Այսուհանդերձ, չըջան մը ետք եւ դէպքերու բերումով Շահնուր իր տեսակէտը պիտի փոխէր, առնուազն վերոյիշեալ առաջին երկու գրութիւններուն մասին, եւ զանոնք վերամշակելով պիտի հրատարակէր «Բաց տոմար»-ին մէջ (Մատենաշար «Յառաջ», 1971): Իսկ «անտիպներուն» երրորդ ձևաւորումը եղաւ իրենց լրումով իրենք:

Արփիկ Միսաքեան ահա զանոնք կ'ամփոփէ պատասխանատուութեան լրիւ դիտակցութեամբ, քննադատաբար նախ համոզուած ըլլալով «որ անոնք անարժէք չեն», ու նաեւ գիտակցելով որ մեր մէջ չեն պակսիր Շահնուրի անտիպները հրատարակելու պատրաստ անհամբերներ, որոնք նոյնիսկ կրնան նկատի չառնել «Նահանջ»-ի հեղինակին կտակը, որմով ան իր գործերուն որպէս միակ կտակակաւոր կը ճանչնար ներկայ հրատարակիչը, եւ վերջապէս, որովհետեւ իր մօտ կը գտնուէին գրողներին վերջին սրբազրութիւններուն քնորինակները: Այս վերջին հատորով Շահնուրի բոլոր գրութիւնները ամփոփուած կ'ըլլան եօթը հատորներու մէջ (**): Մնչուէր, առանձին ծրագիր մը կը մնայ Շահնուրէն «Նահանջներ»-ի մը հրատարակութիւնը, որ պիտի ծառայէր նաեւ աւելի լաւ ըմբռնելու եւ լրացնելու իր գրութիւններուն միջեւ գտնուող քաջը, գոնէ այն չափով որ ան կ'ուզէր յանձնուիլ իր նամակներուն:

Գրքին ներածութիւնը ստորագրած է Գրիգոր Պըլտեան «Բանտարկուած թուներ» վերնագրով: Շահնուրի գրականութեան եւ զայն պայմանաւորող հոգեւոր-տաճորութեան մէջ արժէքաւոր վերլուծում մըն է կատարուածը, 10 էջերու մէջ խտացած: Առաջին նախադասութեամբ իսկ բնորոշուած է գրողը: «Բիշ անգամ կը պատահի որ գրողներ առաջին իսկ երկով գտնեն իրենց կալուածը» եւ ապա՝ «Բնագրատուութիւնը Շահնուրի պարագային իր ամէնէն անընդհատ տալանակներէն մէկը կ'ապրի, անկարող՝ նախընթաց մը, ձեւաւորուած կամ կազմաւորման փուլ մը գտնելու»:

Հատորը կը բաղկանայ երկու մասերէ, Գրական էջեր եւ Յօդուածներ: Այս առաջին բաժինը կը կազմեն Աագ Ուրբաթը եւ «Պոլիտգրները»: Երկրորդին մէջ տեղ գտած են 21 յօդուածներ, որոնց կարգին՝ վաւերաբանողը, վերջին խօսք չափազանցութիւն է, Մենք, վէպին շուրջ որոնք «կը մնան տակաւին գրական եւ մտաւորական յետմահու գալթակցութիւններ» եւ որոնք մաս կը կազմեն Շահնուրի «գալթակցութեան արեւմտութիւն», ինչպէս որ պիտի բնորոշէր Գրիգոր Պըլտեան: Հատորին կեղծանկարն մասը իր էջերը կը բանայ ընկալելու համար Արփիկ Միսաքեանի «Որպէս վկայութիւն» գրութիւնը եւ Շահնուրէն լուսանկարներու փոքր աւելում մը՝ ընտանեկան, երիտասարդական տարիներ, յուսահատութիւն պատճառող բուժարաններու մասնակալներ, եւ վերջին տարիներուն՝ Փարիզ եւ Մէն-Ռաֆայէլի «Հայկական Տուն»-ին մէջ: Հրատարակուած է նաեւ Պէյրութեան վարժարանի չըմանաւարտի վկայականը, ու մասնաւորաբար՝ երիտասարդ (ուսանող) Շահնուրէն հինգ զեմագրութիւններ, որոնց չորսը Ծանօթ գէմբերու սքանչելի երգիծանկարներ են լոյս տեսած՝ Պոլտի «Վերջին Լուր»-ին մէջ -- Սիրունի, Յովհաննէս Ապետ, Յ.Գ.Գ. Մըմընեան, Հրաչեայ Տէր-Ներսէսեան: Զարմանալի յաջողութիւններ, որոնք ի յայտ կը բերեն արդէն կազմաւորուած, իր դիմը եւ ոճը ունեցող երգիծանկարիչ մը: Այլեւս զարմանալի պիտի չլինէր թէ Սպարապետ գրողներին արձակէն անբաժան ըլլալ գրաւորութիւնէն երանք մը, սրածիտ եւ մերթ կ'ուզէր դիմ մը, որուն արմատը դարձեալ կան նստարաններէն կու գայ, եւ հաւանաբար նաեւ որոշ ժառանգականութեամբ մը, իր մօրմէն: Իսկ Արփիկ Միսաքեան իր կողմէ կը պատմէ Շահնուրին հանդիպելու համար 1955-ին իր ձամբորդութիւնը դէպի Փետաք, Պոլտոյի մօտ գիւղացաւոր մը ուր կը գտնուէր բուժարանը:

Ուստաւագութեան մը երանգը ունի այս ձամբորդութիւնը, որուն արդիւնքը պիտի ըլլար «Շահնուրի հայ գրականութեան գարձը», ինչպէս կ'ըսէ ան: Իրողութիւնը այն է որ այդ հանդիպումը հոգեպէս բարեբար եղաւ Շահնուրին, որ անկէ ետք դադարեցաւ Փրանսերէն գրելէ:

Գիրքը ներկայացնող այս սողերը չէին կրնար ընկալել առումով «գրախօսական» մը ըլլալ, եւ պիտի չըլլան: «Յառաջ»-ի թմախնդիր եւ որակաւոր հրատարակութեան մաս կազմող կարգ մը գլխաւոր գրութիւնները 60 տարուան այժմէն իրենք մը ունին որպէս մտածում, ոճ, ոգի եւ մեր հանրային ու գրական կեանքի մօտեցում: Ու նաեւ՝ որպէս ներդրութիւն, տիեմալով: Շահնուր կը շարունակէ մեզի դասաւանդել ըմբռնութեան հուրին մաքրագործ բարեբարութիւնը, մեր անցեալը, ներկան, գրական ըմբռնումները վերաքննելու անհրաժեշտութիւնը, անոր փրկարար դերը: Ան կը հրահանգէ, մանաւանդ, բնածնէն եւ գրուածէն անդին՝ ընկալել թերագրուածը, ան՝ որ միայն ներքին քուրաչէն անցնելէ ետք պիտի իւրացուի, պիտի դառնայ սեփական, ինչ որ ամէնէն կարեւորն է եւ արժէքաւորը:

Գիտենք թէ մեր պայմաններուն մէջ ինչ կը նշանակէ անձնական նախաձեռնութեամբ եւ միջոցներով գրական գիրք մը հրատարակել: Սակայն այս «Սիրտ Սրտի» կ'ընդառնայ մեր բոլորին խոր ակնկալութեան: Այս հրատարակութեան մէջ միակ անտեսուած մասը կարգ մը գրութիւններու մէջ տեղ գտած՝ Փրանսերէն արտայայտութիւններուն թարգմանութիւններն են, որոնք իրենց լոյսագրային գունաւորութեամբ կ'ըմբռնուին բոլոր Փրանսախօսներուն կողմէ, եւ սակայն միւս ընթերցողներուն արդար իրաւունքն էր զանոնք հասկնալ: Եւ լաւագոյն թարգմանիչը պիտի ըլլար նոյնիսկ հրատարակիչը: Գիտենք թէ ինչ անհաճոյ անակնկալի ակնհայտ կ'ըլլանք երբ Փրանսայէն հեռու, օրինակ Հայաստան նստած խմբագիրներ, վատահալով իրենց գալթոցնակ գիտութեան, փորձած են «Նահանջ»-ի կարգ մը Փրանսերէն նախադասութիւնները տառացի կերպով թարգմանել...

Այս հատորին ընթերցումը կու գայ անհամ մը եւս հաստատել, որ Շահնուրի նման տաղանդ մը եթէ նոյնիսկ փորձէ գրել համեստ եւ այնքան անշուք ձեռնարկի մը մասին կարճ թղթակցութիւն մը, արդիւնքը կ'ըլլայ անսպասելի արժէքով գրութիւն մը: Կարդացէք 1957-ին, իր ապաքինման չըջանի Ատանտիանի ափի հեռուոր Պոնտօ քաղաքէն «Յառաջ»-ին գրած թղթակցութիւն մը, Ապրիլեան ոգեկոչումի մը առթիւ, եւ կ'ունենանք իր «խորհրդածութիւններ»-ու որակը: Եւ քանի որ մի քանի օրէն պիտի ոգեկոչենք ցեղասպանութեան զոհ մեր մարտիրոսները, կ'ուզենք մէջբերել մի քանի սողեր այդ ամէնէն անպաճոյճ թղթակցութեանէն:

«Իժուար քէ Ապրիլեան սգաւորը կարելի ըլլայ կազմակերպել, մնալով աւելի հաւատարիմ անոր ոգիին, քան ինչ որ ըրած են Պոնտոյի Հայերը: Եւ ըսել քէ՝ անոնք մահուան ոչինչ են ըրած: Որքան մեծ ըլլալ ցաւը սրտին, ան կարծես այնքան անկալի կը պահանջէ մերկ պատերու սարսուռը: Որքան անգարմանի ըլլալ սուգը, մարդ այնքան անկալի անշուքեալ կը հաղորդուի մթնոլորտին քաշածու գորշութեան հետ: Որքան անմոռանալի ըլլալ արեւի քիչ յիշատակը, այնքան անբարեբաղ կը ծորէ բակին ֆօգարկուած յոյսը: Ոչ բարեբաղին: Այլ կարծես մեղեդի մը, որ վարանումով կը ծրփայ սրտին վրայ, այլ կարծես օդը մը որ կը շնչէ դանդաղութեամբ, զի ան պիտի երթայ կարելի դարձել, նման տրտում աղօթաւանդութեան: Եւ փոքրաքիւ գաղափար որ ներկայ է, անշուքեալ է քովքովի, հաւատարիմ ընտանիքի մը պէս»... «Պատը դեռ ուռի» է քէ ոչ, հարցումը անկարգ է: Գիտենք քէ ան ուռի է Հայոց սիրտներուն մէջ: Եթէ ըլլայ որ անոնք լոյս, քանքը պիտի խօսին»:

Վերջապէս առաջ, միայն շնորհակալական խօսքեր ունինք հրատարակիչ Արփիկ Միսաքեանին:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԵՕՍԷԵԱՆ

Պատքըն

(*) Շահան Շահնուր, «Սիրտ Սրտի», Մատենաշար «Յառաջ», 1995, 298 էջ:

(**) Նահանջը առանց երգի (1929), Ֆարալէգներու դասաձանդութիւնը (1933),

Թերթի կերպիւթեան թիւը (1958), Զոյգ մը կարմիր տետրակներ (1965), Բաց տոմարը (1971), Կրակը կողքին (1973) եւ Սիրտ Սրտի (1995): Թերթի հետ տեղին պիտի ըլլար, պարզապէս արժանապարտեան համար, քէ Զոյգ մը կարմիր տետրակները կազմող նոյննոնք գրութեան ձեռագիրը Շահնուր ինծի կ'ուղարկէր որ հրատարակեմ «Շիրակ» ամսագրին մէջ, ինչ որ կատարուեցաւ: Ապա՝ հեղինակին կողմէ որոշ սրբապատիւներէ ետք, գրութիւնը առանձին խաւարով լոյս տեսաւ երկու ուրիշ գրութիւններու հետ: Աւելի ուշ, Շահնուրի կատարելապաշտութեան ծանօթ մտածումով՝ նոյն գրութիւնը կրնայ որոշ յօդուածներ եւ «Ամէնուն Թերթիկը» նոր խաւարով մաս կազմէր Բաց տոմարին:

Առանձին ուսումնասիրութեան նկարագրով է կազմեց Շահնուրի սրբապատիւները եւ վերամշակումները, որոնք մասնաւոր շահեկանութիւն կը ներկայացնեն գրագէտին մտքի եւ ձեռն աշխատանքի անհանգիստութիւնը: Այս «ինքնաքննադատութեան» կամ «վերանայման» ուրիշ մէկ օրինակին կը հանդիպինք իր «Վարար զուր»-ու պարագային: Գրութիւնը հրատարակուելէ ետք (Բաց տոմարը), կրնայ դարձաւ 23 փոփոխութիւններ, որոնք գիրքին մէջ ձեռագիր կը գտնուին գոնէ Արփիկ Միսաքեանի եւ իմ օրինակներուն մէջ: Հետեւաբար օր մը երբ Շահնուրի ամբողջական գործերուն ակադեմիական հրատարակութիւնը կատարուի Հայաստանի մէջ (այս անգամ առանց գրաքննութեան, եւ զասակա՛ն ուղարկութեան), հրատարակիչը անպայման նկատի պիտի առնէ հեղինակային փոփոխութիւնները:

ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Տիկին Արփիկ Միսաքեան
«Յառաջ» օրաթերթ
Փարիզ, Ֆրանսա

Երէկ հաճելի անակնկալ մըն էր գրասեղանիս վրայ գտնել Զեր զրկած նոր հատորը՝ Շահնուրի յետ մահու հրատարակութիւնը, այնքան յատկանշական «Սիրտ Սրտի» վերնագրով:

Բազում գիրքեր կը հասնին գրասեղանիս, ու բոլորն ալ կարդալու անկեղծ ցանկութեամբ տուն կը տանիմ եւ այնտեղ կը դիպուին իրարու վրայ: Սակայն, Շահնուր մագնիսականութիւն մը ունի՝ այնպէս ինչպէս ինք կ'ըսէ թէ Զարփեան ու Կոստանդեան մագնիսներն ունեն իրենց գրպանին մէջ որոնք կ'ինքնը կը հապտուրէին, այնպէս ալ Շահնուր ունի մագնիս մը որ կը կախարդէ ընթերցողը: Հակառակ որ բազմաթիւ գրութիւններ արդէն տեսած էի մամուլին մէջ, սակայն, ինչպիսի՜ համեղ թարմութիւն մը ունէ՛ր անոնք դեռ -- Աւագ Ուրբաթը, Փարիզի Հայ Տան պարպումը, Կոստանդեանի քանադականութիւնը, Զեր նամակները, Շահնուրի քննող վերադարձը հայութեան (կամ՝ հայ մամուլին) բոլորը, բոլորը աչքին առջեւ դարձեալ պարզեցին «պատկերազարդ պատմութիւնը Հայոց», գրուած դառն հիւմորով, արու գրելով ու անվիրապիտ ճաշակով ու դատողութեամբ: Դարձեալ Շահնուրով ու զոյգութեամբ եւ միտքին առջեւ պարզեցաւ հարց մը թէ Հայաստանի նոր իրականութիւնը աւելի արդարօրէն պիտի կրնա՞ր ընդունիլ Շահնուրը, առանց կլալիթի, որուն ներկայութիւնը աստիճանաբար անհաղթելի կարճէր ինքն ալ ընդունած էր առիթով մը (կարծեմ Կոստան Զարեանի «Նաւուն» հայաստանեան հրատարակութեան կապակցութեամբ):

Այսօր Շահնուր ձեռագրատուած է իր հիւանդոտ մարմինէն, զոր այնքան տաքներ քաշկուտեց. սակայն, ուժեղ ներկայութիւն մըն է իր հոգին մեր մէջ. իր վերականգնողական, նկարագրի, խօսքեր եւ բոլորը կարճէր այս հատորով նոր դիմագրծ մը կը ստանան, ու մեր վերաբերման շատակները մեծ գրողէն ապաքինում մը կ'ապրին:

Դուք Շահնուրի կեանքին վերջին տառապալի տանաւանակները մարդկայնօրէն տանելի դարձուցիք աստիճան եւ ժողովրդականացնելով իր գրական փառանքութիւնը, տանելի կը դարձնէք նաեւ անոր մահը՝ Շահնուրապաշտ ընթերցողներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ԵՐՈՒԱՆԻ ԱԶՍԵԱՆ

1995, Մարտ 28

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՑՑՈՐ

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՌԱՔՈՅԹ
ԱՆՑԵԱԼԻ ՄԵՐ
ՑՈՒՍԱԽԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՈՒ
ՑՈՒՍԱԽԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ
ՄԵԶ

Ի.Ի.

«Հանրապետական Շրջանի Իսթանպուլ-լաճայ Գրականության Հաւաքածոն» կը բացուէր Գարեգին Արք. Ուսումնարանի, այդ շրջանի Թրքահայոց Պատրիարքին դործով: Գարեգին Պատրիարքին մեծածաւալ դործերը, որոնք հրատարակուած էին արտասահմանի մէջ, այնքան ալ ծանօթ չէին Իսթանպուլ-լաճայի լեզուին, բայց այդ վաստակը ծանրութիւն ունէր, ինչպէս ծանրութիւն ունէր զիմաղձութիւնը այդ մեծ հոգեւորականին, որ, զիրքին հրատարակութեան թուականին՝ արդէն վեց տարին է վեր արժանաւորապէս բազմած էր Պատրիարքական Գահուն վրայ: Արամեանի կողմէ հրատարակուած Հաւաքածոյին մէջ տեղ տրուած էր Գարեգին Պատրիարքին մէկ զբոսական, քարոզի մը, որ զրի առնուած էր Թարգմանչաց տօնի առիթով: Նախախընամական դիպուած: Գարեգին Պատրիարք որ զիրքին հրատարակութեան չորս տարի վերջ իր հոգին պիտի աւանդէր Թարգմանչաց տօնի օրով, Թարգմանչաց տօնի մասին գրուած իր քարոզով էր որ կը բանար մեր Համայնապատկերը:

Գիրքին մէջ իրեն կը յաջորդէր Մեսրոպ Նարոյեան Պատրիարքը, նախորդ Պատրիարքը:

Երկու հոգեւորականներով բացուած Համայնապատկերին վարագոյրին առջեւ էին այնուհետեւ կը տողանցէին զրոգներ, ծննդեան թուականի կարգով: Այդ զրոգները ընդունուած էին որպէս «վաւերական» զբաղեցտներ: Նախ կը տողանցէին Արամ Ներսիսեան, Յակոբ Մարթան, Յակոբ Մանուկ, Աշոտ Քէչեան, Յովսէփ Շահին, Հայկանոյ Մատթ, Գրեգորի Թրքինց, Ս. Ծովակ, Զոհակ, Եղիշէ Այվազեան, Գարուն Նաթանեան, Բագարատ Թեւեան, Թորոս Աղատեան, Արեգ Տիրազան, Յ. Ք. Սիւլան (Յովսէփ Քէչեան), Եղուարդ Սիմէնեան: Շարքը կը շարունակուէր աւելի երիտասարդներով ինչպէս Օննիկ Բալուեան, Միհայր Թէօֆան, Ասրիկ Տառնեան, Վարդան Կոմիկեան, Միհրաբ Հաճեան, Սալիկ Սիւրբան, Սիրվարդ Կիւլպէնեան, Վա-

րուսան Աճէմեան, Ս. Շաւարշ (Արամ Փէշկովսեան), Սօնա Տէր Մարգարեան: Այնուհետեւ, տեղ կը գտնէին յարաբերաբար աւելի նոր ու երիտասարդ անուններ ինչպէս՝ Զաւէն Պիպէտեան, Կարպիս Ճանճիկեան, Հայկազն Գալուսեան, Երուսաղէմ Կոպէլեան, Զահարտ, Ռ. Հատտէճեան, Զարեհ Սարգսեան, Անդան Էօզէր: Եւ վաւերական նկատուած զրոգներու յատկացուած այս առաջին բաժինը կ'աւարտէր Արամ Կիւլէքով:

Գիրքը ունէր երկրորդ մաս մըն ալ, որ պիտի դառնար ապագայ փոթորկալից եռեւեփումներուն զլխաւոր կաթան: Հոս, աւելի սեղմ դիմերով, առանց լուսանկարի ու կենսագրական տեղեկութիւններու, կը յիշուէին այն զրոգները որոնց այդ շրջանի արտադրութիւնները, թէ՛ որպէս քանակ, թէ՛ որպէս որակ, եւ թէ՛ որպէս զբաղան սեռ, դանդաղ կը դնէին երկրորդական կարգի մը վրայ: Ասոնք էին Արփիար Տէր Մարգարեան, Վահան Սիւսումեան, Նուարդ Յովհաննէսեան, Վարդաշահ Տէր Յակոբեան, Ռօզ Վարդանեան, Նուարդ Զ., Մարկինէ Վալիտեան, Արաքսի Պապիկեան, Մովսէս Մերտինեան, Օննիկ Կիրակոսեան, Ալիքոս, Տէրբարթոյեան, Մանիակ Կիրակոսեան, Գեղամ Սեւան, Ս. Ք. Զանգու, Աբրահամ Եանըզեան, Պ. Վաղարշ (Գարեգին Մ. Վրդ. Գաղանճեան, ապագայի Թուրքիայ Հայոց Պատրիարքը): Այս շարքն ալ կ'աւարտէր շահեկան անուններով, ինչպէս՝ Տորթ. Վարդ Շիկահեր, Եղուարդ Աղամեան, Օննիկ Յըճեան, Յակոբ Սալիկեան, Սեղա Թեւեան:

Գրականութեան սիրահար ընթերցողներ, քան, երեսուն տարի վերջ, Թղթատեղով այդ Համայնապատկերը, պիտի կարենային դարձանով տեսնելով որ զիրքին երկրորդ բաժինն մէջ մնացած էին քանի մը այնպիսի անուններ ու զրոգներ, որոնց իրական տեղը պէտք է ըլլար առաջին բաժինը: Երկրորդ բաժնի այս զրոգներէն ոմանք թերեւս առաջին բաժնին մէջ տեղ գտած կարգ մը գրագէտներէ շատ աւելի արժանի էին այդ առաջին բաժնին մէջ տեղ գրաւելու: Ասոր փոխարէն, առաջին բաժնին մէջ ալ կային անուններ, որոնց իսկական տեղը պէտք է ըլլար երկրորդներու յատկացուած բաժինը: Այսօր ալ, գիրքին հրատարակութեան ժամանակահատիկէն յետոյ, կարելի է արդարօրէն նոյն դիտողութիւնները ընել: Օրինակ, երկրորդ բաժնին մէջ կային Օննիկ Յըճեանի, Գեղամ Սեւանի, Վարդ Շիկահերի անունները: Սակայն հարց մը կայ՝ յայտնուած ընթերցողը այդ գիտողութիւնը պիտի ընէ իր մտքին մէջ նուիրելու ունենալով բոլոր այն զարգացումները, որոնք այդ անուններուն կողմէ արձանագրուեցան գիրքին հրատարակութեան վերջ, 1957-ին յաջորդող տարինե-

ԳՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

ՊէՅՐՈՒԹԻ Հայ Աւետարանական Ա. Եկեղեցւոյ մէջ, Մարտ 19-ին, մեծարանքի հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է նուիրուած վաստակաւոր կրթական մը շահներու, նախաձեռնութեամբ Մերձաւոր - Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան Կեդր. Մարմնին: Հինգ տարին անգամ մը, այս մեծարանքին կ'արժանանան նուագազոյն 25 տարի ուսուցչական ծառայութիւն ունեցած կրթական մշակներ: Բացման խօսքը արտասանած է Զ. Մարտեան (Հայկերէն) Եւ Ա. Եսայեան (արաբերէն): Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

ՊէՅՐՈՒԹԻ Թէքէեան կեդրոնին մէջ, Մարտ 21-ին, նախաձեռնութեամբ ՌԱԿ Շուշանիկ Եւ Վարդէնի կանանց զոյգ աւուրներուն, տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը նուիրուած՝ «Կանանց միջազգային Օրը»-ուն: Սոսք առած է Տիկին Մարալ Ահարոնեան, բացման եւ փակման խօսք արտասանած է Տիկին Լենա Իւրէնչեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Հանդիսութիւնը հովանաւորած է եւ երոյթ ունեցած Տիկին Ռանտա Պրերի:

ՎԱՍՆԱՅԻ գինուորական աղումքին մէջ, Մարտ 18-ին, Փլովտի «Յակոբ Պարոնեան» Թատերախումբը ներկայացուցած է «Պտոյտ մը Պոյոյ Թագերուն մէջ» կատակերգութիւնը (Պարոնեանի):

ընթացքին: Համայնապատկերի խմբագիրները զրախօսութիւն կ'ընէին, պատմութիւն կը գրէին, բայց մարգարէութիւն կամ դուշակութիւն չէին ընել, ապագան չէին կարգար: Արդէն ինչպէս կը տեսնուէր գիրքին վերջնական ձեւին մէջ, հրատարակչները վերջին վարկեանին առաջը առած էին շատ աւելի կարեւոր այլ սխալներու: Օրինակ, որեւէ հետք չէր մնացած այն անտեղի փոխարինութիւններէն, որոնք կատարուած էին Բագարատ Թեւեանի, Կարպիս Ճանճիկեանի, Սալիկ Սիւրբեանի նման զրոգներու մասին: Հակառակ որ խմբագիրներ-

ՍՓԻՒԹԱՆՑՆՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ - 91 -

ԿԵՆՍՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

Սփիւռքի մէջ մեր կեանքը դիւրին չէր սկիզբէն ի վեր: Բայց այժմ չափէն անդին պղտորած՝ կենսոլորտային հարց մըն է դարձած:

Պատճառն այն է, կը կարծեն շատեր, որ մէն մի երկրի վարուելակերպի յոռեզոյն մասերն ենք իւրացուցած եւ ճոխացուցած ու բարդացուցած՝ համասփիւռքեան մեր ներկայ կեանքի մեծ կաթսային մէջ իրարու վառնած:

Իրեւել իւրացման օրինակ կու տան... Մէկուհի պալատի ձեւը ընտրական, որ կը թոյլատրէ ամէն, ամէն բան, ի սէր վերջնական արդիւնքին միայն: Միւսին մեթոդը լրատուական, որ խառնուրդ մըն է գրաքննութեան եւ քարոզչական շարախօսութեան: Երրորդին կիրքը նիւթապաշտական, որ ծնունդ կու տայ բարդ ու այլապան անօրինական դործունէութեան: Զորրորդին միտքը եսասիրական, որ հաշիւներով կը բանի միայն խնամական ու շահակցական: Երկար է ցանկը Սփիւռքի կաթսան այսպէս խճողած բովանդակութեան:

Անկէ բարձրացած մուգ գոլորշիներ՝ Սփիւռքի գլխուն վերեւ հաւաքուած՝ շնչահեղձ կ'ընեն բազմաթիւ անձեր:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱՒԷՏ

րէն սմանք այս անունները ուզած էին տեսնել երկրորդ բաժնին մէջ, այդպէս չէր պատահած: Այդ կերպով, եթէ կային անխառնութիւններ, անոնք նուագազոյնի իջած էին:

Հարց մը եւս կար: Անշուշտ որ խմբագիրները չէին կրցած գերծ մնալ բարեկամական կարգ մը աղբեղութիւններէ ու թերեւս ալ աւելի առատաձեռն վարուած էին որոշ զրոգներու նկատմամբ, որոնք արդի գրականութեան մարդէն ներս ճաշակի նմանութիւն կը ցուցաբերէին:

Ռ. Հ.

ԼՕՐԸՆՍ ՏԸՌԷԼ

Պ Ր Ո Ս Պ Ե Ր Ո Յ Ի

Կ Ղ Զ Ի Ն

Ներածական՝ Գործու կղզիի
բնութեան ու ապրիլային

Անգլիերէնէ Թարգմանեց՝
ՇԱՔԷ ՏԷՐ - ՄԵԼԻՔՈՆԵԱՆ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Անաստասիոս կը խօսի հանգարտօրէն: Կ'ապագայէ որ եթէ յոգնիմ, յայտնելու չլիարանիմ: Գալով իրեն՝ ինք ընալ չի յոգնիլ. եթէ օդը նպաստաւոր ըլլայ, կրնայ ժամեր շարունակ որսալ: Բայց խորքին մէջ ինքն չէ որ կը լսուի, այլ՝ ձկնորսի իր աշարջութիւնը պահելու համար. ինքզինքն տեսակ մը անջատում, որու շնորհիւ պիտի կարենայ կանխել ձուկներու շարժումը: Ճատրակ խաղացողի մը պէս որ բաղակցութիւններու հնարաւորութիւններ կ'երեւակայէ եւ դանդաղ ապագայն առած յետադադար կը փորձարկէ:

Գործածել յատակի մը վերեւը կը հասնինք: Որքերն՝ դեղին ու կանաչ սահուն քարերը կը նմանին օրօրուն ջրախոտով ծածկուած մարգելային գանկերու: Սպիտակ - արծաթ խումբ մը ձուկեր խոռոչի մը մուտքին յամենալով մեզ կը դիտեն ահնայիլ: Իւրաքանչիւրը սեւ բիծ

մը ունի կոնակին վրայ: Իրենց այս զարմացած վիճակով՝ երաժշտական քառորդ - նոթերու շարքի մը երեւոյթը ունին: Յանկարծ՝ զուտ ընդլայտակայ դէպքէ մը վախճածի պէս՝ նետի արագութեամբ կ'անհետանան: Զուրդ թեթեւ ալիքաւորում մը կ'ունենայ: Անաստասիոս նշեմի ձկնորսի մը կը թաթխէ ցուկէն կախուած ձիթալիւղի շիշին մէջ, մի քանի կաթիլ կը օրակէ ջուրին վրայ, որ կրկին կը յատկանայ ու կ'անարժանայ: Շունչս կը բռնեմ, որովհետեւ հոն վարը՝ կարմրորակ աւաղի կոյտի մը վրայ կ'ընկուած ու պոկոտկանման պիտի լինէր քարի մը վրայ հանդէպուցած՝ իր համեղութեամբ յայտնի ալիքալիւղ ձուկն է: Առաջին իսկ հարուածով՝ Անաստասիոս դիւրաւ կը բռնէ զայն. այժմ ոտքերուն տակ մուծին մէջ կը թփրտայ չոր տախտակին վրայ: Երկու անգամ զայն սակաւին մէջ կը դնեմ. երկու անգամին ալ դուրս կը նետուի, մահամբձ թուշունի մը զարկերակին պէս բարախելով յատակի տախտակին վրայ:

Այժմ չենք խօսիլ. լուռ կը յառաջանանք եղբարմօտ ջուրի երկայնքին, զննելով ուրուականային յատակը որ այնքան նըման է լուսին մակերեսին: Կանգ կ'առնենք հոն ուր թղթի ձկնորս կը հակին ջուրին վրայ: Անաստասիոս կը թեքալի որ ծախ ու նայիմ: Ոչինչ կը տեսնեմ: Ինքը՝ եռաժանին կամայ մը կ'իջեցնէ ու կը հարուածէ, կը միտքէ փոքրածեւ ձերմակ բանի մը մէջ, որ կը սկիւր բռնէ կերպով տալիկով: Քալալալին սարսափահար պղտիկ աչքերը: Զուրի մակերեսէն վեր հանուած պահուն քերան մը լեցուն մեկան կը ժայթքեցնէ մարդուն դէմքին

ու բազուկներուն վրայ եւ կը սկսի Փրօսալ հիւանդ կատուի ձաղի մը պէս: Մեղմ հայհոյելով ու խնդալով՝ Անաստասիոս նստարանին վրայ զայն կ'ազատէ եռաժանիէն եւ կը նետէ սակաւին մէջ, ուր իր դեռ եւս ողջ մարմնին հպումէն կեանքի փոքր նշոյլով մը յանկարծ կը ցնցուի առաջին ձուկին պրկուած մարմինը: Այս զիշեր օդը պաղ է եւ անսպասելի զովութիւնը նպաստաւոր արդիւնք կու տայ, քանի որ մէկ ժամուան ընթացքին բաղթաթիւ ուրիշ փալաւարներ եւ երկու ալ ձուկեր եւս կը բռնենք:

Գտնիլ խորշի մը մէջ անշարժանալով մէկական զլանիկ կը ծխենք եւ Անաստասիոս կտոր մը չոր հաց կը ծամէ: Մաքուր օդը կ'անօթեցնէ: Լապտերը մարեւոլ վրայ ըլլալով՝ կաղ կը լեցնէ կրկին: Զուրին յատակը դարձեալ կը լուսաւորուի: Ատենը՝ եկած է, որ օկտապալա բռնենք, կ'ըսէ Անաստասիոս: Առ այդ՝ եռաժանիները մէկդի կը դնէ եւ կեռ ծայրով ձուգ ջուրին մէջ կը մխրձէ անոր կապուած փնջիկ մը ազատեցող ծփուն թակարգով: Զայն այս ու այն կողմ դարձնելով՝ ժայռերուն ներքեւ կը պնդէ զորքեր: Մեղմէ վեր գտնուած ժայռեղբի մթութեան մէջէն փլը՛փ՛ շոճի ընկող մը կ'իջնայ ջուրին մէջ: «Տե՛ս», կը շնչէ յանկարծ Անաստասիոս՝ առաջիններուն մէջէն: Կը ծոխմ: Ծուրօրէն շարժող բան մը կայ ժայռին տակը, օճի կը նմանի: Անաստասիոս ազատեցողի փնջիկը անոր կը դպցնէ նրբութեամբ, զգուշի: Անաստասիոս երկարող քաղուղի մեղմիւ կը խաղայ ազատեցողի տերեւներուն հետ. երկրորդ բազուկ մը երկչոտութեամբ կը միանայ առաջինին, ապա՝

երրորդ մը: Ուղալու պէս՝ մէկ բազուկէն միւսին կ'անցնի կանաչ փնջիկը, որու ետին է կեռը: Ահա եւ կը տեսնուի օկտապալան տեղ, թուաւոր կաղի դիմակի նմանող զրկուր, որ տիմարի կեդրոնացած անարժօնութեամբ մը թակարդին կը նայի: Պահը հասած է: Անաստասիոս կեռը կը սահեցնէ անոր մարմնին տակ եւ ուժգին կը քաշէ գէպի վեր: Յանկարծական պրկում մը եւ դադարում մը ծայր կու տայ: Անաստասիոս բաղթալիւնը կը պրկուելով ու պրկուելով, բազուկներուն մէջ երկու պղտիկ քարեր բռնած զորս նաւակին մէջ կը ձգէ մեծ աղմուկ հանելով, որ մեզ կը ցնցէ: Ապա՝ Անաստասիոս ձեռքով ամուր մը կը բռնէ զայն, մինչ պղտիկ արարածը կ'ոլորուի մարդուն բազուկին շուրջ եւ բռնէ կերպով կը դիմադրէ: Անաստասիոսի նպատակը անոր ողնայարը պրտնել է: Եւ ահա՝ դաստակի յանկարծական շարժումով մը անաստասիոս ներսիդին դուրս կը քաշէ եւ իր առաջինները որոշ տեղ մը մխրձնելով՝ կը կտորէ: Գալարում մը եւս, ու ամորթ մեքենան կը ցնցուի, կը քայքայուի: Բազուկներուն վրայի ծրծակները դեռ եւս կը շարունակեն կատաղօրէն ծծիլ ու կծկուել, բայց անոնք այժմ կապուած են անկազմակերպ, անհացած ուղեղի մը, որ փախուտու տալու կապակցութեամբ հրահանող չի տար իրենց: Անփառունակ կերպով նաւու յատակին նետուած՝ անոնք հիմա փայտը կը ծծեն, վերք պաշտպանող փակոցը մորթէն դատած պահուն լուսած ճղճիմ ձայնը հանելով:

(Շաբ. 16)

REUNION PUBLIQUE

Les Présidentiabiles
face à la Communauté arménienne

Avec les porte-paroles de :

Edouard BALLADUR — Patrick DEVEDJIAN

Jacques CHIRAC — Pierre LELLOUCHE

Robert HUE — Paul MERDIECA

Lionel JOSPIN — Pierre GUIDONI

et

Lef FORSTER (Avocat)

Ara KRIKORIAN (CDCA)

Kevork KEPENKIAN (CDCA)

Meeting animée par Charles VILLENEUVE, TF 1

le Vendredi 21 Avril à 20 heures 30

Grande Salle de la Mutualité

24, rue St-Victor, Paris 5e — M^o Maubert - Mutualité

— P.A.F. 50 F. —

Autocars prévus au départ de :

● ALFORTVILLE — 19h30: Place Carnot — 19h45: Place du Petit-Pont;

● ARNOUVILLE-LES-GONESSE — 19h30: devant le stade Léo Lagrange;

● ASNIERES — 19h: Place de l'Hôtel de Ville;

● BAGNEUX-CACHAN — 19h30: devant le 87, ave Aristide Briand,
angle rue Marcel Bonnet (Cachan);

● CHAVILLE — 19h30: Pointe de Chaville — 19h45: arrêt Guillemot;

● CLAMART-ISSY-LES-MOULINEAUX — 19h45: devant la Mairie de Clamart

— 20h: devant l'église Sourp Mariam Asdvadzadine (Issy)

● SEVRAN — 19h30: Place Crétier

— 19h45: face à l'ancienne gendarmerie, ave de Livry, (limite de Sevrans-Livry)

Pour tous renseignements s'adresser au secrétariat du CDCA Tél 44. 83. 07. 02.

NOTRE-DAME de PARIS

COMMEMORATION
DES MARTYRS ARMENIENSMESSE
PONTIFICALE

célébrée par

Mgr Grégoire GHABROYAN

Eparque des Arméniens catholiques
de Francele DIMANCHE 23 AVRIL
à 15 heures 30

en la Basilique Notre-Dame de Paris

L'homélie sera prononcée par le
Cardinal Jean-Marie LUSTIGER
Archevêque de Paris24 AVRIL
et
TELEVISION

JEUDI 20 AVRIL

A R T E

de 20h40 à 00h40

Soirée proposée par Ursula GAUTHIER
avec Ch. AZNAVOUR

20h50 : Les yeux neufs de l'Arménie

21h55 : Le sang des montagnes

22h50 : «Nahabet»

F R A N C E 3

23h45 les Dossiers de l'Histoire

«ARMENIE, MEMOIRE ET DEVENIR»

(52 minutes)

réalisation de Production Team

à Bruxelles

en collaboration

avec la Télévision arménienne.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապույտ խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնիւ-
եան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ
ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւն-
ները: Տիկին Մարիա Տէրաբեան 200
Ֆր. Տիկին Ա. Յակոբեանի մահուան քա-
ռասունքին առթիւ: Օր. Արաքսի Գա-
ղանճեան 500 Ֆր. իր սիրելի հօր Գր.
Գաղանճեանի մահուան 6-րդ տարեկիցին
առթիւ:Կապույտ խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած Տիկին Սո-
փոնեանէ 2.000 Ֆր. իր մօրաքրոջ՝ Ար-
մենիկի Յակոբեանի մահուան առթիւ:

DATE A RETENIR

AAAS

ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALEFête Champêtre
traditionnellede la MAISON DE RETRAITE
95500 GONESSEDimanche 2 Juillet
à partir de 11 heures 30Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»

83, rue d'Hauteville, 75010 Paris

SIRET : 51027317 A R. C. Paris

Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Ս Ի Ր Տ

Ս Ր Տ Ի

-- ԳՐԱԿԱՆ ԻՋԵՐ, ՅՕԴՈՒԱՅՆԵՐ, ՆԿԱՐՆԵՐ --

Ներածական Գր. ՊԸԼՏԵԱՆ

290 էջ, Մասնագիտացող «Յ Ա Ռ Ա Ջ»

Գին՝ 150 Ֆր., Թղթատարի ծախքով՝ 175 Ֆր.

Դիմել՝ «Յառաջ» կամ Հրահր-Ստամբուլ Գրատուն
(51, rue Monsieur-Le-Prince, 75006 Paris)80e ANNIVERSAIRE du GENOCIDE
des ARMENIENS
PERPETRE par le GOUVERNEMENT TURC en 1915

POUR

- La condamnation internationale du Génocide arménien;
- La poursuite en justice des négationnistes;
- La reconnaissance et la réparation;
- Le respect des droits de l'homme.

JOURNEE DE MOBILISATION

POUR LA PREVENTION DES GENOCIDES ET DES CRIMES
CONTRE L'HUMANITE

PARIS

LUNDI 24 AVRIL

Sur le Parvis des Droits de l'Homme et de la Liberté — Trocadéro - Paris

Programme des manifestations :

10 h 30 — Messe solennelle en l'église apostolique arménienne,

15, rue Jean-Goujon, Paris 8^e

12 h 00 — Sur l'Esplanade du Trocadéro

Inauguration de l'exposition "24 AVRIL" dans le hall du Musée
de Chaillot.

Projection sur grand écran de "Mémoire arménienne"

Littérature et presse

Exposition de photos documentaires

Documentaires audiovisuels

Création d'œuvres plastiques

Présence culturelle et artistique

17 h 30 — Rassemblement à l'Etoile, angle des avenues

des Champs-Élysées et de Friedland

18 h 00 — Dépôt de gerbes sur la tombe du Soldat Inconnu et ravivage de la
Flamme

18 h 30 — Cortège en direction du Trocadéro

19 h 15 — Allocutions de diverses personnalités sur l'Esplanade du Trocadéro

20 h 00 — Marche vers l'Ambassade de Turquie où une motion sera déposée

COMITE POUR LA COMMEMORATION DU 24 AVRIL 1915

Siège : Eglise Apostolique Arménienne, 15, rue Jean-Goujon — 75008 PARIS

Renseignements : Tél. : 42 08 76 49 — Fax: 42 08 09 70

Soutiens financiers à adresser à l'ordre du Comité du 24 Avril.

Le 24 Avril est une journée chômée légale pour tous les salariés d'origine ar-
ménienne. Absence légale pour tous les enseignants, élèves et étudiants.

MARSEILLE

PROGRAMME
DES MANIFESTATIONS
SOUS L'EGIDE DES EGLISES APOSTOLIQUE, CATHOLIQUE
ET EVANGELIQUE ARMENIENNES

MARDI 18 AVRIL

à 12H — Conférence de presse sur le thème :

«LE GENOCIDE ARMENIEN, LE DROIT A LA MEMOIRE»

CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE

339, avenue du Prado, Marseille 8^een présence de MM. les Députés et Sénateurs des Bouches-du-Rhône
et des Représentants des organisations humanitaires et des Droits de l'Homme

DIMANCHE 23 AVRIL

VEILLEE AU MONUMENT DU GENOCIDE

Dans la cour de la Cathédrale — 339, avenue du Prado

organisée par les jeunes des mouvements arméniens : Nor Seround, JAF,
Jeunesse chrétienne de la Cathédrale, UGAB, Haï Arinouch, CEDCA et Bolsetzi

21H : PRIERE DE REQUIEM EN LA CATHEDRALE

22H : RASSEMBLEMENT UNITAIRE DE LA JEUNESSE

dans la salle de la Cathédrale, Projection de vidéo-témoignage sur le Génocide

23H : VEILLEE DEVANT LE MONUMENT

LUNDI 24 AVRIL

9H30 : MESSE EPISCOPALE

Célébrée par Mgr Daron GEREJIAN

à la mémoire des 1 500 000 martyrs du Génocide

perpétré par le Gouvernement ture

11H30 : DEPOT DES GERBES AU MONUMENT

prise de paroles des autorités

15H30 : MESSE SOLENNELLE

(en l'Eglise des Réformés)

(Homélie prononcée par Mgr de PANAFIEU nouvel Archevêque de Marseille)

18H RASSEMBLEMENT UNITAIRE

à la station de métro Prado - Périer

Défilé jusqu'au Consulat de Turquie

HAMASKAÏNE — PARIS

et

Le Comité de Défense
de la Cause Arménienne

vous invitent

à la présentation du livre :

Autopsie
du Génocide
ArménienEntre l'Empire ottoman
et les grandes puissances
de

VAHAKN DADRAN

avec projection de diapositives

La présentation sera animée par
Gérard CHALIANDle Vendredi 28 Avril à 20 h 30
Salle Zarouhie et Dikran Démirian

Maison de la Culture Arménienne

17, rue Bleue, Paris 9e (M^o Cadet)

Tél. : 48. 24. 63. 89.

— Entrée libre —

ՅՈՐԵՔԵԱՐԹԻ
ԱՊՐԻԼ 19
MERCREDI
19 AVRIL
1995

ՀԱՐԱՏԻ

ՕՐԱԲԵՐՔ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE d'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԵԱՒԱՐԵ ՄԻԱՍՔԵԱՆ (1925-1957)

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69^e ANNEE — N° 18.574

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴՈՒՄԱՆ ՃԱՆՉՑԱԻ ԵՒ ԴԱՏԱՊԱՐՏԵՑ 1915-Ի ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ծանոթ է որ զանազան կողմերէ ջանքեր թափուած էին անցեալ տարի որպէսզի Ռուսաստանի երեսփոխանական ժողովը (Դումա) ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ նոյնիսկ կարգ մը թերթեր հապտեալ կերպով հաղորդած էին թէ այդ ճանաչումը եղած է, ինչ որ սխալ էր: Նոր է, Ապրիլ 14-ի իր նիստին մէջ որ Դուման կը ճանչնայ եւ կը դատաւարտէ Հայերու ցեղասպանութիւնը (1915 - 22)՝ միաձայնութեամբ (282 ձայն, դէմ եւ ձեռնպահ չկայ):

Ստորեւ քուէարկուած բանաձեւը. —

«Հիմնուելով պատմական անհերքելի փաստերու վրայ, որոնք կը վկայեն 1915 - 1922 թուականներուն Արեւմտեան Հայաստանի տարածքին վրայ Հայերու բնաջնջումին մասին,

հետեւելով Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան 1948 թուականի Դեկտեմբեր 9-ին ընդունած «ցեղասպանութեան յանցադործութիւններու կանխումբ եւ անոր պատիժի պայմանագրութեան» որդին եւ տառին,

պատեհաբանական, յանցադործութիւններու եւ մարդկութեան դէմ յանցադործութեան

թիւններու անժամանցելիութիւնը չընդունելու 1968 Նոյեմբեր 26-ի պայմանագրութեան,

ձգտելով վերածնելու Ռուսաստանի պետութեան մարդատիրական աւանդութիւնները,

յիշեցնելով, որ Ռուսաստանի նախաձեռնութեամբ Եւրոպայի հզօր պետութիւնները տակաւին 1915 թուականի հայ ժողովուրդի նկատմամբ թուրք կայսրութեան դործողութիւնները որակած են որպէս «յանցադործութիւն մարդկութեան դէմ»,

նշելով, որ եղբայրական հայ ժողովուրդի Ֆիդիքական բնաջնջումը անոր պատմական հայրենիքին մէջ կատարուած է Ռուսաստանի աւերելու պայմաններու ստեղծման նպատակով,

Ռուսաստանի դաշնակցային հանրապետական ժողովի պետական Դուման կը դատաւարտէ 1915 - 22 թուականներու Հայերու ոչնչացման կազմակերպիչները: Իր կարեկցութիւնը կը յայտնէ հայ ժողովուրդին եւ Ապրիլ 24-ը կը նկատէ որպէս ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակի օր»:

Զ Ա Տ Ի Կ Ը՝ Է.ԶՄԻԱԾՆԻ ՄԵՉ

ՊԱՏԱՐԱԳԵՑ ԵՒ ՔԱՐՈՁԵՑ Գ Ա Ր Ե Գ Ի Ն Ա.

Է.ԶՄԻԱԾՆԻՆ. - («Յառաջ»).

Ս. Յարութեան տօնը յատուկ իմաստ ստացաւ այս տարի էջմիածնի մէջ ուր նոյն օրը իր անդրանիկ պատարագը կը մատուցանէր Հայաստանիայց Եկեղեցւոյ 131-րդ կաթողիկոսը:

Ապրիլեան պայծառ արեւուն տակ Մայր Աթոռի պարտէզները եւ նոյնիսկ չընդաւարտ լինող զոհերու խաչերը, լսելու «նոր կաթողիկոսը»: Տաճարը վայրն էր անդադրում յորձանքի մը որ մուտք կը գործէր հոն, պահ մը կը հետեւէր արարողութեան, մոմ կը վառէր ու դուրս կ'ելլէր, տեղը ձգելով ուրիշներու: Պարտէզը զետեղուած բարձրախօսներէ եւս կը սփռուէր պատարագը: Իսկ տաճարին մէջ հետադարձ խաչակրութիւն կայաններու թղթակիցներ կը տեսադէմքէն արարողութիւնը: Ներկայ բազմութեան մաս կը կազմէին Սփիւռքահայեր, մեծ կամ փոքր խումբերով:

Պատարագի սկիզբէն քիչ ետք հասաւ պետական աւագանին, գլխաւորութեամբ փոխ. նախագահ Գ. Յարութեանի, Խորհրդարանի նախագահ Բ. Արարեցեանի ու Երեսանի քաղաքապետ Վ. Ուշատրեանի: Պաշտօնական հիւրերու յատկացումը բաժնին մէջ տեղ գրաւեցին նաեւ օտար

երկիրներու Հայաստանի ներկայացուցիչները որոնց մաս կը կազմէր Ֆրանսայի դեսպանը Տիկին տը Հարթթինկ:

Գարեգին Ա. իր քարոզին բնաբան առած էր շարականի մը հետեւեալ տողերը.

«Այսօր եւ մեք գուրբացեալ պայծառացում տօնիս.

ընդ հաշտութեան Աստուծոյ միմեանց արկցում գիրկս սիրով եւ միաբան գոչեցում,

Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»:

Նորընտիր կաթողիկոսը Քրիստոսի յարութեան դադարարին մէջ ընդգծելով յաւիտենական կեանքի հաւատքին պատկերը, ըսաւ թէ այդ հաւատքին առաջին մէկ օրրանը եղաւ Հայաստանը որուն ժողովուրդը շատ անգամ մահը զգաց շատ մօտը, մեծ թիւով զոհեր ունեցաւ, բայց ապրեցաւ, որովհետեւ հաւատաց յարութեան: Ան յիշեց 1915-ը որ աւելի քան 1.5 միլիոն Հայեր հնձեց, բայց 80 տարի ետք, մենք կանգնած աշխարհին դէմ Քրիստոսի յարութեան աւետիսը կուտայինք աշխարհի:

Գարեգին Ա. շարունակեց. «Իմն համար մանաւանդ բերկրաւոր բացառիկ եւ անմարմնաց օր է այս օրը, որովհետեւ առաջին անգամն է որ ես իմ կեանքում Զատիկ եմ տօնում իմ ազատ, անկախ հայրենիքում, իմ հայրենաբնակ ժողովրդի հետ, յարութեան ձայնին արձագանգ եմ տալիս յարութեան հայկազնեան այս «անընդունելի դանդաղանքին», որի հիմքը դրեց յարմարեալ Փրկիչը ինք իր Էջմիածնի Հայաստան, եւ որի սկզբնաւունջը զօղանքն գալիս է իրենից, իր բառերից, «ես յաղթեցի աշխարհի»:

Պատարագի աւարտին երդուեցաւ Հայրապետական մարդկանքը ու Գարեգին Ա. ներկայ պաշտօնական անձնաւորութիւններուն թափօրով ու ամպօղանիով առաջնորդութեան վեհարան ուր ընդունեցաւ շնորհաւորութիւնները:

Ա. ԹՈՒՈՑԵԱՆ

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ

(Ապրիլ 14 / 18)

ԿԱԶԸ ԿՐԿԻՆ ԴԱՌՐԱՄ

Թիւրքմէնստանի հետ ծագած դրամական տարակարծութեանց որպէս հետեւանք Ուղղեկատան Ապրիլ 12-ին փակած է կազմուողը: Ստեղծուած կացութեան առկեւ Հայաստան կը փորձէ ձեռք առնել հարկ եղած միջոցները: Վարչապետ Ն. Բաղդասարեան հեռաձայնի խօսակցութիւններ ունեցած է թիւրքմէն եւ ուղղի ղեկավարներու հետ, ինչպէս նաեւ ղեմած է Ռուսաստանի վարչապետ Զեր-նովիդինի, որպէսզի միջամտէ եւ լուծէ կնճիւր: Խորհրդարանի նախագահն ալ Բաղդէ Արարեցեան, Ապրիլ 15-ին ղեմած է Ուղղեկատանի եւ Թիւրքմէնստանի Խորհրդարաններու նախագահներուն իր մըտաձողութիւնները փոխանցելով: Արդարեւ Ապրիլ 12-էն ի վեր Հայաստան կազմի ստանար: Բ. Արարեցեան չեղած է որ Հայաստան որպէս երկիր մը որ իր պարտաւորութիւնները կատարած է իրաւունք ունի ակնկալելու որ ձեռք բերուած պայմանագրութիւնը յարգուի: («ՅԱՌԱՋ», Ապրիլ 18-ին հեռաձայնով առած մեր տեղեկութիւններուն համաձայն, յոյս կար որ օրուան մէջ վերահաստատուէր կազմի հայթայթումը):

ԹԵՀՐԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒՄԻՆ
ՏԵՂԵԿԱՍՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

Ապրիլ 11-ին, Արտաքին փոխնախարար Եդ. Զուրյեան վերջերս Թեհրան տեղի ունեցած երբեակ բանակցութիւններուն տեղեկատուութեան նուիրուած մամուլի ասուլիս մը տուած է: Իրանի մայրաքաղաքին մէջ Ապրիլ 8-ին գոյացած այս հանդիպումին Հայաստանը կը ներկայացնէր Վ. Փափազեան, Թիւրքմէնստանը՝ Բ. Շիշմուրազով եւ Իրանը՝ Ա. Վեյսեթի: Կողմերը ստորագրած են կապերու սերտացման, առեւտրամտեսական եւ զինական թէքնիք մարդերու մէջ համագործակցութեան մասին միացեալ յայտարարութիւն: Ըստ Եդ. Զուրյեանի, քննարկուած կարեւորագոյն նիւթը եղած է խնդրոյ առարկայ երեք Պետութիւններու տարածքով բռններու փոխադրութեան հարցը: Այս առթիւ Թիւրքմէնստանը շահեկան առաջարկ մըն ալ ներկայացուցած է Իրանի՝ կազմաւորել, քարկտարարել եւ երկտրական գիծերու ցանցը անոր տարածքէն անցնելու կապակցութեամբ: Սակայն հարցը կը կարօտի երկար քննարկումներու, նկատի ունենալով թէքնիք եւ քաղաքական բարդութիւնները:

Գ Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՍԱՐԱՑԵՒՈՑԻ մէջ երկու Փրանսայի կապոյտ սաղաւարտաւորներու սպանութեանց ետք, Ֆրանսա պայմաններ կը դնէ շարունակելու համար իր մասնակցութիւնը բերել ՄԱԿ-ի ուժերու: Ապրիլ 18-ին, քննութիւնները դեռ չէին կրցած ձգել թէ ո՞վ կրկնած էր Փրանսայիներուն վրայ (մահմետական թէ սերպ): Ֆրանսական զինուորական շրջանակները աւելի Պոստիւրայիներուն կը վերադրեն կրակոցները: Այս դէպքերը նոր նիւթ մը հայթայթեցին նախագահական թեկնածուներուն:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ զրոյց մը ունեցաւ Պերնար Փիլոյի հետ (Ապրիլ 14) որու ընթացքին չլարանեցաւ կրկին խօսելու իր հիւանդութեան մասին: Նախագահին ծանօթ հիւանդութեան ի վեր, լրագրողները քիչ մը աստիճանաբար թեմա կը ծանրանան այդ հարցին վերայ եւ պէտք է խոստովանիլ թէ Միթերան համբերութեամբ, երբեմն ալ հիւսուողով կը պատասխանէ: Այս անգամ ալ ըսաւ թէ կը յուսայ տոկալ մինչեւ Մայիս 7, պետական հարց է, անկէ ետք անձնական: Պատմութիւնը կը սկսէ, պիտի ուզէր որ իր անունն ալ արձանագրուի Պատմութեան մէջ, բայց ոչինչ ապահով է, ո՞վ կը յիշէ, կ'աւելցնէ Միթերան թուականները, ի՞նչ պիտի ըսուի քանի մը հազարամեակ յետոյ նոյնիսկ զօրավար տը Կօլի, Փոնտիուսի, Ժիւզարի կամ իմ մասին: Ու վերջին հարցումին՝ եթէ կայ Աստուած, ի՞նչ պիտի ուզէր որ ըսէ ձեզ ընդունելով: Միթերան կը պատասխանէ՝ «վերջապէս զիտցար, ու կը յուսամ թէ կ'աւելցնէ՝ բարի եկար»: Բացայայտ կերպով յոգնած ըլլալով, յաւորք օրն իսկ կ'ըսուէր թէ Միթերան մահաբերութեան մէջ է: Այդ իսկ պատճառաւ, Ապրիլ 15-ին ալ քանի մը լրագրող ընդունեցաւ Պրեկանտին ա-

ԱՇՈՏ ՄԱՍՔԵԱՆ ՊԱՏՈՒՈՑ ԼԵԿԵՆԻ ՀՐԱՄԱՆԱՍԱՐ

Զատիկուան նշանակումներու առթիւ, պատուոյ լեգէոնի հրամանատարի աստիճան շնորհուած է (Մշակոյթի եւ Փրանսախօսութեան նախարարութիւն) Աշոտ Մալաքեանի (Անրի Վէրնէօյ) որ արդէն արժանացած էր նախորդներուն (ասպետ, սպայ): Այս առթիւ, Ֆիլիպո (Ապրիլ 17) նկարին կցած է կենսագրական տեղեկութիւններ եւ յիշած թէ հաւատարիմ իր ծագումին մեծ նպատակ բերած է իր ժողովուրդին պատմութեան եւ մշակոյթին պաշտպանութեան համար: Անշուշտ կը խօսուի նաեւ իր ֆիլմերուն մասին եւ գիրքին «Մայրիկ»ի:

պարանքը (Վառ): Զծածկեց թէ ութ ամիս է լրջօրէն հիւանդ է եւ կը ջանայ դիմանալ: Շուկաները, կ'ըսէ, անխուսափելի են եւ կ'ընդունի որ ձախող նախադասութիւն մը ըսած էր նախորդ օրը Փիլոյի (կը յուսայ տոկալ մինչեւ Մայիս 7) եւ այդ էր շուկաներու պատճառը:

ՊԱՊԸ, յոգնած, նոյնիսկ սպառած, ջանաց, ըստ աւանդութեան, կրել խաչը, աւագ Ուրբաթ, ան ալ տեղատարափ անձրեւի մը տակ, Կողիւնիսի երկայնքին Անթիք ձաճրու վրայ: Խօսքն ուղղելով քրիստոնեաներուն, Յովհ. Պօղոս Բ. հրաւիրեց զանոնք ներողութիւն խնդրելու հրայ ժողովուրդէն, զայն մերժած ըլլալու համար, նոյնիսկ նախատած իրենց պաշտամունքին մէջ: Զատիկուան իր պատգամին մէջ, Պապը կրկին կոչ ըրաւ խաղաղութեան համար՝ Պոսնիա,

(Շաբ. Գ. Էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»
(16-17 Avril)
L'Arménie, c'est aussi
aujourd'hui

Հինգշաբթի, Ապրիլ 20-ի հայկ. յայտադրերուն առթիւ հեռատեսիլէն (Ֆրանս 3 եւ Արթ) Մանտի ձայն-հեռատեսիլի յաւելուածը լայն արձագանք տուած է թէ Ա. էջին եւ թէ 19-րդ էջին վրայ: Ա. էջին գրութիւնը ստորագրուած է Գաթրին Հիւմպլօ եւ սկիզբը կ'ընէ սաղկուկ հաստատումը. — «Տարօրինակ է,

հեռատեսիլը: Ի՞նչու հարկ է որ տարեդարձ մը ըլլայ խօսելու համար հարցերու իրականութեան մասին», աւելցնելու համար թէ հարկ եղաւ որ ցեղասպանութեան 80-ամեակն ըլլայ որպէսզի երեկոյթ մը յատկացուի այս փոքրիկ երկրին: Մարի Ժեկօ ալ (էջ 19) կը խօսի Ֆրանս 3-ի յայտադրին մասին: Երկու դրուութիւններն ալ յաջող անդրադարձներ են:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Վալանի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ պարտուեցաւ Ալեքսէն 2 - 3 եւ դասաւորման մէջ 12-էն անցաւ 13-րդ դերքին: Գրուել կրկին Կէնկանն է 71 կէտով:

ՄԱՐՏԻՆԻՆՆԵՐ

Տիկին Աննիէթ Էքսերթան,
Պ. Էտուար Էքսերթան,
Մարի - Ֆրանս Էքսերթան,
Տէր Է. Տիկին Արման Էքսերթան և զա-
ւակները,

Տէր Է. Տիկին Միշել Զովիկեան
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուս-
նոյն, հօր, մեծ - հօր և զարմիկին՝

ՍՈՒՐԷՆ ԷՔՍԵՐԺԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Ապրիլ 17-ին, 85
տարեկանին:

Յուզարկաւորութիւնը կը կատարուի
Չորեքշաբթի, Ապրիլ 19, ժամը 14.30-ին
Մարտի 26, իսկ Կաթողիկէ Եկեղեցին
26, rue Sibie, Marseille

Մահազոյ չստացողներէն կը խնդրուի
ձերկայս իրեն այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ» - Մեր ցաւակցութիւնները
Տիկին Աննիէթ Էքսերթանի, Էտուար Էք-
սերթանի և ընտանեկան բոլոր պարագա-
ներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վալանտին՝ Տիկին Պաշտօն Մաղաքեան
100 ֆր. կը նուիրէ «Յաւաջ»-ին, իր ա-
մուսնոյն՝ Յարութիւն Մաղաքեանի յիշա-
տակին:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բի-
ղանդ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակ-
ցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Տընիզ
Կոյարիկեանի և ընտանիքին Տիկին Ֆի-
լոյր Կոյարիկեանի մահուն առթիւ, ինչ-
պէս նաեւ Տիկին Մարիամ Տիգրեանի իր
զաւակին Միշել Տիգրեանի մահուն առ-
թիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱՆԻՔ

Կապոյտ Խաչի ՇՐՂ. Վարչութիւնը չը-
նորհակալութեամբ ստացած է 5.000 ֆր.
Պ. Կարպիս Յակոբեանէ, 1.000 ֆր. Տի-
կին Լիւսիէն Զիպէրէ, նաեւ Տէր Է. Տի-
կին Կրեկուար Ռաքըճեանէ 400 ֆր.:

ՎԱՐԱԳԱՆՈՒՄ Ի ԽԱՉ
ԱՐՄՈՒՎԻԼ

Կիրակի, Ապրիլ 23, Հոգեհանգստեան
Պատարագ ի յիշատակ Ապրիլեան նահա-
տակներուն:

Մահեկանակի զետեղում՝ յուշարձանին
առջեւ:

NOTRE-DAME de PARIS

COMMEMORATION
DES MARTYRS ARMÉNIENS

MESSE
PONTIFICALE

célébrée par

Mgr Grégoire GHABROYAN
Eparque des Arméniens catholiques
de France

le DIMANCHE 23 AVRIL
à 15 heures 30

en la Basilique Notre-Dame de Paris

L'homélie sera prononcée par le
Cardinal Jean-Marie LUSTIGER
Archevêque de Paris

ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹԻՒՆ
ՇԱԽԻԼԻ ՄԵՉ

Շախիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկե-
ղեցոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Մը-
շակութային Յանձնարարութիւնը կազմակեր-
պած:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ»
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ
Թեմայով դասախօսութիւններու շարքին
Երկրորդը՝
Շաբաթ, Ապրիլ 22, ժամը 20.30-ին
Եկեղեցոյ կից «Սարգիս Պալապանեան»
սրահը՝ 6, rue Père Komitas:
Դասախօս՝ ՅՈՒՆ. ՅՈՒՆԻՅԱՆԻՍԵԱՆ
ՆԻՍԻՍԻ
«ՀԱՅՑ. ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ»
ՀԱՄԱՅՆՔԸ:

A l'occasion du 80ème anniversaire
du génocide arménien de 1915
l'AMBASSADE
DE LA REPUBLIQUE
D'ARMÉNIE
présente
Gérald PAPASIAN
& Nora ARMANI
dans un spectacle de leur création:

le chant d'Ararat

le Mardi 25 Avril à 20 heures
à l'auditorium St-Germain
4, rue Félibien, Paris 6e
Pour tous renseignements:
Tél.: 53. 76. 09. 93.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire: N° 55935

LA
MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
MARSEILLE

« SECTION JEUNES »

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1re
vous invite à assister

le Vendredi 21 Avril à partir de 19h30
à l'inauguration de l'exposition

«24 AVRIL 1915»

suivie de la projection du documentaire:
« LE GENOCIDE RENIE »
(Réalisé par Michaël Jones, 1992)

LA CROIX BLEUE
DES ARMÉNIENS DE FRANCE

recherche

pour son Centre de Vacances
de Bellefontaine

Juillet et Août 1995

- DIRECTEURS diplômés et As-
sistants;
- ASSISTANTS SANITAIRES, Mé-
decins, Etudiants en année de
médecine, Infirmiers;
- CUISINIERS et aides Cuisiniers;
- HOMME D'ENTRETIEN possé-
dant le permis de conduire.

Ecrire:
C.B.A.F.
17, rue Bleue, 75009 Paris.

UGAB ... UGAB ... UGAB ... UGAB
UGAB - Marseille

COLONIE

l'Union Générale Arménienne de
Bienfaisance de Marseille cherche pour
sa Colonie de Vacances de Juillet 95,
des ANIMATEURS DIPLOMES de
BAFA.

Pour toute candidature envoyer un
C.V. avec photo à:

T.U.G.A.B. - Colonie
327, Boulevard Michelet
13009 MARSEILLE
Tél.: 91. 22. 10. 45.

UGAB ... UGAB ... UGAB ... UGAB

COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

REUNION PUBLIQUE

Les Présidentiables
face à la Communauté arménienne

Avec les porte-paroles de:

Edouard BALLADUR — Patrick DEVEDJIAN
Jacques CHIRAC — Pierre LELLOUCHE
Robert HUE — Paul MERCIÉCA
Lionel JOSPIN — Pierre GUIDONI

et

Lef FORSTER (Avocat)

Ara KRIKORIAN (CDCA)

Kevork KEPENÉKIAN (CDCA)

Meeting animée par Charles VILLENEUVE, TF 1

le Vendredi 21 Avril à 20 heures 30

Grande Salle de la Mutualité

24, rue St-Victor, Paris 5e — Me Maubert - Mutualité

— P.A.F. 50 F. —

Autocars prévus au départ de:

- ALFORTVILLE — 19h30: Place Carnot — 19h45: Place du Petit-Pont;
 - ARNOUVILLE-LES-CONESSE — 19h30: devant le stade Léo Lagrange;
 - ASNIERES — 19h: Place de l'Hôtel de Ville;
 - BAGNEUX-CACHAN — 19h30: devant le 87, ave Aristide Briand,
angle rue Marcel Bonnet (Cachan);
 - CHAVILLE — 19h30: Pointe de Chaville — 19h45: arrêt Guilleminot;
 - CLAMART-ISSY-LES-MOULINEAUX — 19h45: devant la Mairie de Clamart
— 20h: devant l'église Sourp Mariam Asdvadzadzine (Issy)
 - SEVRAN — 19h30: Place Crétier
— 19h45: face à l'ancienne gendarmerie, ave de Livry, (limite de Sevrans-Livry)
- Pour tous renseignements s'adresser au secrétariat du CDCA Tél 44. 83. 07. 02.

(Շաբ. Ա. ԷՂԷՆ)

Չէշէնիա և ալուր, ապա Գրիգորի յա-
րութիւնը աւետեց բազմաթիւ լեզուներ-
ով, ի շարս որոնց՝ հայերէն:

ԻՐԱՖ «Վտանգաւոր» կը նկատէ ՄԱԿ-ի
Թիւ 986 բանաձեւը որ կը թեթեւեղէ Իրա-
քի դէմ եղած արգելքները իր քարտեզը
ծախելու: Ապրիլ 14-ին, ՄԱԿ-ը աւելի
ձկուն որոշում մը տուաւ «մարդասիրա-
կան պատճառներով» և արտօնեց քարտե-
զի սահմանափակ վաճառքը (մէկ միլիոն
տոնարի եռամսեայի մը ընթացքին),
բայց, Իրաք ոչ իրաւունք ունի այդ դրա-
մը իր ուզածին պէս դործածելու, ոչ ալ
անհրաժեշտ ապրանքները բաժնելու ազա-
տօրէն: Իր ամբողջ դործունէութիւնը դըր-
ւած է ՄԱԿ-ի հակողութեան տակ: Ի վեր-
ջոյ, Պաղտատ մերժեց այս բանաձեւը:

ԹԱՆՍՈՒ ԶԻԼԼԷՐ որ Ուաշինկթըն է,
մերժած է ճշդել թէ ե՞րբ Թուրք բանակը
պիտի քաշուի հիւսիսային Իրաքէն: Յարդ-
464 Բիւրտեր (ՓՔԲ-ի անդամ) սպաննը-
ւած են և 12 ուրիշներ ալ ձերբակալ-
ուած: Թուրք բանակն ալ 56 զինուոր կոր-
սընցուցած է որոնց 11-ը Ապրիլ 15-ին
մէկ միջադէպի մը ընթացքին:

ԹՈՒՐԿԻՆՈՅ պետական ապահովութեան
Տիշարպէթիւրի Ատեանը 11 Գերմանացի-
ներ արտաքսած է երկրէն անոնց վերա-
դրելով քրտամէտ ընթացք: Անոնք ձեր-
բակաւորուած են Սիլվանի շրջանը, Ապրիլ
16-ին և ամբաստանուած են «ապօրինի
ցոյցի մը» համար որով նպատակն էր բո-
ղոքել Գուրուչայիր գիւղէն 80 բնակիչ-
ներու ձերբակալութեան դէմ:

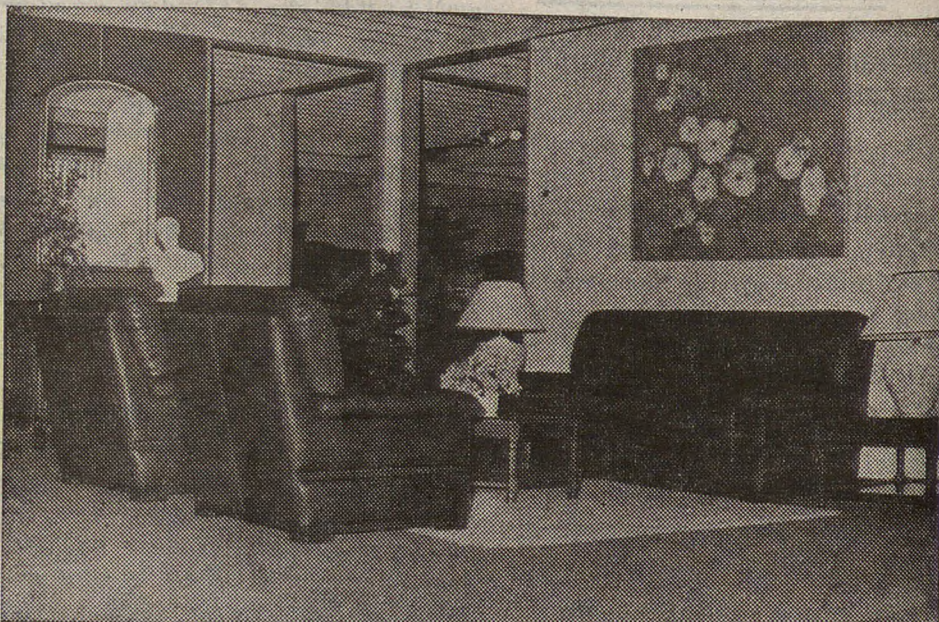
ՌՍՈՒՅ ՏԷՆԳՐՈՇ հիւսիսային Կիւ-
րդսի «Թուրք Հանրապետութեան» (ճանչ-
ցուած միայն Անգլաբայի կողմէ) հրա-
ժարեալ նախագահը համեմատականի մը-
նաց Ապրիլ 15-ին, ճայնելու միայն
40.4%-ը ստանալով 24.19%-ի դէմ էրօղ-
լուի՝ իր նախկին վարչապետը: Յաջորդ
շրջանը՝ Ապրիլ 22-ին:

ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀԱՆՈՒՄԸ, որոշ պայ-
մաններու տակ, արտօնեց որ աշակերտ-
ները բացակային Շաբաթ օրը (Հրեանե-
րու կրօնական պարտականութեանց օրը),
միջին ճամբայ մը որդեգրելով կառավա-
րութեան մերժումէն ետք: Կառավարու-
թիւնը բացարձակապէս մերժած էր ըն-
թացք տալ Ֆրանսայի Հրեաներուն կեղ-
րոնական Ժողովին (Գաւիթա-Պալատ) դի-
մումին, այն պատճառաբանութեամբ որ
կարելի չէ ըստ կամա դպրոցական դրու-
թիւն մը ստեղծել ուր ամէն մէկ կրօնի
հետեւորդները կրնան իրենց յատուկ պայ-
մանները վայելել: Պետութեան Խոր-
հուրդը չվաւերացուց կառավարութեան
որոշումը և աւելի հանդուրժողական վե-
րաբերում մը ցոյց տուաւ, ճշդելով թէ
բացակայութեան արտօնութիւնը պէտք
չէ խանդարէ դպրոցական դրութիւնը և
դպրոցին կենսը:

ԱԼՊԷՐ ՄԱԿԱՐԵԱՆ, Մոնթրանսիի
(փարիզեան արուարձան) քաղաքապետը
պիտի չնդհանայ թաղապետական ընտ-
րութիւններու որպէս ցանկի գլուխ, բայց
չի քաշուիր բոլորովին և արմատաւոր է
շարունակելու թաղապետական իր գոր-
ծունէութիւնը:

Meubles
Ghazarian

4.000 m² de mobiliers
présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél.: 42. 89. 27. 47

«Բացառիկ զեղ «Յաւաջ» ի բաժանորդներուն»

ՀԻՆԳԵԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 20
JEUDI
20 AVRIL
1995

ՀԱՐԱՏԻՉ

Օ Ր Ա Ք Ե Ր Ր

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱԲԵԱՆ (1925-1957)

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.575

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ ՄԻՅՏ՝ ԱՆՁԵՐՈՒ ՃԱԿԱՏՈՒՄ

Քանի մը օր մնացած է միայն ընտրութեան առաջին շրջանին ու ընտրապայքարը կը շարունակուի նոյն ցած, ողբալի մակարդակի մը վրայ որ պատիւ չի բերեր երկրին։ Ամէն մէկ թեկնածու կը լանայ վարկարեկել միւսը կամ միւսները ու յատկանշան է մանաւանդ որ ամէն անգամ որ մէկը կը խօսի, չի վարանիր չեղտել։ «Ե՛ս, միայն էի որ սա բանը ըսի»։ Այս շարժում, վերջապէս մենք մեզի մնացինք եւ շարքախոյզերու արդիւնքները չկրցան առտուն կանուխ թեկադրել թէ ի՞նչ պէտք է մտածենք, ի՞նչ որոշում պէտք է տանք, որո՞ւ պէտք է նախընտրարար - քուէարկենք։ Արդարեւ, որքան ալ հարցախոյզերու հիմնարկներու պատասխանատուները ուրանան իրենց զերը կամ փորձեն նսեմացնել (Կիրակի, Ապրիլ 16, 7 / 7 յայտարարէն) կարելի չէ չնկատել թէ այլեւս անտանելի դարձած էր հարցախոյզերու ամէնորեայ արդիւնքներու ունեցողութիւնը։ Մնաց որ անոնց վաւերականութիւնն ալ բաւական խնդրոյ առարկայ կարելի է ընել եւ Կիրակի օր, անոնցմէ ոմանք չխուսափեցան կանխաւ իրենց հաւանական սխալներուն մասին խօսելու, յիշելով անկասկած որ մէկէ աւելի անգամներ կուպիտ սխալներ գործած են։

Այժմ, ինչպէս ըսինք, թեկնածուները անելի իրարու մասին կը խօսին քան իրենց ընկերներին, հաւանաբար գիտակցելով թէ ընտրութենէն ետք, բան մըն ալ պիտի չընեն կամ՝ չկարենան ընել։ Պաշտօնը ամբողջապէս թափուած է անպատասխանատուութիւն կը վերադրէ Շիրաքի (ձը Մոնտ)։ Ապրիլ 19) եւ դայն կ'ամբողջանան որ սին խոստումներով կը վտանգէ երկրին անտեսական անը։ Ինք՝ միայն կը խոստանայ ինչ որ պիտի կարենայ ընել, չառ ու չառ գո՛հ է երկու տարուան ընթացքին իր վարած քաղաքականութեան արդիւնքէն (հաւանական չէ որ նոյն կարծիքն ունենան գործադրողները եւ ըսողը անոնք որոնք 6000 ֆրանք ամսական աշխատավարձով կը տուայտին)։ Շիրաք չեղտը կը դնէ փոփոխութեան վրայ, ի՞նք բան մը պիտի փոխէ (առ այժմ՝ միայն ինք փոխուած է)։ Կը պնդէ որ կողմնակից է «գործադր ֆրանքի» մը, իսկ Պաշտօնը չուզեր որ բանավէճ առեղծուի Պանք տը Ժրանսին հետ։

Լը ֆէյն կ'ուզէ որ տը Վիլիէ քաշուի եւ իր ընտրողները իրեն քուէարկեն որպէսզի ներկայ ըլլայ Բ. չըջանին։ Տը Վիլիէ «մաքուր քուէ» մը կ'ուզէ այսինքն՝ կուսակցութիւններէն անկախ։ Ժողովին կը յուսայ որ ներկայ պիտի ըլլայ Բ. չըջանին եւ այդ իսկ պատճառաւ իր գլխաւոր թիրախն է՝ Շիրաք, Բայք, Պաշտօնը կը շարունակէ հանդարտ լաւատեսութիւն մը ցուցաբերել (Ապրիլ 18, Թէ - ԷՅ - 1)։ Ոչ միայն վստահ է որ ներկայ է Բ. չըջանին այլեւ կը խորհի որ Էլիզէի ճամբան բաց է։ Հարկ է հաստատել թէ լաւ ընտրապայքար մը կը տանի Ռոպէր Հիւ ինչ որ կրնայ որոշ յառաջդիմութիւն մը արձանագրել տալ համայնավար կուսակցութեան։

Ամէն պարագայի մէջ, նախադահական այս ընտրապայքարը, մանաւանդ աշխի պարզած պատկերը, բաւական տեղեւ է եւ կը մնայ՝ անձերու փոխանակ ըլլալու դադարաւորներու եւ լուրջ ծրագրերու ճակատում մը։

Այս առթիւ, Հայ Դատի Յանձնախումբը ինք պատրաստած է «Կամք» օրաթերթի բացառիկ թիւ մը (Ապրիլ 14) ամբողջովին նուիրուած ընտրութեան։ Չորս հարցումներ եղած են չորս թեկնածուներու (Պաշտօնը, Շիրաք, Հիւ, Ժողովին) եւ հրատարակուած են իրենց պատասխանները։

«ՄԱ՛Հ ԶԷԶԷՆԻՈՅ»

ԼՈՋՈՒՆԳՈՎ,
ՌՈՒՍԵՐԸ ՔԱՐՈՒՔԱՆԻ ԿԸՆԵՆ
ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ

«Մոնտ»ի ծաղրանկարը (Ապրիլ 19) շատ լեզի համ մը ունէր։ Փանջօ կը ներկայացընէր Ելիզին որ ի տես Զէչէնիոյ կ'ըսէ՝ «հազարն զործ է հիմա այս ամբողջ մարդիկը թաղելը»... Արդարեւ, ակահատես թղթակիցներ կը վկայեն որ Գրոզնիէն ետք, Ռուսերը շարունակած են քարուքանդ ընել միւս քաղաքները ու մանաւանդ Սամաշկին կը ներկայացուի որպէս՝ «նահատակ քաղաք» ու վերադարձները ահաւոր նկարագրութիւններ կ'ընեն։ Զինուորները մուտք գործած են արդէն պատերուն վրայ կաւիճով գրելով՝ «մահ Զէչէնիոյ»։ Ըստ իրենց, կատաղի դիմադրութեան մը հետ դէմ յանդիման դառնում են երբ քաղաք մտած են, բայց, մնացած Զէչէնիոյ տարբեր բան կ'ընեն։ Ըստ այս վերջիններուն Ռուսերը, որոնք երկու ամիս է քաղաքը պաշարած էին, մտան երբ իմացան որ մարտիկները մեկնած էին։ Սոֆի Շիշապ խօսեցնել կուտայ մնացած բնակիչները որոնք նոյն բաները կը պատմեն։ «Հրատապե՛ր, ապա՛ դինուորներ Սամաշկի կը մտնեն երեք տարբեր ուղղութիւններէ եւ կը սկսին կրակել։ Զինուորները բակերը կը մտնեն ու հոս ու հոն ձեռնառումներ կը նետեն»։ Թալանը, չարչարանքը, սպանութիւնը ամէն տեղ են։ Գրոզնիի բնակիչներն ալ տարբեր բան չեն ըսեր։ Թղթակիցը կ'ըսէ թէ «տաք - տաք» ջարդեր կան, ապա՝ հալածանքը, զսպումը հանդարտ չըջանի մէջ։ Հոս ալ նկարագրութիւններ չեն փոխուիր, նախատինք, չարչարանք, գնդակահարում եւ այլն, եւայլն։ «Լիպեթաիոն»ի (Ապրիլ 19) մէջ Սերգէյ Կովալեւ, Ելիզին խորհրդակցանք մարդկային հարցերու կապակցութեամբ, հարցադրոյց մը տուած է ուր շատ ծանր խօսքեր ունի Ռուսաստանի հասցէին։ Ըստ իրեն Զէչէնիոյ պատերազմը յայտնաբերումն է Ռուսաստանի ժողովրդավարութեան տաղանապին։

Զի ծածկեր որ աղբայնամոլութեան եւ օտարատեսացութեան ան մը կայ Ռուսաստանի մէջ որ չի կրնար չմտահոգել, նոյնիսկ երբ այդ գզգզումները քողարկուած են հայրենասիրական ճառերու ետին։ Արտայայտութեան ազատութիւնը, կ'ըսէ, կը նուազի, մետիաները կրկին ճընշումի տակ են, Զէչէնիոյ մէջ գործուած մարդկային իրաւանց խախտումները արձագանք իսկ չգտան։ Ինք, այս մասին, մամուլի ասուլիս մըն ալ տուած է Մոսկու անցեալ շաբթու, բայց ոչ մէկ լըրադորդ անդրադարձած է իր խօսքերուն։ Կովալեւ դեռ չի վարանիր ըսելու։ «Ղէպի ոտտիկանական Պետութիւն մը կ'երթանք»։ Այսուհանդերձ լաւատես կը մնայ, կը խորհի թէ ամէն ինչ կ'որոշուած չէ եւ թէ միջազգային հաւաքականութիւնը պէտք է զօրավիզ ըլլայ Ռուսաստանի։

Կարմիր թաշն ալ շատ ծանր նկարագրութիւններ կ'ընէ։ Իսկական պողոտա մըն է որ կատարուած է Սամաշկի ուր 13 հազար բնակիչներէն միայն 2000 մնացած է։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 14 / 18)
ԼՂՀ-Ի ԵՂԱՍՏ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆՑ
ԱՌԸՆՁՈՒԹԵԱՄԲ

ԼՂՀ-ի կառավարուած մարդասիրական օգնութիւններ եւ հանդանակութեան ձեւով գոյացած նիւթական ու դրամական օժանդակութիւնը ճիշդ հասցէին հասցնելու եւ համակարգելու մասին որոշում մը ընդունած է ԼՂՀ-ի կառավարութիւնը։ Փոխվարչապետ Ժիրայր Պողոսեան բացատրելով առնուած քայլը, ըսած է թէ նա-

Je suis profondément touché que le journal HARATCH, symbole par excellence de la présence arménienne en France et une de ses consciences, m'ait demandé de m'exprimer dans ses colonnes.

Je profite de cette invitation pour, tout d'abord, saluer les quelques 400.000 Français d'origine arménienne qui ont foi dans la France et qui le lui prouvent chaque jour.

Car la nation française est riche de cette communauté dont la venue sur son sol est la conséquence directe des massacres de 1915 et des années suivantes.

Près de dix siècles d'estime et d'admiration réciproques, d'échanges et d'affinités expliquent, sans aucun doute, le choix des rescapés.

Dans quelques jours sera commémoré le 80ème anniversaire de cette tragédie. Le comité pour la commémoration du 24 avril 1915 a bien voulu solliciter mon parrainage. C'est un honneur que j'ai accepté avec émotion.

Nul ne peut être indifférent aux malheurs et à la grandeur du peuple arménien. Epruvé plus que d'autres au cours de trois mille ans d'histoire, brillante et tumultueuse, il est toujours debout dans les terres ancestrales ou ici-même en France.

Même aux heures sombres, son génie, dont l'une des marques est l'esprit d'entreprise, ne lui a jamais fait défaut.

Il joua ainsi un rôle de premier plan dans l'empire ottoman dont il fut, pendant des siècles, un des ferments, et avec d'autres peuples de cet empire, un des acteurs de sa modernité.

De nos jours, chacun doit à la jeune République d'Arménie, respect et admiration. Il suffit de songer à l'épreuve du séisme qu'elle eut à traverser au moment même où se dessinait une liberté qu'il fallait organiser dans un contexte économique éprouvant. Une déchirure demeure, cependant, résultat des séquelles de l'histoire, celle du Haut-Karabagh.

խորդ տարիներուն արձանագրուած որոշ թերութիւններ եւ անկանոնութիւններ զերենք մղած են նոր միջոցներու դիմելու եւ այս առթիւ ԼՂՀ-ին դուրս լոյս տեսնող թերթերէն խնդրած է խուսափել օժանդակութեանց մասին խեղաթիւրուած կամ չափուողութեան թիւեր հրատարակելէ, առաջն առնելու համար հաւանական թիւերի մացութիւններն։

ԱՐԴԻՒՆԱՐԵՐՈՒԹԻՒՆ
+15%

Հայաստանի Արդիւնաբերութեան նախարար Աշոտ Սաֆարեանի «Արմէնիք»-ի թղթակիցին տուած տեղեկութեանց համաձայն, Հանրապետութեան արդիւնաբերութիւնը այս տարուան առաջին եռամսեային արձանագրած է +15%-ի բարելաւում մը։

ՍՍՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ
ՔՈՒԷՍՐԱԿՈՒՄԻ
ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ապրիլ 13-ին, Գ. Խ. ի նախագահ Բ. Արարքեանի նախադահած սահմանադրական Երեսմեային ժողովի 107-րդ նիստին արարած է Սահմանադրութեան հիմք ընդունուած նախագիծին ամբողջական մշակումը։ Ապա դրուած է քուէարկութեան, որու արդիւնքը եղած է 21 թեր, 3 դէմ եւ 1 ձեռնպահ։ Այսպէս Յանձնաժողովը ընդունած է նախագիծը եւ ներկայիս հարկ է դիմել խորհրդարանին հաւանութեան։

MESSAGE

A LA COMMUNAUTE ARMENIENNE

En France, la communauté qui a fait souche a fait preuve de courage, de résolu-tion, de dynamisme.

En quelques décennies, ses descendants sont devenus des citoyens actifs, responsables, entreprenants, brillants. Leurs talents ont éclos dans tous les domaines de l'activité humaine.

Certains sont de grands chefs d'entreprise, des créateurs ou des chercheurs réputés, d'autres ont accompli l'exploit de résumer le melleur de la culture française.

Il est admirable de penser que ce chemin vers l'intégration a été marqué de façon constante par un infini respect pour la patrie d'adoption. Nous n'oublierons jamais le sang versé par des Arméniens pour la France, lors des deux conflits mondiaux. De tels sacrifices donnent des droits, mais la communauté arménienne a toujours privilégié ses devoirs.

Devoir vis-à-vis de l'héritage sacré: la langue, la religion, la culture, l'histoire, autant de sources de fierté, et devoirs vis-à-vis de la nouvelle terre.

Indiscutablement, les Français d'origine arménienne ont voulu d'abord tout donner à leur patrie. Cette attitude explique certainement les réussites individuelles et la façon incomparable dont la communauté, dans son ensemble, s'est épanouie.

A l'heure où notre pays a un défi à relever, celui d'intégrer de nouvelles communautés d'hommes venus d'horizons de plus en plus éloignés, les Français d'origine arménienne sont un modèle et un exemple.

La France n'a pas fini de remercier une de ses composantes rayonnante et, désormais, indissoluble, les enfants de l'Ara-rat.

Jacques CHIRAC

NDLR.— Le titre est de la Rédaction.

ԹՈՒՐԲ ՄԱՍՈՒԼ

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ԻԳԴԻՐԻ ՄԷՁ

Ապրիլ 19-ի ՀիպրիլէՔը կը հաղորդէ որ Իգդիրի կուսակալը եւ քաղաքապետը միասնաբար կը կազմակերպեն «Պատմական իրականութիւնը եւ հայկական հարցը» նիւթին շուրջ սեմինարի մը որ տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 24-ին Իգդիրի մէջ։ Հրաւիրուել են 20 թուրք գիտնականներ եւ դիմում եղեր է Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիային, որպէսզի առաջինը իր ներկայացուցիչները։ «Հայերու մասնակցութեամբ պարագային, ըսած է կուսակալ Շէմսէտտին Ուզուն, համաշխարհային չափանիշով առաջին կարեւոր սէմինարի մը պիտի ըլլայ, եւ աւելցուցած է... Աշխարհը ռաֆի հաճելի ուզող Հայերուն առիթ մը կու տամք։ Հայ գիտնականներուն աշխարհի հանրային կարծիքին առջեւ քանակիւնելու առիթը կուտամք քէ ո՞վ զ՞ով քարոզած է։ Մեր նպատակը ազմուկ հաճել չէ, այլ պատմական իրադրութիւնները իրենց փաստերով աշխարհի աչքերուն առջեւ դնել է»։

Եթէ լաւ հասկցանք այս կուսակալին միտքը, ըսել ուղածն ա՛ն է որ Հայերն են բուն ջարդարարները։ Նորութիւն ալ չէ։

ԴԱՐՁԵԱԼ ԲԼԵԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ՀԱՅԿ. ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Օրեր, չարախոսներ անցան բայց չհինգաւ Բլէեանի վերադարձած յայտարարութիւններով չինուած փոթորիկը: Հայաստանի Կրթական նախարարի պաշտօնակատարը ազդային, քաղաքական եւ ամէն կարգի քննադատութիւններու թիրախ եղաւ որոշումի մը առնչութեամբ որ դուռ դաստիարակչական -- մանկավարժական էր: Ա. Բլէեան իբրեւ թէ դպրոցական ծրագրերէն զեղծած էր Եղեռնի նիւթը ու արդիւն՝ Պ. Սեւակի «Անլուրի դանդաղատուն»-ին գործածութիւնը դարձրոցէն ներս: Ու զանգուած մը որ յայտնապէս անորոշակ կամ կարողութիւն չունէր անօրեային պարտադրած հարցերուն սեւեռելու, դանձ դատած խանդավառութեամբ ինկաւ Բլէեանին ետեւէն: Աւելորդ է ըսել որ 1915-ի 80-ամեակին մօտաւորաւ թուականն ալ մեծ նեցուկ եղաւ ստեղծուած աղմուկին: Անով լեցուցաւ գլխաւորաբար դաշնակցական մամուլը, կրակ ժայթքելով նախարարի պաշտօնակատարին վրայ: Պէտք է ըսել որ ոչ Բլէեան ինք, ոչ ալ իր զինուորած նախարարութիւնը բաւական ատեն հարկ չտեսան հակադրելու, կամ լուսարանութեամբ մը պղտորած ջուրերը հանդարտեցնելու: Ու փրթած աղմուկը օրէ օր մեծցաւ թաւալող ձիւնակոյտի մը նման, նոյն ատեն հեռանալով իր մեկնակէտէն:

Յայտարարած հակադրեցութիւնը վերջապէս տեղ գտած է «Լրագիր»-ի Մարտ 23-ի թիւին մէջ, «Լուսնախարարութեան մամուլի կեդրոն»էն տրուած: Հոն, նախ կայ անդրադարձը այն կեցուածքին որով տարիներ շարունակ նոր սերունդներուն թելադրուած է թէ Հայը «գաղափարաւոր» է, մինչ զերթէ բացակայած է ինքնապաշտօնականութեան ուսուցումը: Եւ տեղի ունեցող սխալ ու անպատեհ բերանով, Կրթական նախարարութեան լուսարանութիւնը կ'ըսէ. «Ժողովրդի պատմական յիշգրտութիւնը ջնջելու, պատմութիւնը մոռացնելու մասին չէ խօսքը: Մանաւանդ որ միջին ու բարձր տարիքի դպրոցականները Հայոց պատմութեան եւ հայ գրականութեան ծրագրային միջոցով շրջանակներում ամենայն մանրամասնութեամբ իրացնում են այս թեման»: Այս յատկացումէն ետք կ'ըսուի էականը որ հիմը կը կազմէ Բլէեանի որոշումին: «Հրահանգի իմաստը եղանակի թեման զգայականից գիտակցականի ոլորտ տեղափոխելու եւ յատկապէս մատուցման ձեւերը փոխելու մասին է: Իսկ քանի որ տասնեակ տարիներով արմատացած մեկերկու ամսում հնարաւոր չէ փոխել, ուստի ընտրուել է չարեաց փոքրագոյնը՝ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՄԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՄԻ ԵՒ ԿՐԾՈՒՄԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐԻՆ ԶԶՐԱԿՆԵՆԵԼ 80-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՍԳՈՑ ՀԱՆՈՒՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ» (ընդգծումը մեզմէ):

Նուազագոյն է հարց տալ աղմուկին ինքնազօհ հեղինակներուն, թէ ինչպէս կ'ընտրուեն «նախադրեցական»ներու եւ «կրտսեր դպրոցական»ներու ուղղուած կարգադրութիւնը, այն ալ «80-ամեակին նուիրուած սգոյ հանդիսութիւններ»ուն առնչութեամբ, վերադրել ընդհանուր դպրոցական համակարգին ու իրենց այդ վերադրումով ալ ազդային դաւաճան մը կերպին նախարարի պաշտօնակատարին: Մնաց որ փոքր տարիքի տղոց իբրեւ թէ ազգային լարը թրթռացնելու համար ոգրերը քանակէն օժանդակութիւն յուսացողներու արարքին վատորակ արդիւնքը տեսնելու համար մինչեւ Հայաստան երթալու հարկ չկայ: Կարելի է Բլէեանը քննադատողներու կողմէ ճիշդ դաստիարակուած նկատել այն երախտները որոնցմէ կը պահանջուի Ապրիլ 24 նկարել ինքզինքը ո'վ գիտէ ինչ պարունակելով կառաւիյնատ ու եսթազան գծել կը ճշնին, թափ տալով իրենց երեւակայութեան, ճանի որ ոչ մէկը տեսած են, ոչ ալ միւսը: Եւ ասորիկա կ'ըլլայ յանուն ազգային ոգիի դաստիարակութեան...:

Ըսենք որ Բլէեան գուրկ է մանկավարժական հարկաւոր գիտելիքներէ. հայա՞ այն քանի մը տասնեակ ուսուցչական լը-

Հայկական ցեղասպանութեան 80-ամեակի ոգեկոչման համար կազմուած համադրութեան միացեալ մարմինը, աւանդներու տքնալան աշխատանքէ մը ետք, ծրագրած էր աշխարհի ձեռնարկներու շարք մը, որուն առաջինը՝ 80-ամեակին նուիրուած սիմֆոնիոն, տեղի ունեցած է Ապրիլ 7-ին, Միացեալ Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ «Աւագեան» սրահին մէջ, 1000 հոգիի ներկայութեան: Բացումը կատարած է Ե. Սի. Էլ. Էյ. Համալսարանի Հայոց պատմութեան ամպլոնի վարիչ փրոֆ. Ռիչարտ Յովհաննէսեան, պարզելով գիտաժողովին ընդգրկած միջադրական տարողութիւնն ու Եղեռնի 80-ամեակին առիթով առաջադրած նպատակները - հետապնդել հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը, զիմադրաւել թուրք կառավարութեան ուրացման, ծածկուած եւ նենգափորձման բոլոր փորձերը, վերահաստատել հարցը հետապնդելու մեր վճռակամութիւնն ու ցեղասպանութեան անժամանցելիութիւնը:

Գիտաժողովին ղեկուցումները կարգադրուած են հայերէն լեզուով: Առաջին ղեկուցարարը՝ Մարկ. Նշանեան (Փարիզէն), որուն նիւթը եղած է՝ «Աղետին յիշողութիւնը», վերլուծական ճամբով եւ վկայագրական մէջբերումներով ներկայացուցած է աղէտին ահաւորութիւնը եւ զրչին ու մտքին անգործութիւնը՝ պատահածը առարկայականօրէն, ամբողջականօրէն ներկայացնելու ճիշդին մէջ: Երկրորդ ղեկուցարարը՝ Հրաչիկ Սիմոնեան (Երեւանէն), ներկայացուցած է «Փանթուրանական դադափարախօսութիւնը եւ հայկական ցեղասպանութիւնը» նիւթը: Ան արդեալ քանարկ մը նետելէ ետք աստիճանաբար քաջաբերուող Օսմանեան կայսրութեան վրայ, պարզած է թրքական ազգային դադափարախօսութեան սնանկութիւնն ու յետագիւնական նկարագրերը ցեղային, կրօնական, քաղաքական, տրեստական, ընկերային, մշակութային եւ կրթական մարզերու մէջ: Երրորդ դա-

սախօսին՝ Աւետիս Փափագեանի (Երեւանէն), այժմ՝ Լոս-Անճելըս հաստատուած) նիւթը եղած է՝ «Երիտ-թուրք ոճադորներու դատաւարութիւնը»: Ան գիտել տուած է թէ «Իթթիհատ վէ թէ-րաքը» կուսակցութեան պարագլուխներ Թալատ, Էնվեր, Ճեմալ, Պէհմետին Շաքիր եւ Սալիտ Հալիմ փաշաները, կանխելով պետական իշխանութիւնները՝ իրենք որոշեցին, հրահանգեցին եւ գործադրեցին հայկական ցեղասպանութիւնը: 1918-ին, Մուսթոֆա զինադարի համաձայնութեան հետք, Անդարալի մէջ կազմուեցաւ զինուորական ատեան մը, դատելու համար պատերազմի ոճրագործներն ու յատկապէս հայկական ջարդերուն պատասխանատուները: Վճիռները արձակուեցան, սակայն չգործադրուեցան, որովհետեւ պատասխանատուները փախուստ տուած էին արտասահման: Սակայն, հայկական վրիժառու բազմակները հասան անոնց ետեւէն եւ ահաբեկեցին հայ ժողովուրդի դահիճները: Չորրորդ ղեկուցարարին՝ տրք-թէօր Ռուբինա Փիլոսեանի (Լոս-Անճելըսէն) նիւթը եղած է՝ «Աղետի դրականութիւնը ճիշդ՝ ըմբռնումի եւ վերապրումի»: Ան նշած է թէ «1915-1923 տեւած Եղեռնը հայ գրականութեան անդադարաւոր ստեղծել է դրական ապրումներ մի բարդ դադափար: Ոճաւորուել է մի նոր գրականութիւն, ցեղասպանութեան դրականութիւն: Այդ գրականութիւնը արտացոլել է վերապրողների ճիշդ, ըմբռնելու մակարդակը, մեկնաբանելու, մարտնչելու այն, որպէսզի կեանքը շարունակուի, որպէսզի վերապրումը հնարաւոր դառնայ»:

Յաջորդ օրը, Ապրիլ 8-ին, դուռարուած է գիտաժողովին Բ. նիստը, Ե. Սի. Էլ. Էյ. Համալսարանի Տիգրան սրահին մէջ, 500 հոգիի ներկայութեան: Հոս, դասախօսութիւնները տրուած են անգլերէն լեզուով: Բացումը կատարած է փրոֆ. Ռիչարտ Յովհաննէսեան: Զեկուցումներով հանդէս եկած են Ստեփան

սարանները որոնց մէջ «այս քեման շոշափուել է եւ հակառակ կարծիքներ չեն հնչել»...:

Նախարարութիւնը կ'ըսէ տակաւին թէ կը խուսափի «եքսիսային աղբնշուղ հարցերը հիւանդագին քննարկումների առարկայ դարձնելուց»: Նոյնը կը յանձնարարէ նաեւ իր ընդգրկումներուն:

Նիւթը անուղղակի շարունակութիւն գտած է Ալվարո Բարխուդարեանի գրելով որ «Հայք»-ի Մարտ 31-ի թիւին մէջ կը ներկայացնէ Ա. Բլէեանի ուղղուած քանի մը հարցումներու նախարարի պաշտօնակատարին տուած պատասխանները: Մոնոնց մաս կը կազմէ նաեւ Եղեռնի նիւթը: Այս անգամ հարցը կը դառնայ ատոր ու Սեւակի «Անլուրի դանդաղատուն» արդեւքին շուրջ: Այս մասին ան կ'ըսէ. «Երազարարում եմ՝ գրաւոր որոշում, հրահանգ՝ ծրագրից հանելու Պ. Սեւակի "Անլուրի դանդաղատուն"ը եւ չեմ արել: Ուսումնական ծրագրերում որեւէ փոփոխութիւն տեղի չի ունեցել: Վարիչների ու տնօրէնների խորհրդակցութեան ժամանակ եւ, որպէս Լուսարարութեան նախարար, երանազգի եմ որ տարրական դպրոցը գեթ մնալ Նիւթիկի նուիրուած արտադրեցական միջոցառումներից: Մենք այս բարդ խնդրի վերլուծութիւնը պէտք է գզայական ոլորտից տեղափոխեմք գիտակցական ոլորտ: Կան գրականութեան, պատմութեան ծրագրեր, եւ ոչ ոք դրանք չի փոխել: Այն, ինչ անում է մամուլը, ոչ մի կապ չունի իմ տեսակէտների հետ»:

Թերեւս խղիւղը այնքան «բարդ» չեն նկատեր, իրենց գործունէութեան ա-

ռանցքը Բլէեանի քննադատութեան նուիրածները: Թէեւ իրենց ձեռք ձգած արդիւնքը յաճախ ճիշդ հակառակը կը մատնէ: Թերեւս ալ բուն հարցը ոչ Եղեռնն է, ոչ ալ Բլէեանը, ճիշդ՝ ինչպիսիք ուսուցչական եւ այդպէս ծեծելու շիֆթին պէս:

Ինչ որ ալ ըլլայ սրբազան, ինչպէս կ'ըսէ նախարարութեան մամուլի կեդրոնին լուսարանութիւնը, «ցաւալի է որ մեր հասարակութիւնն ընդունակ է անգամ եքսիսային՝ ամենաբանի քանք մեր կեանքում, շահարկման առարկայ եւ քաղաքական խաղերում յաղթանակի հասնելու միջոց դարձնել»:

Մինչդեռ, Հայաստանի Սփիւռքի մինչեւ ամենափոքր անկիւնը կա՛ն ընկելներ 80-ամեակի ոգեկոչումներուն առիթով: Բաներ որոնք արդէն յայտարարած են տասնամեակներով. բաներ որոնք սակայն քննադատելու, լուսանք տեղացնելու, կաթիլ մը ջուրի մէջ փոթորիկ ստեղծելու աղմկաբարութեանէն զիջ մը աւելի լընթութիւն ու գիտակից վերաբերում կը պահանջեն:

Աղմուկին յորձանքին տարուածներու բազմութիւնը մէկըն ձգելով, մնացեալին համար հաւանօրէն ամէնէն ճիշդ բնորոշումը ամփոփուած է նախարարութեան մամուլի կեդրոնէն կատարուած հրապարակումին վերջին տողերուն մէջ. «Մօտեցում եւ ընտրութիւնները եւ ուսման համար կապակցելի խաղաքարտեր ձեռք բերելու լուսագոյն հնարաւորութիւնը է ստեղծութիւն»...:

Գրասենեակներով, սարքաւորումներով բոլորովին արդիական երեւոյթ կը պարզեն Ռուսաստանի մամուլին զրաւանակները ուր նաեւ նոր մտայնութիւններ կը տիրեն հրապարակայնութեան ի վեր: Փոփոխութիւնը սկսած է 1987-ին երբ Գորբաչով վարչամեքենային ստեղծած տանտմեքենաներու լճացումին հակադրել ուղեց մամուլի ազատութիւնը, բաց խօսքը, զըլխաւոր դերակատար նշանակելով մամուլը:

Այսօր, որպէս մեծագոյն պաշտպանութիւն, իր վարկին ապաստանած Ռուսական մամուլը վերածուած է իսկական իշխանութեան մը: Ու այսօր, հետադարձ ընդհանուր տնօրէն վարտարաւ Լիցիւկի սպանութեանէն ի վեր որ չորս ամսուան ընթացքին մահափորձի զոհ երկրորդ լըրադրողը եղաւ, այդ իշխանութեան շարքերը լըջօրէն վրդոված են: Լիցիւկի բաց խօսքի առաջին հաղորդումը կազմակերպողներէն էր 1988-էն իսկ, եւ Ռուսաստանի ամէնէն ծանօթ եւ ժողովրդական ղեմքերէն մէկը: Անոր սպանութիւնը այն նշանակութիւնը կը կրէ թէ ոչ ոք այլեւս նման «պատիժ»է մը զերծ կրնայ ըլլալ:

Լրագրողներու մեծ մասը արդէն տեղեակ էր այս իրականութեան: Այդպիսով ժիւրի որ «Մոսկովեան Լուրեր»ու զինուորական հարցերու պատասխանատուն է, փամփուշտարդեւ երկու բաժնին կը պահէ իր աթոռին քովը ու վարժուած է հեռաձայնէն կատարուած սպանալիքներու: Ան էր որ յայտարարեց իր թէ Գերմանիա բանակած Ռուսական զորքին սպանելու միջնեւ այդ զորքին Ռուսաստան վերադարձը բաւական հարստութիւն դիզած էին մաքսանենգութեան ու գողութեան ճամբով: Անոնք կ'օգտուէին Ռուսական զինուորական վաճառատներու արտօնեալ գիրքին որ իրենց իրաւունք կուտար դերմանական շուկային տուրքէ դերծ

Աստուրեան (Ե. Սի. Էլ. Էյ. Համալսարանէն), Արա Սարաֆեան (Միչիկէնի Համալսարանէն), Հիլմար Գայլըր (Ֆրորանսի Համալսարանէն), Լեոն Մալաչեան (Կլէնտէյլի Գոլէճէն), Ռալֆ Մեհրն (Ինտիանայի Փրերիու Համալսարանէն), Ռաճըր Սմիթ (Վրճինիայէն), Մարկ. Նշանեան (Փրանսայէն), Լորէն Երիւնտ (Օնթարիոյէն), Եալի Օրոն (Թէլ-Աւիւլէն), Տանըր Միլլըր (Ե. Սի. Էլ. Էյ. Համալսարանէն), Էրնսթ-Ալբրեխթ Փոն Ռենէս (Պրիւսիա Համալսարանէն), Իվ Թերնոն (Փարիզէն) եւ Իսրայէլ Չառնի (Իսրայէլէն):

Գիտաժողովի աւարտէն ետք, իրիկունը, Ե. Սի. Էլ. Էյ. Համալսարանի սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը, որուն մասնակցած են աւելի քան 300 հոգի: Յայտարարութեան եւ փրոֆ. Ռիչարտ Յովհաննէսեան: Պէտք առած են իվ Թերնոն, Իսրայէլ Չառնի, Մարկ. Նշանեան, Էրնսթ-Ալբրեխթ Փոն Ռենէս եւ ուրիշներ պահանջելով ցեղասպանութեան ճանաչումը պետութեանց կողմէ եւ ուսուցումը վարժարաններու մէջ:

Լուրջ եւ լաւ կազմակերպուած գիտաժողով մը եղած է Ոգեկոչման Միացեալ Մարմնի եւ փրոֆ. Ռիչարտ Յովհաննէսեանի գործակցութեամբ իրականացած ձեռնարկը:

«Նոր Օր»-ի խմբագիր Յակոբ Պողոսեանի հետ ունեցած հարցազրոյցի մը ընթացքին Փրանսայի պատմաբան Իվ Թերնոն ի մէջ այլոց ըսած է. «Ինձի համար հայկական ցեղասպանութիւնը կը վերաբերի ամբողջ մարդկութեան, որովհետեւ ոմիք մըն է գործուած ամբողջ մարդկութեան դէմ: Եթէ մէկը չի վշտակցիր ցեղասպանութեան գոհեք ուստապանքի, ուրեմն չէ ըմբռնած տարողութիւնը ոմիքին, որովհետեւ այս հասկացողութիւնը շատ անհրաժեշտ է ցեղասպանութեան կրկնումը կանխելու համար»:

REUNION PUBLIQUE

Les Présidentiabiles
face à la Communauté arménienne

Avec les porte-paroles de :

Edouard BALLADUR — Patrick DEVEDJIAN

Jacques CHIRAC — Pierre LELLOUCHE

Robert HUE — Paul MERDIECA

Lionel JOSPIN — Pierre GUIDONI

et

Lef FORSTER (Avocat)

Kendal NEZAN (Président de l'Institut kurde)

Ara KRIKORIAN (CDCA)

Kevork KEPENEKIAN (CDCA)

Meeting animée par Charles VILLENEUVE, TF 1

le Vendredi 21 Avril à 20 heures 30

Grande Salle de la Mutualité

24, rue St-Victor, Paris 5e — M° Maubert - Mutualité

— P.A.F. 50 F. —

Autocars prévus au départ de :

● ALFORTVILLE — 19h30: Place Carnot — 19h45: Place du Petit-Pont;

● ARNOUVILLE-LES-GONESSE — 19h30: devant le stade Léo Lagrange;

● ASNIERES — 19h: Place de l'Hôtel de Ville;

● BAGNEUX-CACHAN — 19h30: devant le 87, ave Aristide Briand,
angle rue Marcel Bonnet (Cachan);

● CHAVILLE — 19h30: Pointe de Chaville — 19h45: arrêt Guillemot;

● CLAMART-ISSY-LES-MOULINEAUX — 19h45: devant la Mairie de Clamart

— 20h: devant l'église Sourp Mariam Asdvadzadine (Issy)

● SEVRAN — 19h30: Place Crétier

— 19h45: face à l'ancienne gendarmerie, ave de Livry, (limite de Sevrans-Livry)

Pour tous renseignements s'adresser au secrétariat du CDCA Tél 44. 83. 07. 02.

ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹԻՒՆ
ՇԱԽԼԻ ՄԵԶ

Շախլի Ս. Գրիգոր Լուսաուրիչ Եկեղեցու Կրօնական Ընկերակցութեան Մըշակութային Յանձնարարքի կազմակերպած:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ»

ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵԼԵՑԻՆ»

Թեմայով դասախոսութիւններու շարքին երկրորդը:

Շաբաթ, Ապրիլ 22, ժամը 20.30-ին Եկեղեցու կից «Սարգիս Պալապանեան» սրահը՝ 6, rue Père Komitas:

Դասախոս՝ ՅՈՎՀ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՆԻԹ:

«ՀԱՅՑ. ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵԼԵՑԻՆՈՅ ՀԱՌԱՍՏՔԸ»:

ՎԱՐԱԿԱՑ Ս. ԽԱԶԱՐԱԿԻ

Կիրակի, Ապրիլ 23, Հոգեհանգստեան Պատարագի յիշատակ Ապրիլեան նահապետներուն:

Ծաղկեպսակի դեռահաս՝ յուշարձանին առջև:

COMMUNIQUE

PROCES CIVIL CONTRE
BERNARD LEWISinténué par le Forum des associations
Arméniennes de France
17 Mai 1995 — Paris

Le procès civil intenté par le Forum des associations arméniennes de France contre l'historien Bernard Lewis à la suite de ses propos négationnistes sur le génocide des Arméniens, initialement prévu le 8 Février dernier, se déroulera le 17 Mai 1995 après-midi, au Tribunal de Grande Instance de Paris.

Plus que jamais, et malgré les reports successifs de l'instance, le Forum est décidé à obtenir la réparation de l'offense faite aux victimes de l'extermination, aux survivants et aux Arméniens du monde entier, et par delà, à la mémoire et à la conscience universelles. Par cette action, il entend combattre tous les négationnistes et œuvrer pour la prévention des crimes contre l'humanité.

Pour atteindre cet objectif capital il est nécessaire de réunir les moyens financiers destinés à assurer les frais de procédure, de communication envers les média français, les traductions en français de témoignages essentiels sur le génocide...

Les dons reçus à la suite du premier appel de fonds, en Octobre 1994, ont permis de réaliser une partie de ces travaux* mais les efforts doivent se poursuivre sans relâche et c'est la raison pour laquelle le Forum lance un nouvel appel à tous ceux, organismes ou particuliers qui sont solidaires de cette action et qui désirent apporter à celle-ci leur soutien financier.

Merci d'envoyer votre contribution à l'adresse suivante :

F.A.A.F., BP 190 - 75921 - PARIS Cedex 19
Renseignements: 46. 49. 33. 13.

* Le bilan des dons et de leur utilisation sera envoyé à chaque donateur, à l'issue du procès.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»

83, rue d'Hauteville, 75010 Paris

SIRET : 51027317 A R. C. Paris

Commission Paritaire : N° 55935

LA
MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
MARSEILLE
« SECTION JEUNES »12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

vous invite à assister

le Vendredi 21 Avril à partir de 19h30

à l'inauguration de l'exposition

«24 AVRIL 1915»

suivie de la projection du documentaire :

« LE GENOCIDE RENIE »

(Réalisé par Michaël Jones, 1992)

NOTRE-DAME de PARIS

COMMEMORATION
DES MARTYRS ARMÉNIENSMESSE
PONTIFICALE

célébrée par

Mgr Grégoire GHABROYAN
Eparque des Arméniens catholiques
de Francele DIMANCHE 23 AVRIL
à 15 heures 30

en la Basilique Notre-Dame de Paris

L'homélie sera prononcée par le
Cardinal Jean-Marie LUSTIGER
Archevêque de Paris80^e ANNIVERSAIRE du GENOCIDE
des ARMÉNIENS
PERPETRE par le GOUVERNEMENT TURC en 1915

POUR

- La condamnation internationale du Génocide arménien;
- La poursuite en justice des négationnistes;
- La reconnaissance et la réparation;
- Le respect des droits de l'homme.

JOURNEE DE MOBILISATION

LUNDI 24 AVRIL

PARIS

LA CULTURE SOLIDAIRE
POUR LA JUSTICE ET LES DROITS DE L'HOMME
CONDAMNATION DU GENOCIDE DES ARMÉNIENS

Sur le Parvis des Droits de l'Homme et de la Liberté — Trocadéro - Paris

PARTICIPERONT A L'ANIMATION CULTURELLE

LORS DU RASSEMBLEMENT de 12h à 18h

Quatuor ANI, Ensemble Instrumental Traditionnel (dir.: J.-P. Nergararian), Isabelle AKIA, Arthur AHARONIAN, Garig AHARONIAN, Nora ARMANI, Laurent BOUTROS, Souren CHAHINDJIANIAN, Astrig DEDEYAN, Ohannes DEMIRDJIAN, Andrée HATGER, Compagnie Richard MOURADIAN, «NO ONE IS INNOCENT», Dan KHARIBIAN, Jacky NERCESSAN, Gérald PAPANASIAN, Ellia PEHLIVANIAN, ANAHID TOPDJIAN, Rosy VARTE, Herminé YERITSIAN, Rouben YEREVANTSIS.

Ont été sollicitées les présences de solidarité de : Charles AZNAVOUR, Henri VERNEUIL, Guy BEART, Bernard LAVILLIERS, Enrico MACIAS... et une multitude d'autres artistes.

Retransmission sur écran géant — Films-documents — Artistes d'animation
Exposition photos — Stand littérature et Presse

— Plus de 20 artistes-peintres créeront sur l'Esplanade —

A partir de 18 heures, successivement : Dépôt de gerbe au Soldat Inconnu

CORTEGE ETOILE-TROCADERO

Allocutions des 4 groupes parlementaires à l'Assemblée Nationale
MARCHE vers l'Ambassade de Turquie

LYON

Sous la Présidence d'honneur de :

M. JEAN-FRANÇOIS DENIAU, Ancien Ministre

Sous le parrainage de :

M. MICHEL NOIR, Ancien Ministre - Député Maire de Lyon

M. GILBERT CHABROUX, Maire de Villeurbanne

● 15h30 : GRAND RASSEMBLEMENT devant le Consulat de Turquie
87, rue de Sèze

● 16h30 : CORTEGE jusqu'à l'Auditorium Maurice Ravel

● 17h15 : REUNION PUBLIQUE, Auditorium M. Ravel, 149, rue Garibaldi
Allocutions: Prof. Israël CHARNY, Directeur de l'Institut de l'Holocauste et du Génocide de Jérusalem;

Dr Kevork KEPENEKIAN et Message de la Jeunesse.

Ensemble instrumental « Spita k » de Lyon.

MARSEILLE

PROGRAMME DES MANIFESTATIONS
SOUS L'EGIDE DES EGLISES APOSTOLIQUE, CATHOLIQUE
ET EVANGELIQUE ARMÉNIENNES

DIMANCHE 23 AVRIL

VEILLEE AU MONUMENT DU GENOCIDE

Dans la cour de la Cathédrale — 339, avenue du Prado

organisée par les jeunes des mouvements arméniens : Nor Seround, JAF,
Jeunesse chrétienne de la Cathédrale, UCAB, Haï Arinouch, CEDCA,
Bolsetzi et MAJC

21H : PRIERE DE REQUIEM EN LA CATHEDRALE

22H : RASSEMBLEMENT UNITAIRE DE LA JEUNESSE

dans la salle de la Cathédrale, Projection de vidéo-témoignage sur le Génocide

23H : VEILLEE DEVANT LE MONUMENT

LUNDI 24 AVRIL

9H30 : MESSE EPISCOPALE Célébrée par Mgr Daron GEREJIAN
à la mémoire des 1 500 000 martyrs du Génocide

perpétré par le Gouvernement turc

11H30 : DEPOT DES GERBES AU MONUMENT

prise de paroles des autorités

15H30 : MESSE SOLENNELLE (en l'Eglise des Réformés)
(Homélie prononcée par Mgr de PANAFIEU nouvel Archevêque de Marseille)

18H RASSEMBLEMENT UNITAIRE

à la station de métro Prado - Périer

Défilé jusqu'au Consulat de Turquie

A l'occasion du 80ème anniversaire
du génocide arménien de 1915
L'AMBASSADE
DE LA REPUBLIQUE
D'ARMENIE

présente

Gérald PAPASIAN
& Nora ARMANI

dans un spectacle de leur création :

le chant d'Ararat

le Mardi 25 Avril à 20 heures

à l'auditorium St-Germain

4, rue Félibien, Paris 6^e

Pour tous renseignements :

Tél. : 53. 76. 09. 93.

HAMASKAINE — PARIS

et

Le Comité de Défense
de la Cause Arménienne

vous invitent

à la présentation du livre :

Autopsie
du Génocide
ArménienEntre l'Empire ottoman
et les grandes puissances
de

VAHAKN DADRAN

avec projection de diapositives

La présentation sera animée par
Gérard CHALIAND

le Vendredi 28 Avril à 20 h 30

Salle Zarouhie et Dikran Demirian

Maison de la Culture Arménienne

17, rue Bleue, Paris 9e (M° Cadet)

Tél. : 48. 24. 63. 89.

— Entrée libre —

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925

DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE d'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F

— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ (1925-1957)

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69° ANNEE — N° 18.576

ՀԱՐԱՏԻՆՓՐԵՍ

(Ապրիլ 17 / 20)

ԿԱԶԸ ԿՈՒԳԱՑ

Ապրիլ 19-ին վերսկսված է կազմի հայ-թարթումը Հայաստանի («Յառաջ» դրած էինք Ապրիլ 19-ի մեր թիւով) ինչ որ թոյլ կուտայ օրական 4 ժամի բարձրացնել եւ լիարժեքութեան մատակարարութիւնը:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԻԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԴԵՍԵ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը որոշած է արտակարգ նիստ դուրսբերել, Ուրբաթ, Ապրիլ 21, ժամը 13-ին, օրակարգ ունենալով ցեղասպանութեան 80-ամեակը:

ՎԱՐՁԱՊԵՏԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻԱԸ

Ապրիլ 18-ին, վարչապետ Հ. Բաղդասարեան, Հայաստանի տնտեսական կառոյցին կրած փոփոխութիւններուն նուիրուած մամուլի ասուլիս մը տուած է: Ան, որ-դեգրուած տնտեսական քաղաքականութիւնը ներկայացուցած է զլիսաւոր չորս զիճերու մէջ՝ կառոյցներու մէջ կատարուած փոփոխութիւններ, սեփականաշընորհում, ընկերային բարեփոխումներ եւ առեւտուր: Վարչապետը ընդգծած է յատկապէս դրամահոսութեան զգալի կասեցումը որպէս կարեւոր եւ յուսադրելի երեւոյթ: Եւրոպայէն որ այս առնչութեամբ 1995-ի առաջին եռամսեայի արդիւնքները աւելի դրական եղած են քան ինչ որ նախատեսուած էր:

ԵՐԻՈՒՄԱՆ ԴՐԱՄԱՍԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Այս օրերուն Լոնտոնի մէջ դուրսբերուած է եւրոպական Դրամատան տարեկան Ժողովը, որու անդամ է նաեւ Հայաստան: Այս առթիւ Մեծն - Բրիտանիա մեկնած էին Եւրոպական նախարար Լեւոն Բարխուդարեան եւ Հայաստանի Գեղը. Դրամատան նախագահ Բաղդասար Առաքելեան, որոնք մասնակցած են տարեկան Ժողովին ուր նախարարը յաջող ելոյթ մը ունեցած է: Ան փորձած է ներկայացնել Հայաստանը՝ ներդրումներու տեսանկիւնէն, որպէս հետաքրքրական հող, մասնաւոր յիշած է բազմաթիւ ընկերութիւններ, որոնք քարիւղ եւ կազ որոնելու առաջարկներ ներկայացուցած են:

Ներկայիս Եւրոպական Դրամատանը կը քննարկէ Հայաստանի երկու վարկային նախագիծեր, որոնք սկզբունքով միջին տարեկանը պէտք է յանգնին սպասուած որոշումին:

ՖՈՒԹՈՂՈՒ

Ինչպէս ծանօթ է Եւրոպայի Ազգերու Ախոյեանութեան դժով Հայաստան Ապրիլ 26-ին կ'ընդունի Սպանիոյ հաւաքականը: «Արմէնփրէս»ի թղթակցին տեղեկութեանց համաձայն հիւրերը Ապրիլ 24-ին կը ժամանեն Երեւան, ուղղակի թռիչքով: Խաղը տեղի կ'ունենայ Հրազդան մարզադաշտը, ուր կարելի պիտի ըլլայ ընդունել միայն 45 հազար հանդիսատեսներ, ընդառնելով ԻտիճԱ-ի թելադրանքներուն որոնք նկատի ունին ապահովութեան պայմանները:

ՀՈՒՆՏԱՑԻ ՀԵՏ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԵՐ

Արտաքին նախարարի տեղակալ Վարդան Ոսկանեան Ապրիլ 13-ին ընդունած է

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԲԼԱՆՈՒՄԱ ՍԻԹԻԻ մէջ (Միացեալ - Նահանգներ) ահաւոր ոճրափորձ մը դործուած է Ապրիլ 19-ին, առաւօտեան 9-ին: Գաղաքին կեդրոնն իսկ ինը յարկանի շէնք մը որ դաշնակցային կառավարութեան կը պատկանէր, օդը ելած է թափարկ-կառքի մը պայթումէն: Կառքին մէջ 500 քիլո պայթուցիկ կար եւ պայթումը յետագային միջեւ 50 քմ. հեռաւորութեան վրայ: Առաջին, եւ ոչ վերջնական հաշուեկշիռի մը համաձայն 31 մեռեալ կար (12 մանուկներ, որովհետեւ շէնքին մէջ մանկամասը մը կար), 300 վիրաւորներ (58՝ շատ ծանր վիճակի մէջ) եւ շուրջ 300 անհետացած անձեր: Ամէնէն մահացու ահաբեկչական արարքն է Միացեալ - Նահանգներու մէջ եւ շատ քնակալն է որ խուճապ ստեղծուած է ամբողջ երկրին մէջ: Նախագահ Գլինթըն յայտարարած է թէ Միացեալ - Նահանգները պիտի չհանդուրժեն նման ոճրափորձեր: Ապրիլ 20-ին, ոչ ոք տէր եղած էր արարքին, բայց, կը վերադարձը իսլամապաշտ ծայրայեղ շարժումներու:

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ ահաբեկչական արարք մը դործուած է սպանական ալ ընդդէմութեան պարագլուխ Խոսէ Մարիա Ալոնսոնի դէմ, որ թեթեւօրէն վիրաւորուած է: Կը կարծուի որ էթՍԻ-ի դործն է:

ԹՈՒՐԻԲ ԲԱՆԱԿԻ ԹԱՆՆԵՐԸ ԹՈՒՆԵՐԸ Զամախուրումներուն վրայ՝ արեւելեան թուրքիա, զանոնք հրաւիրելով որ յանձնուին: Եւրջ 500 Գլիւտեր պաշարուած են 25 հազար թուրք զինուորներու կողմէ: «ԲԻՐՏ ՄԱՍՈՐԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՄԱՆ» (Հիմնուած անցեալ շաբթու, Հոլանտա) կողմէ ըրած է թուրքիոյ որ բանակացութիւններ տանի թուրք - քրտական դաշնակցութիւնը մը ստեղծելու համար: Պրիւսէլ տուած մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին եաշար Գայա ըսած է. - «Անշատողականներ չենք, թուրք եւ Քիւրտ կրնան կողքի կողքի ապրիլ դաշնակցութեան մը ծոցը»:

ԵԱՏԱՐ ՔԵՄԱՆ քողոր ներկայացուցած է մարդկային իրաւանց եւրոպական Յանձնախումբին «Կարծիքի արտահայտութիւնը եւ թուրքիան» հատորին դրաման համար: Այս հատորին մէջ տեղ գտած էին 20 յօդուածներ, որոնցմէ մէկուն հեղինակն էր թուրք ծանօթ գրագէտը:

ՓԱՐԻ - ՍԵՒԹԵՐՄԵՆ 0 - 2 պարտուած ըլլալով Միլանի Ա. ՍԵՒԵՆ-էն այս վերջնային դաշտին վրայ (դարձի մըցում) եւ Ամսթերտամի Աժաքսի ալ 5 - 2 յաղթած ըլլալով Միլանի Պայէնին, ախոյեաններու Լիկայի աւարտականը տեղի կ'ունենայ Միլանի եւ Աժաքսի միջեւ Մայիս 24-ին, Վիեննա:

Հոլանտայի լիազօր դեսպան Վոս Վան Սթենվիլը: Անոնց հանդիպումին նպատակն էր ձեւաւորել երկու երկիրներու Արտաքին նախարարութիւններուն համադրողակցութեան մասին համաձայնագիրը:

ՀԻԻԼԵԱԿԱՑԱՆԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԿԱՊԱՑՈՒԹԵԱՆ

Բանի կը մտնեայ Մեծամորի հիւլէա-կայանի վերաբացման նախատեսուած շրջանը, այնքան թափ կը ստանան անոր ապահովութեան առնչուող աշխատանքները: Մասնաւոր երկրաշարժի վտանգին դէմ հաստատուած 135 դիտակայաններուն (որոնց թիւը 10-ը չանցելի Աղբեւանի եւ Վրաստանի պարագաներուն) վերայ եկած են աւելնալ արդիական չորս ուրիշներ, զորս Ապրիլ 15-ին այցելած է Գիւր - վարչապետ Վ. Զիտեւեան, ընկերակցութեամբ Մալաթի-ի պատուիրակութեան: Միշտ նոյն հարցին առնչու-

ԹՈՒՐԻԲԻԱ ԿԸ ԲԱՆԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕԳԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՆ

Թանսու Զիլլէրի Ուաշինկթըն այցելութեան առթիւ, նախապէս ըսուած էր որ նախագահ Գլինթըն պիտի պահանջէ թուրքիոյ վարչապետէն, որ վերջ տայ Հայաստանի շրջափակումին: Ապրիլ 20-ի Հիւրիյէթին համաձայն, Զիլլէր Գլինթընի հետ տեսակցելէ առաջ իսկ Հաղորդակցութեան նախարարին հրահանգեր է բանալ Հայաստանի օդային ճամբան: Ասոր փոխարէն, թուրքիոյ վարչապետը Գլինթընէն խնդրած է որ ճնշում բանեցնէ Հայաստանի վրայ, որպէսզի քաշուի գրաւեալ աղբիւ հողերէն եւ ԱՄՆ-ու նախագահին յանձնած է Ալիւի զրկած մէկ զիրը:

Զիլլէր արժարժան նիւթերը եղած են կովկասեան իրավիճակը, Հայաստան, շրջանին մէջ Ռուսաստանի խաղաղած դերը եւ ՕԹԱՆ-ի հարցեր ու աւելցուցած է որ Աղբիւները շրջանին մէջ ժամ առաջ խաղաղութիւն կ'ուզեն:

Թ. Զիլլէր անդադարած է նաեւ այլ փափուկ հարցի մը՝ աղբիւնական քարիւղատարին անցքի ճամբուն, աւելցնելով որ Հայաստանէն անցնելով թուրքիա հասնող խողովակաշարի մը ծրագրելը փափաքելի էր իրենց համար:

Հրահանգելով հանդերձ վերցնել՝ Հայաստանի օդային շրջափակումը, թուրքիոյ վարչապետը շատ կողմնակից է սահմաններուն ամբողջովին բացուելուն, ասոր մէջ ՓԲԲ-ի ահաբեկչութեան ծաւալումին սպառնալիքը տեսնելով: Եւ վերջապէս, անդադարաւոր Միջախոյնի վրայ հրադարձին, Զիլլէր ըսած է որ ան չի կրնար տեսլ երկար ժամանակ եւ ժամ առաջ պէտք է հոն զրկել խաղաղարար ուժեր:

Ընդհանուր առմամբ Գլինթըն - Զիլլէր տեսակցութիւնը տեսած է 45 վայրկեան որուն ծանրութեան կեդրոնը կը կազմէին թուրքիոյ մէջ Ժողովրդավարութեան եւ մարդկային իրաւանց հարցերը: Հիւսիսային Իրաքէն թրքական դրքերը ետ քաշելու մասին Գլինթընի ակնարկութեան թուրքիոյ վարչապետը պատասխանած է թէ արդէն մշակուած է այդ ուղղութեամբ ծրագրեր մը, սակայն կարելի չէ ճշգրիտ թուական տալ: Այնուամենայնիւ ԱՄՆ-ու նախագահը չեղած է որ շատ աւելի լայնախոհութիւն եւ Ժողովրդավարութիւն կ'ակնկալուի թուրքիայէն:

Թեամբ, աշխատանքի երկօրեայ հանդիպումներու համար Ապրիլ 18-ին Ռուսաստան մեկնած է հայկական պատուիրակութիւն մը, զոր կը ղեկավարէր փոխ-վարչապետը:

1700-ԱՄԵԱԿԻ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ ԳԱՐԵԳՈՒՆ Ա.Ի ՄՕՏ

Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակի պետական Յանձնաժողովի ենթա-յանձնախումբերու նախագահներ՝ Լ. Տէր-Պետրոսեանի խորհրդական Ս. Գեորգեան, Մշակույթի նախարար Յ. Մովսէս եւ Մատենադարանի տնօրէն Ս. Արեւշատեան Ապրիլ 17-ին այցելած են Ս. Էջմիածին: Անոնք, Գարեգին Ա.-ին ներկայացուցած են տօնակատարութեանց կազմակերպական աշխատանքներու ընթացքը ապա քննարկած են Մայր Աթոռին կողմէ ստեղծուելիք եկեղեցական յանձնաժողովին հետ աշխատանքները համակարգելու հարցեր:

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԿԻՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀ ԸՆՏՐՈՒԱԾ Է ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԱՐՔ. ԹՐԹԵԱՆ

Ապրիլ 19-ին, Անթիլիասի մէջ կատարուած է Կիլիկիոյ կաթողիկոսական տեղապահ ընտրութիւնը: Տեղապահ ընտրած է Արտաւազդ Արք. Թրթեան: Կաթողիկոսական ընտրութիւնը կը կատարուի Զուրեքաթի, Յունիս 28-ին, օծումն ու դահաւալութիւնն ալ՝ Կիրակի, Յունիս 2-ին:

ՄԱՄՈՒԼ

FRANCE-INFO

ԵՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

80-ԱՄԵԱԿԸ

Նոյն իրիկունը, Արք.-էն եւ Ֆրանս 3-էն արտուելիք յայտարարներուն առթիւ (նուիրուած Հայոց ցեղասպանութեան), Հինգշաբթի Ապրիլ 20-ին, Ֆրանս - Էմֆօ քանիցս անդադարձաւ ցեղասպանութեան 80-ամեակին, հակիրճ կերպով յիշելով Փրանքեհայկական յարաբերութիւնները հին ժամանակներէն ու արտելով կարճ հատուած մը Աղիւսուրի «Անոնք ինկան» երգէն:

Նոյն յայտարարին առթիւ, թերթերը կ'անդադարաւոր ցեղասպանութեան: Ապրիլ 20-ի Լիպերապիոնը, օրինակ, լայն տեղ կուտար:

ԼԸ ՄՈՆՏ

ԵՒ

ՊԱՆԱՏԻՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Շատ հաւանաբար ոչ ոք այսքան պիտի հետապնդէր Պալատիւրի ծագումը եթէ ձախաւերութիւնը դործած չըլլար զայն, յամառօրէն, ուրանալու: Արդարեւ, մարդը ամօթ մը կը զգայ որ նախնիները Հայ եղած ըլլան եւ ճիշդ չի խնայեր ապացուցանելու համար որ շատ հին Փրանսական արմատներ ունի, նոյնիսկ Իզմիր ծնելով հոն գաղթած ընտանիքէ մը որ Փրանսահայտակ դարձած է միայն 1926-ին, իր ծնունդէն 3 տարի առաջ:

Այս առնչութեամբ ամէնէն խիստ եւ հեղեակաւ զրութիւնը ստորագրած էր Գլոս Աստուրիւի «Էվէնքլման տիւ փօտի»ի մէջ (Մարտ 16-22, տես՝ «Յառաջ», Մարտ 21): Այս անգամ «Մանա»ն է (Ապրիլ 20) որ չի խնայեր թեկնածուն նոյն հարցին կապակցութեամբ: Յօդուածը յատկանշական խորագիր մը ունի՝ «Edouard Balladur ou comment ne pas être Persan» ու յօդուածագիրը՝ Վերոնիք Մօրիս լայնօրէն կը ծանրանայ խնդրոյ առարկայ ծագումին վրայ, սկիզբէն նկատել տալով որ ընտանիքին պատմութիւնը անւանարկիչ ոչինչ ունի: Ապա, մանրամասնութիւններ կը տրուին 18-րդ դարէն երբ Պալատիւրները մաս կը կազմեն 14-րդ դարէն կաթողիկէ դարձած համայնքի մը՝ Նախիջեանի մէջ ու լրագրողութիւն կուտայ ամբողջ կենսադրական ընտանիքին:

Paris, 1974.

**PARVIS DES DROITS DE L'HOMME
TROCADERO - PARIS**

SIRET : 51027317 A R.C. Paris

EDITORIAL

Génocide? Vous avez dit Génocide?

Voilà le mot tabou qu'il faut éviter de prononcer, quand il s'agit de celui des Arméniens. Mis à part ce cas particulier, le mot peut servir à tout et à tous. D'Auschwitz au Biafra, du Biafra au Cambodge, du Cambodge au Rwanda, du Rwanda à la Tchétchénie. Il peut servir aussi à d'autres espèces que le genre humain. Pour le cas, par exemple, d'ami-maux en voie de disparition, d'espaces verts que l'on détruit, mais surtout pas pour les Arméniens. Cela pourrait sembler ironique si la donnée n'en était pas tragique.

On a la pénible impression que chaque dirigeant politique français, tient en permanence à sa disposition un dictionnaire de synonymes afin de mieux contourner le mot tabou. Il s'agit de jongler avec le vocabulaire afin de réussir ce tour de force: ne pas heurter la sensibilité par trop écorchée de l'électeur d'origine arménienne tout en ne compromettant pas une vente d'hélicoptères de combat au gouvernement d'Ankara. Bien sûr, il n'est guère besoin de la pertinente constatation du Général de Gaulle pour savoir que les Etats n'ont pas d'amis mais seulement des intérêts. Et il ne viendrait à l'esprit de personne de dénier une telle évidence. Mais les qualificatifs ou les formules plus ou moins ingénieuses que l'on trouve en cette période électroale ont une saveur toute particulière, ne serait-ce l'amertume qu'ils peuvent provoquer.

Ainsi, répondant aux questions de divers journaux arméniens, Ed. Balladur trouve une formulation, bien conforme à son tempérament.— «Il n'est au pouvoir de personne de faire croire que ce qui a été, n'a pas été». Le Maréchal de La Palice n'aurait pas fait mieux. Plus subtil, Jacques Chirac détourne la question et s'abrite derrière la définition de la convention pour la prévention et la répression du crime de génocide signée à Paris le 9 décembre 1948, sans toutefois l'appliquer à celui des Arméniens. Si les communistes et les socialistes n'évitent pas le mot, il convient de constater que tout au long d'une majorité de gauche au Parlement aucune initiative n'a été prise pour la reconnaissance du génocide. Les communistes ont été les seuls à présenter sans relâche, mais vainement, une proposition de loi en ce sens.

Notre meilleur historien du génocide qu'est le Dr Yves Ternon n'a pas cessé de démontrer la véracité du fait par ses livres et ses écrits. Un des derniers en date a paru dans «L'Histoire» (Avril 95). Que dit-il? Simplement ceci, en conclusion de son article.— «Le génocide arménien est désormais prouvé dans ses composantes —dont l'intention— par un faisceau de preuves supérieur à celui généralement accepté pour établir d'autres convictions historiques. .../... La démarche qui consiste à exiger la preuve du réel, à remettre en cause le consensus est de nature perverse. Cette exigence n'exprime pas un doute raisonnable mais un acharnement à refuser une évidence qui dérange la construction d'un système. Ce refus se traduit par le sacrifice du pion. Le deuil arménien est le pion sacrifié pour protéger une pièce essentielle dans une partie aux enjeux estimés —réellement ou fictivement— vitaux pour la Turquie : à un moment sa place dans l'OTAN; à un autre moment son rôle de rempart contre la montée du fondamentalisme islamique. Même si cette vérité ne convient pas, elle n'est ni déréglable, ni négociable. Il s'agit bien d'un génocide».

C'est tout et c'est assez.

«HARATCH»

ԱՀԱՒՈՐ ԲԱՆ ՄԸ ԱՅՆՏԵՂ...

Ահաւոր բան մը այնտեղ կը կատարուի մութին մէջ...
Դըժոխային այս տրուամբ ի՞նչպէս կրնայ պատմուիլ...
Ազգ մը ամբողջ, խորհեցէ՛ք, երէկ կ'ապրէր, կ'ոգորէր, Միտքը լայսին կը բանար եւ տակաւ սիրտն ալ յայսին, կը բարձրանար ֆախիքէն ուր խըրած էր ատեմօք, Թեւերն արդէն կը թօք-վէր, ինքզինք արդէն եթերին, Ամպերուն մէջ կը կարծէր... եւ ահա ճիշդ այդ պահուն Ոսոյս Աստուած մը անշուշտ՝ որ դարանած կը դիտէր, Անոր վերայ արձակեց ամբողջ չարիքն աշխարհի, Ոսոյս հանեց բովանդակ հրէշաբանին ի քուն՝ Մեծ օսերու, վագրերու, շափալներու դէմքերով, Փաթըրեցաւ ռաբերուն, խածատեց կուրծքն ու հասաւ Անոր վրդին, աչքերուն, եւ իր ժանիքը մըխեց ձիշդ ուղեղին մէջ անոր՝ զոր արեւինն հետ ահա՛ Ան կը լըգէ հեշտագին, ան կը ծըծէ՛ ըզզլխած...

Ահաւոր բան մը այնտեղ կը կատարուի մութին մէջ...
Կ'ապանեն՝ ան ազգ մը այնտեղ որ կեանք ունէր եւ շրմարի, Ունէր համեայն ապրելու, նորագելու ալ ինքզինք, Գեղեցկացած էր տակաւ ու քարմաղած, ա՛հ ո՛րքան, եւ այդ ազգը մերինն էր, եւ կ'ապանեն՝ զայն հիմա, Զայն կ'ապանեն... Օգնութիւն, ա՛հ, օգնութիւն, օգնութիւն...

1916

80-ԱՄԵԱԿԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 21-ին, Ուրբաթ օր, Երեւանի մէջ բացուած է ցեղասպանութեան նուիրուած միջազգային գիտաժողովը որու կը մասնակցին զանազան երկիրներէ հրաւիրուած շուրջ 40 գիտնականներ եւ պատմաբաններ: Բացման ելոյթ ունեցած են նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան եւ Գարեգին Ա.:

Նոյն օրը, ինչպէս գրած էինք, յատուկ նիստ գումարած է Գերագոյն խորհուրդը: Ելոյթ ունեցած է Բարդէյ Արարեցեան եւ խորհրդարանը յայտարարութիւն մը ընդունած է:

Գեղասպանութեան 80-ամեակի առթիւ, Հայաստանի Աշխատանքի եւ Ընկերային Ապահովութեան նախարարութիւնը ցեղասպանութենէն վերապրածներու ցանկ պատրաստուած է: Ապրիլ 20-ի տուեալներով 4000 հոգի կայ, որոնց 1500-ը՝ Երեւան կ'ապրէ:

«VSD»

ARMENIE AMIE

Շաբաթաթերթը իր վերջին (Ապրիլ 20 - 26) թիւին մէջ յօդուած մը հրատարակած է որ կը կրէ ֆրանս - էմֆօ-էն իոյէն տը լա Պիների ստորագրութիւնը: Ան հմայուած է Հայաստանի տեսարժան վայրերով եւ կը հրաւիրէ ընթերցողը այցելելու, մանաւանդ ճանչնալու համար ժողովուրդ մը որ բարեկամութեան ու հիւրասիրութեան քանի մը փառաւոր դասեր կրնայ տալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԱՄԸ միշտ ցնցուած կը մնայ Ապրիլ 19-ի ոճրագործէն ետք: Ինչպէս կը նախատեսուէր հաշուեկշիռը ծանրացաւ եւ դեռ վերջնական չէ: Ապրիլ 21-ին, մեռելներու թիւը 53 էր, աւելի քան 400 վերաւոր կար եւ 150 հոգի ալ անհետացած են: Քննութիւնը բաւական յառաջացած է: Երկու կասկածելիներ կը փնտռուին, երրորդ անձ մըն ալ ձերբակալուած է Լոնտոնի օդակայանը ժամանած պահուն եւ անմիջապէս ետ դրուած է Ամերիկա: Գլխիցն չհետեց թէ ահաբեկչները ամբողջ աշխարհի մէջ տեղ մը պիտի չունենան պահուիլու համար: Հաւանական կը նկատուի որ խառնական ահաբեկչութեան գործն ըլլայ թէեւ այլ կասկածներ ալ կան: Ինչ որ կը ցնցէ մանաւանդ Ամերիկան այն է որ նման բաներ ընդհանրապէս ուրիշներու կը վերաբերին, օրինակ՝ Եւրոպայի: Ամերիկան, ի՛ր հողին վրայ, Մէքսիկոյի պատերազմէն ի վեր նման պատերազմներ չէ տեսած, անոնք սահմանաւոր էին Պէրուի, Իսրայէլի, Ալժիրիոյ, անցեալ շրջանի մըն ալ Ֆրանսայի, ու յայնկարծ կը պարզուի որ Ամերիկա չի խնայելի արդիւնքն այն երկիրը որ հրապարակելու է ուրիշներու որպէս պաշտպան...:

Փիէր ԵՒ ՄԱՐԻ ԳԻՐԻՐԻ անհետները մեծ հանդիսաւորութեամբ Պանթէոն փոխադրուեցան Ապրիլ 20-ին, ի ներկայութեան նախագահ Միթերանի, Պալատիւրի, Շիրաքի, մեծ գիտնականներու եւ Գիւրի ամուրի զաւակին (90-ամեայ բաց՝ կայտաւ եւ արթնամիտ՝ էլ Գիւրիի) եւ թողնուին: Մարի Գիւրի անալիզն կ'ընէ որ Պանթէոն հանգչելու պատիւին կ'արժանանայ, ինչպէս առաջինը եղած էր 1903-ին Նոպլէ մրցանակին արժանանալու: 89 տարի առաջ մեռած է Փիէր Գիւրի եւ 61՝ Մարի Գիւրի: Այս արարողութեան, Միթերանի կողմէն էր Լէք Վալեդա քանի որ Մարի Գիւրի ծագումով Լեհ էր: Պօսք առին փրօֆ. տը Ժէնն եւ Ֆ. Միթերան: Յատկանշական է անշուշտ որ Ֆ. Միթերան, 1981-ին երբ նախագահ կ'ընտրուէր իր առաջին արարքը կ'ըլլար Պանթէոն երթալ, նոյնը կ'ընէ՝ վերջաւորութեան:

Լիթնի պատժական դատարանը բաւական խիստ դատապարտումներ արձակեց, Ապրիլ 20-ին, Պոթոնի դատաւարութեան կապակցութեամբ: Բուն ենթական՝ Փիէր

ԻՐ ԽՕՍԹԸ

ԵՐԳԻ ՎԵՐԱԾԵՆՔ ՎԵՐՔԸ

Տարուէ տարի ոգեկոչելով Հայաջինջ Սարսափները, մենք պիտի ունենանք մէկ մտածում, - երգի վերածել վէրքը:
Երգ՝ հայ ժողովուրդի յաւիտենականութեան:
Երգ՝ հայրենիքի ամբողջացման եւ անկախութեան:
Երգ՝ խաղաղութեան, շինարար ու յարատեւ աշխատանքի:
Երգ՝ մշակոյթի զարգացման եւ ստեղծագործութեան:
Երգ՝ ներքին կազմակերպութեանց զօրացման եւ ներդաշնակ համակեցութեան:
Այս բոլորը պիտի կազմեն արու քայլերդ մը ինքնապաշտպանութեան, ո՛ր ափն ալ ինկած ըլլանք:

Այդ կը ներշնչեն աւելի քան մէկ միլիոն ջարդուփշուր ոսկորներուն բեկորները:
Այդ ճիգն է որ ոչ միայն կանգուն պիտի պահէ մեզ, այլեւ պիտի դառնայ ջլատիչ մղձաւանջ մը՝ Հայութեան բոլոր թշնամիներուն համար:
Երէկ ալ երգ մըն էր մեր կեանքը, - աղօթք եւ կարօտ աղափութեան:
Տեղ - տեղ երգն ու մաղթանքը վերածուեցան դրդադալին մարտակոչի, սարսելով լեռ ու ձոր, կամ սուլթանախնամ եւ ցարանիստ ստամներ:

Ձեռք ձեռքի տուին խլամն ու քրիստներն, գերեզմանատան մը վերածելու համար արեւմտեան Հայաստանը:
Ամայայտա՛ն «վեց նահանգները», Կիլիկիան, Սեւ Ծովու ափերը եւ ուրիշ հայաշատ շրջաններ: Մարեցաւ հայկական յետին համրանքին մուխը՝ Թուրքիոյ ամբողջ տարածութեան վրայ, բացի Վոսփորի ափերէն:
Եւ այսօր «յաղթականները» դիւտյին քրքիւնք կ'արձակեն, տեսնելով մեզ ցիւրեցան՝ ի սփիւռս աշխարհի:
Եւ սակայն, հաւածական եւ արիւնյուայ ժողովուրդը այս փրկուածին ալ դիմացաւ, ստեղծելով հայրենիքի մը կտրիլը Արարատեան դաշտին վրայ, ինչպէս եւ շէն բոյներ՝ օտարութեան մէջ:
Ինչպէս հայրենիքը, նոյնպէս այդ բոյները ծաղկեցան յարատեւ տընութեամբ, վէրքը երգի վերածելու վճռականութեամբ:

Եթէ դարերու հաւատքը սարսի, թղթատեցէք 1915 Ապրիլ 11 / 24-ի Արհաւիրքին յիշատակները, դրաւոր թէ անգիր, թօթափելու համար թմրութեան եւ դասալքութեան փոշիները:
Հայոց պատմութեան էջերը շատոնց փակուած էին, եթէ վէրքերը երգերու վերածուած չըլլային անընդհատ, մէկ սերունդէն միւսը:
Ոչ միայն հայրենի լեռներն ու ձորերը, այլեւ խաղաղութեան ժամանակի հողմըրտիքներն անգամ պատմութեան ձայնը կը փոխանցէին սերունդէ սերունդ:
Եւ ձայնը կ'արձագանգէր, կը ծաւալէր ամէն ուղղութեամբ, միշտ արթուն պահելով ամբողջ բազմութիւնները:
Ունէ թշնամի չի կրնար մարել այդ ձայնը, եթէ ժողովուրդը ինք մոռցած չէ անոր եղանակները:
Հայաջինջ Արհաւիրքին զոհերը այդ եղանակներուն արտայայտչներն են ոչ միայն հաւաքաբար, այլեւ անհատ - անհատ:
Ո՞վ չունեցաւ հարազատ մը, 1915-ի ծրագրեալ Սպանդիւն մէջ:
Չոհներ իւրաքանչիւրին վերջին նայուածքը խորհուրդ մըն է ձեզի եւ ամէնուն համար:
Անոնք ահա քառասուն տարիէ ի վեր կը սպասեն որ ամէն մէկը վէրք մը դարձանէք, վարդավառ երգ մըն ալ դուք հնչեցնէք յանուն տարագիր բազմութեանց ինքնապաշտպանութեան:

Տիկին Սիրան Զատիկյան (ծնեալ՝ Մա-
ճառեան),
Պ. Ռոստոմ Զատիկյան եւ Տիկին Ժողէթ
Փերոնե,
Տէր եւ Տիկին Գլոմ եւ Զապէլ Փարէ,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին,
հղբօր, տաղբով՝
ԱՅՍՏ ՉԱՏԻԿԵԱՆԻ
մահը որ պատահեցաւ Ապրիլ 19-ին, 47
տարեկանին:
Յուզարկաւորութիւնը կը կատարուի
Երեքշաբթի, Ապրիլ 25-ին ժամը 11-ին,
Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկե-
ղեցին
15, rue Jean-Goujon, Paris 8^e
ուրիշ մարմինը կը փոխադրուի Իվրի ֆա-
րիգիէնի զերեզմանատունը ամփոփուելու
համար ընտանեկան դամբարանը:
Մահագոյ չստացողներէն կը խնդրուի
ներկայ իրեն այդ նկատել:

Տիկին Հերմինէ Աճէմեան,
Պ. Ժան - Գլոմ Աճէմեան,
Տէր եւ Տիկին Տընի Պերեզիս,
Տիկին Գոհար Սանոյեան,
Տէր եւ Տիկին Վարուժան Սանոյեան եւ
զաւակները,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուս-
նոյն, հօր, զեռայրին եւ ազգականին՝
ԱՐՄԵՆԱԿ ԱՃԵՄԵԱՆԻ
մահը որ պատահեցաւ Ապրիլ 19-ին, 83
տարեկանին:
Յուզարկաւորութիւնը կը կատարուի
Երեքշաբթի, Ապրիլ 25-ին, ժամը 14-ին,
Արնովիլի Վարդապ. Ս. Ունչ Եկեղեցին
31-33, rue Saint-Just, Arnouville
ուրիշ մարմինը կը փոխադրուի Տէօյլ -
լա - Պառի զերեզմանատունը ամփոփուե-
լու համար ընտանեկան դամբարանը:
Մահագոյ չստացողներէն կը խնդրուի
ներկայ իրեն այդ նկատել:

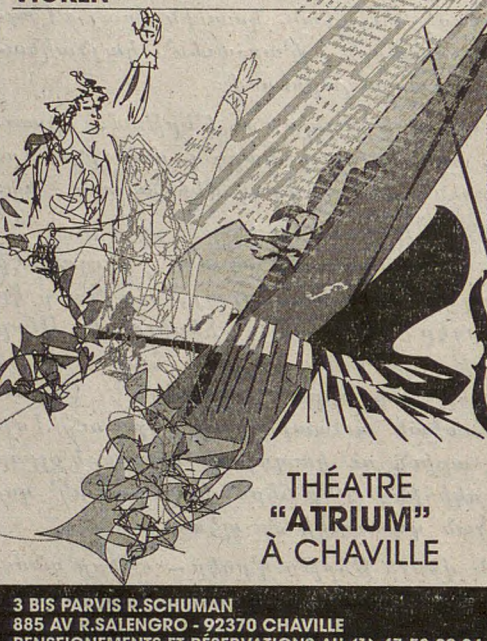
ՓՈԽԱՆ ԾԱՆԿԵՊԱԿԻ
ՆԻՍ. - Փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին
Սիրվարդ Կէտիկեան 200 Ֆր. կը նուիրէ
«Յառաջ»ին Օր. Հերմինէ Միսիսեանի եւ
Տիկին Ասրիմէ Միսիսեանի մահուան առ-
թիւ:
Ի ՅԵՇԱՍԱԿ
ԱԼՖՈՐՎԻԼ. - Տիկին Նուարդ Գոյում-
ճեան, զաւակներն ու թոռները 500 Ֆր.
կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց ամուսնոյն,
հօր եւ մեծ - հօր՝ Յակոբ Գոյումճեանի
մահուան 16-րդ տարեկիցին առթիւ:
**

FRANCE 3
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՅԱՅՏԱԳԻԻ
Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 19 / 20-ի
ուրերու ընթացքին հայկ. անդադար:
**CROIX BLEUE
DES ARMÉNIENS DE FRANCE**
Dîner Dansant

La Croix Bleue des Arméniens de
France, section «Astrig» d'Arnou-
ville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles /
Villiers-le-Bel organise un **DINER
DANSANT** le Samedi 6 Mai à l'es-
pace «Charles Aznavour» (Arnouville)
avec la participation du chanteur HAGOPI
MALDJIAN accompagné de son orchestre
NAÏRI. Le dîner sera préparé par le res-
taurateur Jano le Hay d'Alfortville.
Pour tout renseignement/réservation :
Tél. : 39 85 93 40 / 39 85 29 71.
**

Sortie touristique
La Croix Bleue des Arméniens de
France, section «Agnouin» d'Asnières
organise une sortie touristique en autocar
à REIMS et EPERNAY, le Lundi 8 Mai.
Départ: 7h30 — Place de l'Hôtel de Ville,
Asnières.
● **Matin Reims:** Visite guidée de la Cathé-
drale et de la Vieille Ville.
● **Déjeuner** à Reims.
● **Après midi Epernay:** Circuit en petit
train dans les caves avec présentation audio
de la fabrication de champagne. Dégusta-
tion.
Contacter Mesdames :
— Danoux 42 - 42 - 85 - 87;
— Gourdikian 39 - 82 - 65 - 91;
— Terzian 43 - 33 - 88 - 93.
Participation : 260 F.

H A M A S K A ʔ N E — P A R I S
et
Le Comité de Défense
de la Cause Arménienne
vous invitent
à la présentation du livre :
**Autopsie
du Génocide
Arménien**
Entre l'Empire ottoman
et les grandes puissances
de
VAHAKN DADRIAN
avec projection de diapositives
La présentation sera animée par
Gérard CHALIAND
le **Vendredi 28 Avril à 20 h 30**
Salle Zarouhie et Dikran Demirian
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue, Paris 9e (M^o Cadet)
Tél. : 48. 24. 63. 89.
— Entrée libre —

**CONCERT
SPECTACLE**
CROIX-BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
SECTION TER TAVTIAN DE CHAVILLE 1935 - 1995
**LE SAMEDI 6 MAI 1995
À 20H30**
**QUATUOR ANI
ENSEMBLE DE MUSIQUE ARMÉNIENNE
KÉRAM**
**TROUPE DE DANSE AKHTAMAR
COMPAGNIE RICHARD MOURADIAN
VICKEN**

**THÉÂTRE
"ATRIUM"
À CHAVILLE**
3 BIS PARVIS R. SCHUMAN
885 AV. R. SALENGRO - 92370 CHAVILLE
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS AU (1) 47 50 29 04

ՅԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
Կապոյտ Խաչի Պոմոնի Նայիրի մասնա-
ճիւղի ընկերութիւնները ցաւակցութիւններ
կը յայտնեն ընկերութիւնի էլիզ Տուրեանի
բոլորեւն, հղբօր եւ ազգականներուն ի-
րենց հօր՝ Պր. Նշան Կոչկարեանի մահ-
ուան առթիւ:
UGAB ... UGAB ... UGAB ... UGAB
UGAB - Marseille
COLONIE
l'Union Générale Arménienne de
Bienfaisance de Marseille cherche pour
sa **Colonie de Vacances** de Juillet 95,
des **ANIMATEURS DIPLOMES** de
BAFA.
Pour toute candidature envoyer un
C.V. avec photo à :
l'U.G.A.B. - Colonie
327, Boulevard Michelet
13009 MARSEILLE
Tél. : 91. 22. 10. 45.
UGAB ... UGAB ... UGAB ... UGAB

ՆԱՍՏ ՈՒՆԵՆԱԼ
Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմի Զ. Շանթ
մասնաճիւղը Մայրեղու Օրումն առթիւ,
կը կազմակերպէ օթոգարով պոստոյ մը
Մայիս 20, դէպի Պէնտօրի կղզին
Ile de Bendor
Մանրամասնութիւնները յետագային:

A l'occasion du 80ème anniversaire
du génocide arménien de 1915
**L'AMBASSADE
DE LA REPUBLIQUE
D'ARMÉNIE**
présente
**Gérald PAPASIAN
& Nora ARMANI**
dans un spectacle de leur création :
le chant d'Ararat
le **Mardi 25 Avril à 20 heures**
à l'auditorium St-Germain
4, rue Félibien, Paris 6^e
Pour tous renseignements :
Tél. : 53. 76. 09. 93.

RAJAK OHANIAN
« Portrait d'une ville »
CHICAGO
1987 — 1989
Placée sous la présidence d'honneur de :
— Mme Maryline Vigouroux,
Présidente déléguée de l'Espace Mode
— M. Jackson Mac Donnalld,
Consul Général des Etats-Unis
Tour du Roy René
(Fort St-Jean)
Quai des Belges — Marseille
Exposition du 8 au 29 Avril
Tous les jours de 13h à 19h, sauf le lundi
Organisée par
**LA MAISON ARMÉNIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE**

Gala Artistique
de l'ASSOCIATION MACHTOTZ
avec le concours de l'A.C.O.A.
« C A M A R A D E »
PANTCHOUNI A DZABELVAR
pièce satirique de Yervant ODIAN
à l'occasion du 125e anniversaire
de sa naissance
scénario et mise en scène de
GERALD PAPASIAN
décor: Joseph GOSTANTINIAN
La Chorale **Daron** chante KOMITAS
à l'occasion du 125e anniversaire
de sa naissance
RECITAL POÉTIQUE
Invitée d'Arménie
IRINA MEGUERDITCHIAN
ARDACHES VOSKANIAN
NORA ARMANI
& **GERALD PAPASIAN**
le **Jeudi 4 Mai à 20 heures 15**
l'Auditorium d'Issy-les-Moulineaux
13, rue Danton, M^o Mairie d'Issy
Réservations au:
(1) 47 50 97 51 / (1) 30 24 73 67
(1) 48 41 49 37.

(Շաբ. Ա. ԷՔԷՑ)
Պոթոն (Միշէլ Նուարի փեսան) 4 տարի
բանտարկութեան դատապարտուեցաւ
(2-ը՝ յետաձգումով) եւ 2 միլիոն Ֆրանք
տուգանքի: Անոր Միշէլ Նուար, Լիոնի
քաղաքացի, ինչպէս նաեւ Գաննի քաղա-
քացիները Մուրի 15 ամիս բանտարկու-
թեան դատապարտուեցան (յետաձգումով)
եւ հինգ տարուան համար ընտրելի չեն:
Թիւի 1-ի փաթիլի փոխարէն՝ տ'Արվորն
ալ 15 ամիս բանտարկութեան (յետաձգ-
ումով) եւ 200 հազար Ֆրանք տուգանքի
դատապարտուեցաւ: Այս վերջինները վե-
րաքննութեան կը դրնեն: Միշէլ Նուար
անընդունելի կը դառնէ պատիժը, մանա-
ւանդ որ թիկնածու է թաղապետական
ընտրութեանց:
200-000 ՊԱՇՏՈՆԱՍՏՐԵՐ զործադու-
լի դիմած են թուրքիոյ մէջ, Ապրիլ 20-ին,
եւ Անգարա ու Պոլիս ցոյցեր ալ ըրած
զործադուլի իրաւունքի օրինաւոր ճանա-
չում եւ աշխատավարձի յաւելում պա-
հանջելով: Դրամական Միջադպարին Հիմ-
նարկին դէմ լողունգներ ալ արձակած են:
Սենտրալներու բաները յայտարարած է
որ կառավարութիւնը կ'ընէ թէ անկարող
է յաւելում ընելու եւ անդին տարին ութ
միլիար տուր կը ծախսէ Բիւրոներու դէմ
իր «ազտոտ պատերազմին» համար:
ՀԻՄՆՈՍՏԵՐ ԻՐԱՔԻ Բիւրոներու վի-
ճակը շատ դժէ է եւ սկսել է «մասնագէտ»
մարդասիրական կազմակերպութիւնները:
Թուրք զինուորներու հետ բախումները եւ
միջադէպերը չեն դադար, ոչ ալ անշուշտ
զոհներ: Յարկ 24 բնակիչ սպանուած է,
ուրիշ անհետացած, 51 զինակները պար-
պուած, 15-300 բնակիչ տեղահան եղած,
31 տուներ ալ քարուքանդ եղած կամ հըր-
դեհուած են:
Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

**LA CROIX BLEUE
DES ARMÉNIENS DE FRANCE**
recherche
pour son Centre de Vacances
de Bellefontaine
Juillet et Août 1995
— DIRECTEURS diplômés et As-
sistants;
— ASSISTANTS SANITAIRES, Mé-
decins, Etudiants en année de
médecine, Infirmiers;
— CUISINIERS et aides Cuisiniers;
— HOMME D'ENTRETIEN possé-
dant le permis de conduire.
Ecrire :
C.B.A.F.
17, rue Bleue, 75009 Paris.

ԾՆՈՐԱԿԱԿԱԼԻ
Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը
Յունուար, Փետրուար, Մարտ 1995-ի ըն-
թացքին շնորհակալութեամբ ստացած է
հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -
Պր. Ժան Փելլիքի 9-996 Ֆր., Պր. Անտ-
րէ Սքիթի 1-000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Թո-
րոսեան 1-000 Ֆր., Պր. Վաղինակ Միս-
ճեան 3-000 Ֆր., Տիկին Նուարդ Պոյա-
ճեան 400 Ֆր., Օր. Մարի Պոյաճեան 400,
Տէր եւ Տիկին Շարլոթ 200 Ֆր., Տիկին
Ժողէթ - Ռասին Զաքարեան 800 Ֆր., Օր.
Սոնա Բաբեկեան 500 Ֆր.:
**
Կապոյտ Խաչի Պոմոնի Նայիրի մասնա-
ճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է՝
Գառնիկ Պաւլանեանի մահուան առթիւ
հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -
Տիկին Պամմաճեան եւ զաւակները, Տի-
կին Ալիս Յովսէփեան 100-ական Ֆրանք,
Գիւնէրեան ընտանիք 200 Ֆր.:
Ծնոթիք Պաւլապի հոգեհանգստեան
առթիւ Պր. Տիգրան Լազարեան 200 Ֆր.:
200-ական Ֆր.:

ԾՆՈՐԱԿԱԿԱԼԻ
Դպրոցապետ Վարժարանի Մանկապար-
տէզի ցանկապատին կառուցման եւ դա-
տավարի կարգաւորման ծախքերուն մա-
նակցած են՝
Տէր եւ Տիկին Զնորճեան 5-000 Ֆր.,
Տէր եւ Տիկին Պարկուտեան 5-000 Ֆր.,
Տէր եւ Տիկին Փոյրազ 2-000 Ֆր., Տէր եւ
Տիկին Կրիկորեան, Տոքթոր Վ. Կարա-
պետեան, Տէր եւ Տիկին Սաննիքթի,
թիւից Եկ 1-000-ական Ֆր., Պր. Սա-
պուճեան 1-500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տե-
միրճեան 1-000 Ֆր., Տիկին Աննա Զրա-
եան, Պր. Տիգրան Զրաչեան, Պր. Երա-
եան, Պր. Փափաքեան, Տէր եւ Տիկին
Ետիգարաշեան 500-ական Ֆր., Տիկին
Ժանէթ Մանուտեան, Տէր եւ Տիկին Նո-
րէն Զարգարեան 300-ական Ֆր., Տիկին
Սիրապիկ Պէրուրեան, Տէր եւ Տիկին Ժան
Պէրուրեան, Տէր եւ Տիկին Գլոմ Տիգրի-
200-ական Ֆր.:

ԱՊՐԻԼ 24-Ի ԱՌԹԻԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՐԴԻ
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ
ՀԱՅՈՑ ԶԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
80-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

1995 թվականի Ապրիլի 24-ին լրանում է մարդկության զեմ գործուած ոճրա- գործութիւններից մէկի՝ Հայոց ցեղասպանութեան 80 տարին: Օսմանեան կայս- րութեան իշխանութիւնների կողմից պե- տական զորքերուած եղեռնագործու- թեան զոհ դարձան իրենց բնօրրան պատ- ժական հայրենիքում եւ Օսմանեան կայս- րութեան այլ վայրերում ապրող աւելի քան մէկ եւ կէս միլիոն Հայեր, իսկ մը- նացածը տարագրուեց՝ սփռուելով աշ- խարհով մէկ:

Հայոց ցեղասպանութիւնը դարձաւ ոչ միայն հայ ժողովրդի պատմութեան մե- ծաղցն, ողբերգութիւնը, այլեւ մեծապե- տական վայրագութեան խորհրդանիշ, հնչեցնելով տաղանայի ահազանգ մարդ- կութեանը՝ Ոչ ասելու ցեղասպանութեա- նը, կանխելու ռասայական կամ էթնիկա- կան ատելութեան ցանկացած դրսեւո- րում:

Հայաստանի Հանրապետութեան Գե- րագոյն խորհուրդը երախտագրութեան խօսք է յղում այն երկրներին իշխանու- թիւններին, խորհրդարաններին, քաղա- քական, հասարակական կազմակերպու- թիւններին եւ դործիչներին, մտաւորա- կանութեան ներկայացուցիչներին, բոլոր նրանց, ովքեր, հաւատարիմ մնալով հա- մամարդկային արժէքներին եւ միջադ- րասրէյն ընդունուած նորմերին, իրենց բոլորի ձայնն են բարձրացնում՝ դատա- պարտելով Հայոց ցեղասպանութիւնը, ստորաբերով նրա միջադրական ճանաչմա- նը:

Հայաստանի Գերագոյն խորհուրդը ա- ռանձնապէս կարեւորում է Եւրոպայի խորհրդարանի եւ Ռուսաստանի Պետա- կան Դումայի ընդունած փաստաթղթերը, որոնցով ճանաչուեց Արեւմտեան Հա- աստանում հայ ժողովրդի դէմ իրագոր- ծուած ոճիրը որպէս ցեղասպանութիւն եւ դատապարտուեց այն:

Այժմ, այդ ոճրագործութիւնից 80 տարի անց, երբ Հայաստանի Հանրա- պետութիւնը աշխարհասփռու Հայերի հետ նշում է սպոյ այս տարեկիցը, ի յարգանս անմեղ զոհերի յիշատակի, ի պատգամութիւն պատմական ճշմարտու- թեան, Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն խորհուրդը՝ առաջնորդուելով նմանորինակ ոճիրների կանխարգելման մտահոգութեամբ, իր հաստատականու- թիւնն է յայտնում հասնելու 1915 թվա- կանի Հայոց ցեղասպանութեան միջադրա- յին ճանաչմանն ու դատապարտմանը:

21 Ապրիլի, 1995 թ.

Հայկական ցեղասպանութեան 80-ամ- եակին առիթով, Եկեղեցիներու Համաշ- խարհային խորհուրդը անդադաւանալէ յետոյ «Թուրքիայ մէջ 1915-ին տեղի ու- ճեցած մէկ ու կէս միլիոն Հայերու ող- բերգական ջարդին եւ իրենց պատմական հայրենիքի շուրջ կէս միլիոն Հայերու տե- րափառութեան» կարեւորութեամբ կ'ընդ- ղծէ թէ «Իրադարձային ֆանաչումը եւ- ղան ղեկավարուել կենսական է, որպէսզի անմեղ ծնունդ չտան վրէժնորդութեան եւ քէ յիշելով հայ ժողովուրդի պատ- մաբախմը, ուրիշ ժողովուրդներու իը- նայայի նման ֆակտագիր մը»: Եկեղե- ցիներու Համաշխարհային խորհուրդը նաեւ կը յիշեցնէ թէ Սփիւռքին մէջ հայ ժողովուրդին գոյութիւնը չօգտփելի օ- րինակ մըն է տեղահան եղած ժողովուր- դի մը, որ կը շարունակէ գոյատեւել: Վերջապէս, Եկեղեցիներու Համաշխար- հային խորհուրդը հայ ժողովուրդին դա-

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ Ա. ՇՐՋԱՆ

ԱՆԱԿՆԿԱԼԸ՝ ԳԼՈՒԽԸ ԿԸ ՀԱՍՆԻ ԺՈՍՓԷՆ

ՎԱՂՈՒԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ԾԻՐԱՔ ԿԱՄ ԺՈՍՓԷՆ

ԶԳԱԼԻ ՅԱՌԱՋԻԻՄՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏԻ

Նախ տանք ինը թեկնածուներու, ստա- ցած ձայներու համեմատութիւնը նախ- քան կարգ մը խորհրդածութիւններ ընելը:	
Լ. ԺՈՍՓԷՆ	23,24%
Ժ. ԾԻՐԱՔ	20,64%
Է. ՊԱՍՏԱՆԻՐ	18,54%
Ժ. Մ. ԼԸ ՓԷՆ	15,10%
Ռ. ՀԻԻ	8,70%
Ա. ԼԱԿԻՅԷ	5,30%
Ֆ. ՏԸ ՎԻԼԻԷ	4,80%
Տ. ՎՈՒԱՆԷ	3,30%
Խ. ՇԸՄԻՆԱՏ	0,27%

Առաջին հաստատումը զոր կարելի է ընել կը վերաբերի հարցախոյզերու կո- պիտ սխալներուն: Քանիցս զրա՞ծ էինք այս մասին եւ առնուազն դարձանալի է որ քաղաքական դէմքերը, մանաւանդ թեկնածուները կը տարուին անոնց ար- դիւնքներէն եւ ըստ այնմ կը գործեն: Իրրեւ արդարացում, այսօր ալ այդ սը- խալները հետեւանքը կը նկատեն այն 30%-ին, որ մինչեւ վերջին օրերը որո- չում չէր տուած: Անակնկալը ուրեմն կը վերաբերի Լ. Ժոսփէյնի: Ոչ ոք կրնար նա-

խառնել որ առաջին դերքի վրայ կը հասնի: Շատ նեղ է Ծիրաքի եւ Պալա- տիւրի տարբերութիւնը, բայց եւ այն- պէս Պալատիւր անմիջական ելոյթով մը ընդունեցաւ իր պարտութիւնը եւ հրաւի- րեց իրեն կողմնակիցները որ իրեն պէս՝ Ծիրաքի տան իրենց քուէն: Շատ յատկա- նշական է Ժ.Մ. Լը Փէյնի յառաջդիմու- թիւնը. երբեք այս արդիւնքին չէր հասած եւ հետեւանք է այն ծանր դժգոհութեան որ կը տիրէ երկրին մէջ: Բաւական վը- տանգաւոր կ'ըլլար եթէ «մրցակից» թեկ- նածու մը եղած չըլլար յանձին Ծ. տը Վիլիէի եւ անոր ձայներն ալ ունենար: Այս վերջինը չատ յուսախար է: Համայ- նավարները թեթեւ յառաջխաղացում մը ունին, Ա. Լակիյէ կը կրկնապատկէ իր ձայները: Այս ամբողջը կը փաստեն որ ժողովուրդը առաւելաբար բողոքի քուէ մը տուաւ: Չեռնաչահութիւնը 20,3% էր: Յատկանշական է նաեւ որ աջ եւ ծալ- րայեղ աջ ձայներու 60%-ը կը ստանան: Ներկայիս դէմ առ դէմ են Ժոսփէյն եւ Ծիրաք:

տը կը նկատէ մարդկային իրաւանց եւ արդարութեան հարց եւ իր զօրակցութիւ- նը կը յայտնէ հայ ժողովուրդին:

Ապրիլեան 80-ամեակին առթիւ կան անշուշտ այլ բազմաթիւ յայտարարու- թիւններ: Գրած էինք թէ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ելոյթ մը ունեցած է ցեղասպանութեան նուիրումը գիտա- ժողովին: Այդ ելոյթը կը հրատարակե՞ր առանձին, աւելի վերջի ձգելով անդրա- դարձը հոն արծարծուած կարգ մը տե- սակէտներու շուրջ:

Նախագահ Գլինթըն յայտարարութիւն մը ըրած է Ապրիլ 22-ին, ուր կ'ընէ թէ Հայերու կողքին է այս ութսուներորդ տարեկիցին առթիւ, որ կ'ողբկոչէ «Օս- մանեան կայսրութեան վերջին տարիներ- րու ջարդերուն զոհ դացած Հայերու յի- շատակը»:

ՄԱՄՈՒԼ
«LE MONDE» (23/24 Avril)

Indestructibles Arméniens
«TOUT CELA, C'EST LA FAUTE A MEKHITAR»

Վերոյիշեալ երկդիմի խորագրին տակ Ժան-Փիէր Փերոնտէ-Հիւկոյ յօդուած մը ստորագրած է Մանտի մէջ որ ամբողջ էջ մը կը զբաւէ: Առաջին տողը է «Այս ամ- րոջը Միխիթարի յանցանքն է» երգի- ծական քնոյթ մը կուտայ գրութեան, կապ- կելով Փրանսական ծառօթ ասացուածքը՝ «C'est la faute à Rousseau», նիւթի մը շուրջ որ երգիծականի առիթ պէտք չէ տայ: Յօդուածագիրը ծանօթ է (ինք է որ Խեղիմակն էր Պերնար Լէուիսի հետ հար- ցազրոյցին, ապա՝ Ամաիտ Տէր-Միմա- Խանի եւ Գլոյտ Մուքաֆեանի իրրեւ պա- տախտի առաջինին, ինչ որ քիչ մը ծու- ղակի բնոյթ ունէր: Այդ երկրորդ հար- ցազրոյցը պիտի է կատարէր Փրանսացիի մը հետ, որպէսզի չամբաղնաւոր «հայ- կական տարբերակ»ի բանաձեւումը) եւ այս երկար յօդուածով կը ջանայ խօսիլ

ցեղասպանութեան մասին: Սկիզբը, ուր- կէ՞ ուր, յանցանքին աղբիւրը կը վերա- գրէ Միխիթար Աբեաճօր որ ծնունդ տը- լեր է Միխիթարիզմի մը 1700-ական թվա- կաներէն եւ հետեւանքները հասեր են մինչեւ 1915...: Պէտք է ըսել թէ իսկա- կան «գրիտ» մըն է, il fallait y penser...: Մասնաւոր չենք ծանրանար այս երկար եւ երկդիմի գրութեան վրայ որ պատ- կերն իսկ է յօդուածին հեղինակին նոյն- քան երկդիմի նկարագրին:

«LA CROIX» (22 Avril)

LES 80 ANS DU GENOCIDE DES ARMÉNIENS
Գլոյտ Մուքաֆեան վերոյիշեալ խորա- գրով յօդուած մը ստորագրած է, ուր զարմանք կը յայտնէ որ Թալաթ յու- շարձանի մը արժանացած ըլլայ «Նահա- տակաց բլուր»ին վրայ:

«LE FIGARO» (24 Avril)

GENOCIDE ARMENIEN : UNE RESCAPEE TEMOIGNE
Ալեքսանտրին Պուիյէ հարցազրոյց մը կատարած է Տիկին Ջեփիւ Մեծպահ- անի հետ (այժմ Կոնէյի հանգստեան տունը) որպէս վերադարձ մը ջարդերէն: Գլուխը, ներածականով մը կը խօսուի ցե- ղասպանութեան եւ փարիզեան հանդի- սութեանց յայտագրին մասին, ապա կը բացատրուի Ապրիլ 24-ի թուականին խոր- հրդանշական բնոյթը (զանգուածային ձերբակալութիւնը Պոլսոյ մտաւորակա- նութեան): Կը յիշուի որ Ռուսաստան ա- ռաջին երկիրն է որու խորհրդարանը ճանչցաւ ու դատապարտեց ցեղասպանու- թիւնը: Մնացեալը այն նկարագրութիւնն է զոր կ'ընէ Տիկին Մեծպահան, որ այժմ 93 տարեկան է: Պատմութիւն մը, որ պատմութիւնն է ամբողջ ապրիլեան սերունդին:

«LE PARISIEN» (24 Avril)

NE JAMAIS OUBLIER LE GENOCIDE ARMENIEN
Այս խորագրով կարճ գրութիւն մը ըստ տեսած է թերթին մէջ, որ առաւելաբար կ'արձագանգէ նոյն օրուան փարիզեան զանազան հանդիսութեանց:

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՅ ԴԱՏԻ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
ՀԱՆՐԱԺՈՂՈՎԸ

Հայ Դատի Յանձնախումբը հանրաժո- ղով մը կազմակերպած էր, Ուրբաթ, Ապ- րիլ 21-ին, նախագահական ընտրութեան առթիւ: Պատրաստուած էին չորս հար- ցումներ եւ այդ հարցումներուն պատաս- խանելու հրաւիրուած էին չորս թեկնա- ծուներու ներկայացուցիչները: Պալատիւ- րի կողմէ՝ Փաթրիք Տէվէճեան, Ժոսփէյնի կողմէ՝ Փիէր Կիտոնի, Հիւի կողմէ՝ Փօլ Մերսիէքա: Վերջին պահուն փէր Լըրուշ յայտնած էր թէ անձնական պատճառնե-

(Շաբ.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐԲ ՄԱՄՈՒԼ
ԱԼԻԵԻ
ՀԱՒԱՆՈՒԹԻՒՆ ՏՈՒԵՐ Է
ՕԴԱՑԻՆ ՃԱՄԲՈՒՆ
ԲԱՑՈՒՄԻՆ

Ինչպէս արդէն անդադարձանք, Թուր- քիոյ վարչապետին Միացեալ - Նահանգ- ներ այցելութեան օրակարգի հիմնական նիւթերէն էր հայեւթուրք յարաբերու- թիւններու ներկայիս պարզած պատկերը: Այս մասին Թուրք մամուլը հաղորդած էր թէ նախքան Գլինթընի կողմէ հարցին արծարծուիլը, Թ. Ջիլլէր յայտարարած էր թէ հրահանգած է բանալ Հայաստանի օդային ճամբան, բարիկամեցողութեան նպատակով: Այս մասին Ապրիլ 21-ի «Միլ- լիյէք»-ը կը հաղորդէր, որ Միացեալ - Նա- հանգներուն նախագահին հետ ունեցած տեսակցութենէն ետք Թուրքիոյ վարչա- պետը մամուլի ներկայացուցիչներուն յայտնած է որ այս որոշումը ինք չատ աւելի կանուխէն տուած էր եւ վերջերս Բաքու կատարած այցելութեան առթիւ ալ զայն հաղորդած էր Ալիէի, որ իր հա- ւանութիւնը ընծայած էր:

Ապրիլ 21-ի «Միլիյէք»-ին մէջ նոյն հարցին կանդաղաւանայ նաեւ Թահա Աքեոլ: Թուրք լրագրողը յիշատակել է ետք դէպքերու վերջին զարգացումները, կող- մերու ակնկալութիւնները եւ մանաւանդ «Թուրքիոյ, առանց որեւէ նախապայմա- նի, Հայաստանի օդային ճամբան բանա- լով կատարած զիջումին» շնորհի յուսալի դարձած աւելի մեղմ ու հաշտ մթնոլոր- տը, կ'ընէ թէ բարենպաստ պայմաններ կը ստեղծուին խաղաղութեան համար: Ան, այս բոլորին վրայ կ'աւելցնէ նաեւ ինչ - ինչ աղբիւրներէ քաղած տեղեկու- թիւն մը, ըստ որուն Ապրիլ 24-ը այս տարի համեմատաբար տժգոյն կերպով կ'ողբկոչուի Երեւանի մէջ, ինչ որ Թահա Աքեոլի կարեւորելի Լ. Տէր - Պետրոսեանի չափաւոր քաղաքականութեան յայտա- րարն է: Կը յիշէ նաեւ որ Թուրքիոյ ազգ- տօնին Ապրիլ 23-ի տօնակատարութեանց Ազրբեյջանի եւ Հայաստանի խորհրդա- րաններու նախագահներուն ներկայութիւ- նը թերեւս առիթ պիտի ընծայէ երբեք եւ թանկացուցիչ կազմակերպելու: Եղ- րափակելու համար, լրագրողը կ'ընէ թէ յոյսեր ներշնչող այսպիսի պայմաններու մէջ չա՞տ անտեղի պիտի ըլլար Գլինթընի կողմէ ցեղասպանութեան ողբկոչումը, նոյնիսկ եթէ անոր ելոյթը «թեթեւցում» ոճով ըլլար, (քանի որ Անգարա տեղեկա- ցած էր թէ Միացեալ - Նահանգներուն նա- խագահը պիտի արտասանէր ցեղասպա- նութիւն բառը առանց խնդրոյ առարկայ ընելու Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը):

du «Mècheroutiette» qui vous est, j'es-père, parvenu.

J'ai été très sensible à la fidélité de vos sentiments d'amitié à mon égard et je trouve toujours un nouveau plaisir à recevoir de vos chères nouvelles.

Si vous étiez à Stockholm, en pleine activité de campagne, comme au temps où vous combattiez le régime hamidien, qu'écririez-vous dans la presse suédoise contre cette bande de canailles formant un gouvernement de vrais fous à lier ?

J'ai dit et je le répète encore, la nation a à choisir entre la conservation du pays et le Comité.

Après la paix d'Andrinople vous verrez que de sang arménien ou autre sera versé par les soins de cette association néfaste et si nous ne nous débarassons pas d'elle la question d'Asie-Mineure serait mise sur le tapis, et adieu alors le pauvre Empire !

J'ai au moins cette satisfaction et consolation d'avoir le premier prévenu la nation de la calamité qui l'attend.

Veuillez agréer, mon cher ami, l'expression sincère de mes meilleurs sentiments d'amitié.

CHERIF

« ՄԱՇՏՈՅ »

ՀԱՅ ԼԵՋՈՒԻ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Միութիւն Հինգշաբթի, Մայիս 4-ին զեղարուեստական երեկոյթով մը կը տօնէ երգիծադիր Երուանդ Օտեանի եւ անմահ կոմիտասի ծննդեան 125-ամեակները: Այս առթիւ Մաշտոցի աշակերտները պիտի ներկայացնեն Օտեանի գլուխ գործոցը «Ընկեր փանջուրի» (Առաքելութիւն մը ի Մալլվար) որ միաժամանակ համաշխարհային երգիծական, զրահանութեան գլուխ գործոցներէն մէկն է: Նամականիի ձեւով գրուած այս գործին թատերադրութեան վերածումը կատարած է Ժիրայր Փափազեան, որ ստանձնած է նաեւ բեմադրութիւնը: Իսկ Կոմիտաս Վարդապետի բեմադրուի Տարօն երգչախումբի երգեցողութեամբ: Հայկական բանաստեղծութիւնէն արտասանութիւններ պիտի ընեն Արաշէն Ոսկանեան, Նորա Արմանի եւ Ժիրայր Փափազեան:

Գեղարուեստական այս երեկոյթին առթիւ կուզենք հաղորդել յարգոյ հասարակութեան, որ Միութիւնս Ապրիլ ամսուան ընթացքին Երեւանի մէջ կազմակերպեց արտասանութեան մրցում մը՝ Սփիւռքահայութեան հետ Կապի Կոմիտէի եւ Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարութեան աջակցութեամբ, 10 - 18 տարեկան աշակերտներու միջեւ, Պարոյ Սեւակի «Անլուրի Զանգակատուն»ը ընտրելով որպէս պարտադիր կտոր, որ նուիրուած է կոմիտասի: Մրցումը տեղի ունեցաւ Երեւանի Զարեհ զարդոյն մէջ (1600 աշակերտութիւն): Առաջնութիւնը եւ 1000 ֆրանքի պարգեւը շահեցաւ 16ամեայ իսկան Սկրիտիլեան: Ան իրաւունք ստացաւ նաեւ Փարիզ դալու եւ Մայիս 4-ի մեր հանգիստութեան արտասանելու:

Յիշեալ մրցումը կազմակերպելով Մաշտոցի նպատակն էր թէ՛ Փարիզի, եւ թէ՛ Երեւանի հանրութեան մօտ շահագրգռութիւն արթնցնել հայ լեզուի հանդէպ, մանաւանդ զգայնել Հայաստանցի Ժողովուրդին թէ՛ հայերէնով ալ կարելի է գտնել ու պատիւի տիրանալ, հրաւիրուիլ Փարիզ, պարզեւի եւ նուէրներու արժանանալ: Եւ ասիկա այնպիսի պահու մը, երբ կեանքի պայմաններու բերմամբ շատեր հակուած են դէպի օտար լեզուներ եւ կողմնորոշուած՝ դէպի օտար երկրներ:

Յիշեալ մրցումի կազմակերպման ծախսերը ստանձնեցին հայ լեզուի եւ Հայութիւնութեան պահպանման նախաձեռնողներ քանի մը պատուական անձնաւորութիւններ, որոնց կը յայտնենք մեր խորին երախտագիտութիւնը:

ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՇՏՈՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

LIVRES REÇUS

AUTOPSIE DU GENOCIDE ARMENIEN

VAHAKN N. ADRIAN

Traduit de l'anglais par :

Marc et Mikael Nichanian

Ed. Complexe, Paris 1995.

ՌՈՒԲԵՆ ՍԵԿԱՅ ԴՊՐՈՑ-ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԷՋ (*)

20-րդ դարու սկզբին ծնունդ առած արեւմտահայ գրական շարժման մէջ, իւրաքանչիւր տեղ կը դրաւ Ռուբէն Սեւակը՝ իր գրական ուղղութեամբ (նշողականութիւն), աշխարհայեացքով, զեղարուեստական մտայնացումներով, մարդկային զգացումներ իրարային արտայայտչականութեամբ եւ խորութեամբ:

Ան իր բանաստեղծութիւններուն մէջ երգած է սէրը, բնութիւնը, ազգասիրութիւնն ու հայրենասիրութիւնը լեզուական սքանչելի մաքրութեամբ եւ հարստութեամբ: Գեղարուեստական մեծ ուժով արտայայտած է իր ընդլուծւած ու բողոք մարդկային անարդարութեանց դէմ, շեշտը դնելով աշխատաւոր մարդու ընկերային ողբերգութեան վրայ: Կիրիկեան ջարդերու անմիջական ազդեցութեան տակ՝ գրած է ազգային - հայրենասիրական բանաստեղծութիւններ, որոնք արդարացիորէն տեղ գրաւած են Սիւմանթոյի եւ Վարուժանի այս կարգի հոյակապ քերթուածներուն շուրջ:

Ունի բանաստեղծութիւններու ժողովածուներ, արձակ գործեր, յօդուածներ, պատմութիւններ, զրոյցներ, քննարկային խորհրդածութիւններ:

Ռուբէն Սեւակ ծնած է 1885 Փետրուար 15-ին Սիւլիվի (Կ. Պոլսոյ մօտ) եւ 1915 Օգոստոս 26-ին զոհ գացած՝ Մեծ Եղեռնի:

Իր նախակրթութիւնը ստացած է ծննդավայրի Ասքանազեան վարժարանի մէջ, ապիւնահետեւ՝ Պարտիզակի ամերիկեան դպրոցը: Բանաստեղծը աւարտած է Պոլսոյ Պէրպէրեան վարժարանը (1905), Լօզանի համալսարանի բժշկութեան բաժինը (1911): 1911 - 14-ին աշխատած է Լօզանի հիւանդանոցներէն մէկուն մէջ: 1914-ին վերադարձած է Պոլիս, ձեռքաւորուած՝ եւ աքաղարկուած Վարուժանի համալսարանի մօտ, որտեղ ծանօթացած է Կարապետ Բաղդասարեանի հետ:

Նահատակ բանաստեղծ Ռուբէն Սեւակ - Զիլիկիլիբեանի անունը նաեւ հայրենի հողի վրայ անդամ մը եւս յաւերժացնելու նպատակով՝ Հայաստանի կառավարութիւնն ու «Երեւան - Արարիկի թիւ 151» դպրոցի տնօրէնութիւնը ունեցան ազնիւ գաղափարը եւ որոշեցին սոյն վարժարանը կրկին միւրեւ Ռուբէն Սեւակի անունով: Նախապատրաստական - կազմակերպչական աշխատանքները տարուեցան շարքիցի առաջ հարաւային - Ֆրանսայի Հայոց առաջնորդական տեղապահ՝ Տարօն Եպիսկոպոս ձեռնհասեան, հայրենի գրաքննադատ՝ Ալեքսանտր Թովիսեանի եւ յատկապէս դպրոցի տնօրէնուհի ձուլիկեան Ղազարեանի կողմից:

Վարժարանի վերանուանման պատմական այս հանգիստութիւնը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ, Ապրիլ 7-ին, ժամը 11-ին դըպրոցի բակն ու պարտէզը լեցուած աւելի քան հազար հանդիսատեսներու, աշակերտութեան, ծնողներու, արտասահմանէն ժամանած հիւրերու, Հայաստանի մտաւորական - քաղաքական եւ արուեստի մարդոց ներկայութեան:

Երկար ժամանակէ ի վեր մենք չէինք սպրած այսքան մաքուր հայալուծ եւ հայադրոյժ միջավայր: Վարժարանի չքնաղ աղջնակներն ու տղաները շատ ներկայանալի միջոցով հագուստներու մէջ՝ ձեռքերին ծաղիկներ բռնած՝ ուրախութեան եւ հպարտութեան ճիւղեր, աղաղակներ կը բարձրացնէին Երեւանեան արեւոտ օդին մէջ, շատ ուժեղ աղմուկ մը յառաջանելով՝ դէպի մեր ականջներուն: Աղմուկ մը՝ որ սակայն քնքարը բերածութեան մը անդորրութիւնը կը ներգործէր մեր հոգիներէն ներս...: Վերջապէս հայրենի հողի վրայ կը նշմարէինք երջանկութեան, յոյսի եւ կեանքի կապուածութեան նշոյլներ, իրենց կեանքի դարունը ապրող աղջնակներու եւ տղաներու անմեղ աչքերուն մէջ ու պուտ մը Ժպիտ դէմքերնուն վրայ...:

Բացման խօսքը կատարեց տնօրէնուհի՝ ձուլիկեան Ղազարեան՝ մաղթելով բարի դպրութեան արտասահմանեան հիւրերուն:

Հայաստանի կրթական պաշտօնակատար՝ Աշոտ Բէկեան շեշտը դրաւ Սեւակի կատարած հակա՝ գրական վաստակին վրայ եւ յայտնեց թէ՛ այսուհետեւ աւելի տեղ պիտի գտնէ բանաստեղծին գործը Հայաստանի դպրոցներէն ներս՝ ուսումնական, ծրագրիներուն մէջ:

Ազգային թանգարանի տնօրէն Շահին իշխանեան իր խօսքին մէջ ծանրացաւ ոչ միայն Ռ. Սեւակի գրական տաղանդին՝ այլ նաեւ անոր նկարչական շնորհներուն

Le Génocide et ses traductions

Forgé pour dénommer les atteintes d'une exceptionnelle ampleur en nombre de victimes et en atrocités de souffrances subies (meurtres massifs, déportations, disparitions,...) d'une minorité fragilisée, le terme de génocide a été employé la première fois dans un texte en anglais.

Repris dans la Convention Internationale pour la prévention et la répression du crime de génocide du 9 décembre 1948, il s'est imposé comme un terme à caractère international à un double titre: d'une part, par ses qualités grammaticales: construction à partir d'un préfixe latin, et d'un suffixe grec, et, d'autre part, par son passage en différentes langues: versions officielles de la Convention Internationale dont l'article 10 prévoit que les textes anglais, chinois, espagnol, français et russe feront également foi.

Dès lors, le terme a été reçu par de multiples langues devenant un élément de leur vocabulaire.

Mais ce passage ne s'opère pas uniformément; de pays à pays, il peut varier en fonction du caractère propre de la langue d'accueil.

Ainsi, la plupart du temps, le mot figure-t-il tel quel dans la langue d'accueil qui simplement l'adapte à sa consonance générale et à son orthographe (ex. Genocido): naturalisation simple.

En revanche, d'autres fois, la langue d'accueil, plus souple et plus hospitalière reçoit la graine qui produit un double fruit: d'abord, le terme reçu telquel, faisant figure d'emprunt, ensuite, un autre, appartenant morphologiquement à la langue qui aura pu traduire dans son idiome propre la notion véhiculée par le mot.

Il en est ainsi des traductions du Génocide en allemand, qui se dit outre Genocid ou Genozid, «Völkermord», et en

arménien, à part կենցիտ, «ցեղասպանութիւն»:

Ces traductions proprement dites, sont, dans la langue à côté de l'emprunt, une traduction de celui-ci et cohabitent avec lui. Loin de faire double emploi, ils accompagnent l'emprunt, ils consacrent l'idée portée par celui-ci: prolongements particuliers du néologisme de base.

Nullement assimilables à des doublons, leur forme originale permet de mieux saisir (1), à travers leurs éléments, les différentes virtualités de contenu et de sens du terme originaire. Ainsi, littéralement, «Völkermord», met l'accent sur le peuple (Volk) et ցեղասպանութիւն, sur l'éthnie, la race (ցեղ).

L'existence d'un doublet idiomatique n'est pas non plus indifférente au terme de l'emprunt. Il a pour effet de spécialiser son sens. A l'emprunt correspondra le sens juridique, celui que donne la définition de la Convention Internationale. Le terme propre de la langue évoquera le sens social ou courant, produit de la compréhension commune chargée de toutes les valeurs et sentiments qu'une telle notion (2) peut véhiculer.

SARKIS BALIAN

1) Des équivalents au synonyme idiomatique ne sont pas exclus: Gruppenmord, Rassenvernichtung, en allemand; ազգաջնջում et սերնդապաշտօնիւն, pour une traduction littérale de génocide en arménien.

2) C'est l'expression de «Grande Tragédie» qui fut employée dans l'homélie de Sa Sainteté Vasken Ier en 1964 (17 août, veille du 50ème anniversaire) et début de la commémoration ecclésiale annuelle solennelle, dans le prolongement de laquelle est venu s'inscrire la Déclaration commune de Sa Sainteté Vasken Ier et de Sa Sainteté Karékine II, qui, le 29 avril 1989, à la veille du 75ème anniversaire proposait de prendre les initiatives nécessaires pour la béatification des victimes du génocide de 1915 (V. Haratch du 11 mai 1989),

տաղը բաշխուեցաւ բոլոր ներկաներուն:

Հանդէսը շարունակուեցաւ դպրոցի սրահին մէջ աշակերտութեան կողմէ պատրաստուած շատ խնամեալ, խանդավառ զեղարուեստական յայտագրերով: Նախ հայրենի երգիչ - կիթառիսթ՝ Վահրամ Թաթիկեան հրամցուց ներկաներուն երեք երգեր, յորինուած նոյնինքն Ռ. Սեւակի բանաստեղծութեանց վրայ, որոնք ջերմապէս դնահատուեցան բոլորէն: Ապա քանի չափ փոքրիկներ, պարման - պարմանուհիներ ինքնախառն, մաքուր առողանութեամբ, ճշգրիտ շեշտաւորումներով, ապրումով ներկայացուցին Սեւակի կեանքի դիմերը եւ գուշահեռաբար բանաստեղծութիւնները՝ սիրոյ, բնութեան, ազգային - հայրենասիրական, առանց մէկ բառ իսկ կարգաւոր: Ողբերգութեան մէջ լռու իսկ կարգաւոր վարպետութեամբ պատրաստուած ներկայացումը հոգեկան մեծ բաւարարութիւն տուաւ մեզի եւ յուզումնախառն ուրախութիւն յառաջացուց արտասահմանի բոլոր հիւրերու սրտերուն մէջ: Ո՛վ հրաշալի երեւոյթ, հակառակ բազմաթիւ եւ բազմատեսակ դժուարութեանց՝ սովին, ցուրտին, անգործութեան, խաւարին մեքուքեան զեղահնչիւն տառերը կրնան այսքան լաւ թռիչք առնել մանուկներու շրթներուն վրայ, հայրենի երկնքին տակ: Վարժարանի մանկանց երգչախումբի կատարած երեք խմբերգները ալ աւելի ջերմացուցին ստեղծուած ջերմ մթնոլորտը:

Դպրոցի տնօրէնութեան եւ ուսուցչաց կազմի կողմէ պատրաստուած սեզաններուն շուրջ խմբուեցան հիւրերը եւ կատարեցին բաժակահառն, միշտ յիշելով նահատակ բանաստեղծը եւ անոր գործը: Սոյն հանգիստի ընթացքին խօսք տրուեցաւ նաեւ այս տողերը գրողին, որ իր կարգին վեր առաւ բանաստեղծին հայրենասիրութիւնը, անձնագործութիւնը, անձնորդի կեցուածքը եւ շեշտը դրաւ հայկականութեան ոգիին կենսունակ ուժին վրայ: Հանդիսութիւնը փակուեցաւ միաբերան արտասանուած Տէրունական աղօթքով:

Ռուբէն Սեւակ դպրոց - վարժարանի ճիշդ դիմացը վեհօրէն եւ հպարտ կանգնած Մասիսն ու Արարատը՝ հայ հողի ներշնչարանը մշուշապատ չէր այսօր, այլ յատկ եւ պայծառ, կարծես կը Ժպտար երեսին՝ մեր նահատակներէն մէկու մը յիշատակը յաւերժացնող բոլորին:

ԽԱՅԻԿ ԵՆԼՄԱՋԵԱՆ

(*) «ՅԱՌԱՋ» - Լուրը ստուծ էինք Ապրիլ 12-ի թիւով:

(Շաբ. Ա. էջ 6)

րով պիտի չկարենայ գալ (Շիրաքի կողմէ) :

Նախ կ'ուզենք շնորհակալութիւն արտայայտել որ հազարաւոր զինուորացիներ և հայկական մեր իրականութեան մէջ, որ երկրորդին կազմակերպութիւնը անթերի էր : Ամէն տեսակետով, ջանք չէր խնայուած լաւագոյն արդիւնքի մը յանդիման համար . Մամուլի թղթածրար, բեմին հակայ պատասխան մը որ թոյլ կուտար հետեւին այլ հետեւիլ երկրորդներուն, հիւրերու եւ մամուլի վերապահուած տեղեր, վերջապէս արդիական մօտեցումով կազմակերպչական աշխատանք տարուած էր : Աւելցնենք որ տարուած աշխատանքն ալ արդիւնաւոր էր, քանի որ Միւլիւս-Լիթէ մեծ սրահը լեցուած էր խոնարհութեամբ մը :

Վարդան Նախագահին կ'ըլլային չորս հարցումներ .

1. - Իրեն համաձայն Հայերու ջարդերը արդեօք ցեղասպանութիւն են :

2. - Ի՞նչ միջոցներ կ'ուզէ ձեռք առնել Կէսօ օրէնքին ընդլայնման համար :

3. - Ի՞նչ յանձնարարութիւն կրնայ առնել Եւրոպական խորհրդարանի այն բանաձեւին կապակցութեամբ որ թուրքիոյ անդամակցութիւնը կը պայմանաւորէր Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումով :

4. - Ի՞նչ միջամտութիւն կրնայ ընել թուրքիոյ օգնութեամբ Ալբերքանի պարտաւրած չըմբռնական ջնջումին համար :

Վիճարկումը կը վարէր ծանօթ լրագրող Շառլ Վիլլիւն, բեմին վրայ տեղ դրած էին նաեւ 6 հոգի որոնց տրուած էր դադար չեղանքով հանդիմանալու հանդիմանք մը . չհասկացանք ի՞նչ հիման վրայ կատարուած էր ընտրութիւնը - որոնց ճիշտին պարտքն էր նաեւ հարցումներ ընել թեկնածուներու ներկայ բանբերներուն : Շիրաքի ներկայացուցիչին բացակայութիւնը պատճառ եղաւ բողոքներու եւ սուր լոցներու հանդիսականներուն կողմէ, ինչ որ բոլորովին անտեղի էր եւ ապարդիւն, ի՞նչ բանի կը ծառայէ սուլել բացականեւրու դէմ :

Հաւաքովին բացումը կատարեց, յանուն Հայ Դատի Յանձնարարութիւն՝ Մարալ Ասատուրեան որ Ֆրանսերէն, ապա՝ հայերէն բացատրեց նպատակը ու շնորհակալութիւն յայտնեց մասնակցողներուն :

Առաջին առթիւ խօսք առաւ փաստաբան Լէֆ Ֆորսթեր (Հայ Դատի Յանձնարարութիւն փաստաբանը Լէուիսի դէմ բացումը առաջին . պատժական ատեանի առջեւ . դատին) : Ան բացատրեց ցեղասպանութիւնը ուրանալու յանցանքը, չեղանքով թէ մահուան դէմ միակ պատասխանը՝ յիշողութիւնն է եւ հարցումն իսկ թէ ցեղասպանութիւնը դործուած է կամ ոչ, ինքնին անվայել է : Բացատրեց Կէսօ օրէնքի սահմանափակ բնոյթը, ինչ որ պատճառ եղած էր դատը չեղանքով հռչակելու : Այս առաջին հարցին, յաջորդաբար պատասխանեցին երեք ներկայացուցիչները որոնք խնդրոյ առարկայ չըլլին ցեղասպանութեան բնոյթը, եթէ նոյնիսկ Պալատիւրի եւ Շիրաքի (պատասխանը կարգաւորուեցաւ, քանի որ չորս թեկնածուները արդէն նախապէս դրաւոր պատասխանած էին այս չորս հարցումներուն դրաւ շ. Դ. Յ. -ը ուղղած էր իրենց) : Հոս պիտի չձանրանանք պատասխաններու եւ թեկնածուներու ներկայացուցիչներու միջեւ ալ եղած փոքր վիճաբանութիւններուն քանի որ ծանօթ են, ընդհանրապէս, եւ խորքին մէջ շատ բան չեն փոխեր եւ իրատեսութիւնը կը պահանջէ հաստատել որ ոչ մէկ յոյս կրնան ներշնչել ապագայի համար : Ընտրապայքարի ատեն խոստումներու չռալութիւն մը կայ եւ բարի կամեցողութեան պարագային իսկ, ոչ մէկ թեկնածու կրնայ տէր մնալ իր խոստումներուն մէջ չնչին բաժնին իսկ : Ընդհ. ձեւով ամփոփելով մտքերը, ըսենք որ ամէնէն քաջ արտայայտուողը Փաթրիք Տէվլէնքանն էր որ չէր ուրանար թէ ալ կամ ձախ նորձան մեղաւոր եղած են եւ կը ջանար միջնորդանալ Պալատիւրի նախադասութիւնը՝ «Ոչ ոք կրնայ ըսել թէ ինչ որ կատարուած է՝ չէ կատարուած», յայտնելով թէ իրեն համար կը նշանակէր որ ցեղասպանութիւն մը կատարուած է եւ ոչ ոք կրնայ հակառակը պնդել :

Կիտոնի (յանուն Ժոսփինի) նախկին ղեկավար ըլլալով դիւանագիտական ոճ մը ունի եւ ըստ իրեն Միթերանի երկու յայտարարութիւնները (1981 Ապրիլ եւ 1984 Յունուար) փաստն էին որ ընկեր-վարականները ճանչցած են ցեղասպանութիւնը : Թէ ինչո՞ւ անկէ վերջ ոչ մէկ նա-

խաձեռնութիւն առած էին խորհրդարանը այնքան ալ բացասական երեւոյթ մը չէր իրեն համար (ոչ ալ ուրիշ երեւոյթ մը որ 1984-ի իր յայտարարութենէն ետք, Միթերան Մանաք անուն բանագնաց մը զրկած էր Անգարա թուրքերուն սիրտը առնելու համար) : Համայնալարին դիրքը, պէտք է անգամ մը եւս հաստատել, ամէնէն հաստատուն է, քանի կի Տիւքո-լոնէէն ի վեր, յարատեւօրէն աշխատած են այդ ուղղութեամբ Աղդ. Ժողովին ներս : Թերեւս չարամտութիւն ըլլայ ըսել թէ անկի դիրքին է նման յարատեւութիւն մը մարդոց կողմէ որոնք քաջ դիտեն թէ իշխանութեան դրոշմ պիտի չզգան...

Յաջորդաբար խօսք առին, Հայ Դատի Յանձնարարութիւն կողմէ՝ Տոքթոր Գէորգ Քէփէնէկեան որ ծանրացաւ Փրանսական իշխանութեան բացասական դիրքին վրայ 1965-էն ի վեր, յիշելով արտաքին յաջողական նախարարներու պատասխանները ցեղասպանութեան հարցին կապակցութեամբ, Նեզան Քէնտալ (Փարիզի քրտական հիմնարկի նախագահ) որ պարզեց թուրքիոյ ներկայ վիճակը, մարդկային իրաւանց բռնարարումը, հակաքրտ հարձակումները, հուսի ժապ փանոսեան որ կարճ երկրորդ մը կըրցաւ բացատրել Հայաստանի ուժանիւթի կացութիւնը, երկու յստակ հարցում ընելով՝ 11 ամիս է հրադար կայ Ղարաբաղ, ինչո՞ւ չըրջափակումը կը մնայ, անհրաժեշտ է որ հիւլէակայանը բացուի, ինչո՞ւ Ֆրանսա որ, շատ ձեռնհաս է այդ մարդին մէջ, իր թեքնոլոգիան օժանդակութիւնը չի բերեր (յիշենք որ ժապ փանոսեան արժամապէս է, առաջին դիրքերուն վրայ եղած է Ֆրանսիոյ մէջ եւ բազմիցս Հայաստանի դաջած . եկած է այս հարցին կապակցութեամբ) :

Այս ուղղութեամբ ալ յստակ դիրքորոշումներ չեղան, ինչ որ կրնայ դժգոհուցիչ ըլլալ մեզի պէս Ժողովուրդի մը համար, որու մօտ, միշտէն այսօր ալ, պատմական փորձառութիւններէ ետք, զգացական միշտ տիրապետած է տրամադրութեան, բայց, պէտք է ընդունիլ որ այդ դիրքորոշումները կը բացատրուին :

Հարցումներ եղան նաեւ վեց ներկայացուցիչներուն կողմէ եւ ամբողջ վիճարկումին ընթացքին, միջամտեցին երեք ներկայացուցիչները եւ տոքթոր Քէփէնէկեան : Եզրափակելի խօսքը արտասանեց Հայ Դատի Յանձնարարութիւն նախագահը՝ Արա Գրիգորեան, ամփոփելով վիճարկումը եւ հաստատելով նաեւ թէ միշտ աշխատանք պիտի տարուի իշխանութիւններու մօտ որպէսզի դրական արդիւնքներու կարելի ըլլայ յանգիլ :

Ինչպէս ըսինք չձանրացանք վիճարկումին սահմանափակութիւններուն վրայ որոնք, մասնաւոր նորութիւններ չէին բերեր, հիմնուին ալ չէր բացակայեր (մասնաւոր՝ Փ. Տէվլէնքանի մօտ) : Շնորհաւորելի էր նաեւ Շառլ Վիլլիւնի որ ձեռնհասօրէն վարեց երկրորդ մը որ տեւեց ժամը 21-15-էն կէս դիւր : Նոյնիսկ եթէ նման հաւաքովիներ անմիջական հետեւանքներ չունենան, ցոյց կուտան որ հայ հաւաքակալութիւնը մը կայ զոր պէտք է նկատի առնել ու նմանօրինակ հաւաքովիներ կը ծառայեն նաեւ որ այդ հաւաքականութեան մօտ վառ մնայ իր դատին արծարծման անհրաժեշտ բնոյթը ու քիչ մը սթափի :

Ա. Մ.

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՊՈՒՆՈՅ մէջ, ձուսնալիյէթ թերթի (կեդրոն ձախ) խմբագրատան չէնքին առջեւ կառք մը պայթած է, Ապրիլ 21-ին, մէկ հոգի մեռած է : Կառքը դէշ տեղ դըրուած ըլլալով, նորոգող այլ կառք մը մօտեցած էր եւ այդ պահուն թակարդ - կառքը պայթած ու նորոգող կառքին վարորդը մեռած :

ՌՈՒԱՆՏՍՏԻ մէջ 5000-էն 8000 Հուլիսէր սպաննուած են թուրքի բանակին կողմէ, մէկ օրուան (Ապրիլ 22) ընթացքին : Իսկական սպանդ մըն է որ տեղի ունեցած է :

ՓՈԽԹՊՈԼ

Մարտէյլ յաղթեց Վալանի Հայ Մարզականին 1 - 0 : Վալանս 13-րդ է 43 կէտով, զուլիւր անցած է կրկին Մարտէյլ :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱՎԱՌԻԹԵԱՍԻ ՍՏԱՑԱՆԻ

ՌՈՒԱՆՏՐՈՒՆ . - Տէր Է. Տիկին Մի. նա Թէօլէօլեան 400 տոլար :

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Կապույտ խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը կազմակերպած է՝ «Երազի ճամբով» Ժապաւէնի ցուցադրութիւնը, Կիրակի, Մայիս 7, ժամը՝ 15-ին Մշակույթի Տան մէջ՝
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

Dîner Dansant

La Croix Bleue des Arméniens de France, section « A s t r i g » d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel organise un D I N E R D A N S A N T le Samedi 6 Mai à l'espace «Charles Aznavour» (Arnouville) avec la participation du chanteur HAGOP MALDJIAN accompagné de son orchestre NAÏRI. Le dîner sera préparé par le restaurateur Jano le Hay d'Alfortville.

Pour tout renseignement/réservation :
Tél. : 39 85 93 40 / 39 85 29 71.

Sortie touristique

La Croix Bleue des Arméniens de France, section « A g n o u n » d'Asnières organise une sortie touristique en autocar à REIMS et EPERNAY, le Lundi 8 Mai. Départ: 7h30 — Place de l'Hôtel de Ville, Asnières.

- Matin Reims: Visite guidée de la Cathédrale et de la Vieille Ville.
- Déjeuner à Reims.
- Après midi Epernay: Circuit en petit train dans les caves avec présentation audio de la fabrication de champagne. Dégustation.

Contactez Mesdames :

- Danoux 42 - 42 - 85 - 87;
- Gourdikian 39 - 82 - 65 - 91;
- Terzian 43 - 33 - 88 - 93.

Participation : 260 F.

Gala Artistique

de l'ASSOCIATION MACHTOTZ avec le concours de l'A.C.O.A.

« C A M A R A D E »

PANTCHOUNI A DZABELVAR

pièce satirique de Yervant ODIAN

à l'occasion du 125e anniversaire de sa naissance

scénario et mise en scène de GERALD PAPASIAN

décor: Joseph GOSTANTINIAN

La Chorale D a r o n chante KOMITAS à l'occasion du 125e anniversaire de sa naissance

RECITAL POÉTIQUE

Invitée d'Arménie

IRINA MEGUERGITCHIAN

ARDACHES VOSKANIAN

NORA ARMANI

& GERALD PAPASIAN

le Jeudi 4 Mai à 20 heures 15

l'Auditorium d'Issy-les-Moulineaux

13, rue Danton, Me Mairie d'Issy

Réservations au:

(1) 47 50 97 51 / (1) 30 24 73 67

(1) 48 41 49 37.

COMMUNIQUE

Le 11 avril à 12 heures avait lieu la cérémonie d'inauguration de la plaque commémorative portant gravé le texte et les noms des 23 héros de l'Affiche-Rouge ci-dessous et apposée par la Mairie de Paris sur le mur du 19, rue Au-Maire, Paris 3e.

Après les propos d'introduction du représentant du Comité d'Entente du 3e Arrt. de Paris, Mme Arménouhi Guiragossian, belle-sœur de M. Manouchian, et M. Garbis Touloumian président de l'Arménie des Anciens Résistants arméniens étaient invités à dévoiler la plaque.

Monsieur Jacques Dominati, Maire du 3e Arrt., prononçant l'allocution au nom de la Mairie de Paris rendait hommage à la mémoire des 23 de l'Affiche-Rouge et exaltant leur sacrifice pour la libération de la France soulignait l'exemplarité de leur conviction et de leur action.

«A la mémoire de ceux de l'Affiche Rouge et de leur chef militaire le poète arménien Missak MANOUCHIAN qui utilisa cette maison dans son combat clandestin. Celestino Alfonso, Olga Bancic, Joseph Boczor, Georges Cloarec, Thomas Elek, Maurice Fingerweig, Spartaco Fontano, Jonas Geduldig, Emeric Glasz, Léon Goldberg, Sztama Grzywacz, Stanislas Kubacki, Cesar Luccarini, Rino della Negra, Marcel Rajman, Roger Rouxel, Antoine Salvadori, Willy Szapiro, Arpen Tavitian., Amedeo Usseglio, Wolf Wajsbrot, Robert Witczitz, Combattants francs-tireurs partisans de la main-d'œuvre immigrée morts en 1944 pour la France et la liberté».

En terminant son allocution, M. le Maire remerciait l'assistance de leur présence et les invitait à la Mairie du 3eme pour le verre de l'amitié.

LE COMITE
DES ANCIENS RESISTANTS
FRANÇAIS
D'ORIGINE ARMÉNIENNE

H A M A S K A Ñ E — P A R I S
et

Le Comité de Défense
de la Cause Arménienne

vous invitent
à la présentation du livre :

Autopsie du Génocide Arménien

Entre l'Empire ottoman
et les grandes puissances
de

VAHAKN DADRIAN

avec projection de diapositives

La présentation sera animée par
Gérard CHALIAND

le Vendredi 28 Avril à 20 h 30
Salle Zarouhie et Dikran Démirian
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue, Paris 9e (Me Cadet)
Tél. : 48. 24. 63. 89.
— Entrée libre —

— MARSEILLE —

Exposition Photos

RAJAK OHANIAN

« Portrait d'une ville »

C H I C A G O

1987 — 1989

Placée sous la présidence d'honneur de :

— Mme Maryline Vigouroux,

Présidente déléguée de l'Espace Mode

— M. Jackson Mac Donald,

Consul Général des Etats-Unis

Tour du Roy René

(Fort St-Jean)

Quai des Belges — Marseille

Exposition du 8 au 29 Avril

Tous les jours de 13h à 19h, sauf le lundi

Organisée par

La MAISON ARMÉNIENNE

DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

ՅՈՐԵՔԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 26
MERCREDI
26 AVRIL
1995

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE d'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

LE NUMERO : 5,00 F
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐԵ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69° ANNEE — N° 18.579

ԱՊՐԻԼԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿ

ԵՐԵՒԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ - («Յառաջ», հեռուստատեղի) .

Վերջին տասնօրեակին ցեղասպանության թեմայով յադեցած էր երեւանեան միջոցառումը: Տեղի ունեցան դիտաժողովներ (համալսարանը, Գիտությունների ակադեմիան - այս մասին առանձին կ'անդրադառնանք), մամուլի ասուլիսներ, զեղարուեստական միջոցառումներ (ցուցահանդես, համերգներ) եւ այլն: Ուշագրաւ էր զբաղեցրել բոլորին կրօնական եւ պետական անձնավորություններու մասնակցութիւնը: Պէտք է ըսել որ այս միջոցառումն մէջ կապուած էր իրենց իսկ իրենց հետեւող - զբաղեցրել իսկապէս զաւարտութեամբ Ռուսաստանի Դոմային ծանօթ ուղղութեամբ:

Այնպիսի այս դրոշմաբերութիւնը իր բարձրագոյն կէտին հասած Ապրիլ 24-ի իրերաւորող ու մեծ մասով աւանդական դարձած ողբերգութեամբ:

Օրը սկսեալ ցեղասպանութեան 80-ամեակին առթիւ կառուցուած Ուխտատան բացումի պաշտօնական հանդիսութեամբ: Ան ցեղասպանութեան նուիրուած առաջին թանգարանն է Հայաստանի հողին վրայ, ինքնակառուարութիւնը յուշահամալիրին անմիջապէս քովը: Կառուցուած է ճարտարապետ Սարգիս Գալաշեանի պատրաստած յատկապէս: Ս. Գալաշեան արդէն երկու ճարտարապետներէն մէկն է Եղեռնի յուշարձանին: Եղեռնը ամբողջութեամբ կառուցուած է հայկական մարտերէ, կրօնիկէ ու պաշտօնէ: Ծախքը հոգացած է պետական պիւտեճէն ու «Հայաստան» հիմնադրամը: Տնօրէնն է Լաւրենտի Բարսեղեան:

Առաւօտուն ժամը 10-ին նախագահ Լ. Տէր. Պետրոսեանի գլխավորութեամբ պետական, ու Գալաշեանի Ա. ի առաջնորդութեամբ եկեղեցական աւագանին հասու Միջնակարգի բոլոր: 80-ամեակի պետական յանձնաժողովի փոխ - նախագահ Գ. Յարութիւնեան ղեկավարութեամբ ներկայացան, ըսաւ թէ 80-ամեակի առթիւ կառուցուած թանգարանը ոչ միայն ի պատիւ առաջին ցեղասպանութեան զոհերուն մասունքին, ամբողջութեամբ վայր մը պիտի ըլլայ, այլեւ հետազոտական ազգային կեդրոն մը, որ պէտքի աշխարհի ոչ մէկ ժողովուրդին համար կրկնուի ինչ որ պատահեցաւ 1915-ին Հայ ժողովուրդին:

Խօսք առաւ նաեւ Գալաշեան Ա.: Ան օրհնեց բոլոր անոնց ջանքերը որոնց չնորհիւ մարմին առաւ կարեւոր այս կառուցութեամբ: Միջոցառումը ընդհատուեց: Ապա, ածինաւապիտան մը Տէր. Զօր նահատակութեամբ ներու նշխարները որոնք 50 տարի պահուած էին Անթիպիս, նուիրեց նորակառուց թանգարանին: Գալաշեան Ա. իր խօսքը աւարտեց Պահպանիչով:

Նախագահ Լ. Տէր. Պետրոսեան կարեց ժապաւէնը, պաշտօնապէս բացուած յայտարարելով ցեղասպանութեան թանգարանը: Ներկայից մուտք գործելով սրահները, զետեցին փաստականներու առժամեայ ցուցահանդէսը:

Երկրին քաղաքական ու կրօնական երկու պետերէն առաջնորդութեամբ ստուար շարժումը անկէ անցաւ ցեղասպանութեան յուշահամալիրը որ կը յաւերժացնէ մեր աւելի քան 1.5 միլիոն զոհերուն յիշատակը: Հայաստանի պետական աւագանին ու ամբողջ ժողովուրդին կրօնական մեծերը դուրս խոնարհեցին անշնչ բոցին առջեւ, միաբերան «Հայր Մեր» երգեցին ու ծաղիկներ զետեղեցին: Յետոյ սկսաւ հոգի գինուորական անձնավորութիւններու, կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն, Սփիւռքէն հիւրերու եւ

այլն: Առաւօտուն այդ ժամերէն իսկ Ծիծեռնակաբերդի բոլորը բարձրացող ճամբան լեւի լեցուն էր հաղուադէպ բազմութեամբ մը: Եթէ նոյնիսկ քիչ անգամ ողբերգութեան հանդէպ անկեղծ յուզումով, այլ անպայման աւանդութեան մը յարգանքով բոլորը կ'իջնէին կործանած Արեւմտահայաստանի դաւաճները խորհրդանշող ու դէպի անշնչ բոցը հակած սիւներուն մէջ: Երբ լեզու լեզուներէն, կը մօտենային կրակը. եղբորդ կեդրոնի բոլորակին, կը զետեղէին իրենց ծաղիկները ու կը հեռանային, տեղ բանալով անվերջանալի յորձանքին:

Ժլատ արեւ մը դրեթէ անժպիտ երկինք մը պարզած էր այդ բազմութեան գլխուն վրայ: Իսկ լեռնաշղթան հեղհեղէտ սաստկացող անձրեւ մը ընկերացաւ անոր: Ահա իսկ խնդրումը որուն հետեւանքով յաճախ կը կատարուէր յառաջիկայը, համբերութեան երկար ժամեր պարտադրեց բազմութեան, ճամբուն եղբորդ զետեղուած բարձրախօսներէ սփռուած եկեղեցական բաւական բարձրագոյն մեղեդիներու ալ մեղապարհութեամբ: Բազմութեան երամուտին հետ անդադար կը բարձրանար բոցը եղբորդ ծաղիկներուն կոյտը ու ապահովութեան պաշտօնները հազար կրնային կարգ - կանոն պահպանել: Միլիոնավորներու այս երթը շարունակուեցաւ նոյնիսկ երբ մուտք իջած էր քաղաքին վրայ:

Ապրիլ 24-ի առաւօտեան հոգեհանգրստեան պատարագ տեղի ունեցաւ Էմիմաճի Մայր տաճարին մէջ ուր Ծիծեռնակաբերդի ողբերգութեան վերադառնալէ ետք Գալաշեան Ա. խօսք ուղղեց ներկայից: Անդրադառնալով ցեղասպանութեան թանգարանին բացումին, ըսաւ թէ աւելի վկայարան է այս ուր մեր վկաները «կը խօսին» ու կը ներգործեն մեր կեանքին: «Անոնց երկինքէն հայող աչքերուն մէջ, ըսաւ Գալաշեան Ա., մենք կը նշմարենք յաւերժականութեան յաղթանակը: Մահուամբը նահատակաց, արդեւուց հայութեան մահը: Նրանց յաղթանակն այն է որ մենք ապրեցինք» եղբայրացուց ան:

Եկեղեցական արարողութեանէն ետք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Վահագնային մէջ ընդունեցաւ Հայ Ե. օտար հիւրերը: Այս վերջիններուն միջեւ ուշագրաւ էր ներկայութիւնը Ռուսաստանի պետական Դուրապի փոխ - նախագահ Արթուր Զիլին: Վարդիլին որ Երեւան ժամանած էր մասնակցելու 80-ամեակի ողբերգութեան:

Պատմական այս օրը նշուեցաւ նաեւ Ղա. բարազ ուր բոլոր եկեղեցիներուն մէջ սղոյ արարողութիւն կատարուեցաւ ու այլ բնոյթի ողբերգութեան յարգանքով յարգուեցաւ իրաւասակը դարուն առաջին ցեղասպանութեան անմիջ զոհերուն: Ա. ԹՈՌՈՅԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 6000 ՀՈԳԻԻ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ապրիլեան 80-ամեակի ողբերգութեան փառելի մէջ սկսան Կիրակի, Ապրիլ 23-ին, Նոթր Ծամի պատարագով զոր մատուց Գրեգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան, նախագահութեամբ փառելի Արքեպիսկոպոս Կարապետ Ժան - Մարի Լիւթիէի, ներկայութեամբ պապական նուիրակ Գրեգ. Լորէնձօ Անթոնիէթի, քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներու, որոնց շարքին Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ կողմէ ներսեւ Ծ. Վրդ. Բաղուճեան (յանուն Գիւտ Արք. ի) եւ պատուելի Ժիլպէր Լեւոնեանի

ՇԻՐԱՔ - ԺՈՍՓԷՆ ԴԵՄ ԴԻՄԱՑ ՄԱՅԻՍ 2-ԻՆ

ԺՈՍՓԷՆԻ ՀԱՆԳԻՊՈՒՄԸ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՀԱՅ ԳԱՂԱԹԻՒՆ ՀԵՏ

Մինչ հարցախոյզերու հիմնարկները բոլորին բողոքներուն թիրախն են, Լ. Ժոսփէն, պայծառ ժպիտ մը դէմքին, ձեռնարկած է իր ընտրապայքարի երկրորդ շրջանին: Ապրիլ 24-ին, Վալանսի մէջ, իր առաջին հանդիպումը վերապահած էր հայ դադութիւն: Քաղաքապետարանին մէջ հաւաքուած էին շուրջ 300 Հայեր: Ժոսփէն ըսած է թէ զօրավիշ է ցեղասպանութեան ճանաչման, պայմանաւ որ համապատասխան օրինադիւր ներկայացուի եւ օրակարգի նիւթ դառնայ Ազգ. Ժողովին մէջ: Այս նոր շրջանին առթիւ, լողունքն ալ փոխած է եւ «Ժոսփէնի հետ» յատակ է՝ վերածուած է «Լ. Ժոսփէնի խիսկական փոփոխութեան նախագահ»:

Շիրաք առաջին առթիւ հեռաձայնած է Պալատիւրի շնորհակալութիւն յայտնելու համար, ապա շարունակած խորհրդակցութիւնները իր շրջապատին հետ: Պարզ է, բաւական փափուկ կացութեան մէջ է եւ չի բաւեր ալի ձայները դոմարել ապահով ըլլալու համար որ Շիրաք պիտի յաղթէ: Գրեթէ իրաւարարի դեր մը ինկած է Ժ. Մ. Լ. Փէնի (15,5% եւ մինչեւ 25% Այգասի մէջ) որ իր դերը պիտի ճշդէ եւ յայտարարէ Մայիս 1-ին, Ժանն ա'Արքի տօնին օրը: Բոլորը կը մատնանշեն ծայրայեղ ալ շարժումին այս յառաջիկայութեան վտանգը առանց փնտրելու եւ ճնշելու պատճառները: Պէտք է անտեսել որ Լ. Փէնի քուէ տուողները Ֆաշիստներն են, այլ ժողովուրդի ամէնէն համեմատ խաւերէ եկած անձեր, նոյնիսկ համայնապահները որոնք «դժուար» մը կըրտուած արուարձաններ կ'ապրին եւ այլեւս չեն կրնար հանդուրժել թմրամոլներու, զողբերու ներկայութեան, ծաւալող գործադրութեան եւ տեղ - տեղ ալ զաղ-

յանուն Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ որոնք իրենց մասնակցութիւնը բերեն աւետարանի ընթերցումով: Պատարագէն առաջ, Գրեգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան Ֆրանսերէն եւ հայերէն ողբերգեց ցեղասպանութիւնը որ կատարուեցաւ վառ երօնի եւ հայրենեաց ու չատագովեց այն երկիրները, մանաւանդ Ֆրանսան որոնք սպաստան շնորհեցին վերապրողներուն: Պատարագի ընթացքին հոգեւոր ճառը արտասանեց ծիրանաւոր Ժ. Մ. Լիւթիէի յիշելով թէ 80 տարի առաջ ջարդ, ցեղասպանութիւն գործուած է զայն կապելով Ա. աշխարհամարտին ուր մարդոց վայրագութիւնը յայտնաբերուեցաւ ու զայն նկատեց եւրոպական ազգերու առաջին անձնասպանութիւնը: Զոհերը եղան նահատակներ (մարքիք) ինչ որ Աւետարանի լեզուին մէջ վկայն է: Պատարագի աւարտին կարդացուեցաւ Պապին ուղերձը այս առթիւ, ուր Յովհ. Պօղոս Բ. կ'ողբեր Հայերու ողբերգութիւնը, ջարդերը:

Ապրիլ 24-ի օրը կը սկսէր Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցւոյ պատարագով, ժամը 10-30-ին: Կը պատարագէր եւ կը քարոզէր Ներսէս Ծ. Վրդ. Բաղուճեան, Գիւտ Արք. նաեւ կ'ողբեր Ապրիլեան նահատակները, շնորհելով թէ Ապրիլ 24-ը այլեւս սուրբ օր պէտք է ըլլայ այլ վերածնունդի:

Օրուան երկրորդ կէսը յատկացուած էր աշխարհական հանդիսութեանց: Թրոնաւարարի մարդկային իրաւանց հրապարակը կէսօրուին իսկ սկսեցին լեցնել բազմահարկը Հայեր: Անձրեւոտ եւ ցուրտ օդը արգելք էր հանդիսացած անոնց ներկայութեան, սակայն զգալի

(Շաք. Գ. Է)

թողներու ստեղծած կացութեան: Այս հարցերուն դարմանը եթէ գտած ըլլային, ցարդ, ալ թէ ձախ, Լ. Փէն այսքան յառաջդիմութիւն չէր արձանագրեր: Հիմա ալ, եթէ Ժոսփէն խոստանայ ընտրական դրութիւնը համեմատականի վերածել, հաւանական կը դառնայ որ Լ. Փէն իր ձայները Ժոսփէնի տայ: Արդարեւ, աւարդար կը գտնէ այս դրութիւնը (մեծամասնութիւն) որու պատճառաւ հակառակ իր 15,5% ձայներուն երեսփոխան մ'իսկ չունի:

Օտար մամուլն ալ անակնկալի եկած է: Պարզուած պատկերը հետեւանք կը նկատուի ալի պատահականութիւն իր երկու թեկնածուներով եւ անկարելի ալ չէ որ երկրորդ «անակնկալ» ալ ըլլայ Ժոսփէնի վերջնական ընտրութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՊՐՈՍԻ «Թուրք Հանրապետութեան» նախագահ վերընտրուեցաւ Ռաուֆ Տէնքթաշ, երրորդ անգամ ըլլալով, ձայներու 62,25%-ով: Այս առթիւ յայտարարած է որ իր գործը պիտի ըլլայ 1996-ը խաղաղութեան եւ լուծումի մը տարի դարձնել: ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹՈՒՐԿԻՈՅ մէջ, Թուրքիոյ դաւաճը, Շարաթ - Կիրակի 36 Գիւրտեր սպաննուած են ինչպէս նաեւ երեք թուրք զինուորներ:

ԼԱ Հէի միջազգային դատարանը որոշեց քննութիւն բանալ Պոսնիոյ Սերպերու պարագլուխ Ռաուֆ Գարաճիչի եւ զօրավար Մլատիչի դործունէութեան շուրջ: Անոնք կը մեղադրուին ցեղասպանութեան եւ մարդկութեան դէմ ոճիւրթ յանցանքով:

ՊԱՆՏԱՍՏ ԹԱՆՄԱՋԵԱՆԻ Թոնները յիշատակի ազդ մը հրատարակած են «Մոմո»-ի մէջ (Ապրիլ 25) յիշեցնելու համար թէ ան 80 տարի առաջ ձեռքարկուած է Բէյքէն եւ այլեւս երբեք ոչ ոք զինք չէ տեսած: Ինչ էր յանցանքը, եթէ ոչ Հայ ըլլալը: «Վրէժ չենք ուզեր կ'ըսեն» Աստղիկ, Յակոբ, Ժան - Փիլի, Միւշէլ, Միսաք եւ Ֆիլիփ, այլ կ'ողբենք ընդդէմանալ ցեղասպանութեան ուրացման:

ՏՆՐՈՒՆԻ

ՅԱՐԵԹ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Յաւով իմացանք որ Շարաթ, Ապրիլ 22-ին իր մահկանացուն կնքած է հին սերունդի, Տարօն աշխարհի յիշատակներով տողորուող սերելի Յարեթ Յարութիւնեանը:

Մահը, տրամաբանական է, մանաւանդ երբ ողբացեալը հասած է յառաջացեալ տարիքի մը, ինչպէս պարագան էր Յարեթ Յարութիւնեանի, ծնած 1904ին Մշոյ Սորտար գիւղը: Բայց մեր պարագային, տրամաբանութիւնը դեր չունի նման կորուստներու առթիւ, որովհետեւ անոնք խղում մը կը նշանակեն մեր անցեալին հետ: Եթեմանաւոր տարիներու երկայնքին, Յարեթ Յարութիւնեան, իր տկար այլ հաւատարիմ դրէնով, պատմած է իր յուշերը, «Երկիրն» աւանդութիւնները, ուրախ եւ սեւ օրերը: Ծննդավայրին աւանդաւոր, կը ստորագրէր Սորտարցի: Զէ պատահած որ Վարդապետի օրը մոռնար յուշ մը կամ տոնակատարութիւն մը պատմել: Վերջինը՝ անցեալ Վարդապետին, խորագրուած՝ «Արիւնտ Վարդապետ»:

Ապրիլեան սերունդի վերջին վկաներէն մէկը, աքսորի լեզի համը պահած իրենց բերանը մինչեւ վերջը, Յարեթ Յարութիւնեանը չհաշտուեցան արմատախիլ իրենց կեանքին հետ: Ու այսօր, ինք ալ կ'երթայ Մշոյ կարօտը սրտին, ու Յուլիս 23-ին, Վարդապետի օրը, առաջին անգամ ըլլալով «Յառաջ»-ի սիւնակներէն պիտի բացակայի Սորտարցին:

Մեր ցաւակցութիւնները իր այրիին եւ ընտանեկան պարագաներուն:

Ս Փ Ի Ի Ռ Ք Ա Հ Ա Յ Ո Ւ

Ք Ր Ո Ն Ի Կ

ԽԱՁԻԿ ԹԵՕԼԵՕԼԵՄԱՆ

Ապրիլ 11, 1995

Միշտ եղած եմ թափառական ընթերցող մը: Պաշտօնիս եւ ասպարէզիս պարտադրած մասնագիտական ընթերցումներէն անդին, կարգացած եմ անտրամաբանական, անխիթեմաթիք ձեւով, բազմապիսի մարզերու մէջ, քանզի հետաքրքրութիւններս աւելի զօրաւոր եղած են քան կարգապահութեան որեւէ զգացում: Երբեք եմ - արդեօք հայերէնը կ'արտօնէ՞ ըսել որ զբօսաշրջիկի պէս «զբօսաշրջած» եմ - պատմական, հնագիտական, մարդաբանական նիւթերու յատկացումը գիտական պարբերութիւններու էջերուն մէջ: Սիրած եմ մեծ գրողարաններու նրբանցքներէն անցնել, կենալ՝ երբ գրքի մը նիւթը հետաքրքրէ զիս, եւ յաճախ ժամեր անցուցած եմ այդպէս, գրքեր թղթատելով, մասամբ կարդալով:

Ներկայիս, ինծի մատչելի «գրութիւններու տիեզերքը» ընդլայնուած է երկու տրոփոյնով: Երկուսն էլ ընդհանուր ընթերցումն են: Ամէն օր, երբ կը նստիմ գրասենեակի համակարգիչին առջեւ, եւ կը հրահանգեմ մեքենային՝ որ պատասխին վրայ դնէ նոր նիւթերու ցանկը, գոնէ երեսուն, յաճախ քառասուն նոր նիւթերու վերաբերեալ: Ներքէ կը յայտնուին: Կան նիւթեր, որոնք ինծի ուղղութեամբ նամակներ են լոկ, որոնք փոսթով գալու տեղ՝ երկարակամութեան արագութեամբ կուգան, բարեկամներու, սովորաբար ուրիշ փրօքէստօրներու համակարգիչներէն: Կան նիւթեր, որոնք կը հետաքրքրեն միայն թովմաս փինչըն գրագէտին վաստակով հետաքրքրուող մասնագէտները, որոնցմէ մէկն ալ ես եմ: Եւ կան «կոռնիկ» ու «Հայաստան» ցանցերը:

Այս երկու ցանցերուն վրայ աշխարհացրելի Սփիւթէն եւ Հայաստանէն մօտ 600 անձ կայ: Անոնցմէ ոեւէ մէկը կրնայ բոլորիս փոխանցել նոր ստացուած լուր մը, - օրինակ՝ «Գարեգին Կաթողիկոսը ընտրուեցաւ, Էջմիածին գաղափար զոդանալի սկսան տարբեր վարկեր առաջ», եւ կամ՝ Կաթողիկոսը, - «Ես համոզիչ չեմ գտներ Հայաստանի կառավարութեան ամբաստանութիւնները՝ ուղղութեամբ Հ. Յ. Դ. -ի հանդէպ, սա պատճառներով», եւ կամ տեղեկութիւն մը, - օրինակ «ամսուս 20-ին Հայաստանեան պարաօդեր մը եւ լոյթ պիտի ունենայ այսինչ տեղը», որ անշուշտ ձեռքով - յայտարարութեան ալ ընդթիւնի, եւ կամ «այսինչ գիտական պարբերութիւնը նոր յօդուած մը ունի Արքեպիսկոպոսի մասին»...:

Կարծիքներու արտայայտութիւնները, ապա այն վէճերը՝ որոնք անխուսափելիօրէն կը հետեւին կարծիքներուն, ցանցին կամ Ի-Մէյլին ամէնէն հետաքրքրական մասն են, թէեւ ոչ անպայման ամէնէն օգտակարը: (Ի-Մէյլ, կը ճատուամն է իլէքթրոնային փոստը) կը նշանակէ):

Անոնք որոնք ցանցով կը դադրին՝ քիչ թէ շատ ուսում ունեցող մարդիկ են, յաճախ՝ մասնագէտներ իրենց թեքելով հիւշին մէջ: Սակայն տգիտութիւնը, կիրքը, ինքնահաւանութիւնը եւ կուսակցականութիւնը չեն պակսիր զոն, ոչ ալ այն անհատաւորութիւնը չեւտուած նախապաշարմունքները, զորս մենք կը ժողովեցնենք, կ'երեւի, մեր հայրերու եւ մեծ հայրերու սերունդներէն: Օրինակ՝ ամերիկահայ թեմի բաժանումը (որ սկսաւ 1933-ին եւ օրինական դարձաւ 1956-էն ետք) այսօր հազիւ երեսուն տարեկան, միայն անգլիալեզու, Բալթի վարդապետն անգլիէն Հայոց պատմութեան անտեղեակ անձ մը տակաւին կրնայ մղել զայրոյթի եւ թունաւոր արտայայտութիւններուն, որոնք կը թուին ոչինչ կորսնցուցած ըլլալ իրենց 1934-ի թափէն:

Կուգամ ընթերցողին հետ բաժնիլ իմ զբօսաշրջիկ ընթերցումներէս որոշ հատուածներ եւ նիւթեր, թէ՛ պատասխան, թէ՛ թուղթէն քաղուած:

Մարտ ամսուան ընթացքին սկսաւ, եւ տակաւին կը շարունակուի վէճ մը՝ Եղեռնի մասին: Հայաստանի կառավարութիւնը կարեւոր քայլ մը առաւ, երբ Եղեռնի 80-ամեակը որոշեց նշել գիտաթողով մը գումարելով, միջազգային տարողու-

թեամբ: Ստեղծուեցաւ պետական յանձնարարութիւն՝ որուն վարչիներն են նախագահին առաջ խորհրդատու Ժիրայր Լիպարիտեանը եւ Հայաստանի փոխ - նախագահ՝ Գագիկ Յարութիւնեանը: Սփիւթէն՝ այս գիտաթողովի ծրագրումին, կազմակերպութեան եւ ծախքերու հողածուծեան իր կենսական մասնակցութիւնը կը բերէ Ամերիկահայութեան ծանօթ Զօրեան Հիմնարկը: Այս բոլորը, ապա նաեւ Աշոտ Բլեխնի ելոյթը՝ ցեղասպանութեան ուսուցման մասին, պատճառ եղան որ ժայթքի վիճաբանական երկու տրոփոյնով ասուելիս մը:

Շատեր, սովորաբար Հ. Յ. Դ. -ի համակիրներ, չեն ընդունիր թէ գիտաթողովի մը գումարումը, պետութեան կողմէ Եղեռնի ստեղծած հարցերը հետազոտելու պետական յանձնարարութիւն մըն է: Ընդհակառակը, կ'ընդգծեն որ պետութեան ներկայացուցիչները կը հաստատեն միայն որ Եղեռնի ճանաչումը «բարոյական» պարտականութիւն մըն է Հայաստանի, օտար պետութիւններու, ի միջի այլոց՝ Թուրքիոյ համար: «Բարոյական» բառին մէջ անոնք կը տեսնեն լուեայն հրաժարումը՝ քաղաքական, հողային եւ տնտեսական հարցերէ եւ հատուցումներէ: Նման անձեր կը պնդեն որ Պետութիւնը Եղեռնի կը նկատէ Սփիւթեանի նիւթ մը, այսինքն՝ միայն Սփիւթը հետաքրքրող, եւ կ'ուզէ նման գիտաթողով մը գումարելով համոզել Սփիւթը՝ որ լոյս, մինչ Պետութիւնը լեզու կը գտնէ Թուրքիոյ հետ: Ժիրայր Լիպարիտեանի յայտարարութիւնը (Փետրուար 23-ին) թէ Հայաստան կ'ուզէ եւ պէտք է բնականոն յարաբերութիւններ ապահովէ Թուրքիոյ հետ, կը նկատուի հիմնական եւ յատկապէս: Բլեխնի ելոյթը (որուն մեկնաբանութիւնները եղան այլապէս) Հ. Յ. Դ. -ի համակիրներու կողմէ կը նկատուի նախագահին «որովայնախօսական» ձայնը, որ Թուրքիոյ ուղղութեամբ է: Հաւանաբար Ֆրանսահայութեան ալ անձանթ չեն նման մեկնաբանութիւնները:

Այս մի քանի տողերը կ'ամփոփեն շաբաթներ տեւող վէճի մը կորիզը՝ նիւթերը: Ինծի համար ամէնէն հետաքրքրական հանգրուանը սկսաւ, երբ Հայաստանէն նոր վերադարձող անձ մը, հեղինակութեան պատմուածքը ունեւորու, «գացի տեսայ, հասկցայ» ոճով ելոյթ մը ունեցաւ Ի-Մէյլի պատասխան վրայ: Պախարակեց բոլոր անոնք (չատերը՝ Դաւիթապետականի, բայց ոմանք միայն Եղեռնի հարցի ապագայով մտահոգ) որոնք կը հաստատէին թէ Եղեռնի հարցը զուտ «բարոյական» հարց մը չէ: Պատելով... յանուն Հայաստանի ժողովուրդին, այս անձը հաստատեց որ այսօր անթի մարդիկ կան Հայաստան, ցուրտ է, անգործութիւն կայ, Հայաստանի հայութիւնը Եղեռնով չի՛ հետաքրքրուիր, եւ միայն մենք, Սփիւթեաններս կը յամառենք սեւեռի հարցի մը վրայ, որ Հայաստանի ճշմարտամարտի ներկայիս չի կրնար հրապարակուիլ, եւ ուրեմն կառավարութիւնը արդարօրէն կը փորձէ մէկ կողմ դնել զայն՝ «բարոյական» որակումով, որպէսզի բնականոն կապեր գոյանան Թուրքիոյ հետ:

Անշուշտ անպատասխան չէր կրնար մընալ նման հաստատում մը, եւ ամէն տեսակի հակաճառութիւններ գտնուեցան: Ոմանք նշեցին որ այս տողերը զբողը, որ ինքզինք կը նկատէ կառավարութեան լատաղով, կուգայ հաստատելու Հ. Յ. Դ. -ի պարտականութեան մէկ մասը գոնէ, այսինքն, ինքն ալ կը հաւատայ որ Եղեռնի հարցի «բարոյականացումը» իսկապէս զայն մէկ կողմ դնելու ձեւ մըն է: Շատեր «բարոյական» մը նշեցին որ Թուրքիա երբեք չըսեր Հայաստանի կառավարութեան թէ «հարցերը կը փակուին, սահմանները կը բացուին» բնականոն երթեւեկի, «եթէ մէկ կողմ դնէք միայն Եղեռնը եւ անկէ բխող հողային պահանջները»: Թուրքիա կը պահանջէ նաեւ գրաւուած հողերու եւ ԼՂՀ-ի հարցին մէջ անընդունելի զինուորներ: Ուրեմն, գրեցին շատեր, պէտք է հաւատալ որ ի խնդիր Թուրքիոյ հետ Հայաստանի կապերը բնականոնացնելու, պետութիւնը այսօր Եղեռնի հարցը պիտի զիջի, վաղը՝ պիտի դաւաճանէ Արցախին: Յանցին վրայ կան որոշ անձեր, որոնք

«...ՈՒ ՊԱՅԲԱՐ, ՊԱՅԲԱՐ, ՊԱՅԲԱՐ ՎՐՁՆԵՑԻ...»

Տասնամեակներ շարունակ (եթէ հասնեմք մէկ դար) խօսուած է հայ ժողովուրդի մեծագոյն շարժումին: Պատմ եւ աշխարհի տարբեր ծայրերում, տարբեր լեզուներով: Նշում են զանազան ապացոյցներ, ակնաստեաների վկայութիւններ: Ուղիներ են որոնում փաստելու կատարուածը:

Բոլոր այդ ճիւղերի թուով դեռեւս վարդապետուած է մշակոյթը եւ, յատկապէս՝ կերպարուեստը (մինչդեռ կարող էր եւ հակառակը լինել): Քանզի մարդու (ինչպէս եւ աղբի) յուզաշարժի լաւագոյն թարգմանը գեղարուեստն է:

Ահա այստեղ է, որ մշակոյթը կարող է օգնել քաղաքականութեանը, ցոյց տալ իր գործը ուժը:

20-րդ դարի սկզբին մեր ժողովրդին պատահած առաջին ծանր աղէտը 1915-ի Եղեռնն էր:

Պատմաբաններն ապացուցում են, որ դրան նախորդած եւ յաջորդած տասնամեակների ընթացքում եւս Հայը քաղաքացիական «Այլըր 24»-ների է ենթարկուել: Դա հաւաստում են եւ... արուեստագէտները:

Դարեր ի վեր Հայը մի ձեռքին սուրն է բռնել, միւսով՝ կառուցել տաճարներ, ծաղիկ անկրկնելի ձեռագրեր, որմաներ կարել եկեղեցիների պատերը, երկնք առնական, սրտայոյզ երգեր: Եւ եթէ թըշնամին կոտորել է մարդկանց, կոտորուել ունեցուածքը, ապա հպարտ վանքեր ու ցանցեր խաչքարերը, մանրանկարներն ու երգերը դարձել են այն անկուն ուժը, որին յաղթել չյաջողուեց ոչ մի բարբարոս...:

Արուեստը նաեւ գէնը է:

Դարասկիզբի Եղեռնին դո՛ւ գնաց հայ մտաւորականութեան սերունդը. երջանիկ գիպուածով փրկուածներն իրենց տաղանդը դրսեւորեցին հայրենիքից հեռու, օտար ափերում ու իրենց արուեստով յուշարձան կանգնեցրին նահատակուած ազգին՝ ոմանք զբոսով, ոմանք՝ վրձնով:

Երկարատեւ պարտադրուած լուծիւնից յետոյ այսօր խօսում են ձեռագիր մագաղաններն ու դէպքերն ակնաստեանիկարչների կտաւները:

Վերջիններից շատերը ցաւօք նոյն ճակատագրին ունեցան, ինչ ծխացող մատանները, ու մեզ հասան նրանց անուանումները միայն՝ ժամանակին կազմակերպուած ցուցահանդէսների կատալոգներից կամ այլ աղբիւրներից:

Խնդրոյ առարկայ ստեղծագործութիւնների վերնադերն անգամ պերճախօս ապացոյցն են իրենց ժամանակաշրջանի իրադարձութիւնների:

1870 - 90-ականներին հայ ժողովրդի արեւմտեան հատուածի նկատմամբ կիրառուած վարդապետութիւնների աղբացութիւնն է Վարդգէս Սուրենեանի վրձնած «Ուսման արուեստը» սրբութիւնը: Կտաւում հայկական այն ժամանակուայ իրականութեանը բնորոշ մի պատկեր է. սպաննելով հողեւորականին՝ կոտորուել են վարդապետական մասունքները, ուսման արուեստը է աղաքի տրոփանապատուութիւնը, հաւատքը, մշակոյթը. նոյն թեմայի շարունակութիւնն են «Ջարդից յետոյ», «Ա-

նարգուած» գործերը (Երկուն է՝ 1899 թ.):

Անցեալ դարի 90-ական թուականներին հայկական ջարդերից խորապէս ցնցուած իր արուեստով բողոքում է նաեւ հուշակաւոր ծովանկարիչ Յովհաննէս Այվազովսկին՝ մտալիտաւոր մի քանի պատկերներ՝ «Թուրքերը նաւ են նստեցնում Հայերին» տանելու ծովում խեղդուել: «Թուրքերը Մարմարա ծովն են թափում Հայերին», «Հայերն ջարդը Տրապիզոնում», որոնք ժամանակին ցուցադրուած են տարբեր քաղաքներում:

Յիշեալ ժամանակաշրջանի ողբերգական դէպքերին է անդրադարձել նաեւ բր. նանկարիչ Գէորգ Բաշինջադեանը իր «Տաճկահայաստանում», «Գաղթականներն ճանապարհով» գործերով:

Ժայռոտ ձորափին Հայահինքի սպանութեան մի գրուած է «Թուրքերի դաշնակցութիւնները» խորապատկեր նախանկարը (1919 թ.), որի հեղինակն է Հայկ. Եր. Արծաթյանեանը: Յայտնի է, որ նման թեմաների նկարչին անդրադարձել է եւ նախորդ տարիներին (օրինակ՝ Թիֆլիսում 1917-ին ցուցադրուած «Արցունքի հովիտը», «Աւերակները մէջ», «Սարսափների աշխարհում», զուսանկարները):

Հայ նկարիչներից եղան նաեւ այնպիսիք, որոնք վրձնով պայքարելու ջրագրեր թաց մարտնչեցին նաեւ սրով, լիտոյ նաեւ՝ զրնով, թողնելով իրենց ժամանակի վաճառական յուշագրութիւնը: Առաջին վերաբերում է Վանի հերոսական ինքնապաշտպանութեան կազմակերպիչներից մէկին՝ Փանոս Թերեմեզեանին: Նա իր երիտասարդ տարիներն անցկացրեց թէպէտ պայքարի բովում, ճաշակեց թուրքական ու ցարական բանտերի դաժանութիւնները: Երբ գնեց փոխարինեց վրձնով՝ արդէն մօտ 34 տարեկան էր: Գեղարուեստական կրթութիւնը Ժիլիէնի յայտնի մասնաւոր ախպերիայում ստացած նկարչը 1904-ին Փարիզում բացուած արեւելագէտների յատուկ ցուցահանդէսին մասնակցում է «Հայ գաղթականը» նկարով ու ընտրում Արեւելագէտների Ընկերութեան անդամ: Յետագայում անդրադառնալով Հայոց ողբերգական դէպքերին՝ վրձնում է «Հայկական կոտորածը», «Պատերազմի արհաւիրքները», «Հայ գաղթականները լուսնեակ գիշերին ողբում են իրենց հայրենիքը» ստեղծագործութիւնները:

Ազգի ճակատագրով խորը մտահոգութեան արձագանք է հայ երիտագրի յայտնի անուններից մէկի՝ Եղիշ Թադեոսեանի վրձնի պատկանող «Դէպի պանդխտութիւն» նկարը (1895), ուր հայրենիքից մեկնելուց առաջ մօր շիրմաքարին ծննդավայր հրաժեշտ տուող տղան է՝ հօր հետ:

Վրձնի վարպետների մղած պայքարին իր մասնակցութիւնն է բերում եւ ծաղրանկարիչ Դաւիթ Օբրոյանը: Ս. Պետրոսեանը 1906-ին հրատարակուող «Սափիւ» երգիծական ամսագրի էջերով նա հասարակութեան դատին է ներկայացնում ընթացիկ քաղաքականութեան

կր փոխանցում:

Կը փակեմ տարբեր նիւթով մը: Կը թըրթառէ Արշակ Ալպոյաճեանի «Պատմութիւն Հայ Կաթողիկոսութեան» գրքի Ա. հատորը, որուն էջ 78-ի վրայ հանդիպեցայ orientation բառին, որուն հայերէնը նր ան կուտայ իբր... «շարժումը»: Ներկայիս, ընդհանրացած է «արեւելում» թարգմանութիւնը: Հետաքրքիր եմ գիտնալու թէ երբեքից ընդհանրացած է՞ «շարժումը»...:

կը հաւատան որ ճիշդ այդ է Հայաստանի պետութեան ծրագիրը: Մեծամասնութիւնը՝ չի հաւատար: (Ես... կը հաւատամ որ համաձայնութիւն մը Արցախի մասին օր մը «Դաւաճանութիւն» պիտի որակուի շատերու կողմէ, «գեղեցիկ լուծում մը», ուրիշներու կողմէ): Հետաքրքրական ելոյթ մը ունեցաւ «Դեղք» ստորագրութեամբ գրող անձ մը (որուն մականունը հրատարակելու իրաւունքը չեմ գտել): Ան ընդգծեց որ Հայաստանէն վերադարձողը կը հաստատէր թէ «Հայաստանի հայութիւնը Եղեռնով չի՛ հետաքրքրուիր»: Ահա իր հակաճառութիւնը:

Չեն հետաքրքրուիր: Մեզի՛ Սփիւթեանցիներն պէս չեն զգար: 1965-ին «Մեր Հողերը» գողացողները ովքեր էին Երեւանի պողոտաներուն վրայ: Կը մտածե՞ք իսկապէս որ ոչինչ կը զգան անոնք՝ որոնք Արարատին կը նային ամէն օր: 1994-ին հարցախոյզ մը ցոյց տուաւ որ բնակչութեան 80 տոկոսը կը հաւատայ որ Հայութիւնն է իսկական տէրը գրաւուած Արեւմտահայաստանի հողերուն: Ամէն Ապրիլ 24-ի Ծիծեռնակաբերդ գաղութներու թիւը կէս միլիոնէն մէկ միլիոնի միջեւ կը

(Շաբ. Ա. էջ 6)

փոփոխությունները ենթարկված էր օր-
ուան յայտարարումը: Արդարեւ նախատես-
ուած ձևի յայտարարումը տեղի թողած էր
զբեթէ նուազագույնին, քանի որ Շաբո
պարտին մէջ նախատեսուած «Ապրիլի
24» թմայով ցուցանանքները եւ փաստա-
զրական լուսանկարները ցուցանանքներ
զոհ դացած էին վերջին պահու գեղջու-
մին: Հրապարակին վրայ տեղադրուած
էին երկու տաղաւարներ, ընծ մը եւ հը-
կայ պատուած մը: Այդ տաղաւարներէն
մէկը տրամադրուած էր Հայ Դատին վե-
րաբերող զինքներու վաճառքին եւ մամու-
լին, իսկ միւսը՝ նկարներուն, որոնք
կը ստեղծագործէին տեղւոյն վրայ: Յայ-
տարարը սկսաւ մօտ երկու ժամ յապա-
ղումով: մէջ ընդ մէջ կատարուեցան
արտասանութիւններ, նուազ, երգ, որոնք
միաժամանակ կը սփռուէին պատուէն:
Բացակայ էին բաղմամբէն արուեստագէտ-
ներ, որոնց մասնակցութիւնը յայտարար-
ւին, կամ գոնէ ներկայութիւնը նախա-
տեսուած էր: Մերթ ընդ մերթ կ'ընդ-
միջուէին ելույթները, պատասխան վրայ
իրենց տեղը թողնով փաստազրական ժա-
պաւններու: Ելույթ կ'ունենար նաեւ Պ.
Ժորժ Սարգսն որ ներողամտութիւն խնդ-
րելէ ետք կամքէ անկախ պատճառներով
կատարուած փոփոխութիւններուն հա-
մար, կը բացատրէր Ապրիլ 24-ի խորհը-
ղանշական իմաստը, ըսելով որ ժողո-
վուրդ մը բռնաբարուեցաւ, սակայն եր-
բեք կարելի պիտի չըլլայ բռնաբարել նա-
եւ անոր յիշողութիւնը: Ապա, կարգա-
ւեցաւ ցանկը այն բոլոր անձնաւորու-
թիւններուն եւ կազմակերպութիւններուն
որոնք զօրակցութեան դիմելը զրկած էին:
Ժամը 18-ի շուրջ վերջ կը դնէր դեղար-
ուեստական եւ մշակութային այս բա-
ժինը, որ կազմակերպուած էր Պ. Ժե-
րալտ Փափաղեանի ղեկավարութեան
տակ: Այնուհետեւ ժողովուրդը հրաւի-
րուեցաւ համախմբուելու Յաղթանակի կա-
մարին տակ, բոցի արծաթման արարո-
ղութեան համար: Հոն տեղի ունեցաւ
նախորդ տարիներու բաղդատմամբ աւե-
լի պատկառելի արարողութիւն մը, ո-
րու կը մասնակցէին նաեւ բաղմամբէն բա-
ղաճական դէմքերու ներկայացուցիչներ,
զինուորականներ, նախկին ոստիկաններ
եւ 40 հոգինոց զինուորական նուազա-
խումբ մը: Անձանօթ Ձինուորի յուշա-
ձանին ծաղկեպսակներու գետնումէն
ետք, ցուցարարներու թափօրը հոնկէ
ձամբայ ելաւ վերստին դէպի Թորքատե-
րօ: Մօտ վեց հազար Հայերու եկած էին
միանալու (Ապրիլ 24-ի խորհուրդին բոլո-
րովին անպատշաճ ձեւով եւ ինքնակոչ ու
առանց արգելքի) Գիւրգենու եւ քաղաք-
ասորիներուն խմբակներ ալ, որոնք կը
կրէին իրենց դատերը պաշտպանող պա-
տուներ եւ ուրոյն զբոսակներ: Բազմու-
թիւնը որ կ'ուղղուէր դէպի մարդկային
իրաւանց հրապարակը կը դռնէր «Մար-
դասպան թուրքի», «Փաշիստ թուր-
քի», «Արդարութիւն Հայերուն» լո-
զունները, մինչ կարելի էր պատասխա-
նուն վրայ կարգով «Կանխարգիւծելու հա-
մար մարդկութեան դէմ գործուող ոճի-
րներ եւ մարդեր», «Ճանաչում եւ հատու-
ցում», «Հայկ. ցեղասպանութեան ազդա-
յին եւ միջազգային դատապարտում» եւն:
Յուշարարները ժամը 20-ի շուրջ հա-
սան թուրքատեր ուր եւս հաւաքուած
էին մօտ 500 Հայեր որոնք կը սպասէին
ուղեբճներուն: Նախ, դարձեալ խօսք
առաւ Պ. Սարգսն անգամ մը եւս կար-
գալու համար զօրակցական դիմելու
ցանկը եւ յիշեց Յունաստանի եւ Կիպրոսի
դեպատաններուն եւ Ռուսաստանի դե-
պատաններուն կցորդին ներկայութիւնը: Իր-
մէ ետք արտայայտուեցաւ կազմակերպիչ
յանձնախումբին Վարուժան Կիւրգենը:
Պ. Ա. Պաղտիկեան ալ կարգաց բողոքի բա-
նաձեւը: Քաղաքական գլխաւոր հոսանք-
ներու ներկայացուցիչները յաջորդեցին
իրար: Անոնցմէ առաջին խօսք աւանդն
էր Փ. Լըրուշ (Շիրաք), որ շեշտեց դա-
րուս Պ. ցեղասպանութեան ճանաչման
անհրաժեշտութիւնը, յուսալով որ ռու-
սական Դումային առած քայլը օրինակ կը
ծառայէ ուրիշներուն ալ: Իրեն յաջոր-
դեց Համայնավար կուսակցութեան Փ.
Մերսիքեան որ ճանաչման պահանջին եւ
անհրաժեշտութեան կցեց Հայաստանի
չընդհատուած վերելքը հրամայականը:
Նման ելույթներ ունեցան նաեւ Ազգ. Ժո-
ղովի Հայերու հետ բարեկամութեան
խմբակէն Յ. Ռոզպլուան, որ ողջունեց
նաեւ Ղարաբաղիներու տարած յաղթա-
նակը յարձակող Ադրբեյջանի դէմ, ինչպէս
եւ Իսիլ երեսփոխան-քաղաքապետ Ա.
Սանթրինի, նշելով որ, Թուրքիա չի կըր-
նար մտնել Եւրոպայի Միութիւն, այնքան

Տէր եւ Տիկին Վարուժան Զիլմէճեան
ցաւով կը ծանուցանեն
ԱՐՇԱՄ ԶԻԶՄԵՃԵԱՆԻ
մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 23-ին, 72
տարեկանին:
Յուշարկաւորութիւնը կը կատարուի
Հինգշաբթի, Ապրիլ 27, ժամը 11-ին, Փա-
րիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին՝
15, rue Jean-Goujon, Paris 8^e
Դիակերպութիւնը կը կատարուի Փէն - Լա-
շէյի Գրեմաթոքիմը, Ուրբաթ, Ապ-
րիլ 28-ին: Աճիւններուն ցրումը տեղի
կ'ունենայ նոյն օրը:

ատեն որ կ'ուրանայ հայկ. ցեղասպանու-
թիւնը: Վերջին ուղեբճը կը պատկանէր
Հայաստանի զործավար Վ. Տէր-Ղեւոնդ-
եանի, որ նախ հայերէն եւ ապա ֆրանսե-
րէն արտայայտուեցաւ: Կարգաւեցաւ
նաեւ բովանդակութիւնը այն բողոքագրին
որ քիչ յետոյ պիտի ներկայացուէր թուրք
դեսպանութեան: Աւելցնեց որ Ընկեր-
վարական կուսակցութեան ներկայացու-
ցիչը՝ Պ. Ժան Կլաւանի, հակառակ իր
խոստումին, բացակայ էր:
Այլեւս ժամը բաւական յառաջացած
էր, 21-ի կը հասնէր, երբ ներկայ բաղ-
մութիւնը կրկին ամփոփուեցաւ թա-
փօրի ձեւով եւ զլխաւորութեամբ Հ. Մ.
Բ. Մ. - Ֆրանսի սկսուածներուն, ուղղուե-
ցաւ դէպի Թրքական դեսպանատուն, ուր
համախմբուած էին ապահովութեան ու-
ժեր:

Սյուս անթիւ հրատարակուած էր նաեւ
զրեղիկ մը, ուր Գլոս Մուրաֆեան ըրած
էր ցեղասպանութեան հակիրճ պատմա-
կանը:

ՄԵՄՈՐԻԼ

«LIBERATION» (25 Avril)

A EREVAN, COMMEMORATION
DES 80 ANS DU GENOCIDE
Թերթը կ'արձագանգէ երեւանեան ողե-
կունմին: Երկար թափօրով մը, կը դրէ,
Հայաստանի եւ Սփիւքէն եկած Հայեր
դպրին խոնարհելու Ծիծեռնակարբի
յուշաձանին առջեւ: Կը նկարագրէ յու-
շարձանը, յիշելով այն 15 յուշատախտակ-
ները որոնք կը խորհրդանշեն պատմական
Հայաստանի 15 նահանգները: Կ'ըսէ թէ
բոցը կը վառէր քերթէնով, ընդհանրա-
պէս մարած է կաղի չղոյութեան պատ-
ճառով: Լ. Տէր - Պետրոսեան եւ Ռ. Քո-
չարեան ներկայ եղած են կարճ արարողու-
թեան մը, զլխաւորութեամբ Գարեգին
Ա. Նախապէս Լ. Տէր - Պետրոսեան բա-
ցումը կատարած է ցեղասպանութեան
նուիրում թանգարանի:

«LA LIBRE BELGIQUE» (24 Avril)

LE GENOCIDE EST PLUS QUE JAMAIS
PRESENT
Վերոյիշեալ խորագրով յօդուած մը ըս-
տորագրած է Թերթին Մոսկուայի թղթա-
կիցը Բորիս Թումանով որ կ'ողբնուէ ցե-
ղասպանութեան սկիզբը, Թուրքիոյ ուրա-
ցումը յանդերձ համար Հայաստանի եւ
Թուրքիոյ ներկայ յարաբերութիւններուն:
Կարձագանգէ նաեւ Բլեւան հարցին...:
Թերթին նոյն թիւին մէջ լոյս տեսած է
զրախօսական մը Վահագն Տատրեանի
վերջին դիմելին առթիւ, որու ֆրանսերէն
թարգմանութիւնը լոյս տեսաւ:

«LA CROIX» (24 Avril)

80 ANS APRES,
LE GENOCIDE ARMENIEN
ATTEND ENCORE
SA RECONNAISSANCE
Փարիզեան օրաթերթը երկու ամբողջ
էջեր նուիրած է Հայոց ցեղասպանու-
թեան: Փիէր - Իվ Լը Փրիու հարցազրոյց
մը կատարած է Իվ Թերնոնի հետ, ապա
կան այլ յօդուածներ: Մէկը՝ Մարտիլի
զաղուէին մասին, ուրիշ մը՝ Պոլսէն, հատ-
մըն ալ Մոսկուայէն: Ծահեկան էջեր ուր
կան բոլոր անհրաժեշտ տուեալները, մա-
նաւանդ անոնց համար որոնք ծանօթ չեն
հարցին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Այրի Տիկին Թադուհի Յարութիւնեան,
Տիկին Պեղուբեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեան եւ զա-
ւակները,
Տէր եւ Տիկին Նուպար Գարեգեան եւ
աղջիկը,
Տէր եւ Տիկին Ժան - Փիէր Մկրտիչեան
եւ զաւակները,
Պ. Ալպէր Մեղնեան եւ զաւակը
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուս-
նոյն, քեռայրին եւ ազգականին՝
ՅԱՅԵԹ ՅԱՐՈՒԹԻՆԵԱՆԻ
մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 22-ին, 91
տարեկանին:
Յուշարկաւորութիւնը կը կատարուի
Հինգշաբթի, Ապրիլ 27, ժամը 15-ին Փա-
րիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, Paris 8^e
ուրիշ մարմինը կը փոխադրուի Անիէր
Նոր դերեզմանատունը
Rue de l'Egalité
Ժամը 16-15-ին:
Ոչ ծաղիկ ոչ ծաղկեպսակ:
Փոխան ծաղիկի նուէրներ հայկական
հաստատութեանց:

**ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՆԱԶԱՐ
ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱՎԱԼՈՒԹԵԱՄՍ ՍՏԱՅԱՆՔ**

ՓԱՐԻԶ. - Ի գնահատութիւն «Յառաջ»
ապրիլեան ֆրանսերէն խմբագրականին
(Ապրիլ 22 / 23) Պ. Սարգեան 200 ֆր.:

ՎԱՍՆՍ. - Պր. Ա. Շահինեան 200 ֆր.:

CONCERT SPECTACLE
CROIX-BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
SECTION TER TAVTIAN DE CHAVILLE 1935 - 1995
LE SAMEDI 6 MAI 1995
À 20H30
QUATUOR ANI
ENSEMBLE DE MUSIQUE ARMÉNIENNE
KÉRAM
TROUPE DE DANSE AKHTAMAR
COMPAGNIE RICHARD MOURADIAN
VICKEN

THÉÂTRE
"ATRIUM"
À CHAVILLE
3 BIS PARVIS R. SCHUMAN
885 AV. R. SALENGRO - 92370 CHAVILLE
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS AU (1) 47 50 29 04

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Կապոյտ Խաչի Պուլար Օտտոյի Լէօլա
Սասունի մասնաճիւղը կազմակերպած է՝
«Երազի ճամբով» ժապաւէնի ցուցադրու-
թիւնը, Կերակի, Մայիս 7, ժամը՝ 15-ին
Մշակոյթի Տան մէջ՝
12 - 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

ՇՆՈՐՀԱՎԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆրիդի Էլէն Բիւզանդ
մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստա-
ցած է Տիկին Ֆիլոթ Կորցարիկեանի մահ-
ւան առթիւ, Տիկին Տընիլ Կորցարիկեանէ
1000 ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարապետ Սա-
հակեանէ 500 ֆր.:

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնոր-
հակալութեամբ ստացած է 300 ֆր. Տէր եւ
Տիկին Ժազ Շիրինեանէ եւ 200 ֆր. Պր.
Արման Սեւեֆեանէ:

H A M A S K A Ï N E — P A R I S
et
Le Comité de Défense
de la Cause Arménienne
vous invitent
à la présentation du livre :
**Autopsie
du Génocide
Arménien**
Entre l'Empire ottoman
et les grandes puissances
de
VAHAKN DADRIAN
avec projection de diapositives
La présentation sera animée par
Gérard CHALIAND
le Vendredi 28 Avril à 20 h 30
Salle Zarouhie et Dikran Démirjian
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue, Paris 9e (M^o Cadet)
Tél. : 48. 24. 63. 89.
— Entrée libre —

**CROIX BLEUE
DES ARMÉNIENS DE FRANCE**
Dîner Dansant

La Croix Bleue des Arméniens de
France, section « A s t r i g » d'Arno-
ville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles /
Villiers-le-Bel organise un **D I N E R
D A N S A N T** le Samedi 6 Mai à l'es-
pace «Charles Aznavour» (Arnouville)
avec la participation du chanteur HAGOP
MALDJIAN accompagné de son orchestre
NAÏRI. Le dîner sera préparé par le res-
taurateur Jano le Hay d'Alfortville.
Pour tout renseignement/réservation :
Tél. : 39 85 93 40 / 39 85 29 71.

Sortie touristique

La Croix Bleue des Arméniens de
France, section « A g n o u n i » d'Asnières
organise une sortie touristique en autocar
à REIMS et EPERNAY, le Lundi 8 Mai.
Départ: 7h30 — Place de l'Hôtel de Ville,
Asnières.
● **Matin Reims:** Visite guidée de la Cathé-
drale et de la Vieille Ville.
● **Déjeuner** à Reims.
● **Après midi Epernay:** Circuit en petit
train dans les caves avec présentation audio
de la fabrication de champagne. Dégusta-
tion.
Contacter Mesdames :
— Danoux 42 - 42 - 85 - 87;
— Gourdikian 39 - 82 - 65 - 91;
— Terzian 43 - 33 - 88 - 93.
Participation : 260 F.

Gala Artistique
de l'ASSOCIATION MACHTOTZ
avec le concours de l'A.C.O.A.

« C A M A R A D E »
PANTCHOUNI A DZABELVAR
pièce satirique de Yervant ODIAN
à l'occasion du 125e anniversaire
de sa naissance
scénario et mise en scène de
GERALD PAPASIAN
décor: Joseph GOSTANTINIAN
La Chorale **D a r o n** chante KOMITAS
à l'occasion du 125e anniversaire
de sa naissance
R E C I T A L P O E T I Q U E
Invitée d'Arménie
IRINA MEGUERDITCHIAN
ARDACHES V O S K A N I A N
N O R A A R M A N I
& GERALD P A P A S I A N
le Jeudi 4 Mai à 20 heures 15
l'Auditorium d'Issy-les-Moulineaux
13, rue Danton, M^o Mairie d'Issy
Réservations au:
(1) 47 50 97 51 / (1) 30 24 73 67
(1) 48 41 49 37.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐԲԱՄԱՆ ԲԱՆԱԿԻ սպալակոյտի բան-
բերը յայտարարած է որ 35 հազար զին-
ւորներէն 20 հազարը քաջուած են Իրա-
քէն: Առաջին առթիւ 3000 զինուոր ետ
բերուած էին, այլ խօսքով 12 հազար կը
մնայ: Այս գործողութիւնը կը կատարուի
Երուսալէմի խորհուրդի անդամներուն քը-
ւարկութենէն 24 ժամ առաջ: Այդ քը-
ւարկութիւնը կը վերաբերէր բանաձեւի
մը որ Անգարայի «առկախումը» կը պա-
հանջէր եթէ մինչեւ Յունիս, Թուրքիա
իւր պարտաւորութիւնները չընէ մարդկա-
յին իրաւանց, ժողովրդավարութեան եւ
իւր դրացիներուն հոգային ամբողջակա-
նութեան մարդկերուն մէջ: Կը կարծուի որ
Թուրքիա, ի վերջոյ տեղի տուած է արեւ-
մրեան (ի մասնաւորի՝ Միացեալ - Նա-
հանգներուն) ճնշումներուն:

ՇԻՐԱՔ - ԺՈՍՓԷՆ զէմ առ զէմ վիճար-
կումը (հեռատեսիլէն, Մայիս 2-ին) տեղի
սրտի ունեւայ երկու լրագրողներու՝ Ալէն
Տիւհամէլի եւ Կիյոմ Տիւրանի մասնակե-
ցութեամբ: Մինչ այդ երկու թեկնածու-
ները, յաղթականն ու պարտեալը պէտք է
վերահաստատեն, տարի մըն է խախտած,
30 տարիներու իրենց բարեկամութիւնը:
Շիրաք, Ապրիլ 25-ին, գլուխ - գլխի տե-
սակցութիւն մը ուզած էր Պալատիւրէն
որ կը նախընտրէր պատուիրակութիւն-
ներու հանգիստը եւ հարցը պէտք է
լուծուէր: Ինչպէս զրած էինք շատ կը
խօսուի իր Փէշի իրաւարարի դերին մա-
սին, ծանօթ է որ աջ թէ ձախ մարդուն
ստացած ձայները կ'ուղեն առանց մար-
դուն հետ գործ ունենալ...: Եթէ Արէթ
Լալիյէ կրնայ զոհ ըլլալ իր ստացած ձայ-
ներու համեմատութիւնով որ նախընթաց
չունէր (աւելի քան 5%), անդին շատ
խղճայի վիճակի մէջ է Ֆիւրի տը Վիլիէ
որ իր 4,74%-ով չի կրնար հատուցում ըս-
տանալ Պետութենէն (5%-էն վեր պէտք է
ըլլայ) եւ 9 միլիոն 700 հազարի բաց մը
ունի որու համար հանգանակութեան դի-
մած է:

ԽՐԱՅԷԼԻ մեծ ռարունին բողոք բարձ-
րացած է Փարիզի Արքեպիսկոպոս՝ Ծի-
րաւար ժ. Մ. Լիւսթիթէի այցելութեան
դէմ, մասնակցելու համար Ծօա-ի նուիր-
ած ժողովին: Ռարունին չուզեր ընդու-
նի անձ մը որ դաւանափոխ եղած է եւ
կրնէ՝ «մեզ լքեց շրջանի մը մէջ որ այն-
քան մտալ էր մեզի համար»: Աւելցու-
ցած է թէ զէմ չէ որ իր մասնակցութիւնը
բերէ մէկը «որ երբեք հրեայ չէ եղած,
իւր ժողովուրդին, իր ազգին, իր հաւատ-
քին չէ դաւանանաձ»: Այս իսկ պատճա-
ռով, կարգիւնալ Լիւսթիթէ շատ պաղ ըն-
դունելութեան մը առիթ տուած է երբ
Թիւ - Ալիվ ժամանած է, Ապրիլ 25-ին:
Իսրայէլեան հեռուեսիլին տուած հար-
ցադրոյցով մը, Փարիզի Արքեպիսկոպոսը
(որ դաւանափոխ եղած է 14 տարեկանին,
խուսափելու համար նացիական հայա-
ծանձնեթէ) ցաւ յայտնած է իրեն զէմ
արտասանուած «ոչ - բարեկամական խօս-
քերուն» համար, բայց չուզեր բանավէճ
ստեղծել: Կը ձեռքէ որ քրիստոնէս դաո-
նալով երբեք չէ դադարէ հրեայ ըլլալէ ու
կ'աւելցնէ որ «օրհնութիւն» մը կը նկատէ
«հրեայ իսրայէլ» (եբրայերէն՝ իսրայէլի
հող) գտնուիլը Ծօա-ի արարողութեանց
առթիւ:

ՉԵՐՆՈՍԻՐԻԴԻՆ, Ռուսաստանի վարչա-
պետը, յայտարարած է որ արդէն իսկ կը
նետուի երեսփոխանական ընտրութեանց
ընտրապալքարին մէջ (1995 Դեկտեմբերին
նախատեսուած): Ըսած է թէ գլուխը
«հրեայ իսրայէլ» (եբրայերէն՝ իսրայէլի
հող) գտնուիլը Ծօա-ի արարողութեանց
առթիւ:

ՃԻՆՃԸՐ ՌՈՃԸՐՍ, ամերիկացի այն ե-
րակի դերասանուհին, որ տարիներու եր-
կայնքին ընկերակիցը եղած է Ֆրէմ Սա-
թիլի, ամերիկեան երաժշտական ֆիլմերու
մէջ, մեռած է 83 տարեկանին, Հոլիվուտ:
Պարի անդուգական ամուսինը կազմած էին
ինք եւ Ֆ. Ասթէր:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ
80-ԱՄԵԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ

80-ամեակի ողկելումները սկսան Ապ-
րիլ 23-ին, համադարձութային նախաձեռ-
նութեամբ:

Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ մէջ
կատարուեցաւ հսկումի եկեղեցական ա-
րարողութիւն որուն յաջորդեց Սահակ -
Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնին մէջ յա-
տուկ յայտագիր մը պատրաստուած երի-
տասարդական միութիւններու կողմէ:
Փաստաթուղթերու լուսարձակումով, ար-
տասանութիւններով, պատանիներու երգ-
չախումբի խմբերգներով երիտասարդ-
ները եղան իրենց պարտականութեան զը-
լուխը: Ապա, Նահատակաց Յուշարձանին
առջեւ ծաղկեպսակներ զետեղուեցան եւ
շարունակուեցաւ հսկումը մինչեւ ուշ
գիշեր:

Ապրիլ 24, ժամը 9-30-ին տեղի ունեցաւ
պատարագ Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղե-
ցին ներկայութեամբ Մարտէյի քաղաքա-
պետ՝ Ռ. Վիկուտուի, Շրջանային խոր-
հուրդի նախագահ՝ Ժ. Գ. Կոտէնի, ընդ-
հանուր խորհուրդի նախագահ՝ Հ. Վիէ-
կանի եւ այլ անձնաւորութիւններու: Ներ-
կայ եղան Հայ Կաթողիկէ եւ Աւետարա-
նական Եկեղեցիներուն հոգեւոր հովիւ-
ները՝ Միքայէլ Վրդ. Մուրատեան եւ
վեր. Ժոէլ Միքայէլեան:

Պատարագը մատոյց Տարօն Եպիսկոպոս
ձէրէճեան, երգեցողութեամբ Սահակ -
Մեսրոպ երգչախումբի, եւ աւարտին կա-
տարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն:
Ապա, եկեղեցականներ եւ անձնաւորու-
թիւններ թափօր կազմած ուղղուեցան
զէպի եկեղեցւոյ բակը կանգնած նահա-
տակած Յուշարձանը որ Եպիսկոպոսը
արտասանեց «Հոգեւոր» եւ անձնաւորու-
թիւններն ու միութիւնները զետեղեցին
ծաղկեպսակներ: Արարողութիւնը շարու-
նակուեցաւ Արծրունի Զրբաշեան սրահը:
Սոսք առին 80-ամեակի յանձնախումբին
կողմէ՝ Գլխամաս Թիւթէլեան եւ Ժիւլիէ
Քէրէքեան: Իրենց խօսքին մէջ, քաղա-
քապետը, Շրջանային եւ Ընդհանուր խոր-
հուրդներու նախագահները ըսին թէ Հա-
յերը զոհ դացին ցեղասպանութեան եւ
յայտարարեցին թէ Փրանսական իշխանու-
թիւնները այլեւս պէտք է պաշտօնապէս
ճանչնան հայկական ցեղասպանութիւնը:
Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը զեկալա-
րութեամբ՝ Ս. Երմիազեանի, մեկնարանեց
«Հայրապետական մաղթանք»ը եւ «Տէր
կեցո՞ն»:

Ժամը 15-30-ին, Սէն Վէնսան տը Փօլ
Եկեղեցին, Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյ-
եան պատարագեց եւ հոգեւոր ճառը ար-
տասանեց Մարտէյի նոր Արքեպիսկոպո-
սը՝ Պեռնար Փանաֆիէի, որ յատկապէս
ըսաւ՝ «Այս ցեղասպանութիւնը զոր այլ-
եւս ոչ ոք կրնայ ժխտել... Ընդհոգը դեռ
թաց է ձեր հաւատքի վկաներու արիւ-
նով...»: Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Ա-
ռաջնորդին չուրջ կանգնեցան Միթիար-
եան Միարանութեան Աբրահայրը՝ Գեղորգ
Վրդ. Պալեան, որ հիւրաբար կը դտնուէր
Մարտէյ, եւ Միքայէլ Վրդ. Մուրատեան:
Ներկայ եղան պատարագին Հայ Առաքե-
լական Եկեղեցւոյ եւ Հայ Աւետարանա-
կան Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչներ՝ Զա-
տիկ Վրդ. Աւետիքեան եւ վեր. Ժոէլ Մի-
քայէլեան: Պատարագը մեկնարանեց Հայ
Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ երգչախումբը եւ
աւարտին Հայր Գր. Փափագեան կարգաց
վատիկանէն ուղղուած յատուկ զէր մը
նուիրուած նահատակներու յիշատակին:
Այս արարողութեան ներկայ եղաւ Մար-
տէյի քաղաքապետը՝ Ռոպէր Վիկուտու:
Ժամը 18-15-ին, Փէրիէ - Փրանս հրա-
պարակէն սկսաւ զանգուածային տոգանց-
քը, պահանջատիրական ցոյցը եւ հպաւ-

մինչեւ թրքական հիւպատոսարանը ուր
խօսք առին Լ. Չօլաքեան, Ս. Մնակեան
եւ Ս. Ազիլաչեան, ժամը 19-15-ին ժողո-
վուրդը ցրուեցաւ առանց որեւէ միջա-
դէպի:

Նոյն ժամերուն, 18-30-ին, Փրանսական
բանակի նախկին Հայ Ռազմիկներու եւ Դի-
մադրականներու Միութիւնը ծաղկեպսակ
մը զետեղեց «Մոպիլ»ի հրապարակը: Սոսք
առաւ Կ. Տէրաթեան:

Ամբողջ օրը անձրեւ տեղաց առանց դա-
ղարի:

ԿԱՐՕ ՅՈՎԱՅՓԵԱՆ
**

ՆԻՍ

Nice-Matin, Ապրիլ 25-ի իր թիւին մէջ
կը գրէ,
Souvenir :
Le 80e Anniversaire du Génocide arménien
խորագրին տակ. -

«Ամէն տարուան պէս, բայց այս անգամ
անձրեւին տակ, Գոթ - տ'Աղիւռի Հայերը
վերջիւնցին իրենց ժողովուրդին ցեղաս-
պանութիւնը, 1915, Ապրիլ 24-ին: Տարե-
լից մը որ կը զուգադիպի 1895-ի հայկ.
մեծ ջարդերուն հարիւրամեակին ալ:

Նիսի մէջ, ընդառաջելով Գոթ - տ'Ա-
ղիւռի Համակական Համայնքային խոր-
հուրդի կոչին, յիշատակի տոգանցք մը
կատարուեցաւ, Մերիտին պանդոկէն
մինչեւ Մեռեալներու Յուշարձանը, ուր
կարճ եւ յուզիչ արարողութեամբ մը վեր-
յիշուեցաւ ա'յն ինչ որ եղաւ հայ ժողո-
վուրդին մարտիրոսութիւնը:

Իրականութեան մէջ, Հայերը սիստե-
մատիկ կերպով ջարդուեցան Օսմանեան
զանազան կառավարութիւններու կողմէ,
1894-էն 1922: Գալով ցեղասպանութեան,
որ սկսաւ 1915 Ապրիլ 24-ին, պատճառ
դարձաւ 1,5 միլիոն զոհերու:

«Մեզի համար, ըսաւ իր ճառին մէջ Պր.
Գասպար Գալաճեան, Գոթ - տ'Աղիւռի
Հայկական Համայնքային խորհուրդի
քարտուղարը, մեր սրտերուն մէջ տեղ
չկայ ատելութեան կամ վրէժի: Մենք
կ'ուզենք պարզապէս ճանաչումը պատ-
մականորէն հաստատուած տուածի մը:
Բոլոր զոհերուն յիշատակին հանդէպ դա-
ւանանաձ պիտի ըլլայինք, եթէ մոռա-
ցութիւնը հաստատուէր»:

«Ձեռնդուեցան վեց ծաղկեպսակներ, ա-
պացուցանելու համար թէ, հակառակ
անոր որ թուրք կառավարութիւնը կը
մերժէ ճանչնալ ցեղասպանութիւնը, յի-
շատակը ողջ է վերապրողներու դաւանե-
րուն եւ թոռներուն յիշգրտութեան մէջ:
Ծաղկեպսակները կը պատկանէին Նիսի
քաղաքապետին, PACA-ի Շրջանային խոր-
հուրդի նախագահին, Ալի - Մառիթմի
Ընդհ. խորհուրդի նախագահին, Հայկա-
կան Համայնքային խորհուրդին, Ֆրեժիւս
- Սէն - Ռաֆայէլի հայութեան եւ նախկին
Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու
Միութեան:

«Հայկական վարժարաններու մանուկ-
ները, ջարդերէն վերջի չորրորդ սերուն-
դը, անոնք ալ փոքրիկ ծաղկեպսակներ
դրին: Ուստի, յիշատակը կը մնայ ան-
ջինջ»:

Ապա թերթը մի առ մի կը թուէ անուն-
ները ներկայ ստուարաթիւ պաշտօնական
անձնաւորութիւններուն:

**

Երեք տասնեակ տարիներէ ի վեր, ամէն
Ապրիլ 24-ի, այս լուռ տոգանցքը կը կա-
տարուի Փրոմիստ տէ դ'Անկլէի մէկ մա-
սին, վրայ, պահ մը ընդհատելով երթեւե-

կը: Այս տարի ներկաներուն թիւը զգա-
լապէս աւելի էր, հակառակ անձրեւին,
եւ դիտելի էր մասնակցութիւնը Գաննէն,
Սէն - Ռաֆայէլէն, Ֆրեժիւսէն եւ մինչեւ
Իսկ Տրակինեանէն եկողներուն:

Քաղաքիս Մեռեալներու Յուշարձանը,
որ նուիրուած է Համաշխարհային Ա. պա-
տերազմի զոհերուն, աւանդական վայրն
է ուր կը կատարուին առ հասարակ նման
համախորհումները: Հայկական համախոր-
հումը վերջ գտաւ Հ. Յիւրիմ Արեղայ
Սարգիսեանի աղօթքով:

Ապա, ներկաները դացին մասնակցելու
Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ
կատարուած հոգեհանգստեան արարողու-
թեան, որուն յաջորդեց ընդունելութիւն
մը, Պարսամեան սրահին մէջ: Հոն,
խօսք առնելով, Նիսի Ռուսական Եկե-
ղեցւոյ Եպիսկոպոսը, շնորհ ռուս եւ
հայ ժողովուրդներուն ու Եկեղեցիներուն
միջեւ հաստատուած դարաւոր եղբայրու-
թիւնը, յայտարարելով որ Նիսի ռուս հա-
մայնքին անդամները անկեղծօրէն կը բաժ-
նեն Հայոց Մեծ Սուրբը:

Կիրակի երեկոյ, դարձեալ Պարսամեան
սրահին մէջ ցուցադրուեցան հայկական
ջարդերու վերաբերեալ նկարներ եւ ֆիլ-
մի հատուածներ, ուր կարելի եղաւ տես-
նել, ծանօթ տեսարաններու կողքին, կարգ
մը նորոյայտ նկարներ ալ: Ուշադրաւ էր
մասնաւորաբար իզմիլի հրեհահին ֆիլմը:
Մեղք որ նկարահանումը յստակ չէր, իսկ
ընկերակցող երաժշտութիւնը՝ անկապա-
կից: Մաղթելի է որ ֆիլմը պատրաստող
CDCA-ն ջանայ սրբադրել այդ թերութիւն-
ները:

Այդ ցուցադրութենէն վերջ եկեղեցիին
մէջ կատարուեցաւ կարճ արարողութիւն
մը, իբր հսկում:

Ուրախալի է որ, տարուէ տարի աւելի
խնամքով կը կազմակերպուին Ապրիլ 24-ի
յիշատակութեան արարողութիւնները, ե-
րիտասարդ սերունդը միշտ աւելի կը բե-
րէ իր մասնակցութիւնը:

ՔՂԹԱԿԻՅ
**

ՊՈՒՔ-ՊԵՆԷՈ

Ապրիլ 24-ին, ժամը 14-30-ին Հայերը
հաւաքուեցան քաղաքապետարանի հրա-
պարակը եւ տոգանցեցին մինչեւ դերեզմա-
նատան մուտքը ուր պատին վրայ զետեղ-
ուած է 1915-ի նահատակներու նուիրուած
յուշատախտակը: Քաղաքապետը Փ. Մայք
մասնակցեցաւ արարողութեան, ինչպէս
նաեւ այլ անձնաւորութիւններ: Օրուան
ճառը ըրաւ Ժորժ Անթիքեան Պուք
Պէլ էօի Հայերու Մշակութային Բարեկա-
մականին նախագահը: Մակար Սիւլիւ-
ՔՅՆՅ. Նաճառեան օրուան պատշաճ խօս-

(Շաբ.ը Դ. էջ)

COMMUNIQUE
de
Georges SARRE et Jean-Yves AUTEXIER

Georges SARRE, Porte-parole du Mou-
vement des Citoyens, député de Paris,
membre du groupe France-Arménie à l'As-
semblée Nationale et Jean-Yves AU-
TEXIER, Conseiller de Paris, ont partici-
pé le lundi 24 Avril à l'Arc de Triomphe
à la commémoration du 80ème anniver-
saire du génocide du peuple arménien.

A cette occasion, ils souhaitent que le
génocide de 1915, dont nul ne peut mettre
en doute la réalité et l'ampleur, soit dé-
sormais reconnu et que les programmes
d'enseignement de l'histoire fassent place
à cette première tentative d'extermination
d'un peuple.

Paris, le 25 Avril

ԵԿԵՆՈՒՆԻ 80-ԱՄԵՆԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒՆ

ԵՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓՐՈՓ. ՏԱՏՐԵԱՆԻ ԳՐՔԻՆ ԹՐՔԵՐԷՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Ulusal ve uluslararası hukuk sorunu olarak Jenosid

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ԲԵՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Գրեց՝ Ա. ՊԵՏԼԻՐՆԱՆ
(Պատմ. Գիտ. Տնփրթոր)

Վերոյիշեալ խորագիրով անգլերէնէն թարգմանարար թրքերէն լեզուով լոյս տեսաւ անցեալ Փետրուար ամսուն, Նիւ-Եորքի պետական համալսարանի ընկերա-րանութեան ամպլոնի նախկին դասախօս Վահագն Տատրեանի ուսումնասիրութիւնը Պոլսոյ «Պէլլէ» («Փաստաթուղթ») հրատարակչատան կողմէ։ Սոյն ուսումնասիրութիւնը նախագիտ, 1989-ին, Մի-ացեալ-Նահանգներու Yale Journal of International Law հանդէսին (հատ. 14, թիւ 2) մէջ իրր յօդուած լոյս տեսած էր (տե՛ս էջեր 221-331)։ Վերոյիշեալ հա-տորին թարգմանութիւնը կատարած է Եւաղուզ Արիւսն։

Պէլլէ հրատարակչատունը քանի մը տա-րի առաջ, ոտքի է ծնունդ առնելով իր ցեղա-պանութեան նուիրուած հատորը Էրմէնի քաղաքում (Հայկական թաղում) խորա-գիրով Փրանսերէնէն թարգմանարար կա-տարած եւ այս «մահացու» մեղքին հա-մար թուրք իշխանութիւններուն կողմէ դատական հետապնդումի ենթարկուած «պատժուած» էր։ Այսօր նոյն հրա-տարակչատունն է որ կրկին յանդիմա-նութիւնը կ'ունենայ եւ հայկական ցեղա-պանութիւնը ուրացող թուրք կառավա-րութեան պաշտօնական մարմինները քն-նադատող ու անարգութեան սխեմին դա-մող սոյն ուսումնասիրութիւնը թուրք ժողովուրդին մատչելի կ'ընէ։ «Յառաջ» քանի մը օր առաջ, Ապրիլ 6-ի թիւին մէջ այս հատորին հակիրճ կերպով անդ-րադարձաւ, զոր կ'ուզենք այսօր մեր քն-նարկութեան առարկայ ընել։

Տատրեան եղաւ հայկական ցեղապա-նութեան ուսումնասիրութեան այն հաղ-ուսագլուխ գիտնորագրեալներէն մին որ յանուն պատմական ճշմարտութեան յայտ-նարկումին աննկուն կամքով եւ յարա-տեւօրէն պրպտեց, եւ դեռ ալ կը շարու-նակէ պրպտել, բարձրաժիւ արեւմեան տէրութիւններու պետական դիւանները։ Ի խնդիր հայկական ցեղապանութեան ճանաչման համար տարուած աշխատանք-ներուն, վերոյիշեալ ուսումնասիրութիւնը որ թուրք ժողովուրդին ուղարկուած էր կանգնուել, շատաչին ապտակ մըն է Վոսիփիի դեղատեսիլ ամբարն ընդհան-րէն արբեցած եւ կախարդուած շարք մը օտար նենգամիտ ու պատեհապաշտ այս-պէս կոչուած պատմաբաններու։ Արդա-րեւ, անոնք իրենց պաշտօնակից թուրք պատմաբաններու հետ գործակցաբար կը ջանան միշտ արեւու պէս պայծառ ու յստակ հայկական ցեղապանութիւնը ճիշդ գրաւորութիւն որակել ու պատճա-ռաբանութիւններ որոնել զայն կասկածի ենթարկելու ու արդարացնելու համար։

Տատրեան արդէ շատ մը գիտնասիրե-րու հետեւած ուղիին չհետեւեցաւ։ Գի-տակից թէ հայկական ցեղապանութեան ուսումնասիրութիւնը որքան յամառ աշ-խատանք եւ զոհողութիւն կը պահանջէր մտադրեց իր կարելին ընել Հայ Դատի ճանաչման լաւագոյն ծառայելու հա-մար։ Տատրեանի հետ մեր ծանօթութիւնը կը սկսի 1965-ի ամառը երբ առաջին ան-գամ ըլլալով ան Եւրոպա կու գար պատ-մասիրական պրպտումներ կատարելու համար, մինչ մենք արդէն աւելի քան հինգ տարիներ առաջ, 1960-ի սկիզբին իսկ, Եւրոպայի գլխաւոր դիւաններն ու գրադարաններու մէջ մասը չըմած էինք։ Այդ թուականէն յետոյ, ան յաճախ ար-ձակուրդներուն եւ ներկայացած ամէն առիթով Եւրոպա եկաւ։ Անգլիոյ, Գեր-մանիոյ, Ֆրանսայի եւ Աւստրիոյ պետու-կան դիւանները իր պրպտումներու անըս-պառելի դաշտը եղան։ 60-ական թուա-կաններուն, այդ դիւաններէն ոմանք դեռ կամ բնաւ մատչելի չէին, եւ կամ մաս-նատու արտօնութեամբ կարելի էր դա-նոնք թղթատել, ինչպէս Ա. համաշխար-

հային պատերազմի Փրանսական դիւան-ները որ հաւանաբար առաջին անգամ մենք տեսանք։ Իրեն հետ թէեւ մերթ ընդ մերթ կը թղթակցէինք, բայց եղաւ որ դիպուածով դիւաններու մէջ ալ իրա-րու հանդիպեցանք։ Ան խորապէս գիտա-կից հայկական ցեղապանութեան բաղ-մակողմանի պատճառներուն բայց նաեւ իրր բժանդիր պրպտող, իր ուսումնա-սիրութիւնները պատրաստելէ առաջ ու-ղեց նախ Օսմանեան պետութեան հպա-տակ ալլաքան ժողովուրդներու իրարու հետ ունեցած կրօնական, քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային փոխ-յարա-բերութիւններու էություն թափանցել։ Իր ընդերքումներն ու պրպտումները մօտ 15 տարիներ տեւեցին։ Այս պատճառաւ, 1980-ին է միայն որ կը սկսին իր կարեւոր գիտական յօդուածները։ Թրքերէնի թարգ-մանուած այս հատորը 221 էջերէ կը բաղ-կանայ որուն առաջին 123 էջերը նիւթին կը վերաբերին, էջ 123-էն 199 ուսումնա-սիրութեան ծանօթագրութիւններուն յա-տկացուած են, իսկ մնացածն ալ օգտագոր-ծուած աղբիւրներու ցուցակը կը ներկա-յացնէ (տե՛ս էջ 201-էն 221)։

Կարճ յառաջաբանի մը մէջ, հեղինակը կը յայտնէ թէ Անգլիոյ պետական դիւան-ները որքան օգտակար եղած են այս գոր-ծին պատրաստութեան համար։ Յետոյ կը յայտարարէ թէ Եւրոպայի Հայոց պատրիարքարանի գրադարանը որ միակ օրինակը ունի Օսմանեան պաշտօնաթերթ թաղվիմ-ի վէճայի-ի յաւելումներուն առաջին անգամ ըլլալով լայնօրէն օգտա-գործուած են այս ուսումնասիրութեան համար։ Տատրեանի այս յայտարարու-թեան չենք բաժնիք քանի որ ճշմարտու-թեան չի համապատասխանէ։ Ան ի լու-սաբանութիւն կրնանք հետեւեալ կերպով այս պարագան ներկայացնել։

1. - Թաղվիմ-ի վէճայի-ի խնդրոյ առար-կայ թիւերը շուրջ իրմէ 20 տարիներ ա-ռաջ, Հայկազ Ղազարեան Յեղափոխ-թուրք (Պէյրուս, 1968) խորագիրը կրող հայերէն լեզուով Եղեռնին նուիր-ուած հատորի մը մէջ շատ ընդարձակ կերպով օգտագործած է։ Ատենին բաղ-մաթիւ հայ թերթերու մէջ այս հատորին մասին գրուած ալից գրախօսականներ ե-րեւցած են։ Թէեւ այդ հատորը ժամանա-կին տեսած էինք, բայց մեր արամադրու-թեան տակ չունենալով, չենք կրնար այ-սօր աւելի տեղեկութիւն տալ։

2. - Գրեկերի Եւրոպայի Հայաստանու-թեան վաւերագրական պատմութիւնը, հայերէն լեզուով (Նիւ - Եորք, 1980) ըն-դարձակ արժէքաւոր հատորին մէջ ոչ թէ միայն Թաղվիմ-ի վէճայի-ի յաւելումնե-րը յիշուած են, այլեւ դատական հարցա-քննութիւններէն ոմանք օսմաներէն լեզ-ւով, բայց հայատառ սոյն հատորին մէջ հրատարակուած ալ են։ Նոյնիսկ օսմանե-րէն պաշտօնաթերթէն նկարահանումներ ալ կան հատորին մէջ։

Երկու հեղինակներն ալ մեռած են, վեր-ջինը քանի մը տարի Նիւ - Եորքի մէջ եւ մենք ալ ոչ մին եւ ոչ ալ միւսը ճանչնալու առիթը չենք ունեցած, բայց եւ այնպէս իրենց վաստակը պէտք է ստորադնա-հատել։

3. - 1983-ի դարնանալքերին, Սորպոնի հրատարակչատունէն Փրանսական բոլոր դիւաններու մէջ դանդաղ անտիպ փաս-տաթուղթերու մեր ծաւալուն հատորը (850 էջ) երբ լոյս տեսաւ, իր ընդարձակ յառաջաբանի մէջ (50 էջ) առնուազն 20 անգամ Թաղվիմ-ի վէճայի-իէն դանազան թարգմանաբար արտասպումներ եւ ծանօ-թագրութիւններ տրուած ենք։

4. - Իսկ վերջին անգամ, 1988-ին է որ

ԴԵՊԻ ՈՐԻՐ ԿԸ ԹԱԻԱԼԻ ԵՐԿՐԱԳՈՒՆՏԸ

Երկրաբանական ուղադրու փոփոխու-թիւններ օրէ օր աւելի մեծ թիւով գիտնա-կաններ կը մղեն լրջօրէն հակելու մեր երկրագունդին վրայ։ Անոնք կը ջանան ուսումնասիրել յայտնուած փոփոխու-թիւնները, ենթադրել անոնց ազդեցու-թիւնները ու կարելի միջոցներու ձեռնար-կել։

Փոփոխութիւններու ամէնէն աւելի ու-ղադրութիւն գրաւողը կլիմային ջերմա-նալու երեւոյթն է։ 1850-էն ի վեր երկրի մակերեսին միջին ջերմաստիճանը կէս ա-տիւման, իսկ ծովու մակերեսը 15 սմ. բարձ-րացած է։ Ջերմացումը զգալի եղած է յատկապէս վերջին 15 տարուան ընթաց-քին։

Երկրագունդը միշտ ունեցած է պաղե-լու եւ տաքնալու շրջաններ որոնք կրնան տասնեակ հազարամեակներ տեւել։ Ա-նոնք կախում կ'ունենան արեւուն վրայի արատներուն գործունէութեան փոփո-խութենէն, իր ծիրին վրայ երկրին դա-նուած գիրքէն, եւայլն։ Ներկայի ջեր-մացման պատճառը մեծապէս կը հետա-քրքրէ գիտութեան աշխարհը. շատ հաւանական կը նկատուի որ մարդ արա-րածը մեծ դեր ունի առոր մէջ, բայց հոն բնութեան բաժինը տակաւին ամբողջովին չէ լուսաբանուած։

Երկրագունդին մթնոլորտը ջերմանոցի մը դերը կը կատարէ, զայն պահպանելով արեւուն ջերմութեան ու ճառագայթնե-րուն ուղղակի թափանցումին դէմ։ Մթն-ոլորտը բաղկացած է գլխաւորաբար թթուածինէ եւ բորակածինէ (ազօթ)։ Կը պարունակէ նաեւ այլ կազեր, ինչպէս՝ ջրառգի, բնածխային թթու, մեթան, օզոն, եւայլն։ Մարդկութիւնը չի կրնար հակադէմ ջրառգիի կուտակումը որ կապուած է ուղեւորներուն, բայց կրնայ ուղղակի ազդեցութիւն ունենալ միւս կա-զերուն մթնոլորտային քանակութեան վրայ։ Անոնց գլխաւորը բնածխային թե-թուն է։ Անոր քանակը 1850-էն ի վեր 280 միլիարդէ բարձրացած է 360-ի։ Կարեւորը այն է որ այդ երեւոյթը տարակարծու-թիւններու պատճառ կ'ըլլայ գիտնական-ներու միջեւ. մէկ մասը զայն օգտակար կը նկատէ, միւսը ոչ։ Վախ կայ որ բը-նածխային թթուն կուտակումը զարկ տայ մթնոլորտի ջերմացման, իսկ հակառակ

կարծիքը պաշտպանողներ կ'ըսեն որ այդ կուտակումը կրնայ սահմանափակել ջեր-մաստիճանին բարձրացումը։

Մտացաղայտերը երբորդ չափանիշներ են մթնոլորտի ջերմացումին։ Անցեալ փե-րուարին ըսուեցաւ թէ 2900 քառ. զիւ-մեթրոնց (Լիւքսմպուրի տարածքին չափ) ստացակոյտ մը անջատուած է հա-րաւային բեւեռն ու սկսած է ծփալ դէպի Արժանթինի հարաւը։ Մարտին զիւ մը աւելի փոքր ուրիշ կոյտ մը եւս անջա-տուած է։ Այս երեւոյթը շատ չի տարնապե-ցներ գիտնականները որոնք կը յիշենք թէ 1956-ին, 1967-ին եւ 1991-ին ալ հա-կայական ստացակոյտեր վերթած էին ու ընդմէ մէկը 12 տարիէն միայն ամբողջ-վին հալած էր։ Գիտութեան մարդոց կող-միքով, որպէսզի կարելի ըլլայ փաստելի վիճակագրութիւններ ունենալ, պէտք է տանաւաւաններու ընթացքին գիտարկուի երեւոյթը, անջատուած բազմաթիւ սա-ցակոյտերու օրինակով։

Մթնոլորտին «ստոգանութիւնը» մեծա-պէս կախում ունի նաեւ անտառներէն։ Վիճակագրութիւններու համաձայն, ամէն տարի անոնցմէ միջին հաշուով 17 միլիոն հեկտար կը կորսուի, մեծ մասով արեւա-դարձային շրջաններու մէջ։ Միջոցաւ կը բուսականութիւնը բնածխային թթունը կը ներծծէ որ բնածուխի իր միակ աղբիւրն է որմէ օրկանիք տարրեր «կը շինէ», ինչ-պէս չափար, իւր։ Ատոր քով բուսակա-նութիւնը կ'արտաշնչէ թթուածին որ կեանքի աղբիւրն է կենդանի աշ-խարհին։ Այդ է պատճառը որ անտա-ռը կը նկատուի «երկրագունդին թոքը»։ Ոչ միայն տարրեր մեկնալարանութիւն մը, անտառներու հրդեհը, ճիշդ է որ մեծ քա-նակութեամբ բնածխային թթուն կ'աւել-ցնէ մթնոլորտին մէջ, բայց այդ նիւթը որքան առատ ըլլայ, զայն այնքան աւելի կը ներծծէ բուսականութիւնը ու այդ հա-մեմատութեամբ կ'աճի։

Մթնոլորտին վերաբերող մտահոգու-թիւններու մաս կը կազմէ նաեւ օզոնի խաւին բացուածքը։ Ատոր պատճառը կը նկատուի երկրագունդին վրայ գործած-ւած կարգ մը կազեր։ Մական, հոս եւս կան գիտնականներ որոնք ահապանիչ հարկ չեն տեսներ։ Օզոնի խաւը որ անդամախալագոյն ճառագայթներու բնական գտիչ մըն է արեւուն ճառա-գայթներուն, մեծ վնասի ենթակայ չէ։ Արդէն, 1994-ին նախորդ տարուէն նուազ եղած էր անոր կրած վնասը։

Այս բոլոր մարդերը քննարկումի նիւթ եղան Պեռլինի միջազգային համադու-մա-րին որ նուիրուած էր երկրագունդին բը-նապահակաւ խնդիրներուն (Մարտ 28 - Ապրիլ 7)։

ԲԱՂԱՆ

հայերէն պատմաբան Աւետիս Հ. Փափազ-եան (որ կարծեմ այսօր արտասահման կ'ապրի) Օսմանեան պաշտօնաթերթի յա-ւելումներէն բազմաթիւ գլուխներ թարգ-մանած է իր Հայքիի ցեղապանութիւնը ըստ Երկրագունդի փաստագրերի (Ե-րեւան, 1988) խորագիրը կրող հատորին մէջ։ Այս հատորն ալ լոյս տեսած է Երե-ւանի Գիտական Ակադեմիայի հրատարակ-չատունէն։

Կը նշանակէ թէ առնուազն չորս անձե-րու կողմէ Թաղվիմ-ի վէճայի-ի յաւել-ումները արդէն նախապէս ուղղակի օս-մաներէնէ թարգմանուելով օգտագոր-ծուած են։ Ատոնցմէ եթէ առաջին երեքը Թաղվիմ-ի վէճայի-ի բնագիրները տե-սած են, Աւետիս Փափազեան, ինչպէս կը գրէ իր նախաբանին մէջ, իր ձեռքին տակ ունեցած է մի միայն պատմականը։ Այս մասին ալ առանձնաբար ստորեւ պի-տի անդադառնանք։

Տատրեան կը գրէ թէ Սփիւռքի մէջ Թաղվիմ-ի վէճայի-ի յաւելումները որեւէ գրադարանի կամ դիւանի մէջ չկան։ Սա եւս սխալ կարծիք մըն է զոր կ'ու-զենք ճշդել։ Նախ մենք ոչ Եւրոպայի մէջ ալ կը տեսնենք իր պատրիարքարանի գը-րագրանին հետ այս ուղղութեամբ տե-ղեկութիւն ուղած կամ թղթակցութիւն ունեցած ենք։ Այս կը բաւէ իսկ հաստա-տելու թէ ուրիշ գրադարաններու մէջ եւս կան օրինակներ որոնցմէ ատենին օգտը-ւած ենք։ Տեղեակ չենք թէ Ղազարեան ո՛ր կըրցած է օսմանեան պաշտօնաթեր-թին օրինակները տեսնել, միայն յայտնի է թէ Գրեկերը զանոնք տեսած է Եւրոսա-ղէմի պատրիարքարանին գրադարանը այսինքն այն օրինակը որ Տատրեան յետոյ տեսած է։ Իսկ թէ յիշեալ թերթի պատ-

մէջները ի՞նչ կերպով Երեւանի Գիտական Ակադեմիայի գրադարանը ձա՞րմորւած են, սա ալ ուրիշ պատմութիւն մըն է որ այս առիթով կ'ուզենք լուսաբանել։ Մա-նօթ է թէ մօտ քան տարիներ առաջ, հայկական հաւաքելական շարժումներուն առերթը Հայ Դատի Եւրոպայի եւ Ամե-րիկաներու յանձնախումբերը որքան մեղ-ւաքան գործունէութեան լծուած էին։ Այդ օրերուն, փարիզահայ ազգային եւ մեր ալ լաւ բարեկամ Պր. Կարալիս (Խոփէ) Ջրաշէան մեզմէ քանիցս փա-տաթուղթեր խնդրեց ի խնդիր Հայ Դատի միջազգային ատեններու առկէ յա-մըլտութեան համար կատարուած աշխա-տանքին։ Այդ ժամանակները մենք կը ծը-րագրէինք Թաղվիմ-ի վէճայի յաւելումնե-րը օսմաներէնէ Փրանսերէնի թարգ-մանել եւ հրատարակել։ Բայց այդպիսի ծրագիր մը կարելի չէր երկու տարեկէն առաջ իրականացնել, մինչդեռ սոյն վա-ւերագրերը փութով անհրաժեշտ էին։ Իր խնդրանքին ընդառաջ դադարեց եւ Պ. Ջրաշէան մեր տեղեկութիւններուն վը-րայ յենլով այդ պաշտօնաթերթին յա-ւելումներուն պատմականները հանեց։ Եւ երբ քանի մը տարի յետոյ Երեւան գնաց օրինակ մը Գիտութիւններու Ակադեմիա-յի գրադարանին յանձնեց։ Այս պայման-ներու տակ է որ Փափազեան այս արժե-քաւոր փաստաթուղթին պատմէնը կըրցած է տեսնել։ Իսկ կան այլ տեղեկութիւններ Եղեռնին վերաբերեալ, որոնք լոյս տե-սած են միմիայն պաշտօնաթերթին մէջ եւ ոչ յաւելումներուն, զանոնք ոչ փա-փազեան եւ ոչ ալ միւսները տեսած են։ Թերեւս Տատրեան ունեցած է զանոնք։

(Մնացեալը յաջորդով)

Հ.Բ.Ը.Մ.Ի ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆԸ
«ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԱՊԱԳԱՆ»
ՆԻԻԹԻՆ ՇՈՒՐՁ

Փարիզի Նուպարեան մատենադարանին նախաձեռնությամբ լույս տեսած «Հայ ժամանակակից պատմությունը Հանդէս»-ին անդրանիկ թիւին հրատարակման առթիւ Հ. Բ. Ը. Մ. -ի փարիզեան շրջանի մարմինը, Ձորեղարթի, Ապրիլ 12-ին, «Հայկական ցեղասպանության ապագան» նիւթին շուրջ կլոր սեղան մը կազմակերպած էր, Ալեք Մանուկեան Մշակույթի Կեդրոնին մէջ:

Օրուան նիւթին որպէս ծանօթ մասնագետներ հրաւիրուած էին Նուպարեան մատենադարանի տնօրէն, պատմութեան տալիս, Յարութիւն Գեորգեան, որ ըստանձնած էր նաեւ երեկոյթը վարելու պաշտօնը, պատմաբան տալիս Արթուր Պէլլէրեան եւ երկրորդը սերունդէն կարծ Միւստեան:

Հ. Բ. Ը. Մ. -ի փարիզեան շրջանի մարմինը նախագահ Ա. Կէօվճեանի բարի գալուտեան խօսքերէն ետք, Յ. Գեորգեան, նախքան կլոր սեղանի բացումը, շեշտեց անոր նպատակը՝ երեք տարբեր սերունդի պատկանող պատմաբաններու մասնակցութեամբ ծեծել «ցեղասպանութեան ապագան» նիւթը: Ան աւելցուց նաեւ որ, մասամբ «գրգռիչ» այս խորագիրը, ըստ իրեն, կ'առնուէր այն փոփոխութեան, որ արձանագրեց հայ ընկերութիւնը, որ ցեղասպանութեան հետեւող տարիներէն ի վեր չեղաւ պաշտպանելու իր դատը, ապա, շուրջ 10 - 15 տարի է կ'արդիականանայ, հաւաքական ձախողութիւնը իր պայքարին համար գէշեր մը վերածելու նպատակով:

Հարցը քննարկուեցաւ ընդհանուր երեք անկիւններէ. ա) պատմական հետազոտութիւնները, բ) ցեղասպանութեան հետեւանքները եւ գ) հայկական Պետութեան հաստատման ներգործութիւնը ճանաչումը կամ հատուցումը նման խնդիրներու վրայ:

Առաջինին շուրջ է, որ արտայայտուեցան տալիս Պէլլէրեան: Անդրադարձաւ Վահագն Տառնեանի վերջեւ լույս տեսած թրքերէնի թարգմանուած հատորին, նախքան յիշատակելը այն բոլոր կարեւորագոյն աղբիւրները, որոնք որպէս նիւթ ունին հայկական ցեղասպանութիւնը:

Կարծ Միւստեան իր կարգին յայտնեց այն կարծիքը որ, թուրքերէն խոսակցութեան գործերով պիտի ստիպուի որոշ զիջումներ ընել եւ ճանչնալ՝ ցեղասպանութիւնը: Յարութիւն Գեորգեան խօսեցաւ վերջին տարիներուն ընդհանրացած երեւոյթի մը՝ «մանրա - պատմութեան»

ԶԱՅՆԵՐ
ԳԱԻԱՌԵՆ

«ԱՄԱՏԵՈՒՍ»
ՀԻՄՆԱՐԿԻ

1994-Ի ԴԱՓՆԵԿԻՐՆԵՐՈՒ
ՀԱՄԵՐԳԸ

ՄԱՐՍԻՅԱ. - («Յառաջ») .

«Ամատու» հիմնարկը ստեղծուած 1989-ին եւ որուն հիմնադիր նախագահն է՝ Յովհ. Անաստասեան կը շարունակէ իր երաժշտական գործունէութիւնը կազմակերպելով փառատոն մրցումներ, համերգներ: Հիմնարկը հիմնական նպատակ ունի յայտնաբերել երիտասարդ տաղանդներ եւ օգնել անոնց ծաղկումին:

Այսպէս, Ապրիլ 12-ին, Մարտի 12-ի Հայ Մշակույթի Տան ըմբէն ունկնդրեցին Տաթևիկ Եսայանը եւ Կարինէ Պօղոսեանը (գաշնակ), տասնութեց տարեկան, յայտագրի մը մէջ բաղկացած դասական հեղինակներու գործերէ եւ նաեւ հայ երգահաններու՝ Խոսրոս Պաղտասարեանի, Անու Բարաշեանի, Արամ Պաշտպանի ստեղծագործութիւններէ: Փոքրիկն՝ Վարդիմիր Գրոյեան, տասնութեց տարեկան, ստեղծելով մերթ ընկերացաւ, մերթ «նոյս»ներ ըրաւ գրաւելով ունկնդիրներուն համակրութիւնը եւ արժանանալով անոնց ջերմ գնահատական արտայայտութիւններուն: Շուշանիկ Կոյսեան, տասնութեց տարեկան, մեկնաբանեց ազգասիրական եւ ռազմական երգեր՝ «Քաղաքի գնացէ՛ք», «Գետալէն», «Շուշի», «Արեւիկա դուռ», «Համաբարձման Երկուշաբթի» (Սասունի երգ), եւայլն... Եւ իր երկատարակական ձայնով, խաղաղափառ չեղեցիկ խելք արժանի ծափահարութիւններ: Յայտագիրը վերջապէս պարբերով: Յովհաննէս Վարդեմանեան, քսաներկու տարեկան եւ դարձեալ Շուշանիկ Կոյսեան ներկայացուցին գաւառական պարերու փունջ մը՝ Վասպուրականի «Ուղտակալ պար», Սասունի՝ «Քոչարի», Տարսնի ռազմական պար՝ «Գերծ», Սասունի ծափ պար՝ «Եւր խոլը» եւայլն...

Մէկուկէս ժամուան յայտագիր մը որուն ընթացքին երկատարակ արուեստագետները ցոյց տուին ձիւրքեր, շնորհներ, տաղանդ եւ բերին ծափ ու ջերմութիւն ուրախութեամբ: Սակայն հոգեբան վերադարձի հարցը իրատես հեռանկար մը չի նկատեր: Այս մասին Յ. Գեորգեանի կարծիքն ալ այն էր որ հոգային որեւէ պահանջի վերաբերեալ բանակցութիւն պէտք է կատարուի բացարձակապէս հայկական Պետութեան կողմէ եւ ոչ թէ՛ Սփիւռքին, բայց ան ալ պէտք է իր ազդեցութիւնը բանեցնէ Պետութեան վրայ, եթէ այս վերջինը չափազանց զիջումները:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

շուրջը կը հնչեն միօրինակ զննողով: Ձեռքին ունի ճախարակ մը, որուն վրայ կ'որդէ իր մանած կոշտ բուրդէ թիւը: Աւելի ուշ՝ մատանի կարկահին վրայ Հէլէն պիտի հիւսէ գունաւոր կոպիտ ծածկոցներ զորս հովիւ տղաքը իրենց հետ պիտի առնեն, երբ ձմեռամուտին՝ ոչխարները արածելու հանեն գէպի բլուրները: Իր մանկապարտէս ճամբկապատ աչքերով՝ Մարիա կը դիտէ ձիւրքերու զարդաւոր աւելի դեռատի կիները եւ արհամարհական թքոց մը կ'արձակէ, ապա կը շարունակէ իր խեղճուի երգը - ձիւրքերի մը վրայ թառած երկու աղաւանդու մասին: Ոսկեզոյն արծիւներ կը թեւածեն մոխրագոյն երկրներէ մէջ: Նոյնիները՝ մոխրագոյն ստաւած ծուխի պէս՝ իրենց ցոլքին վրայ կը հակին: Երկուցներէն բաւական անդին՝ նաեւ մը սեւ ուրուագիծը անշարժ կը կենայ, կամ տերեւի մը վրայ նստած միջատի պէս իր թիւրու ճաճանչումով կը քաշկուտուի զանդառ ու անճարակ յառաջ խաղաղօրով: Ատենը եկած է, որ մեր շինած վատարանին համար փայտ կոտրենք, նոճիներուն ջերմ, ճոխ, ջնարակի եւ վուշի հոտը առնելով: Ատենը եկած է, որ պատրաստուինք անձրեւախառն առաջին փոթորիկին ու նաեւ Արարիկի եւ աշուղի երգերը կողմէն մայրամուտներու:

ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԸ՝
ՔԱՐԱՅԵՕՁ

Երեքշաբթի օր երբ հին նաւահանգիստը հասանք, փոքրիկն ի վան Ջարեան Սր-

Մշակույթի Տան մէջ ելոյթ ունեցան հինգ երիտասարդներ, հինգն ալ դափնեկիրներ 1994-ի փառատոններուն կազմակերպուած Ստեփանակերտ, Վանաձոր, Գիւմրի, Սպիտակ: Տաթևիկ Եսայան, տասնութեց տարեկան, ջութակահարուհի, ստացած է 1994-ի Մրցարթի մրցումին՝ Արամ Պաշտպանի Մրցանակը շնորհը: Մարտի 12-ի Արամ Պաշտպանի Հիմնարկին կողմէ:

Ձեռնարկը նուիրուած էր հայկական ցեղասպանութեան 80-ամեակին, Յովհաննէս Անաստասեան նկարադրեց Հայաստանի աղէտալ շրջաններուն եւ Ղարաբաղի մէջ կազմակերպած փառատոններուն պայմաններուն ու մրցոյթներուն ստեղծած յանգրութիւնները, եւ՝ թեկնածուներու թիւով եւ՝ ժողովրդավարական հետաքրքրութեամբ: Ընդդէմ գոհունակութեամբ թեկնածուներուն շատ լուրջ մօտեցումը, դատապարտի անդամներուն երաժշտական բարձր մակարդակը եւ նաեւ Հայաստանի իշխանութիւններուն եւ Եկեղեցւոյ ցուցաբերած չափազանցութիւնը:

Մարտի 12-ի Հայ Մշակույթի Տան ըմբէն ունկնդրեցին Տաթևիկ Եսայանը եւ Կարինէ Պօղոսեանը (գաշնակ), տասնութեց տարեկան, յայտագրի մը մէջ բաղկացած դասական հեղինակներու գործերէ եւ նաեւ հայ երգահաններու՝ Խոսրոս Պաղտասարեանի, Անու Բարաշեանի, Արամ Պաշտպանի ստեղծագործութիւններէ: Փոքրիկն՝ Վարդիմիր Գրոյեան, տասնութեց տարեկան, ստեղծելով մերթ ընկերացաւ, մերթ «նոյս»ներ ըրաւ գրաւելով ունկնդիրներուն համակրութիւնը եւ արժանանալով անոնց ջերմ գնահատական արտայայտութիւններուն: Շուշանիկ Կոյսեան, տասնութեց տարեկան, մեկնաբանեց ազգասիրական եւ ռազմական երգեր՝ «Քաղաքի գնացէ՛ք», «Գետալէն», «Շուշի», «Արեւիկա դուռ», «Համաբարձման Երկուշաբթի» (Սասունի երգ), եւայլն... Եւ իր երկատարակական ձայնով, խաղաղափառ չեղեցիկ խելք արժանի ծափահարութիւններ: Յայտագիրը վերջապէս պարբերով: Յովհաննէս Վարդեմանեան, քսաներկու տարեկան եւ դարձեալ Շուշանիկ Կոյսեան ներկայացուցին գաւառական պարերու փունջ մը՝ Վասպուրականի «Ուղտակալ պար», Սասունի՝ «Քոչարի», Տարսնի ռազմական պար՝ «Գերծ», Սասունի ծափ պար՝ «Եւր խոլը» եւայլն...

Մէկուկէս ժամուան յայտագիր մը որուն ընթացքին երկատարակ արուեստագետները ցոյց տուին ձիւրքեր, շնորհներ, տաղանդ եւ բերին ծափ ու ջերմութիւն ուրախութեամբ: Սակայն հոգեբան վերադարձի հարցը իրատես հեռանկար մը չի նկատեր: Այս մասին Յ. Գեորգեանի կարծիքն ալ այն էր որ հոգային որեւէ պահանջի վերաբերեալ բանակցութիւն պէտք է կատարուի բացարձակապէս հայկական Պետութեան կողմէ եւ ոչ թէ՛ Սփիւռքին, բայց ան ալ պէտք է իր ազդեցութիւնը բանեցնէ Պետութեան վրայ, եթէ այս վերջինը չափազանց զիջումները:

Սմէն պարագայի մէջ յաջողութիւնը յարատեւութեան մէջ է:

ԴԱՂԱՌԻԹԻ
ԴԱՂԱՌԻԹ

ՍԵԼԱՆԻԿԻ (Յունաստան) մէջ, Ապրիլ 9-ին, նախաձեռնութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին, քաղաքական հանրաժողով մը տեղի ունեցած է Արիստոտէլեան համալսարանի սրահին մէջ: Հովանաւորութիւնը ստանձնած էր Կիրոսի Նախիկն Նախագահ՝ Քիւրիանու: Օրուան զլխաւոր բանախօսը եղած է քաղաքական դիտարկեանց դասախոս՝ Սթեփան Փերաքիս՝ նիւթ ունենալով «Հայաստանի փոխանցման չեմբէն: Ցեղասպանութեանն պետականութիւն»: Ողջոյն խօսք արտասանած է Արիստոտէլեան համալսարանի նախագահը՝ Անթոնի Մանտիս: Հանդիսութեան բացումը կատարած է Կիւլա Գասպարեան: Հ. Յ. Դ. երկատարակական Սողոմոն Թէհլիրեան խումբին կողմէ խօսած է Տիգրան Պլէճեան:

Ա.Թ.Ե.Բ. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, նախաձեռնութեամբ Համադպային Երբ. Վարդութեան, մէկ ժամ տեւող ելոյթ մը ունեցած է, Ապրիլ 10-ին, Երեւանի «Կոմիտաս» քառակու մեծ տըպաւորութիւն գործերով:

ՄԱՐՏԻԱԼԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Ապրիլ 9-ին, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նահապետ գործերու, նախաձեռնութեամբ Համադպային տեղոյն մասնաճիւղին: Բացումը կատարած է Տիգրիկ Մանճիկեան որ ներկայացուցած է նաեւ օրուան երկու բանախօսներ՝ Գարեթի Պատմական եւ Յասմիկ Ինճէճիկեան: Առաջինին նիւթը եղած է «Գեղապաշտ սերունդի գրական նկարագիրը», երկրորդը խօսած է «Կոմիտասի երգերն ու կոտակը» նիւթին շուրջ: Գործադրուած է համապատասխան գեղարուեստական բաժին մը:

ԹՈՐՈՐԹՈՅԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ Յովնանեան սրահին մէջ, Ապրիլ 6-ին, դասախօսական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նախաձեռնութեամբ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ Համադպային դրական յանձնախումբին: Բացման խօսքը արտասանած է Յակոբ Արթիկեան եւ ներկայացուցած օրուան դասախօս՝ Արմէն Հախնապարեան (անդամ է հայկական ձարտարապետութիւնը ուսումնասիրող կազմակերպութեան եւ կ'ապրի Գերմանիոյ Ապիլը քաղաքը): Ա. Հախնապարեանի նիւթը եղած է «Պատմական Հայաստանի յուշակոթողները», բայց խօսած է նաեւ իր կազմակերպութեան գործունէութեան մասին:

ՊԵՏՐՈՒԹԻ Լիւսնանահայ Օգնութեան իր մասնաճիւղը մկրտուած է նոր անունով մը՝ «Մեդրի» Մարտ 27-ին, Լոնկ պիչ ծովահայտաց ճաշարանին մէջ: Հանդիսութեան բացումը կատարած է վարչութեան ատենապետուհին՝ Ռիթա Պոստոյեան: Օրուան բանախօսուհին եղած է Ծահանդուխտ որ անդրադարձած է մասնաճիւղին անցեալին եւ ներկային: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը եւ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ եղած են սրտաբուխ նուէրներ:

ՊՈԼՍՈՅ Աթաթիւրը Մշակութային Կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 11-ին, սենյակին երաժշտութեան բացումը երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նախաձեռնութեամբ Միւստեան Սանուց Միութեան: Օրուան յայտագիրը կ'ապահովէր Լեւոն Ձիլինկերեան (Ջութակահար) որու կ'ընկերակցէր, գաշնակով, ճանա Կիւրմէն: Ունկնդրուած են Շուշանիկ, Պէթհովընի, Պրամիս եւ Ալան Յովհաննէսի գործերէն: Լոնտոնայինակ արուեստագէտը, որու քառակու մեծ համբաւ կը վայելէ, նախապէս ալ (Ապրիլ 8-ին) մեծ յաջողութիւն արձանագրած էր Իսթանպուլի պետական սենֆոնիք նուագախումբի նուագահանգէսներու շարքին:

ԳԵՄՊՐԻԶԻ (Գանատա) մէջ, Մարտ 26-ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ. -ի տեղւոյն Մեդրի մասնաճիւղի անդանախօսութեան տօնակատարութիւնը: Օրուան զլխաւոր բանախօսը եղած է Սոնա Մարգիսեան:

ԼՕՐԸՆՍ ՏԸՌԵԼ
Պ Ր Ո Ս Պ Ե Ր Ո Յ Ի
Կ Ղ Զ Ի Ն
Ներածական՝ Գործու կղզիի
բնութեան ու ապրելակերպի
Աճգիւրդէն Թարգմանք՝
ՇԱՔԻ ՏԵՐ - ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

15 - 11 - 37

Ու աշխան առտու մը կ'արթննաւ եւ կը նշմարէր որ ամէն ինչի գոյնը փոխուած է: Երկրի վրայ մուգ մարգարտագոյն կը փայլէ եւ արեւը կը բարձրանայ արեւան դուռի պէս - քանի որ Ալպանական լեռներուն դաղաթները ձիւնով ծածկուած են այժմ: Մուր դարձած է կապարագոյն ու թանձր, ձիւններէն մուր մոխրագոյն լուսնոսկի: Գիւղերու բոխերիկները կը ծխան, ոչխարներու հօտին զլուրը անցած՝ գէպի հրուանդանին ծայրը յառաջացող Մարիայի շուշուր սպիտակ թեթիւ զլուրի մը կը կազմէ օդին մէջ: Յնցողութեան մէջ փաթեցուած, ոտքին կաշիէ մաշիկներով, ամբողջ օրը ան նստած կ'անցընէ խոտերուն եւ մրտենիներուն մէջ՝ յոյնած վառիկ իր տկար ձայնով երգելով, մինչ ոչխարներուն զանգակները իր

(Ծառ. Ա. Էջեմ)

Բերով եւ «Հոգեւոր»ով փակեց հանդիսութիւնը:

ԿԱՐՏԱՆ

Ապրիլ 24-ին, ժամը 10-ին ժողովուրդը ըստ սովորութեան հաւաքուեցաւ քաղաքի գերեզմանատան մուտքը եւ քաղեց մինչեւ Մեծախնայեան Յուշարձանը: Կարտանի Հայ Մշակութային Միութեան նախագահը Կարապետ Տօրոյեան արտասանեց օրւան ճառը: Քաղաքապետը՝ Ռոմէ Մէլի իր խօսքին մէջ դատաւարտեց հայկական ցեղասպանութիւնը: Մահար իջկը. Քհնյ. Նաճառեանի հակիրճ խօսքերէն եւ աղօթքէն յետոյ փակուեցաւ ողբերգութիւնը:

ԷՔՍ-ԱՆ-ՓՐՈՎԱՆՍ

Ապրիլ 24, ժամը 11.30-ին Էքս - Ան - Փրովանսի հայութիւնը համախմբուեցաւ «Փլաւ տ'Արմէնի» Նահատակաց Յուշարձանին առջեւ: Զետեղուեցան ծաղկեպսակներ: Ներկայ եղան քաղաքապետը՝ Փրանսուա Փիլլըրը եւ երեսփոխան՝ Ժան Պեննար Ռէմոն: Խօսք առին Էքս - Ան - Փրովանսի Հայ Մշակութային Միութեան նախագահը՝ Արտաւազը, Համբարձումեան եւ Ժաք Շամանեան: Մահար իջկը. Քհնյ. Նաճառեան ըսաւ քանի մը խօսք հայերէն եւ «Հոգեւոր»ով փակեց արարողութիւնը:

ԱՎԻՆԵՈՆ

Ապրիլ 23-ին, Ս. Վարդան Եկեղեցին պատարագ մատուցեց հոգեւոր հովիւ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան եւ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւն: Յետոյ, տեղի ունեցաւ հակում:

Ապրիլ 24-ին, ժողովուրդը համախմբուեցաւ քաղաքապետարանի հրապարակը եւ քաղեց մինչեւ Ժան Ալթէնի արձանը ուր գետեղուած է յուշաքար մը ի յիշատակ 1915-ի նահատակներուն: Ներկայ եղաւ Ալլինիոնի քաղաքապետը Ռոմէ Ռաֆիէ: Վարդան մը լուսնիէն եւ ծաղկեպսակներու զետեղումէն յետոյ խօսք առաւ Ալին Էքմէլեան նախագահուհին Ալլինիոնի Հայ Մշակութային Միութեան: Հուսկ, Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեանի քանի մը խօսքերով եւ «Հոգեւոր»ով փակեց արարողութիւնը:

ԱՐՄԵՆՓՐԷՍ

(Ապրիլ 22 / 26)

ՀԱՊԻ
ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ
ՀԱՆԻԻՊՈՒՄ

Մոսկուայի մէջ Ապրիլ 21-ին տեղի ունեցած է ՀԱՊԻ-ի երկիրներու Արտաքին նախարարներու հերթական հանդիպումը, որու մասնակցած է նաեւ Վ. Փափազեան: Օրակարգի նիւթ եղած են ՀԱՊԻ-ի անդամ Պետութեանց սահմաններու պաշտպանութեան մէջ համագործակցութեան, ապահովութեան, համաշխարհային Բ. պատերազմի յաղթանակի 50-ամեակի յորհրդանշական հանդիսութեանց կազմակերպման եւ մարդկային իրաւանց առնչուող հարցեր:

ՌԻՓԱՆԻԻԹԻ

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՊԱՏՈՒՆԻՊԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԱՅՑԵՆՈՒԹԻՒՆԸ

Լ. Տէր - Պետրոսեան Ապրիլ 20-ին ընդունած է Միացեալ Նահանգներու Ռեպուբլիկի փոխ նախարարը եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը: Հանդիպումին քննարկուած են Հայաստանի ու Ռեպուբլիկի մարդին զարգացման առնչուող հարցեր:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ - ԿՈՎԿԱՍ

Ապրիլ 20-ին Բ. Ելցին Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան ներկայացուցիչներու եւ Կովկասի ղեկավարներու հետ խորհրդակցական հանդիպում մը ունեցած է, որու ընթացքին քննարկուած են կովկասեան երկիրներու հետ Ռուսաստանի յարաբերութիւններուն առնչուող հարցեր: Ներկայ եղած է նաեւ

HAMASKAINE — PARIS

et
Le Comité de Défense
de la Cause Arménienne

vous invitent
à la présentation du livre :

Autopsie du Génocide Arménien

Entre l'Empire ottoman
et les grandes puissances
de

VAHAKN DADRIAN

avec projection de diapositives

La présentation sera animée par
Gérard CHALIAND

le Vendredi 28 Avril à 20 h 30
Salle Zarouhie et Dikran Démirian
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue, Paris 9e (M^o Cadet)
Tél. : 48. 24. 63. 89.
— Entrée libre —

Gala Artistique

de l'ASSOCIATION MACHTOTZ
avec le concours de l'A.C.O.A.

« C A M A R A D E »

PANTCHOUNI A DZABELVAR

pièce satirique de Yervant ODIAN

à l'occasion du 125e anniversaire
de sa naissance

scénario et mise en scène de

GERALD PAPASIAN

décor: Joseph GOSTANTINIAN

La Chorale Daron chante KOMITAS

à l'occasion du 125e anniversaire
de sa naissance

RECITAL POETIQUE

Invitée d'Arménie

IRINA MEGUERDITCHIAN

ARDACHES VOSKANIAN

NORA ARMANI

& GERALD PAPASIAN

le Jeudi 4 Mai à 20 heures 15

l'Auditorium d'Issy-les-Moulineaux

13, rue Danton, M^o Mairie d'Issy

Réervations au:

(1) 47 50 97 51 / (1) 30 24 73 67

(1) 48 41 49 37.

վարչապետ Զեյնոմիրովին եւ զօրքերու
զխաւոր հրամանատար Ա. Նիկողոսյե:

ՋԱՐԱՐ ԶԱՆԹԻ
ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ

Երեւանի ընդլայնուող նոր կառուցուող
Ջրատարի ցանցին 1200 մեթրոնց առաջին
հատուածին շինութիւնը աւարտած է: Ան
կը սկսի մեթրոյի «Զօրավար Անդրանիկ»
կայարանը եւ կը հասնի մինչեւ Հրազդան
գետափը: Ապրիլ 19-ին, յատակի եւ ընդ-
լայնուող մասերուն միացման ներկայ
գտնուած է նաեւ վարչապետ Հ. Բաղդատեան:

ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ
ՀԱՐՑԵՐԸ

Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Բ. Ա.
րաքեան Ապրիլ 19-ին ընդունած է նախ-
կին ռազմիկներու եւ աշխատակողներու
պատուիրակութիւն մը: Անոնք ներկայա-
ցուցած են զիրենք յուզող հարցերը եւ ի-
րենց պահանջները: Բ. Արաքեան ալ
այդ հարցերու կապակցութեամբ ծանո-
թացուցած է իր մօտեցումը:

ԱՐՄԵՆ ԿԻՐԱՎՈՍԵԱՆ
ԿԻՐՈՒՄԻ ԳԵՍՊԱՆ

Լ. Տէր - Պետրոսեանի հրամանագրով
Հայաստանի Աթէնքի ղեկավար Արմէն Կի-
րակոսեան, նշանակուած է նաեւ Հայաս-
տանի Կիւրոսի մօտ լիազօր ղեկավար:
Նստավայրը կը մնայ Աթէնք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Հանրապետութեան ղեկ-
ավարտունը ցաւով տեղեկացաւ որ Ապ-
րիլի 22-ին կեսանի 69-րդ տարում անըս-
պասելի վախճանուեց լուսաւորի աղնիւ ու
աշխատասէր մի անձ, ազգային բարերար
ու մեծ հայրենասէր՝

ԿԱՐՕ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԸ:

Այս տխուր առիթով Հայաստանի Հան-
րապետութեան ղեկավարտունը իր խո-
րին ցաւակցութիւնն ու վշտակցութիւնն
է յայտնում Տիկին Մուրատեանին, հան-
դուցեալի բոլոր ազգակիցներին ու մեր-
ձաւորներին:

ՇՆՈՐՀԱՎԱԼԻԲ

Յաւէտ Ողբացեալ Ալէն Պաքըրեանի
մահուան եւ յուշարկաւորութեան առթիւ,
շնորհակալութեամբ ստացուած են փոխան
ծաղկեպսակի կատարուած հետեւեալ նը-
ւերատուութիւնները. -

Այրի Տիկին Պաքըրեան եւ զաւակները
2000 Ժր. Համազգային վարժարանին եւ
1000 Ժր. Պոմոնի Եկեղեցիին, Տէր եւ Տի-
կին Ռոպէր Սարաճեան 500 Ժր. Համազ-
գային Վրժ. Եւ 200 Ժր. Եկեղեցիին,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Սարաճեան, Պր. Խո-
մոն Սարաճեան 1000-ական Ժր. Համազ-
գայինին, Պր. Թիէրի եւ Ժօէլ Սարաճեան
500 Համազգայինին, Տէր եւ Տիկին Էրիք
Սարաճեան 1000 Համազգայինին, Տէր եւ
Տիկին Ռոմէ Յարութիւնեան 1000 Համազ-
գայինին եւ 500 Ժր. Եկեղեցւոյ, Տէր եւ
Տիկին Վանիկ Հելոյեան 1000 Համազգա-
յինին եւ 500 Եկեղեցւոյ, Տիկին Մանու-
շակ Հելոյեան 500 Համազգայինին, Տէր
եւ Տիկին Խաւար Յարութիւնեան 1000
Համազգայինին, Տիկին Յարութիւնեան եւ
զաւակները 1000 Համազգայինին, Տէր եւ
Տիկին Հերեմիայեան եւ զաւակները 500
Համազգայինին, Տէր եւ Տիկին Ժաք Սէ-
մէրճեան 700 Ժր. Համազգայինին, Մուլէն
տ'Արլի իր զրացի եւ բարեկամները 3250
Փրանք Համազգայինին, Հ. Յ. Դանա-
ցեւորին 3000 Ժր. Համազգայինին, Մար-
տէյի Կապույտ Խաչի չորս մանածիկները
2000 Ժր. Համազգայինին, Համազգային
վարժարանի Ուսուցչաց Մարմին 2000 Ժր.
Համազգայինին, Պոմոնի Հայոց Եկեղեցին
1200 Ժր. Համազգայինին, Պուլվար Օտ-
տոյի Հայոց Եկեղեցին 1000 Ժր. Համազ-
գայինին Սէն - Պաղի Մշակութային
Տունը 1000 Ժր. Համազգայինին, Հ. Մ.
Լ. Մ. Արծիւ 500 Համազգայինին, Պար-
սամեան վարժարան եւ Ներկայացուցչա-
կան Խորհուրդ Գօթ տ'Ալլիւր 500 Համազ-
գայինին, Սէն - Թ'Անթուանի Հայոց Եկե-
ղեցին 300 Պոմոնի Հայոց Եկեղեցւոյ, Տի-
կին Էլիք Յակոբեան 200 Համազգայինին,
Տէր եւ Տիկին Բաֆֆի Նազարեան 100 Ժր.
Համազգայինին, Նաւին Հերվէ եւ Բիշար
Ղևոնդեան 400 Համազգայինին, Տէր եւ
Տիկին Բաֆֆի Արզումանեան 300 Հա-
մազգայինին, Տէր եւ Տիկին Վարուժան
Գարակէօզեան 300 Համազգային եւ 200
Եկեղեցւոյ:

(Ծառ. 1)

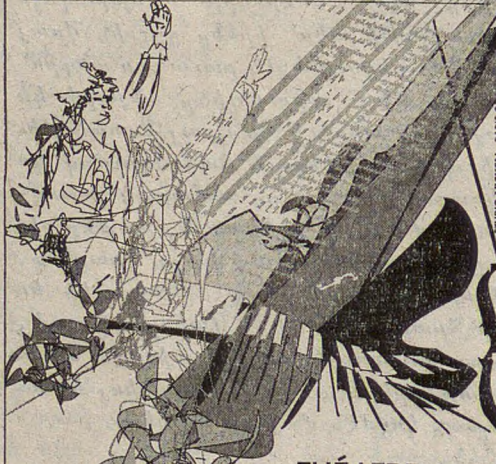
CONCERT SPECTACLE

CROIX-BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

SECTION TER TAVTIAN DE CHAVILLE 1935 -1995

LE SAMEDI 6 MAI 1995
À 20H30

QUATUOR ANI
ENSEMBLE DE MUSIQUE ARMÉNIENNE
KÉRAM
TROUPE DE DANSE AKHTAMAR
COMPAGNIE RICHARD MOURADIAN
VICKEN

THÉÂTRE
"ATRIUM"
À CHAVILLE

3 BIS PARVIS R.SCHUMAN
885 AV. R.SALENGRO - 92370 CHAVILLE
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS AU (1) 47 50 29 04

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՑԼ

Կը կազմակերպէ՝

Երկու օրեր յատկացուած Հայ Լիգային

Մայիս 13, Ծառաք, ժամը՝ 21-ին

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՅԱՅԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ
- Հայերէն լեզուի ուսուցման
բարեփոխման անհրաժեշտութիւնը -

Լսողա - տետրական դրութեան
ցուցադրում

Սահակ - Մերոպ Մէլ. Կեղրոն
Ա. Զրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 6^e

Մայիս 14, Կիրակի, ժամը՝ 15.30-ին

ՄԻԶՎԱՐԺԱՐԱՆՈՅԻՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՅՈՒՄ

բացառիկ մանակցութեամբ՝
ԳԱՐՈՒՆ

Մանկա - պատանեկան երգչախումբի
տնօրէնուհի Ժիւլիէթ Երմազեան

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
12-14, rue St-Bazile, Marseille 1re
Մուտքերը ազատ են:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Կապույտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօպ
Սասունի մասնաճիւղը կազմակերպած է
«Երազի ճամբով» ժապաւէնի ցուցադրու-
թիւնը, Կիրակի, Մայիս 7, ժամը՝ 15-ին
Մշակոյթի Տան մէջ՝
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1re

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

Dîner Dansant

La Croix Bleue des Arméniens de France, section « A s t r i g » d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel organise un D I N É R D A N S A N T le Samedi 6 Mai à l'espace «Charles Aznavour» (Arnouville) avec la participation du chanteur HAGOP MALDJIAN accompagné de son orchestre NAÏRI. Le dîner sera préparé par le restaurateur Jano le Hay d'Alfortville.

Pour tout renseignement/réservation :
Tél. : 39 85 93 40 / 39 85 29 71.

Sortie touristique

La Croix Bleue des Arméniens de France, section « A g n o u n i » d'Asnières organise une sortie touristique en autocar à REIMS et EPERNAY, le Lundi 8 Mai. Départ: 7h30 — Place de l'Hôtel de Ville, Asnières.

- **Matin Reims:** Visite guidée de la Cathédrale et de la Vieille Ville.
- **Déjeuner** à Reims.
- **Après midi Epernay:** Circuit en petit train dans les caves avec présentation audio de la fabrication de champagne. Dégustation.

Contactez Mesdames :
— Danoux 42 - 42 - 85 - 87;
— Gourdikian 39 - 82 - 65 - 91;
— Terzian 43 - 33 - 88 - 93.
Participation : 260 F.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԱԶԳ. ԻՆՔՆՈՒԹԻԻՆ ԵՒ ԱՐԴԻԱԿԱՆՈՒԹԻԻՆ

ԵՐԵՒԱՆ. « Յառաջ » . -

Այս նիւթին նուիրուած եռօրեայ գիտա-
տոյութիւնը տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ
Ապրիլ 17 - 19: Ան կազմակերպուած էր
ՀՀԿԻ-ի (Հոսմանիտար Հետադարձութիւն-
ների Հայկական կեդրոն) նիւտերուն
փայլուն էր Օրհրայի Հայկազարդ 130 Հո-
րիտոյ դահլիճը: Երեք օրուան ընթացքին
գեկուցումներով Հանգէս եկան Սփիւռքէն
ու Հայաստանէն շուրջ երկու տասնեակ
մասնակցողներ, Հարցին պատմական,
փիլիսոփայական, եկեղեցական, դրական
երեսները ներկայացնող ելուցումներով:

ՀՀԿԻ-ը կազմած են մեծ մասով երիտա-
սարդ խումբ մը Համալսարանականներ
որոնք ձեռնարկած են պարբերականի մը
ալ հրատարակութեան որ կը կոչուի «Ինք-
նութիւն»: Գիտաժողովին ներկայացուե-
ցաւ անոր առաջին թիւը ուր գրութիւններ
ունին նոյնպէս Սփիւռքէն եւ Հայաստա-
նէն անուններ: Գրութիւնները տրուած
են իրենց բնագիտական լեզուներով Հա-
յերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն, եւայլն:

Երեւոյթը ամէն բանէ առաջ կը մատնէ
Հետաքրքրութիւն մը նիւթի մը Հանգէս
որ ընդհանրապէս Սփիւռքի ոլորտին յա-
տուկ կը նկատուէր: Սփիւռքի Հայն էր
որ ինքնութեան հարցի մը դէմ յանդիման
էր, օտար միջավայրներու եւ անոնց ներ-
դրութեան պայմաններուն մէջ: Սակայն
այս գիտահաւաքը փաստն էր որ անկա-
խութեան հետ Հայաստանի մէջ եւս ար-
դիականութեան հայերիին մէջ ինքզինք
գիտելու պահանջը զգալի կ'ըլլար:

Երկրորդ ընդգծելի պարագայ մըն ալ
կը հանդիսանայ այն որ ինքնութեան հար-
ցը մտածումի, պրպտումի հասարակաց
նոր գետին մը կ'ըլլայ Սփիւռքի եւ Հա-
յաստանի մտաւորականութեան համար:

Ապրիլ 17-ի առաւօտեան բացումի նիւ-
տին ներկայ եղան նաեւ փոխ - նախագահ
Գ. Յարութիւնեան, Կրթական նախարա-
րի պաշտօնակատար Ա. Բլէեան, նախա-
դահի խորհրդականներէն Կարիճ Սարգս-
եան, Մատենադարանի տնօրէն Ս. Արեւ-
ելանեան:

Ողջոյնի խօսքով Հանգէս եկաւ ՀՀԿԻ-ի
նախագահ Աշոտ Ոսկանեան, ապա փոխ -
նախագահ Ժորժ. Լեւոն Արարահմանի
ներածականէն ետք առաջին գեկուցումը
ներկայացուց կրկին Ա. Ոսկանեան ծան-
րանալով ինքնութեան հարցին ընդհանրա-
կան բնոյթին վրայ եւ շեշտելով հայկա-
կան պարագան որուն հիմնաքարը կը
հանդիսանար արդիականութեան մէջ,
Երեւոյ:

Գրեզոր Պըլտեան ըսելէ ետք թէ անկախ
Հայաստանի համար օտարերկրացի նը-
կատուածն է ինք որ պիտի խօսի ինքնու-
թեան մասին, նիւթը ներկայացուց
սփիւռքէի գիտակիւնումը. ըսաւ թէ
Սփիւռքի մէջ երկրուութիւնը, օտարու-
թեան դրոճօնը անբաժանելի հիմնատարն
է ինքնութեան: Ապա Փրանսահայ դրա-
կանութեան ընդմէջէն գիտելով հարցը,
ինքնութեան տաղանային մեկնակէտ նշեց
աղէտը ու գլխաւորաբար Սարաֆեանէն,
Շահնուրէն մէջբերումներով խօսեցաւ
այդ տաղանային արտայայտութեան եւ
ընկալման ձեւերուն մասին:

Ֆիլիքս Կարապետեան հարցը գետեղեց
իմաստասիրութեան գիտանկիւնին տակ,
ծանրանալով ի. դարու մեծ փոփոխու-
թիւններուն վրայ:

Գաղիկ Սարգսեան խօսեցաւ պատմու-
թեան կանուխ շրջաններու ինքնութեան
դրսեւորումներու մասին, կապուած քա-
ղաքական անցքերու:

Հ. Լեւոն Ձէքեիեան սահմանելէ ետք ինք-
նութիւնը որպէս մարդուն ետք, ներաշ-
խարհը, ազգային եւ մշակութային հար-
թակներով, ծանրացաւ ինքնութեան բնո-

րոյման հարցերուն վրայ, որպէս դործ-
նական առաջարկ անհրաժեշտ նկատեց ա-
ղէտին վերափոխումն ու շրջանցումը:

Ֆրանսայէն Հ. Փիլալեան որուն ելու-
թը հայերէն թարգմանութեամբ ներկա-
յացուց Գրեզոր Ջանիկեան, կը ծանրանար
դահլիճի եւ զոհի յարաբերութեան վրայ,
«Արեան պարտք, յիշողութեան պարտք»
խորագրուած բնագիրով մը: Ֆեդասպա-
նութիւնը փոխանցումը արգելող բան էր
ու վերապրողները բնականոն կեանք մը
կարենալ ապրելու համար պէտք ունէին
իրենց պապերուն սուգը կատարելու. իսկ
ատրիկա կարելի էր այնքան ատեն որ ոճ-
րապարտին ուրացումը կը շարունակուէր:

Առաջին օրուան վերջին գեկուցումով
Ռուբին Սահակեան հարցը գետեղեց պե-
տութեան կայացման տեսանկիւնէն, Փը-
րանսական, թրքական, ռուսական եւ հայ-
կական օրինակներով:

Երկրորդ օրուան տիրապետող թեման
հիմնուած էր կրօնական գիտանկիւնին վը-
րայ: Նորվան Եպիսկ. Ջաքարեան ներկայ-
ցուց ի. դարուն եկեղեցական ոչ գոհացու-
ցիչ վիճակը ուր ան սահմանափակուած
էր ծիսակատարութեան դրոճով: Ա. 40-
ամեակին երբ հիմնականը օտար հողի
վրայ ծնունդի հարցն էր, տեղական բոլոր
կառոյցները կրկնեցին ԺԹ. դարու պոլ-
սական մոտէլները: Իսկ Բ. 40-ամեակին
եկեղեցին էր կրցած սփիւռքեան առա-
քելութեան վրայ անդրադարձ ունենալ:
Շեշտուած էր ծէսին գերակայութիւնը որ-
պէս բեմադրութիւն, որպէս անբոլանդակ
նշան: Նորվան Եպիսկ. ըսաւ որ այս պայ-
մաններուն մէջ եւ այնքան ատեն որ եկե-
ղեցին չի կրնար ծէսէն անդին մնացած
էականը ընդգրկել իր առաքելութեան մէջ,
քրիստոնէութեան 1700-ամեակի ոգեկո-
չումն ալ պիտի մնայ միմիայն փառաւո-
րումի հանգրուանին վրայ:

Յաջորդ գեկուցումները՝ Ալպէս Ստե-
փանեան, Արտաշէս Ղազարեան եւ Արա
Նեղոյեան (ռուսերէն) շարունակեցին
կրօնական - աստուածաբանական գիտան-
կիւնէն ընդլայնել նիւթը:

Նիւթին գրականութեան առնչութիւնը
արծարծեց Տիթրոյթէն Գեորգ Պարտաք-
եան, Բաֆֆիլի «Սամուէլ»-ին մէջ հայ-
րասպանութեան եւ հայրենասիրութեան
թեման մշակելով: Նկատի ունեցաւ վե-
պին դրուած ժամանակը, Բաֆֆիլի գրելու
մղող դրոճօնները:

Գրական ոլորտին վերաբերող հետաքրք-
րական գեկուցում մըն էր Հրաչիկ Բա-
յազեանի ներկայացուցած որ հիմնուած
էր Հ. Մաթեւոսեանի դրոճին վրայ. ան
աւանդականին ու արդիականին որպէս
սահմանագիծ, սեւեռեցաւ թէքնիքի ներ-
կայութեան, նոյն դրոճին դրոճին մէջ:

Գրականէն դուրս մնացած արուեստի
ոլորտը շօշափող միակ ելուցում ունեցաւ
Վիդէն Ղազարեան որ Արշիլ Կորժիկի նա-
մակներէն առանձնացուց հայկականու-
թեան արտայայտութեան հարցը:

Վարդան Ջալոյեանի ոճիքին դիտումի
կերպերուն նուիրուած գեկուցումէն ետք
Լեւոն Ղազարեան արտայայտուեցաւ հայ-
կական քաղաքական ինքնութեան ձեւաւո-
րումին մասին:

Երրորդ օրուան առաւօտը յատկացուած
էր կլոր սեղանի մը որ կ'ենթադրէր վի-
ճելի հարցերու մասին երկխօսութիւն մը
որ սակայն տեղի չունեցաւ ու շարունակ-
ւեցաւ միտքերու առանձին առանձին ներ-
կայացումը:

Գիտաժողովին աւարտին կոկիկ համեր-
դով մը հանդէս եկաւ «Շարական» համոյ-
թը:

Յատկապէս ծրագրումի որոշ կաղա-
ցումներ ու ձեւի, կերպրկումի դարձու-
թիւններ ունենալով հանդերձ, ձեռ-
նարկը կարեւոր էր անով որ ինչպէս կ'ը-
սէր Գ. Պարտաքեան իր խօսքին աւար-
տին, «ամէնէն երկար ճանապարհն իսկ
կը սկսի առաջին քայլով»:

Ա. ԹՈՒՌՈՅԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿ

ՊՈՍԹԸՆ

(Յապաւումներով)

Պոսթընի շրջանի հայութիւնը Հայկա-
կան Ֆեդասպանութեան 80-ամեակը նշեց
զանազան ձեռնարկներով, որոնցմէ ոմանք
եթէ մաս կը կազմէին ամէնամեայ երե-
ւոյթներուն, ուրիշներ կը յատկանշէին
այս տարեկիցը: Ըսենք նաեւ որ բոլոր ձեռ-
նարկները կը կրէին համադրային բնոյթ
եւ ոգիի արտայայտութիւն:

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 21
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՐՕՇԸ
ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՏԱՆ ՎԵՐԵԻ

Այս տարուան Ապրիլեան ոգեկոչումին
զլխաւոր նախաձեռնողներն էին ծերա-

ԹՈՒՐԲ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕԴԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՆ ՎԵՃԵՐ ԿԸ ՅԱՐՈՒՑԱՆԷ

Ապրիլ 26-ի իր թիւին մէջ «Միւլիէթ»
կարծ թղթակցութեամբ մը կ'անդրադառ-
նայ ԱՆԱՓ-ի (Մայր Հայրենիք Կուսակ-
ցութիւն) ընդհ. քարտուղարին տեսակէտ-
ներուն, զորս արտայայտած է լրագրողի
մը, Ապահովութեան խորհուրդի նիստին
եղբին: Ան ըսած է թէ բնաւ համամիտ չէ
Թանսու Չիլլէրի հետ, որ հրահանգեց Հա-
յաստանի օդային ճամբուն՝ «H - 50»-ի
բացումը: Մ. Եւրմազ ըսած է թէ այնքան
ատեն որ Հայաստան չվերադարձնէ զրա-
ւած հողերը, իրենք պիտի ընդգրկման
Թուրքիոյ բարի կամեցողութեան անփո-
խադարձ քայլերուն: ԱՆԱՓ-ի պարագու-
նը հպարտօրէն յիշած է նաեւ թէ Հայաս-
տանի ուժանիւթ մատակարարելու ծրա-
գիրն ալ ջնջուած էր շնորհիւ իրենց մի-
ջամտութեան:

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ԵՒ ԵՂԱՅՐՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 24-ը, սիւնակներ կը դրաւ նաեւ
Թուրք մամուլին մէջ, բնականաբար բո-
լորովին տարբեր ոճով բայց իրենց յատուկ
նոյն յանկերգներով: Ի տարբերութիւն,
սակայն, նախորդ տարիներուն, ուր յօդ-
ւածները միաբերան կը շրջէին Զարդա-
րարներու եւ զոհերու դերերը, այս տարի
աչքի կը զարնեն նաեւ անցեալի տխուր
դէպքերը անցեալին թողելու, բարեկա-
մութեան, բարի դրացնութեան մաղթանք-
ներ արտայայտող գրութիւններ: Անոնցմէ
մէկն է «Հիւրիւիէթ»-ի Ապրիլ 26-ի թիւին
մէջ Հատի Ուլուէնկիւնի ատորագրութիւնը
կրող յօդուածը, որ Ապրիլ 24-ի օրը Պրի-
սէլի մէջ դէմ դիմաց եկած հայ եւ թուրք
ցուցարարներէն, «Թրքական ճիւղնու-
թեամբ» կը յանգի եղբայրութեան: Ար-
դարեւ, յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ երբ ահ-
նարկ մը նետած է հակադիր ցուցարար
բաղմութիւններուն վրայ, հաստատած
է որ երկու կողմերու մասնակիցներն ալ
իրարու կը նմանին, նոյն պիւսերը ունին,
նոյն շարժումները, նոյն գգնատարու-
մը եւս չունին, ըսելու համար թէ անժխտելի
է անոնց նոյն հողին զաւակները ըլլալու
երեւոյթը: Թուրք լրագրողին համաձայն,
պատասխանատուն ազգամուրթիւնն է,

կուտական Ուորըն Թոլմըն եւ նորընտիր
ներկայացուցիչ Ռէյնը Գաբրիէլեան, հայ
զլխաւոր կազմակերպութիւններուն եւ
եկեղեցիներուն մասնակցութեամբ:

Բացման աղօթքը կատարեց Վեր. Ռո-
նըլտ Թովմասեան, հովիւր Ուաթըրթաու-
նի Հայ Նահատակաց Եկեղեցիին: Ծերա-
կուտական Թոլմընի համար աշխարհի մէջ
ամէն ինչ կը մնար նոյնը Ֆեդասպանութե-
նէն 80 տարի ետք: Ֆեդասպանութիւննե-
րը կը շարունակուէին. Ղարաբաղ կը
մղէր իր դոյապահպանման պայքարը:
Ռէյնը Գաբրիէլեանի - ամերիկահայ եր-
րորդ սերունդէն երիտասարդուհի մը եւ
թոռնուհին՝ վերապրողի մը - համար
Թուրքերը եթէ իսկապէս յաջողած ըլլա-
րին՝ այսօր Հայ մնացած չէր ըլլար:

Գլխաւոր բանախօս Ճուլիա Թաշճեան,

(Շար.ը Դ. Էյ)

ՓՈՒԹՊՈՒԼ ԵՒՐՕ 96

ՄԱՆԻԱ ՅԱՂԹԵՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ՝ 2-0

Եւրօ 96-ի մրցումներու արդիւնքներն
են. -

Ա. խմբի մ. Լեհաստան - Իսրայէլ՝
4 - 3, Ֆրանսա - Սլովակիա՝ 0 - 0, Ալբանի-
ա - Ռումանիա՝ 1 - 4: Գլուխ է Ռու-
մանիա, իրեն կը յաջորդէ Ֆրանսա: Վեր-
ջինն է Ալբանիան:

Բ. խմբի մ. Հայաստան - Սլովակիա՝
0 - 2, Պելժիա - Կիպրոս՝ 2 - 0, Գանիա -
Մակեդոնիա՝ 1 - 0: Սլովակիա կը զլխաւորէ
խմբակը, Հայաստան վերջին է 1 կէտով:
Գ. խմբի մ. Զուիցերլանդ - Թուրքիա՝
1 - 2, Հունգարիա - Շուէտ՝ 1 - 0:

Դ. խմբի մ. Լիտուանիա - Իտալիա՝
0 - 1, Խրուաթիա - Սլովենիա՝ 2 - 0, Էս-
տոնիա - Ուկրաինա՝ 0 - 1:

Ե. խմբի մ. Բելաւուսիա - Մալթա՝
1 - 1, Չեխիա - Հոլանտա՝ 3 - 1, Նորվիգի-
ա - Լուսանպուրի՝ 5 - 0:

Զ. խմբի մ. Իռլանտա - Փորթուգալ՝
1 - 0, Լատվիա - Հիւսիսային Իռլանտա՝
0 - 1, Աւստրիա - Լիխթենշտայն՝ 7 - 0:

Է. խմբի մ. Գերմանիա - Կալիւ 1 - 1,
Մոլտաւիա - Պուկարիա՝ 0 - 3, Վրաս-
տան - Ալբանիա՝ 2 - 0:

որ եղբայրները իրարու դէմ հանեց, դա-
րուս սկիզբը:

Ինչ կը վերաբերի Պրիւսէլի վերոյիշեալ
պատահարին, Թուրք մամուլը կը գրէ թէ
նախապէս տեղեկանալով Հայերու ցոյցին
մասին, խումբ մը Թուրք երիտասարդներ
շուրջ 1000 հոգինոց բազմութիւն մը կազ-
մելով համախմբուած են Թրքական դե-
պատման առջեւ եւ աղբային փառեղբ
երեւելով, Թրքական դրօշակներ ալ պար-
կելով, ուղած են արդեւ հանդիսանալ
Հայերուն դեպանատուն մօտենալուն:
Թրքերէն Թերթերուն համաձայն թիւով
200 այս ցուցարարները մեծ մասամբ
եկած էին Հոլանտային եւ անոնց մէջ աչ-
քառու էր Ատրեյքիներու եւ Գիւրտերը:
Կարեւոր համեմատութիւնը՝ Հաւանաբար
այս պատճառով ալ, Թուրք ցուցարար-
ներու արձակած լոզունգները բացարձա-
կապէս թիրախ ունեցած են Գիւրտերը:
Որեւէ միջադէպ չէ պատահած շնորհիւ
ապահովութեան լայն միջոցներու:

ԵՂԵՌՆԻ 80-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ԽՈՐՀՐԳԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓՐՈՓ. ՏԱՏՐԵԱՆԻ ԳՐԳԻՆ ԹՐԳԵՐԷՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Ulusal ve uluslararası hukuk sorunu olarak Jenosid
ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Գրեց՝ Ա. ՊԵՅԼԷՐԵԱՆ
(Պատմ. Գիտ. Տնփրդ)

(Բ. Է. վերջին մաս)

Տատրեանի թրքերէնի թարգմանում այս փոքր հատորը (*) երեք գլուխներէ կը բաղկանայ որոնց իւրաքանչիւրն ալ ունի իր ենթաբաժինները: Հեղինակը արդարացիօրէն իբր յառաջաբան նախ Օսմանեան կայսրութեան վարչական կառուցելին հիմը հղող մահմետական կրօնքին մեկնաբանութեան վրայ կը ծանրանայ: Մահմետական աշխարհին հոգեբանութեան թափանցելու համար նախ պէտք է հասկնալ այն բոլոր ընկերային, մշակութային եւ կրօնական հակասութիւնները որոնք Օսմանեան կայսրութեան ժողովուրդներու ապրելակերպին ու իրարու հետ փոխ-յարաբերութիւններուն վրայ խորապէս ազդած եւ իրենց դրոշմը դրած են: Երբ հեղինակ մը անտեղեակ է շերիաթ-ի տրամադրութիւններուն անհնար է որ ան կարենայ ճիշդ վերլուծում մը ընել արեւելեան հարցին մասին առհասարակ, իսկ հայկական ցեղապանութեան մասնաւոր: Երբ 19-րդ դարու առաջին քառորդէն ըսկընալ Օսմանեան գահու սուլթաններն ու վեզիրները կամքէ անկախ պատճառներով պարտադրուեցան բարենորոգումներու հաւանքի, ինչու միշտ մահմետական ժողովուրդին ընդդիմութեան բախեցան: Որովհետեւ Օսմանեան պետութեան հպատակները երկու գլխաւոր տարրերէ կը բաղկանային: Առաջինները՝ որպէս մահմետական ժողովուրդներ կամ համայնքներ, կը ներկայացնէին թուրքերը, Արաբները, Քիւրդները, Ալպանացիները եւ Զէրզէները: Երկրին տէրն ու տիրակաւը մահմետական էր որ Մարգարէին յաջորդող իսլամական հպատակ ըլլալով ինքնին իրաւունք տուած էր «անհաւատ» ոչ - իսլամը ճնշելու, կեղեքելու որ օրէնքով հաստատուած էր: Կը նշանակէ թէ հարստահարութիւնները որոնք տեղի կ'ունենային ոչ - իսլամներու դէմ ապօրինի չէին այլ օրինական: Իսկ բարենորոգումներու հռչակագիրները որոնք սկսան 1839-էն սկսեալ որոնք կը ձգտէին երկու-լանքային «հաւատացեալ» իսլամին հետ օրէնքի առաջ հաւասար նկատել այս վերջնական կողմէ ոչ թէ միայն զիջում մը այլ նոյնիսկ իբր նախատիքն նկատուեցաւ մահմետական կրօնքին դէմ: Սուլթանին ոչ - իսլամ հպատակ ժողովուրդները պարտաւորեցին իրենց որոնք անգամ մը որ անոր գերիշխանութիւնը ընդունած այլեւս որեւէ կերպով իրաւունք չունէին հաւասարութիւն պահանջելու: Հաւասարեան պաշտպանութեան համար պատերազմի դաշտ դադող եւ զոհող մահմետականը այս պատճառաւ դիւրութեամբ իր երկրի անդէն ոչ - իսլամին թշնամի եղաւ որ կը յաւակնէր իր հետ հաւասարութեան իրաւունք պահանջելու. առանց զինք զէնքով պարտութեան մատնած ըլլալու:

Ըստ շերիաթ-ի հրահանգներուն, մահմետական մը սուրբ գորութեամբ կրնայ միայն «անհաւատ»ին հպատակել: Մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան սկզբունքը իրեն համար գոյութիւն չունի: Այսօրուան «լաիք» կոչուած Արեւմուտքի աշխարհային թուրքերը մէջ յետագիւորութիւնն ու շերիաթիւնը հետզհետէ տեղ զտնելով մնացած ափ մը ոչ - իսլամները այս պատճառաւ է որ շատ աւելի ծանր կացութեան մատնուած են քան թէ երեսուն - քառասուն տարիներ առաջ: Առանց այս հիմնական սկզբունքի նկատմամբ որ իսլամական կրօնքի ներշնչութիւնով աղբիւր Գուրանի հրահանգներուն վրայ կատարուած է, կարելի չէ հասկընալ ու մեկնաբանել այն բոլոր դժբախտութիւնները որոնց ենթարկուեցան Օսմանեան կայսրութիւնը իսլամի ժողովուրդը Ա. համաշխարհային պատերազմին:

Իսլամը՝ իբր Մարգարէին երկրի վրայ յաջորդող իսլամական հպատակ, ինք - զինքը պարտաւոր կը նկատէ անոր հրահանգներուն հետեւելու ու զանոնք իր ու իր

գործադրելու եւ այս կեանքի գնով: 1894 - 1896-ի հայկական կոտորածներուն ժամանակ մահմետական ժողովուրդին կատարեալ կարգապահութեամբ, բայց սահմարձակ գործունէութիւնը ասոր անհերքելի եւ ցայտուն փաստերէն մին է: 1895 տարւոյն ձմեռն. երբ Արեւմտահայաստանի գրեթէ բոլոր գաւառներուն մէջ անմեղ մարդկանց արիւնը հեղեղի նման կը հոսէր մահմետական ամբողջին մղիչ ուժը նոյնն էր: Ան համոզուած էր թէ, յատկապէս Պոլսէն հրահանգ ստացող գաղտնի գործակալներու ստորերկրեայ գործունէութեան շնորհիւ «յանուն Մարգարէին պատգամին անհրաժեշտ էր Հայը սպաննել» որ կը յաւակնէր ինքնին «հաւատացեալ»ին հետ համահաւասար նկատել: Մահմետականին նշանաբանը եղաւ այսուհետեւ սպաննել անհաւատ Հայը, կողոպտել անոր ստացուածքը եւ բաժնիլ Մարգարէին հաւատացեալ ժողովուրդին (տե՛ս էջ՝ 30 եւ էջ՝ 36):

Հետաքրքրական է մանաւանդ Անգլիացի դիւանագիտական գործակալի մը Ուրֆայի մէջ վերոյիշեալ թուականներու կոտորածներուն ժամանակ ականատեսի մը վկայութիւններուն վրայ հիմնուած տեղեկագիրը որ ուղարկած է Ֆորէյն Օֆիս: Անգլիացի գործակալը կը գրէր. - «Երիտասարդ Հայերէ բաղկացած մեծ խումբ մը քաղաքին Շէյխին առաջ կը բերեն: Շէյխը զանոնք կոտորելու վրայ կը պատգանջէ ու մի առ մի անոնց ձեռքերն ու ոտքերը կը կտտէ: Աւելի յետոյ, Գուրանէն հատուածներ կը կարդայ», եւ ըստ ականատեսի վկայութեան, «Մէքքէի մէջ մատաղցու ոչխարներու նման մի առ մի անոնց կողոպտելու կը կտտէ (տե՛ս էջ՝ 31): Տատրեան կը գրէ թէ ըստ զանազան տուեալներու, 19-րդ դարու վերջալոյսին 1894 - 1896-ի կոտորածներու ժամանակ Հայոց կոտորածներուն թիւը 100.000-էն 200.000-ի միջեւ է (տե՛ս էջ՝ 37): Երեւելի պատմաբան Ռիւիւսը 1894-ի «Կայսերապաշտութեան դիւանագիտութիւնը» խորագիրը կրող հատորին մէջ կը գրէ թէ «չստ յատկ է թէ Սուլթանը Հայերը բռնաշնչելով Հայկական Հարցին վերջ տալ որոշած է» (տե՛ս էջ՝ 43):

Սակայն ամենածանր եւ հիմնական հարցը Ս. համաշխարհային պատերազմին է որ Հայ ժողովուրդին տրուեցաւ որուն նպատակը որ ինչ բան չէր եթէ ոչ վերջ տեղ իր հայրենիքին մէջ գաղաւթը դրուութեամբ: Տատրեան այս առթիւ բնականաբար գրեց. «Սուլթանը իր իշխանութեան մէջ իրաւունք ունէր Հայերէ արձակելու ինչպէս - սոքորթը Պէ-հալաթին / Շաքիր - սոքորթը Նազըմ երրեակի կնքահայրութեամբ ստեղծուած «մասնաւոր կազմակերպութեան» թիւշթիւթը Մահմուտ-ի մաս կազմեցին:

Հոս կ'ուզենք միջանկեալ աւելցնել որ Մեծ Եղեռնին մասնակից բանտերէ արձակուող այս չարագործներու եւ վատահամբաւներու թիւը 30.000-էն աւելի էր ըստ հաւաստի աղբիւրներու:

Տատրեան Կովկասի ճակատի Գ. Բանա-կի հրամանատար գործակալ Վէհիպ փա-շայի Երիտթուրքերու դատաւարութեան ընթացքին տուած վկայութիւնը մէջըն-բերելով նկատման Պէրնար Լէուիսներու, Սթենֆորտ Ծո-յերու, ծառային Մաքար-թիւներու, ծախուած Լաոթիներու եւ Մո-դէրներու ձրի զբաղաւորութիւնները հիմ-

Ամերիկացի մը՝ որ այս յօդուածին մէջ անանուն պէտք է մնայ, որ մասնագէտ է քաղաքական գիտութիւններու եւ մանաւանդ դիւանագիտական կապերու վերլուծումի, Մարտին վերադարձաւ Վրաստանէ: Անոր վիճակը գտած է ահաւոր: Կը պատրաստէ, որիչ մասնագէտներու հետ, պաշտօնական զեկուցա-գիր մը որ պիտի հրատարակուի Պրանը համալսարանի Արտաքին հարցերու վերլուծումի Ինստիտուտ - Հիմնարկին կողմէ: Սակայն ինք այնքան յուզուած է - նաեւ զարմացած - իր տեսածին պատճառաւ, որ տեսակ մը անձնական վկայագիր գրած է եւ զայն կը ցրուէ սահմանափակ թիւով, Կովկասեան հարցերով հետաքրք-րւորող փորձէսէօրներու սեղմ շրջա-նակի մը մէջ: Կ'ընդգծէ որ գրութիւնը վկայագիր ենթակայական բնոյթ ունի, դիտարկւոյ - առարկայական չէ:

Քսան էջ գրաւող այս գրութիւնը ունի բազմաթիւ մասեր, որոնք պիտի չհետա-քրքրեն հայ ոչ - մասնագէտ ընթերցողը: Ստորեւ անմիջականօրէն հայութեան հետ կապ ունեցող հատուածը:

Նովին կը ջրէ: Վէհիպ փաշա երբ Գ. Բանա-կի հրամանատար նշանակուեցաւ արդէն տարագրութիւնը վերջացած էր ու Արեւմտահայաստանի գաւառները պարզուած էին: Իբր պարկեշտ անձ, ան զայնակողած էր ի տես այն բոլոր արիւն-նոտ կոտորածին որուն ենթակայ եղած էր Հայ ժողովուրդը իր նախորդին՝ Գուր-վար Քէյմալի փաշայի ժամանակ: 1919-ի դարնաւ երբ Երիտթուրքերու դատաւար-ութիւնը Պոլսոյ մէջ սկսաւ, զանոնք խաբու պախարակող եւ դատաւարտող յանգուցն վկաներէն մին եղաւ: Իր վկա-յութեան մէջ յատկապէս կըսէ, զոր Տա-տրեանի հատորէն թարգմանաբար կո-տանք ստորեւ.

«...Մուշ գաւառին վեր ի վերոյ հինգ քիլոմէթր հիւսիսը գտնուող Ջրիկ գիւղին մէջ, հայ մարդիկ, կիներ եւ տղաք ձեռ-բակաւուր եւ գիւղին հետ բոլորը միա-սին այրեցին: Իսլամական պատմու-թեան մէջ ցարդ նախընթաց չունեցող զուլում եւ վայրագութիւն ցոյց տուեր են»:

Մանօթ է թէ Գերմանիա ապաստանող Երիտթուրք ոճրագործ զեկավարները Պոլսոյ զինուորական ատենին կողմէ 1919 Յուլի 5-էն ի բացակայութեան, մահուան դատաւարատուեցան: Բայց Պոլ-սոյ կառավարութիւնը չհամարակեցաւ բաւարար ճնշում բանեցնել գերման իշ-խանութիւններու վրայ որպէսզի զանոնք ձեռքաւարուին ու Պոլսի վերադարձուին: Իսկ Քէյմալական ազգայնական շարժումի առաջնորդները Անգլոյսի մէջ օրէնքներ քուլակելի տալով Պոլսոյ դատարանի բոլոր տուած որոշումները հետզհետէ չեղե-աւ համարելով զանոնք ջնջելու (տե՛ս էջ՝ 182): Տատրեան շատ մը կարեւոր տե-ղեկութիւններ երկրորդական դասելով զանոնք ծանօթագրութեան մէջ կուտայ, ինչ որ մենք պիտի նախընտրէինք որ ա-ռաջին բանի վրայ առնուէին: Ձոր օրի-նակ, էջ 155-ի ծանօթագրութեան մէջ կը կարդանք թէ Կոմս Մեթերնիխ, որ Վա-կէնհայմի յաջորդեց, 1915 տարւոյն Դեկ-տեմբեր ամսոյն սկիզբը Պեւիւն կը տե-ղեկացնէ թէ 4000 հոգի եւս տարագրուած են Պոլսէն ու այսպէսով «մայրաքաղաքի աքսորեալներու թիւը 30 հազարէ կը հա-սնի եւ մնացած 80 հազար Հայերն ալ պիտի մաքրուին»: Մինչդեռ յաճախ կը յիշուի թէ Պոլսէն աքսոր տեղի չէ ունեցած: Առ ի լրացուցիչ տեղեկութիւն եւ հաւաստի աղբիւրէ, աւելցնենք որ Պոլսէն տարա-գրուածներուն մեծամասնութիւնը ամուրի գաւառահայեր էին: «Բարեկնամ» Օս-մանեան կառավարութիւնը զանոնք եւս զէպի Տէր - Ձոր աքսորելով նկատի ունե-ցած էր իրենց ընտանիքներուն միացնել...

Օտար եւ թուրք միջազգային համա-վայելող պատմաբաններ ու հեղինակներ ցարդ միշտ ջանացին ջայլամի քաղաքա-կանութիւն վարել ու հայկական ցեղա-պանութեան իսկական դիմագիծը պարզող ուսումնասիրութիւնները անտեսել: Տա-տրեանի այս աշխատանքները թրքերէնի թարգմանութեամբ կրնանք ըսել թէ ա-ռութեան պատը ի վերջոյ փուլ եկաւ:

Ընդհանրապէս, Վրացիք կ'ընդունին սակայն կ'ընդունին միայն վարանումը եւ բարկութեամբ, որ Շիւրաճէ ստի-ուած էր տեղի տալ Ռուսիոյ (ստորագր-ւով համաձայնագիր մը՝ որ ուսական խորհրդներ կ'արտօնէ երկրին մէջ 25 տարուան համար):

«Սակայն համակերպումը մակերեսային է, Բեյառուսիոյ, Ղազարխանի եւ որո-շափով Ուկրաինոյ մէջ համակերպում աւելի խորունկ է, հասկացողութեան մէջ արմատներ ալ ունի, - մարդիկ աւելի հա-տուած են իրականութեան հետ: Վրաս-տանի մէջ ոչ միայն պարզ քաղաքացիներ, այլեւ նոյնիսկ այն ընտրանին՝ որ կոչուած է երկրին քաղաքական կեանքն ու ար-տաքին գործերը վարելու, հարցերը կը զիտէ նեղ հորիզոններու մէջ: Իրենց իսկ պարագային, աշխարհը... Անգլիկական է, մինչ ուրիշ տեղ՝ նման մարդիկ կը հասկնան որ հարցերուն պէտք է մօտեցա-աւելի ընդհանուր ձեւով, քան «համա-լսարանային» անցեալի տեսանկիւնէն: Ձգալի է (ա) որ այս ընտրանին նախ ու-չաղիւր չէ թէ ուրիշ նախապէս խոր-դային հանրապետութիւններ ինչպէ՞ս կը

Թուրք պարզ ընթերցողը որ միշտ իր աղ-գայնամով «դիւանական»ներուն եւ լրացող-րոյներուն յերիւրածոյ գրութիւններուն հաւատարմութիւնը ստիպուած էր հիմա գոնե առիթ ունի, եւ առաջին անգամ ըլլալով հայկական թէգիւն վերահասու ըլլալու: Այս տեսակէտէն, Մեծ Եղեռնի 80-ամեակի այս օրերուն երբ Սփիւրքի հայ դպրոցի-ները իրենց խեղճ ու կրակ եւ ապկաղ-յայտագրերով - մանաւանդ Փարիզահա-յութիւնը որ մրցանիշները խլելու պա-տիւր ուրիշ չի ձգեր - իրենց ձայնը քիչ մը լսելի ընելու համար ամիսներով ժո-ղովներ կը դուստարեն: Մենք կրնանք ան-վերապահօրէն յայտարարել թէ այս փոքր բայց կարեւոր գրքին թրքերէն լեզ-ւով հրատարակութիւնը մեր ժողովուրդի արդար դատի հետապնդման համար ամե-նախախտուիչ խթանը եւ ընծան եղաւ: Երբ ատենօք, Վէհիպ փաշաներ, Ռիւսո փաշաներ՝ Քաթամուրի կուսակալ, որ տեղահանութիւնը մերժելուն պատճառա-ւ վերջոյ պաշտօնանկ եղած էր Ռիւսոյի կողմէ, կամ Անգլոյսի կուսակալ Մար-հար պէյ որ նախընտրեց հրաժարիլ քան թէ իր նահանգի Հայերը աքսորել, զու-նուեցան, ուրախ ենք հաստատելու թէ Թուրքիոյ պէս ազգայնամով երկրի մը մէջ չեն պակսի Պէլիէ հրատարակչաւոր պատասխանատուներուն նման անձեր ո-րոնք ամէն վտանգ աչք առնելով քաղու-թիւնը կ'ունենան այսքան փափուկ եւ վտանգաւոր նախաձեռնութիւն մը յանձն առնելու:

Քոթ - տ'Ալիւրէն ծանօթ ազգային մը տոքթոր Շապուհ Կէտիկ այս թարգմա-նութեան առթիւ մեղ հետաքրքրական թե-լադրութիւն մը կ'ընէր: Ան մեղ դիտելու կուտար թէ արեւօք հայկական կազմի կերպութիւնները մտադիր չէին սոյն հատորին բազմաթիւ օրինակներ ապահո-վել եւ Արեւմուտքի թուրք դիւանագիտա-կան անգամներուն ուղարկել: Առաջնորդ մը որուն մասին կ'արժէ որ մեր կազմա-կերպութիւնները մտածեն:

Մենք ջերմօրէն կը շնորհաւորենք հեղի-նակը եւ կը մաղթենք որ իր կարեւոր յօդ-ուածները առանձին հատորի մը մէջ աւ-փոփուած թրքերէն լեզուով հրատարակ-ւին: Հայկական թէգիւն թուրք հանրային կարծիքին լաւ ծանօթացուած գրական է միշտ եւ Թուրքիոյ հետ ցեղապանութեան մասին ապագայ երկխօսութեան մը դե-տին կրնայ թրեւս պատրաստել: Միայն թէ թուրք պետութեան զեկավարները որոնք այսօր թէ Եւրոպական Միութեան միջոցաւ կը բաղձան եւ թէ միշտ կողմէ ալ կը Ժխտեն ամէն պատմական ճշմարտութիւն որոնք իրենց մօտալու-սանցեալին կը վերաբերի պիտի ուզեն ի-կապէս իբր քաղաքակիրթ երկրի մը պա-տասխանատուները իրենց նախորդներուն գործած անլուր ոճիւրները օր մը ճանչ-նալ: Անկեղծօրէն ըսելու համար մենք անձնապէս թերահաւատ ենք որ դեռ շատ կանուխ է այս մասին մտածել:

(*) Հատորը լոյս տեսած է Գաբի ֆրան-սիէմ «Autopsie d'un génocide», Ed. Complexe, 1995.

ՀԱՐԱՐ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 29.30
SAMEDI - DIMANCHE
29.30 AVRIL
1995

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE d'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 290 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՀԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԲԵԱՆ (1925-1957)

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻԻ 18.582

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.582

ՄԱՐԿԵՏ

«LIBERATION»

(28 Avril)

LA SHOAH
ET LE GENOCIDE ARMENIEN
FONT CAUSE COMMUNE
DANS UN LYCEE ISRAELIEN
A TEL-AVIV

ԹՈՒՐԿԻԱ ԿԼ ԽՁԻ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՌՕՐԵԱՅ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Քեռոմ լիսին նախաձեռնությունը բա-
նախան աղմուկ հանած է ԹԻԻ - Ավրիլ մէջ:
Սեֆարատ աշակերտներու այս դպրոցին
պատասխանատուները որոշեցին Դ-րդ ջահ
մը վառել այն վեց ջահերու կողքին ո-
րոնք (Ապրիլ 27-ին) կ'ողեկոչէին արգելա-
փակման կայաններու եւ 6 միլիոն Հրեա-
ներու ողջակիզման (Շոա) յիշատակը:
Տնօրէնը կը բացատրէ. - «Եօթներորդ ջահ
մը բոլոր անոնց համար որոնք տառապած
են ցեղասպաններու ձեռքը պատմութեան
ընթացքին - դնելու, հայ, Ամերիկայի հըն-
դիկներ, սեւ - ստրուկներ ու նաեւ Ռուսա-
նայի ջարդերու զոհերը»:

Այս նախաձեռնությունը առիթ տուած
է աչքենաց Ռարունիին՝ Իսրայէլ Լաուշի
կատարի հակադրեցութեան: «Հրեաներու
հալածանքին սրբազան նկարագրին պըղ-
ծումը» որակած է այդ նախաձեռնութիւ-
նը, զանի իրեն համար Հրեաներու Շոան
եղակի է եւ նմանը չունի:

Բայց, Քեռոմ լիսին նախաձեռնու-
թիւնը կ'արձանագրուի, կը գրէ Թե-
թին թղթակիցը, վիճարկումի մը
մէջ, անոնց միջեւ որոնք կ'ողեկն պահ-
անել Շոա-ի եղակի բնոյթը եւ անոնց
որոնք աւելի ընդհանրական մտայնութիւն
կ'ողեկն տալ: Կառավարութիւնը քայլ մը
առած է այս ուղղութեամբ որոշելով Հա-
յոց ցեղասպանութեան դատաւարութիւ-
նը ներառել դպրոցական յառաջիկայ տա-
րեւծմանին ծրագրին մէջ: Լուրը հաղոր-
դուած է հայ դպրութիւն նախարար Յապա-
նի կողմէ, որ պետական առաջին անձնա-
տրութիւնն է որ այս տարի մասնակցած
է Հայերու ցեղասպանութեան 80-ամեակի
ողեկոչումի հանդիսութեանց: Սօսք ալ
անտեղով, յայտարարած է. - «Հոս եմ որ-
պէս մարդկային արարած, հրեայ, Իսրա-
էլի քաղաքացի, որուն մեծ - հայր, մեծ-
մայրերը, հօրաքոյր, հօրեղբայրները
ջարդուած են Աուշվից»:

Թեթին թղթակիցը չի ծածկեր որ Հա-
յաստանի մասին խօսել Իսրայէլի մէջ
այնքան ալ դժուրին բան չէ, մասնաւոր-
ապէս պատճառաւ որ Իսրայէլի յարաբե-
րութիւնները շատ լաւ են Թուրքիոյ հետ:
Հայաստանի վերաբերեալ փաստանկար-
ները գրաքննուած են հեռախօսիէն դեռ
քանի մը տարի առաջ: Հայերն ու «ընդ-
հանրականութեան» կողմնակիցները կար-
ծած են որ կրկին գրաքննութիւնը մէջ-
տեղ ելած է, երբ Կրթական նախարարու-
թեան մէկ մարմինը մերժած է դպրոց-
ներու համար նախատեսուած դիրք մը Հա-
յոց ցեղասպանութեան մասին: Այլ հըր-
եայ պատմարան մը ըսած էր. - Բարո-
յական անանկութիւն կ'ըլլայ պարզապէս,
եթէ չկարենանք դատաւարել մեր երիտա-
սարդներուն որոնք Ռուստայի ցեղասպա-
նութեան օրերուն կ'ապրին, կ'ապերը մեր
խիչ հսկայ ողբերգութեան եւ այն միւս-
ներուն որոնց զոհ դացին ուրիշ ժողո-
ւորները»:

Յապանի յայտարարութիւնը հանդուս-
տացած է անոնք որոնք մտահոգ էին, Հա-
յոց ցեղասպանութիւնը պիտի դատաւար-
ուի: Մանուէլ Հասասեան որ, դասա-
կօս է Բեթղէհէմի պաղեստինեան հա-
մալարանը կ'ըսէ. - «Շատ լաւ մարտնչե-
նալիս մըն է որ առաջին քայլն է Իսրա-
էլի դէպի Հայոց ցեղասպանութեան ճա-
նաչումը: Երկար տուն այն տպաւորու-
թիւնն ունեւի՞մ որ Հրեաները մեծաշնորհի

Եւրոպայի խորհուրդին թրքական պատ-
ւիրակութիւնը յայտարարած է Ապրիլ
27-ին որ «Իր բոլոր կապերը» կը խզէ Եւ-
րոպայի խորհուրդի խորհրդարանական
ժողովին հետ, որ հիմնուած է 1949-ին,
կը համախմբէ 34 երկիրներ եւ նպատակն
է պաշտպանել ժողովրդավարութեան եւ
մարդկային իրաւանց սկզբունքները Եւրո-
պայի մէջ: Թուրքիա հիմնադրի պետու-
թիւններէն է... Թուրքիա պիտի շարուն-
ակէ մասնակցել կազմակերպութեան
նախարարներու կոմիտէին: Որոշումը
տրուել է միաձայնութեամբ 12 թուրք
երեսփոխաններուն կողմէ եւ պատասխան
է նախորդ օրուան վերջնադրին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՍՏԻՐ պիտի ընդհատէ Շամսիի
իր արձակուրդը եւ Ծառաթ օր (Ապրիլ 29)
ներկայ ըլլայ Շիրաքի հանրաժողովին
(Պակաթէլ): Անդամ մը եւս չեղած է
թէ բոլորը պէտք է ի նպաստ Շիրաքի
քուէարկեն, պէտք չէ, կ'ըսէ վարչապե-
տը, կրկնել 1981-ի եւ 1988-ի սխալները:

ԻՍՐԱԵԼԻ, բայց նաեւ Փարիզ, Ապրիլ
27-ին, ողեկոչուեցաւ Հրեաներու ողջա-
կիւման եւ արգելափակման կայաններու
ազատագրումին յիշատակը: Ամբողջ
երկրին մէջ երկու վայրկեան ամէն ինչ
դադրեցաւ (աշխատանք, երթեւեկ, եւլն.),
եւ լուսնիւն պահուեցաւ:

Տիեիւն ՏԱՆԻԼ ՄԻԹԵՐԱՆ եւ խաղա-
ղութեան Նոպէլ մրցանակի 6 դափնեկիր-
ներ (որոնց մէջ Տալալ Լաման եւ Հարաւ -
Ափրիկէի սեւ Արքեպիսկոպոսը՝ Թուրքու)
միջազգային կոմիտէ մը հիմնած են ի
պաշտպանութիւն Թուրքիոյ մէջ բանտար-
կուած 6 Բիւրա երեսփոխաններու, պա-
հանջելու համար անոնց ազատ արձա-
կումը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ հիւսիս - արեւելեան շր-
ջանը (Մոսկուայէն 1000 քիլոմետր) կա-
ղատարի մը պայթումը պատահած է Ապ-
րիլ 27-ին, ըստ կարգ մը տեղեկատվութեան
բոյցերը մինչեւ 8000 մէթր բարձրացած
են: Պատճառները ծանօթ չեն եւ բաւական
հակասական են հասած լուրերը:

վերածած են ողջակիզումը: Հայերը, Ի-
րեմէ, պատրաստ են մասնակից ըլլալու
իրենց տառապանքին»...

«LE NOUVEL OBSERVATEUR»

(27 Avril / 3 Mai)

LA PLAIDOIRIE DE DEVEDJIAN

Այս խորագրին տակ եւ հրատարակելով
նաեւ Փաթրիք Տէվէճեանի նկարը, շաբա-
թաթերթը կ'արձագանգէ այն դատին որ
տեղի պիտի ունենայ Մայիս 17-ին, Փարի-
զի քաղաքացիին դատարանին Ա. սենեակին
առջեւ Պէրնար Լէուիսի դէմ: Յիշատա-
կելէ ետք, թէ պատմարանը ուրացած էր
Հայերու ջարդերուն ցեղասպանական
բնոյթը, կ'աւելցնէ որ Փ. Տէվէճեան կը
պատրաստուի ամիսներէ ի վեր պաշտպա-
նողականին եւ այս առթիւ Տէվէճեան
կ'ըսէ. - «Կենսաբան դատն է»:

ԵՐԵՒԱՆ. - («Յառաջ»).

Բացառիկ այն շուքը որ բոլոր միջոց-
ներով արուեստ երեւանի կողմէ Ցեղաս-
պանութեան 80-ամեակի ողեկոչումնե-
րուն, ամէնէն խոսքած արտայայտութիւ-
նը գտաւ միջազգային այն գիտաժողովին
մէջ որ կազմակերպուած էր Նոյն առի-
թով Գիտութիւններու Ակադեմիային մէջ,
Ապրիլ 21 - 23:

Անոր նախորդեց Մոսկուայի մէջ կայա-
ցած միջազգային առաջին գիտաժողովը մը
Նոյն նիւթին մասին (Ապրիլ 18 - 19), կազ-
մակերպուած՝ Ծ. Աղայեան հայագիտու-
թեան միջազգային մարդասիրական հիմ-
նադրամին, Մոսկուայի քաղաքագիտու-
թեան եւ միջազգային իրաւունքի հայ-
կական հիմնարկին եւ ռուսական երկու
կազմակերպութիւններու կողմէ, Ռուսաս-
տանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի շէն-
քին մէջ:

Քաղաքական դէմքերու, որոնց մէջ էր
Դոմայի ՀԱՊ-ի հարցերու կոմիտէի
նախագահ Կոստանդին Չատուլին, եւ դա-
նազան երկիրներէ գիտնականներու ե-
լոյթները ղրխաւորաբար չեղտեցին այն
դադափարը թէ ցեղասպանութիւնը մարդ-
կութեան դէմ յանցագործութիւն է: Գիտ-
նականներու խումբին մէջ կային Եւրո-
ի արեւելքով: Վահագն Տադեան, Ռիչըրտ
Յովհաննէսեան, Իրուին Հորովից եւ
Թուրք մտաւորական Թանէր Աքչամ:

Երեւանեան եռօրեայ գիտաժողովը բաց-
ւեցաւ Ակադեմիային ծաղկաղարջը եւ ինչ
որ աւելի կարեւոր է, լուսաւորած մեծ
դահլիճին մէջ նախագահ Լեւոն Տէր-
Պետրոսեանի ուղերձով. շուրջ 400 հոգի-
նոց սրահը ամբողջովին լեցուած էր պե-
տական աւագանիի անձնակազմի կողմէ
նոյ, Երեւանեանի ստուար շքանշանով
մը որ կ'ընկերակցէր Ամենայն Հայոց Կա-
թողիկոսին, ԼՂՀ-ի ներկայացուցիչնե-
րով, գիտնականական դէմքերով, 16 եր-
կիրներէ ժամանած գիտնականներով,
Հայրենակցական միութիւններու անդամ-
ներով, վերապրողներով, մասնաւոր թըլ-
թակիցներով, հիւրերով, եւայլն: Հոս ա-
ւելորդ ըլլալ թերեւս նշել որ ըստ Հա-
յաստանի հեռախօսիէն արուած տեղե-
կութեան, երկրին մէջ շուրջ 4500 վերապ-
րող ցանկագրուած է, նախագահի այն
հրամանագրէն ի վեր որով կ'որոշուէր
մինչեւ 1915 ծնածներու յատուկ յատկա-
ցում կատարել:

Նախագահի խորհրդական ու 80-ամեա-
կի պետական յանձնաժողովի անդամ Ժ.
Լիպարիտեան բացուած յայտարարելէ ետք
գիտաժողովը, ամպիոն հրաւիրեց Հայաս-
տանի նախագահը:

ՄԱՍՈՒԼԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԳ ԱՌ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆ

Ութսուն տարի առաջ այս օրը Հայու-
թեան համար ամենաողբերգականն էր եւ
աշխարհին ենթադրել էր տայիս, թէ վե-
րանալով ի սպառ անհետանալու է մի
ժողովուրդը:

Այսօր, ութսուն տարի անց, եթէ աշ-
խարհին զարմանք է պատճառում ապրող
Հայը, մեղ համար դա օրինաչափ է: Ան-
հար է սպաննել մէկին, ով վերապրել
գիտի, ով գիտի իր դէմ գործուած ամե-
նաողկալի շարագործութիւնը վերապ-
րումի հայ դարձնել:

Այսօրուայ Հայն ուրիշ է, այսօրուայ

Լ. Տէր. Պետրոսեան խորապէս գնահա-
տելով ներկայ գիտնականներու «պրաքի-
սիոնալիզմն ու իրագիտութիւնը» թէեւ
ըսաւ թէ չի յանդէս չի «մոնել Հայոց ցե-
ղասպանութեան հետ կապուած պատմա-
կան եւ իրաւագիտական բարդ խնդիրների
յորձանուարը» բայց եւ այնպէս կ'ողե-
քանի մը յայտնի ճշմարտութիւններ ար-
ձանագրել: Որպէս այդ, ան առաջին կէ-
տով նշեց թէ «Հայոց ցեղասպանութիւնը
գուտ քաղաքական ծրագիր էր, քիւլաքը-
րած Օսմանեան կայսրութեան կոնկրետ
պետական շահերից»: Յետոյ անդրադար-
ձաւ արեւմտեան գերտէրութիւններու
1878 - 1914 ձեռնածալ կեցուածքին ու հայ
ժողովուրդին ֆիզիքական դոյութեան
սպաննացող միջամտութիւններուն:

Լ. Տէր. Պետրոսեան իրատեսութեան
դուրի նկատեց այն տեսակէտն ալ թէ հայ
ժողովուրդը կրնար արհաւիրքէն խուսա-
փել եթէ եւրոպական միջամտութեան յոյս
կապելու փոխարէն անմիջական գոր-
ծակցութիւն հաստատէր Թուրք իշխա-
նութիւններու հետ: Այս առումով յիշեց
թէ «հայ քաղաքական մտքի երկու հո-
սանքներն էլ կոերա - բարձրակարգ եւ
յեղափոխական, քէն անհետնողա-
կանօրէն բայց ժամանակ առ ժամանակ
փարձել են գործակցել քառ իշխման
քիւններն եւս որի բարձրագիտը հիւրի
հատի եւ Հ.Յ.Դ.ի համադրմանը
քիւնն էր»: Այդ գործակցութիւնը ան
պատճառ նկատեց հայ ժողովուրդին զգո-
նութեան բթացման եւ 1908 - 1914-ի շրջ-
անին ինքնապաշտպանութեան պատրաս-
տութիւնը անտեսելու:

Հ.Յ.Դ.ի ուղղուած Բ. ամբաստանու-
թիւնը այն եղաւ որ 1914-ին կըրդումի ա-
նոր 8-րդ ընդհ. ժողովը պարտաւորու-
թիւն ստանձնած էր մասնակցելու Օս-
մանեան կայսրութեան մէջ յայտարար-
ուած ընդհ. զորահաւաքին: Այս կէտը
եւս նախագահը նկատեց ինքնապաշտպա-
նութեան կարելի կազմակերպումները
-ինչպէս Տարօնի մէջ - վերապրող քայլ:

1920-ի Հայաստանի կողմէն Նոյնպէս
քաղաքական հեռատեսութիւնը չէին ու-
նեցած ձեռք արժեւորելու խորհրդային
Ռուսաստանի եւ Թուրքիոյ նոր իրավիճա-
կը ու շարունակելով կապուած մնալ իրենց
նախկին դաշնակիցներուն, կորսնցուցած
էին թէ՛ Հայաստանի անկախութիւնը, թէ
անոր տարածքէն մաս մը:

Նախագահը ուղերձը աւարտեց ըսելով
որ այսօր Հայաստան եւ Թուրքիա որպէս
դրացի երկիրներ ստիպուած են առեւտր-
բանականական փոխ-յարաբերութիւններ

(Շաբ. ք. Գ. էջ)

Հայը չմեռած Հայն է, որ անհատապէս
բոլոր մեռածների ներուժն ունի: Այսօր-
ուայ Հայը ոչ թէ երէկուայ, այլ վաղ-
ուայ Հայն է, որ զոհարելով գիտի ընդ-
դէմ անցեալին եւ վճարել գիտի յանուն
վաղուայ: Վճարել արեւմբ, վճարել մը-
կաններով, վճարել հողով, վճարել մըտ-
քով, վճարել ոչ աւելորդ եւ ոչ վերջին
լուծալով:

« ՀԱՅԱՍՏԱՆ »
ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ
Ապրիլ 24

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿ-ի Աշխատանքի տօնին առ-
քիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսնել երկուշաբ-
թի օր (երեքշաբթի, Մայիս 2-ի քիւ):
Մեր յաջորդ քիւր՝ Չորեքշաբթի, Մա-
յիս 3:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ»

(Հեղինակ՝ Փրոֆ. ԲԱՐՈՒՆԱԿ ԹԱՎՄԱՍԵԱՆ)

ՊԵՏՐՈՒԹ, 1994

Պէտք է նորահաստատ «Սիփան» հայկական հրատարակչատունը անցնող տարուան ընթացքին լույսին բերաւ հայերէն նոր երկասիրութեանց զեղեցիկ շարք մը՝ գրական - պատմագրական ճոխ ու հրապուրիչ բովանդակութեամբ: Արտաքին տարազով ու տպագրական շքեղութեամբ եւս վերադարձուցին հայտնիներն եւս ասոնք, պատուաւեր՝ ոչ միայն հրատարակչական տունէլ հաստատութեան (տէր եւ տնօրէն՝ Արամ Սէփեթեան), այլեւ ու մանաւանդ Հայ Տիպ ու Տառն, որ իր իր գոյութեան 475 տարիներու ամենափայլեալ ժամանակաշրջանը կ'ապրի թերեւս՝ դիւզադիտական կատարելութեան ձեւաւորումի ու տպագրական քեֆնիքի իմաստով:

«Սիփան»ի կողմէ մամուլին յանձնուած հատորներու շարքին վերջինը յուշագրական պատում մըն է, 400 էջերէ բաղկացած, զոր գրի առած է Պէտրոս Մամիկեան համալսարանի երեւմտեան դասախօսներէն Ժորժ Բարունակ Թովմասեան (1910 - 1991), մէկը՝ Թէքեան Մշակոյթի Միութեան հիմնադիրներէն ու Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան երկարամիտ ղեկավարներէն: Արդարեւ, Բ. Թովմասեան 1948 - 1982, լման 34 տարի, նախադասած է ՌԱԿ-ի համազարդութային Կեդր. վարչութեան, զծելով ու կերարկելով կուսակցութեան ուղեգիծը եւ որոշողիչ դեր ստանձնելով Սփիւռքի վերջին կէս դարեայ պատմութեան թատերաբմին վրայ, յաճախ նաեւ՝ քուլիսներու ետին: Այս իմաստով ալ, յետ մահու հրապարակ հանուած Թովմասեանի յուշագրութիւնները կարեւոր նպաստ մը կը բերեն լատիւն ճանաչալու դէմքեր, զէպքեր եւ իրողութիւններ, որոնք խոստում են Սփիւռքը միշտ, ու հարցականներու տեղի տրած հոս կ'առնէ: Հոգ չէ թէ այդ յուշագրութիւնները գրի առնուած ըլլան խորհրդային Հայաստան կատարուած ճամբորդութեանց առիթով միայն, օրագրութեանց ձեւով ու տեղ - տեղ ընթացիկ ու անկարելի մանրամասնութեանց խնդրումով:

Դասելով գրքին բովանդակութենէն, կը տարուինք մտածել թէ սոյն օրագրութեանց հրատարակութեան նախաձեռնութիւնը կուգայ նոյնինքն ՌԱԿ-էն, որուն երկտասարդ մէկ գործիչը՝ Վաչէ Ղազարեան խմբագրած ու բնագրողը ծանօթագրած է հատորը, իր յուշագրութիւն մէջ չմոռնալով յիշել, թէ «օրագրութիւնը արժէքաւոր վկայութիւնն է երեք տասնամիակներու վրայ տարածուող ժամանակահատուածի մը, որ Սփիւռք - Հայրենիքի կայքերու, ազգային եւ հայրենական իրադարձութիւններու, դէպքերու եւ դէմքերու ուրուագիծ մը կը կատարէ»:

Բ. Թովմասեանի օրագրութիւնները կ'ընդգրկեն 1957 - 1985 երկարող ժամանակաշրջանը, յատկանշուած՝ Խ. Հայաստան կատարուած 17 պաշտօնական ճամբորդութիւններով, որոնք զընթացում ու միակ հէնքը կը կազմեն նորատպի հատորին: Այս ճամբորդութիւնները տեսակ մը կուսակցական առաքելութիւններ եղած են, բանակցութիւններով ու բազմաթիւ տեսակցութիւններով յաջեցած, նպատակ ունենալով ապահովել Խ. Հայաստանի համայնավար վարչակարգին (եւ նոյնհետեւ՝ Մոսկուայի) նեցուկը՝ Սփիւռքի «յուսկընդմիակ» հատուածին...:

Այս ակնկալութիւնը բացայայտ եղած է յատկապէս 50-ական եւ 60-ական թուականներուն: Արդարեւ, 1957-ին, Երեւան կատարած իր անդամակի այցելութեան ընթացքին, Բ. Թովմասեան հիւրընկալուած է Հայ Կոմկուսի Ա. քարտուղար Սուրէն Թովմասեանի կողմէ: Ինչպէս իր յուշերէն ալ կը պարզուի արդէն, նոյն ատեն, Մոսկուայի մէջ առ հանդիպումներ ունեցած է Խ. Միութեան Արտաքին նախարարութեան Միլին - Արեւելքի բաժնի պետ՝ Տանիէլ Սուրտի եւ Եկեղեցական խորհուրդի միութենական նախագահ Փոլ. Ժուրիկին հետ՝ Անթիլիասի եկեղեցական տաղնակին մէջ նեցուկ փնտռելու յոյսով...:

Նոյնիսկ աւելի քան տասնամեակ մը յետոյ, 1969-ին, երբ կ'այցելէ Կոմկուսի Ա. քարտուղար Անտոն Գոյնեանին (որ նոր էր ընտրուած) Թովմասեան կ'առաջարկէ անոր «տէր Կանգնիլ արտասահմանի հայ գաղութներուն, յատկապէս Միւշին - Արեւելքի շրջաններուն մէջ, անուշտ կարելի միջոցներով եւ ՄՈՍԿՈՒՍԻ ՅԱՐՄԱՐ ԴԱՏԱՎ ԿԵՐՊՈՎ» (էջ՝ 76 - ընդգրծումը մեր կողմէ): Այլ տեսակցութեան մը ընթացքին ալ, ՌԱԿ-ի ղեկավարը Պէտրոսի խորհրդային ղեկաւոր Սարտար Աղիմովէն (կողմէ) կը պահանջէ «արտասահմանի կարգ մը հայ գաղութներու կրթական, մշակութային, եկեղեցական գիմագիծին պահպանման դէմ գցուող վտանգներու յաղթանախման համար՝ պաշտպանութիւն պահանջել Մոսկուայէն» (էջ 91):

Օտար դռներ բացելու եւ մեր ներքին հարցերը արտաքին միջամտութիւններով լուծելու փաստական արձանագրութիւններ են ասոնք: Գործընկերայ մը, որ թշնամի բանակներու վերածեց Սփիւռքը տասնամեակներ ամբողջ ու խորթութիւն մը յառաջ բերաւ մեր մէջ (գոթախտաբար նոյն սովետութիւնը կը շարունակուի հիմա՝ ալ, Երեւանէն Սփիւռք, աւելի «քաղաքակրթական» միջոցներով...):

Բ. Թովմասեանի օրագրութիւններուն մէջ բացակայ չեն սակայն Հայաստանի պատասխանատու անձնաւորութեանց ուղղուած քննադատական արդար սլաքներ եւս: Այդ մարդոց կարեւոր մէկ տղտը (ներառելով Սփիւռքահայ եկեղեցական թէ՛ աշխարհական դէմքեր ալ) ողջ է տակաւին, ինչ որ հաւանական դալթակցութեանց առիթ կընայ ստեղծել, նկատի առած յատկապէս Բարունակ Թովմասեանի անկաշկանդ ու անվրէպ դատումները, որոնք արձանագրուած են առանց բռնաբեր ծածմաներով...:

Մէջերէնք քանի մը օրինակներ. -

«Սփիւռքի հետ Կապի Կոմիտէին հարցերով՝ Կենտրոնի բաժնի վարիչն է Լեւոն Մանասէրեան, որ «ն'չ պատասխանատուութեան գագաթով ունի եւ ո'չ ալ ըՍփիւռքի հայութիւնը հայ պահելու նպատակով համար աշխատող ու տառապող մըն է: Կատարելա տիպար մը Ֆրանսացիներու կոչած *rond-de-cuir*-ի: Ցաւալի է հաստատել որ իր նմանները կ'ալ վարչական կառույցին մէջ եւ ինչո՞ւ այդ պատճառով է որ արդիւնաւէտ չէ աշխատեմք» (էջ 97): Այս տողերը գրուած են 1972-ին:

«Սփիւռքի հետ Կապի Կոմիտէի պատասխանատուներէն՝ Անտոն Մարտիրոսեան «ազնուական մտաբացկան մըն է»:

«Գանգատ՝ Կարէն Դաւթեանի կրտսերական կեցուածքն: Ան արհամարհական մօտեցում ցուցաբերելով չէ իսկ ուղած տեսնուել Բ. Թովմասեանի հետ, որ իր կարգին իր խորհրդածէ հետեւեալ կերպով: «Արտասահմանէն եկած հասարակական գործիչ մըն եմ. քանի որ Կարէն Դ-միւրեանը չէ ընդունած զիս, ինչո՞ւ ինք (Դաւթեանը - Լ. Շ.) ընդունի. գուցէ վտանգէ իր քառքը: Ինձի համար պարզ է այլեւս տիրող անբնական վիճակը: Ամէն շարժում կ'ապաւծէ ինչ 1 մարդուն: Նոյնիսկ իր կողմին գտնուող Դաւթեան մը պարտաւոր է գզոյշ ըլլալ»:

Բ. Թովմասեան չէ վարանած նաեւ արտայայտել իր վրդուումը՝ ի տես Սփիւռքի նկատմամբ հայրենի ղեկավարներու շեշտուած անտարբերութեան: Այսպէս, անդրադառնալով 1978 Նոյեմբեր 13-ին Վարդգէս Համազասկեանի, Կ. Դաւթեանի եւ Լ. Մանասէրեանի հետ իր ունեցած մէկ հանդիպումին, ռամկավար յուշագրողը կ'արձանագրէ. -

«Խոստացած են օգնել իրանամեայ գաղութին: Խոստումը ձրի է, մանաւանդ երբ գիտես թէ հաշիւ պահանջող պիտի ըլլայ: Եթէ արտասահմանի հայութեամբ չըջօրէն գրադելու, կամ մեր հետ խորհրդակցելով գաղութին քարոյական կուրովը պահելու, քարձրացնելու միջոցներու մատին մտածելու ժամանակ չունին,

ատրկա իրենց գործն է: Սակայն քերեսու օր մը անհրաժեշտ է յիշեցնել այս պարուններուն, թէ երբ Լիբանան գտնուած են - երեքն ալ եկած են - բացառիկ ընդունելութեան արժանացած եւ արժէքաւոր նրկերնով ծանրաբեռնուած վերադարձած են հայրենիք»:

Այլ տեղ մը, առ կը շարունակէ. -

«Մեզի հանդէպ (իմա՝ Սփիւռքի) ընծայուած ուշադրութեան նուագումը տարւէ տարի գգալի կը դառնայ, ինչ որ կը հաւաստէ, թէ իրենք մի-միայն Խ. Հայաստանի գործերով կ'անուած՝ չեն կրար կամ չեն ուզեր տարածուիլ Սփիւռքի վրայ: Այս կեցուածքը համապատասխան չէ հայութեան շահերուն» (էջ՝ 254): Ու որպէս եղբակցութիւն, կը յանգի հետեւեալ «արժան, եւ իրաւ» բանաձեւին.

«Փորձառութիւնը ստրկեցուցած է մեզի, թէ Հայաստանցիին քարեկամութիւնը խիստ ժամանակաւոր է, կը տեւէ այնքան ատեն որ նուէրներ կը բերու կամ Լիբանան այցելած ատեն իրմով կը գրադիս, այսինքն նիւթապէս օգտակար կ'ըլլաս իրեն» (էջ՝ 60):

Միւսնոյն երեւոյթին շուրջ, Բ. Թովմասեան ունեցած է խիստ յատկանշական բերանացի արտայայտութիւն մըն ալ, 1977 Նոյեմբեր 11-ին Կապի Կոմիտէին կողմակերպած մէկ հաւաքին խօսք տունելով ու մատնանշելով հետեւեալը. -

«Խոր ցաւ է ինձի համար հաստատել, թէ արուեստագետներ, գրողներ, նայնիսկ գիտնականներ կամ պետական գործիչներ, երբ առիթ ունենան այցելելու Սփիւռքի մէկ - երկու գաղթօթիկ՝ կը գառնան յաւակնութեան՝ յայտարարելու համար թէ իրենք գիտեն Սփիւռքը, եղած ու այցելած են, եւ ուստի՝ կը դառնան հեղինակաւոր սփիւռքագետ (ականջը խօսի Կարէն Դաւթեանին... - Լ. Շ.): Սփիւռքը շատ քարոյ եւ խորքի կ'առնայ է: Ես որ կ'առնէ ի վեր կը գործեմ իրեն հասարակական գործիչ, եղած եմ երբեք, Ամերիկա եւ Մերձատար - Արեւելք, չեմ յաւակնիր ճանչնալ իւրաքանչիւր գաղութի իր իւրատուկ պայմաններով, կենցաղով» (էջ՝ 219):

Բ. Թովմասեան, Հայաստանի վարիչներուն հետ իր բազմաթիւ հանդիպումներուն ընթացքին միշտ ալ արծարծած է «ներքին» հողերու (Ղարաբաղ, Նախիջևան, Ախալքալաք) վերամիացման հարցը, փոխարէնը գտնելով սառն ու ժխտական վերաբերում: Հայ համայնավար վարիչները խուսաբած են այդ մասին խօսելէ (թերեւս ակամայ), զայն նկատելով «քաղաքական մեղք» մը: Այս պարագան գըրել կուտայ Թովմասեանին, թէ «Բազ եւ նուիրեալ ղեկավարներ շատ քիչ են տիրող համայնավար շարքերուն մէջ» (էջ՝ 206):

Թովմասեանի օրագրութիւններուն մէջ տիրական ու մնայուն դէմք մըն է Ամենայն Հայոց Հոգեւոր Հայրապետ՝ Վաղգէն Ա., որուն մասին անհաճաքով խօսուած է միշտ, հատորին ամբողջ երկայնքին: Տեղ մը սակայն, ՌԱԿ-ի ղեկավարը կ'արձանագրէ հետեւեալը.

«Վեհափառին հետ գրուելը շատ համար է. սակայն երբ էջմիածնի վանքին մէջ տեղի ունեցած անայտնի բաներու ակնարկեմ, որոնց պատասխանատուութեան ծայրը կը հասնի իրեն, չախորժիր եւ նեղութիւն կուգայ վրան» (էջ՝ 334):

Փոխադրեալաբար, Վաղգէն Ա. վատահելի խօսակցի մը նկատած է Բ. Թովմասեանը, որուն հետ բազմիցս արծարծած է ազգային - եկեղեցական տարաբնոյթ հարցեր: Օրինակ մը տուած ըլլալու համար, մէջերէնք 1977 Նոյեմբեր 8-ին կայացած խորհրդակցութեան մը առիթով գրի առնուած հետեւեալ քարոյացական տողերը.

«Պատրաստուած ու նուիրուած եկեղեցականներու քիւր շատ քիչ է արտասահմանի մէջ, մանաւանդ էջմիածնական թեմերու մէջ...: Եղողներն ալ չեն կատարեր իրենց պարտականութիւնը, գոհագոյնեան ոգին պակասը ակնյայտ է: Գաւառ կայ Մարտիկէի Յակոբ Եպիսկոպոսին (վարդապետ) եւ Ամերիկայէն՝ Տիրան Եպիսկոպոսին (Ներսէսեան) դէմ: Դատարարաւ առաջնորդը՝ Ոսկան Վարդապետ (Գալիպեան, այժմ՝ Արքեպիսկոպոս - Լ. Շ.) տեղը նստած չունի: Հարկ է խիստ պատուիրել որ մնայ պաշտօնին վրայ եւ աշխատի թեմին համար. տեղւոյն ազգայինները, իշխանութեան վրայ եղողները ձանձրացած են իր քաղաքական վիճակէն, շատ պահանջաւոր ալ է: Ազգային իշխանութեան անկուսակցական ազգայինները դառնութեամբ կը գանգաւորեն: Կոմիտէի քեմի կորսնցնել, Ամերիկայի տիրութիւն կը սպասէ» (էջ՝ 216):

Փրոֆ. Թովմասեանի առարկայական վերլուծումները գոթախտաբար գերծ չեն

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏԻՐ

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՌԱՔՈՅԹ
ԱՆՑԵԱԼԻ ՄԵՐ
ՑԱԿԱԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՈՒ
ՑՈՒՍԱԽԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ
ՄԵՋ

Ի Ե.

Արամեան Սանուց Միութեան անունով հրապարակ ելած համայնապատկերը, որ 1957-ին տանում էր պիտի ընէր Պոլսա. հայ գրական կեանքը, դժբախտաբար յաջորդող տարիներու ընթացքին իր վերանորոգում ու վերաարդարում յաջողութեամբ պիտի չունենար: Եթէ ունեցած ըլլար իր յաջողութեամբ, այսինքն եթէ, օրինակ, տասը տարին անգամ մը այդ Համայնապատկերին վերանայուած նոր մէկ տպագրութիւնը հրապարակ հանուէր, անտարակոյս հոնկէ ներս արձագանք կը գտնէին այն ժխտական ու դրական փոփոխութիւնները, որոնք պիտի պատահէին անցնող տարիներու ընթացքին: Այսօր, երբ այս տողերը կը գրեմ, կը ցաւիմ որ Համայնապատկերին մէկ նմանակը չհրատարակուած գոնէ վերջին տասը տարիներու ընթացքին: Եթէ հրատարակուած ըլլար, շատ բան կը փոխուէր 1957-ի Համայնապատկերին մէջէն: Եւ ատրկա բնական էր:

Երբ գիրքը հրապարակ ելաւ, նախ լուրջութեամբ մը տիրեց: Այն աղմուկը, որ աւելի չընթանալէ ներս երկար ամիսներ ի վեր կը բարձրանար այս հատորին պատասխանութիւններուն մասին, յանկարծ զարկեցաւ: Զարմացանք անախկալ այդ լուրջեան վրայ: Բայց յետոյ անդադարեանը որ լուրջեան արուեստական էր: Գաղտնի եռեւեղում մը ծայր տուած էր Պոլսահայ գրական շրջանակին մէջ: Դժգոհներու խմբակ մը կազմուած էր մեր գրիմաց եւ անոնք սկսած էին ճակատ յարդարել մեզի՝ այս համայնապատկերը պատրաստողներու դէմ: Զարմանքին այն էր որ այդ ճակատը կազմողներէն շատեր Միջապատած էին Վարդ Շիրակեանը, որ Միւրիթեան վարձարանին նստարաններու իմ սիրելի դասընկերս էր եւ որուն հետ այս գիրքին հրատարակութեան նէն շատ տարիներ վերջ դարձեալ պիտի մշակէինք եղբայրական ամենաշնորհ յարաբերութիւններ: Բայց մեր դիմացի խմբակը ուժ չահի կը ջանար իր շարքերէն ներս տանելով նաեւ Վարդ Շիրակեանը, որ մարդկայնօրէն դժգոհութիւններ ալ կըր նար ունենալ մտածելով որ անիրաւութիւն կատարուած էր իրեն նկատմամբ: Վարդ Շիրակեանը, երկտասարդ բժիշկ

Նաեւ «վիրաւոր սիւներ»է: Կուսակցապետի իր հանգամանքը տեղ - տեղ շեղումներ արձանագրել կուտայ իրեն ու կ'արգելակէ անմիջական ընկալում մը: Տեղ մը, օրինակ, Վաղգէն Ա. Կաթողիկոսը բռնած կ'ըլլայ իրեն. - «Մայրս Հնչակեան եղած էր, բայց ես ոչ մէկ կուտայնութեան շարքերը մտած եմ: Դժբախտաբար Ռամանիոյ մէջ ոչ ՌԱԿ եւ ոչ Հ.Բ.Ը.Մ. կար: Եթէ ըլլար՝ հաւանական է որ մտնէի ՌԱԿ-ի շարքերուն մէջ...» (էջ՝ 179): Այլ առիթով մը Թովմասեան կը գրէ, թէ Հայաստանի Արտաքին նախարար Ջոն Կիրակոսեանին «ընդգծեցի Լիբանանի քաղաքական պատերազմին ՄԵՐ ՄՂՈՒՄՈՎ որդեգրուած «գրական չեզոքութեան» քաղաքականութիւնը» (էջ՝ 182, ընդգծումը մեր կողմէ - Լ. Շ.): Հաստատումներ, որոնք եթէ նոյնիսկ կասկածելի չեն, կրնան սակայն ծիծաղ շարժել...:

Որպէս ամբողջութիւն, հետաքրքրութեամբ կարդացուող հատոր մըն է փրոֆ. Բ. Թովմասեանի «Հայրենական Օրագրութիւնը»: Անկա վկայութիւնն է ժամանակաշրջանի մը անցքերուն եւ տրամադրութեան մեր կողմէ քուլիսներու ետին թաքնուած քաղաքական իրողութիւններու վրայ: Վկայութիւններ՝ որոնք անհրաժեշտ ատաղձ մը կրնան ըլլալ Սփիւռքի ապագայ պատմագրին համար:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

Հալեպ

(Շաբ. Ա. էջ 6)

մշակելու եւ աստիճանաբար յաղթահարելու պատմութեան հակասութիւնները ու վերահաստատել փոխադարձ վստահութիւնը:

Նման ոգեկոչումի մը հանդիսաւոր բացման առիթով արտասանուած բաւական սուր շեշտադրումով այս ուղերձը յատկապէս ուշադրաւ էր կատարուածին մէջ հայկական անուղղակի պատասխանատուութեան բաժին մը ընդգծելու միտումով. ու հաւանորէն շատեր հարց տուին իրենք իրենց թէ նման առիթ տե՞ղն էր այդպիսի ընդգծում մը կատարելու երբ նշումները պատմական, քաղաքական պարպտումներու նախանիւթ կրնային ըլլալ, պատմաբաններու, քաղաքագէտներու համար:

Իրմէ ետք Գարեգին Ա. յատկապէս կոչ ըրաւ գիտնականներուն որպէսզի ճշգրիտ տուեալներով լուսարձակի տակ զենէն ցեղասպանութեան պատմական իրողութեան աշխարհային երեսները եւ լուսարանին անոնց ընկերացող ընկերաբանական, իրաւաբանական, քաղաքական եւ դադարաբարանական հանդամանքներն ու հարցերը: Ապա յիշեց 1975-ին, Մորկրեթաուի թոռան պատմաբան Պարպարա Թաքմէնի Նիւ - Եորք արտասանած խօսքը թէ ինչպէս Ա. Ահարոնեան ըսած էր, նահատակները հողին ընդերքէն կ'աղագայէին տենչալով անկախ օձախի մը ապահովութեան: «Եթէ Պ. Թաքմէն այսօր ողջ ըլլար, պիտի տեսնէր թէ հայ ժողովուրդը կրցաւ վերստեղծել իր անկախութիւնը եւ գերիշխան պետութիւնը» ըսաւ Գարեգին Ա. ու խօսքը աւարտեց յանուն Հայաստանեայց Եկեղեցիին ողջունելով ձեռնարկը: Հետաքրքրական է նշել թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը որ սովորութիւն դարձուցած է արեւելահայերէն արտայայտուելու տպաւորութիւնը ստեղծել, այս անգամ ուղերձը պատրաստած էր մարտի արեւմտահայերէնով, հաւանորէն ի յարգանս այն 1.5 միլիոնին որոնց յաւատ լուծ չըթուծին վրայ բնաջինջ եղաւ նաեւ նոյն այդ լեզուն:

Բացումի նիստին Գ. խօսք աննորդ պատմաբան Ռ. Յովհաննիսեան էր որ հակադրեց մոռացումն ու յիշողութիւնը: Ծանոթացաւ ուրացումի երեւոյթին վրայ որ կը խոչընդոտէր վէրքին սպիտակումը: Ըսաւ թէ այսօր ջանքեր կը կատարուին դարձեալ հասագիրքերու մէջ տեղ տալու Հայերու ցեղասպանութեան: Խօսքը աւարտեց թելադրելով որ որպէս ժողովուրդ ու իշխանութիւն ջանք չխնայենք հետոյ մնալու Ա. Ահարոնեանի կոյր աշուղին անէծքէն, թէ «այսօր չարիք թէ մոռանաւ մեր արդիւնք, թող ողջ աշխարհ Հայուն կարգայն նախադիմք»:

Բացման հանդիսաւոր այս մասէն ետք երբ քաղաքական ու եկեղեցական անձնաւորութիւնները մեկնեցան սրահէն, կիսով պարպելով դայն, սկսաւ առաջին նիստը որուն թեման էր «Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ ի. դարու ցեղասպանութիւնները»: Հոս ուշադրաւ էր հայկականը այլ ցեղասպանութիւններու հետ համեմատելու փորձը, ինչպէս՝ դամպոնեանին (Պեն Բըրնը - Միացեալ - Նահանգներ) կամ ուկրաինականին (Ֆրանք Սիւրին - Գաւառ):

Նոյն օրուան Բ. նիստը յատկացուած էր մեթոտաբանական հարցերու:

Յաջորդ օրուան առաջին նիւթը կը կազմէին ցեղասպանութիւններու պատճառները: Հոս եւս համեմատութիւններ եղան (Հելէն Չայն - Միացեալ - Նահանգներ) Պոստիոյ, Ռուստայի պարագայներուն հետ, շեշտուեցան «Իթիքիստ վէ թէրաք»-ի «վերջնական լուծում»-ի ըմբռնումին ու գործադրութեան առիթները (Ռուբէն Սաֆրաստեան - Հայաստան):

Հետաքրքրական էր այս մասին մէջ Վիկտոր Ռաւենկիի (Ռուսաստան) ելոյթը. առաջինը ցեղասպանութեան հետ անդրադարձաւ Պորտուգալի Միութեան մէջ տարբեր ժողովուրդներու կիրարկուած զանազան միջոցներուն:

Նոյն կէսօրէն ետք «ցեղասպանութիւն, պետութիւն եւ գերիշխանութիւն» խորագրուած նիստին Միացեալ - Նահանգներէն Ռոնալդ Սմիթ գիտնիկ տուաւ որ ցեղասպանութիւնը մարդկային պատմութեան բոլոր ժամանակներուն գոյութիւն ունեցած է, նախապէս աւելի հազուադէպօրէն: Ի. դարուն գրեթէ ստովորական բանի մը վերածուած է թուրք կառավարութեան տուած առաջին օրինակով:

Այս մարզին մէջ միջազգային ծանօթ մասնագէտ Վ. Տաութեան իր ելոյթով շեշտեց պետութեան եւ կառավարութեան գոյութիւնը պետութեան միաձուլ գերը, Հայերու ցեղասպանութեան պարագային:

Երրորդ օրուան առաւօտեան նիստը յատկացուած էր ցեղասպանութեան եւ ա-

նոր հետեւանքներուն: Ռուբէն Առաքեանի եւ ի. Թերնոնի զեկուցումներէն ետք (այս վերջինը ներկայացուեցաւ Անահիտ Տէր - Միխայելի կողմէ) խօսք անուեցաւ հրաւիրուեցաւ գիտաժողովին ամէնէն աւելի հետաքրքրութիւն արթնցուցած դէմքը որ թուրք գիտնական Թ. Աքչամն էր: «Հայոց ցեղասպանութիւնը եւ թուրքերու լուծութիւնը» խորագրուած զեկուցումով առաջինը թէ իր ելոյթը կը կրէր ծանրութիւնը թուրք հանրային կարծիքին եւ նոյն ատեն որպէս թուրք Հայերու առջեւ 80 տարուան հաշուետուութեան պարտականութեան: Խօսելէ ետք թուրքերու հանրապետութեան ստեղծումին ու կոտորածներու առնչութեան մասին, ըսաւ թէ իրենց արարքը գիտէր որպէս մարդասպան ներկայացուցած է աշխարհին եւ թէ գիտակից է որ քրիստոնէայ աշխարհը չի ներեր իրենց:

Թ. Աքչամ գիտել տուաւ որ անհեթեթ բան կ'ըլլայ ներկայի պետութիւնը եւ անհաւանորէն յանցաւոր նկատել 80 տարի առաջ գործուած ոճիւրին: Ըսաւ թէ ինքզինք յանցաւոր չի զգար, այլ կը զգայ կատարուածին ամօթը միայն եւ այդ ամօթը թեթեւեղելու քայլ մըն է Երեւանի այս գիտաժողովին մասնակցութիւնը:

Վերջին օրուան յետմիջօրէն յատկացուած էր կոյր սեղանի մը, ապա Զօրեան հիմնարկին կողմէ որ կազմակերպչներէն էր ձեռնարկին, յայտարարութիւն մը կարդաց Գորգէն Սարգիսեան, բնիկ որ իրենց մասնակցութիւնը նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի հրաւերով եղած էր եւ թէ հիմնարկը կը շարունակէր հաւատարիմ մնալ իր նպատակներուն:

Փոխ - նախագահ Գ. Յարութիւնեանի կողմէ մասնակիցներու յանձնուած պատուոյ գիրքէն ետք, ետօրեայ հաւաքովին փակման խօսքը արտասանեց Ժ. Լիպարիտեան:

Հետաքրքրական է գիտել որ մինչ կը բազմանային Հայերու ցեղասպանութեան նուիրուած նման որակով միջազգային ձեռնարկներ, նոյն ատեն անոնք կարծես անխուսափելիօրէն վայրը կ'ըլլան հրէական - հայկական տեսակ մը մըրցակցութեան: Մէկ կողմէ ջանք կը տար իր գոլգոթանքներ գծելու զանազան ցեղասպանութիւններու միջեւ, միւս կողմէ կը շեշտուի Հրեաներու Ողջակէզը բոլորէն առանձնացնելու եւ իր տեսակին մէջ միակ ցոյց տալու մղում մը, ինչ որ պատահած էր նաեւ Միւնիխի գիտաժողովին (Յունւար, 1995): Թերեւս այս կէտը Հայերու ցեղասպանութեան նուիրուած հայ կամ ոչ հայ գիտնականները մղէ աւելի լուրջ պատրաստութեան ու աւելի զգօն ըլլալու:

Ինչ կը վերաբերի ընթացակարգին ուղղուած մասնաշնչումի մը որ բացման առաւօտը կատարուեցաւ ներկայ վերապրողի մը կողմէ, շատեր յուսախաբ էին որ գիտաժողովը չէր բացուած վայրկեանի մը յոռնկայ լուծութեամբ, ի յարգանս ի. դարու առաջին ցեղասպանութեան 1.5 միլիոն զոհներուն:

Ետագիտ, Ապրիլ 22-ին նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան ընդունեցաւ գիտաժողովին մասնակից գիտնականները:

Ա. ԹՈՌՈՑԵԱՆ

«ԱՐՄԵՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 24 / 28)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՍՓԻԻՌՈՒՔ ԿԱՊԵՐՈՒՆ

ՆՈՒՆԻՐՈՒՄ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Ապրիլ 25-ին փոխ - նախագահ Գ. Յարութիւնեանի մօտ տեղի ունեցած է Հայաստան - Սփիւք յարաբերութիւններուն զարգացման նուիրուած խորհրդակցական ժողով մը: Ան շեշտած է թէ որպէս մեկնական պէտք է ունենալ հիմնական երկու խնդիր՝ Հայաստանի գերը եւ առաքելութիւնը Սփիւքի կեանքին մէջ եւ երկրորդը՝ Սփիւքը գերը Հայոց պետականութեան կայացումին ու ամրապնդումին մէջ: Առաջարկներով հանդէս եկած են Գ. Գալաքեան, Ե. Միքայելեան, Պետրոս Թերզեան, Անահիտ Տէր - Միխայելի, Գ. Պրլեան, Ռիչարդ Յովհաննիսեան, Գեորգ Պարտազեան եւ ուրիշներ: Խօսած է նաեւ Ժ. Լիպարիտեան:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի մօտ Ռուսաստանի դեսպան Ա. Ուստով Լ. Տէր - Պետրոսեանի յանձնած է Ռուսաստանի դաշնակցային ժողովին յայտարարութիւնը՝ ԼՂՀ-ի վերաբերեալ: Հոն ըսուած է թէ հարկ է ամբապնդել շուրջ տարի մըն է տրուող հրադադարը եւ մնայուն կարգադրութիւն մը ձեռք

Այրի Տիկին Մարի Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Արման Մուրատեանի եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթուր Մուրատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Էտուար Մուրատեան եւ զաւակները, Պ. Բրիտիան Մուրատեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց միտանոյն, հօր, մեծ - հօր եւ աղջկանին՝ ԱՐԱՄ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ մահը որ պատահեցաւ Ապրիլ 18-ին, Յունաստան:

Յուշարկաւորութիւնը կը կատարուի, Զորքաբերքի, Մայիս 3, ժամը 9-ին փառերիկ Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին 15, rue Jean-Goujon, Paris 8^e ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Լ. Փէքի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահացող չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ» - Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանիքին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Յարեք Յարութիւնեանի յիշատակին Շիրինեան - Տակառեան ընտանիքը 1000 Փրանք կը նուիրէ «Յաւաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»-Ի ԲԱՐԳԱԿԱՆԱՄԱՆ
ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄՔ ՍՍՏՏԱՆԻ

ՌԻՍ - ՕՐԱՆՃԻՍ - Պ. Յարութիւն Գէշեան 200 Փր.:

Meubles
Ghazarian

4.000 m² de mobiliers
présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél.: 42. 89. 27. 47

«Բացառիկ զեղչ «Յաւաջ»-ի բաժանորդներուն»

ձգելու ուղղութեամբ որպէս կողմերու բարի կամեցողութեան արտայայտութիւն՝ ձեռնարկել պատանդներու եւ գերիներու փոխանակման: Դաշնակցային ժողովը առաջարկած է նաեւ իր միջնորդութիւնը:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ
ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Պորտուգալացի Ապրիլ 26-ի նիստին որոշած է Մայիս 9-ը հռչակել «Յաղթանակի եւ Պաշտպանութեան օր»: Ընդունուած են նաեւ քրէական եւ այլ կարգ մը օրէնսգիրքերու մէջ լրացումներ եւ փոփոխութիւններ կատարելու մասին որոշումներ եւ օրինադրեք:

ՊԱՏԵՐԱՋՄԻՆ ՀԱՇՈՒՆԵՎՈՐԸ
ԼՂՀ-Ի ՀԱՄԱՐ

ԼՂՀ-ի վարչապետի Ա. տեղակալ եւ Տնտեսութեան նախարար Սպարտակ Թեւոնեանի տուած տեղեկութիւններէն կը պարզուի որ պատերազմին ԼՂՀ-ի տնտեսութեան հասցուցած վնասը կը կազմէ աւելի քան 2-5 միլիարտ տոլար: Մասամբ վնասուած ու բոլորովին քանդուած են արդիւնաբերական, շինարարական կամ գիւղատնտեսական աւելի քան 8000 հաստատութիւններ, 7000 բնակիչ շէնքեր, 172 ուսման հաստատութիւններ, 47 բը-

ՀԱՄԱՋԳԱՅԻՆ
ԳՐԱԿԱՆ - ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ՅԱՆՁՆԱՆՈՒՄԻ
ԵՂԵՈՒՆԻ 80-ԱՄԵԱԿ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅՐ

նուիրուած
Նախատակ Գրողներու

Կը մասնակցին՝
Մարի Պաշտպան, Սիլվա Հապէշեան - Արաքս եւ Արտաշէս Ոսկանյան

Հեղինակները եւ գործերը
կը ներկայացնէ
ՅԱՎՈՐ ՊԱՆԵԱՆ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ
ՄԻԱՄԱԹՕ
ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ
ԹԼԿԱՏԻՆՅԻ
ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ
ԵՒ
ԵՐՈՒՄԱՆ

Երկուշաբթի, Մայիս 15, Երեկոյան
Ժամը 20:30-ին, Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցիի Նուրհան
Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, Paris 8^e
Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville. 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ժըշկական եւ հարկաւոր ընկերա. մշակութային կառույցներ նաեւ պատմական յուշարձաններ: Ինչ կը վերաբերի հայ գերիներու թիւին, փոխ - վարչապետը ըսած է թէ անոնք քանի մը հարկու են, որոնց մէջ կան դժբախտաբար կիներ եւ մանուկներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ԼՂՀ
ՀԱՆՈՒՐՈՒՄՆԵՐ

Ապրիլ 25-ին Լ. Տէր - Պետրոսեան ընդունած է ԼՂՀ-ի նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ վարչապետ Լ. Պետրոսեանի, որոնք հետ ընտանեկան է ԼՂՀ-ի ընկերա. տնտեսական հարցերը: Փոխ - նախագահ Գ. Յարութիւնեան եւ Պետական նախարար Վ. Սարգսեան եւս ներկայ եղած են հանդիպումին:

Նոյն օրը այլ հանդիպում մը տեղի ունեցած է այս մէկը նուիրուած՝ Հայաստանի եւ ԼՂՀ-ի միջեւ առեւտրատնտեսական համագործակցութեան, ԼՂՀ-ի տնտեսական ծրագրներուն Հայաստանի օգնութեան առնչուող հարցերուն: Ներկայ եղած են ԼՂՀ-ի նախագահ եւ վարչապետը, Հայաստանի վարչապետը՝ Ռազարտեան, Պետ - նախարար Վ. Սարգսեան, Տնտեսութեան նախարարը, Գաղթականներու յատուկ վարչութիւններու պետերը եւ պաշտօնատար այլ անձեր: